
VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review



2001

2

na internetu zdarma obdrž

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

2

DESÁTÝ (ČTYŘICÁTÝ DRUHÝ) ROČNÍK



Bezpečnostní strategie České republiky - 2001

A. Úvod

První „Bezpečnostní strategii České republiky“ schválila vláda ČR jako základní koncepční dokument bezpečnostní politiky státu dne 17. února 1999. Stalo se tak před vstupem České republiky (ČR) do Organizace severoatlantické smlouvy (NATO). Vláda dokument schválila s tím, že bude nejpozději do dvou let novelizován. Novelizovaná bezpečnostní strategie vychází již z postavení ČR jako členského státu NATO a zároveň kandidáta na členství v Evropské unii (EU). Novelizovaná bezpečnostní strategie v první části uvádí základní východiska bezpečnostní politiky ČR. Charakterizuje bezpečnostní prostředí, definuje bezpečnostní zájmy země, záměry a opatření, jejichž cílem je zajistit nebo posílit bezpečnost státu a jeho obyvatel.

B. Základní východiska bezpečnostní politiky ČR

ČR vznikla 1. ledna 1993. Navazuje na demokratickou tradici předválečného Československa. V bezpečnostní politice přihlíží k poznatkům a zkušenostem s problémy geopolitického ukotvení a zajištění vnější bezpečnosti, s nimiž se Československo potýkalo od svého vzniku v roce 1918, a které dvakrát vyvrcholily vojenskou okupací (1939, 1968). Vnější zásahy a následná ztráta nezávislosti, ekonomická, kulturní i morální devastace vedly k podlomení důvěry ve smysluplnost hájení demokratických hodnot, včetně vojenské obrany státu. Zmíněné zkušenosti ovlivnily vztah obyvatelstva k ozbrojeným silám i chování Československa na mezinárodní scéně.

Totalitní minulost se negativně odrazila na českém hospodářství, důvěře občanů ve státní moc, právo, mezinárodní závazky a ovlivnila mezilidské vztahy a pracovní návyky. Vyrovnání se s těmito důsledky je úkolem celé společnosti. ČR si je vědoma nutnosti posilovat demokratické i občanské mechanismy a zdokonalovat všechny aspekty právního státu. Rozpad sovětského bloku a obnovení svobody a demokracie v roce 1989 vytvořily podmínky, aby nově vzniklá Česká republika mohla samostatně definovat bezpečnostní zájmy a bezpečnostní politiku.

Dne 12. března 1999 ČR vstoupila do NATO. Získala tím bezpečnostní záruky kolektivní obrany v souladu s článkem 5 Severoatlantické smlouvy. Současně převzala závazek posilovat schopnosti individuální obrany a podílet se na obraně spojenců. Členství v NATO a příprava na vstup do EU rozhodujícím způsobem spoluručují bezpečnostní politiku ČR. Účast na tvorbě rozhodnutí, která ovlivňují bezpečnostní situaci v celém euroatlantickém regionu, je spojena s povinností nést za ně plnou odpovědnost a být připraven podílet se na jejich uskutečnění.

Politika ČR vychází z předpokladu nedělitelnosti bezpečnosti a z univerzality základních lidských práv a svobod. ČR proto není lhostejná k osudu ostatních národů a regionů. Svoji bezpečnost spojuje s globální bezpečnostní situací a je připravena se společně s mezinárodním společenstvím aktivně podílet na předcházení a řešení těchto problémů. ČR přednostně usiluje o řešení vzniklých krizí mírovými prostředky, avšak

může v souladu se zákony a ústavním pořádkem rozhodnout i o použití síly, bude-li to nezbytné z hlediska ochrany životních zájmů, spojeneckých závazků nebo respektování etických principů.

C. Bezpečnostní prostředí

a) Mezinárodní situace

Hlavními aktéry mezinárodní politiky zůstávají národní státy, jejichž role se dynamicky vyvíjí. Postavení státu se v mezinárodních vztazích mění vlivem globalizačních procesů, i v důsledku společenských změn. Mezi ně patří zejména posilování postavení občanů a působení nevládních organizací. Politiku států rovněž významně ovlivňují sdělovací prostředky a veřejné mínění. Mění se přístup k chápání státní suverenity, který již není bezvýhradně nadřazován ochraně práv občanů.

Po ukončení studené války dochází k posilování demokratických trendů. To je zřejmé zejména v euroatlantickém prostoru. ČR vychází z přesvědčení, že šíření svobody a demokracie vytváří příznivé podmínky pro její bezpečnost. Proto se zasazuje o stále posilování tohoto procesu především v Evropě. Významně tomu napomáhá další rozšiřování NATO a EU jako hlavních spojeneckých a integračních uskupení demokratických zemí v regionu.

I po skončení studené války NATO zůstává základní bezpečnostní organizací v Evropě. Nová strategická koncepce schválená washingtonským summitem NATO v dubnu 1999 potvrdila platnost původního poslání Aliance. Tím zůstává schopnost odstranění případného agresora a společná obrana v souladu s článkem 5 Severoatlantické smlouvy.

Strategická koncepce mezi základní úkoly NATO nově zahrnuje i podíl na řešení krizí v celém euroatlantickém regionu a rozvoj partnerství a spolupráce s ostatními státy v oblasti. ČR si je vědoma významu dalších mezinárodních organizací pro zajišťování míru a bezpečnosti. Usiluje o to, aby se tyto organizace přizpůsobily měnícímu se bezpečnostnímu prostředí a byly schopny, ve vzájemné spolupráci, účinně přispívat k posilování globální a regionální bezpečnosti.

Významnou roli sehrává Organizace spojených národů (OSN) jako základní celosvětová mezivládní instituce. Rada bezpečnosti OSN (RB) má primární zodpovědnost za udržování míru a bezpečnosti. Od roku 1945 se mezinárodní prostředí významně změnilo. Počet členských států OSN se zvýšil více než třikrát. ČR podporuje otevřenou diskuzi o reformě OSN a o vývoji systému mezinárodního práva.

V návaznosti na vstup Amsterodamské smlouvy v platnost rozhodla EU o dalším posilování společné zahraniční a bezpečnostní politiky. V jejím rámci vzniká tzv. společná evropská bezpečnostní a obranná politika (CESDP). Evropská rada se v prosinci 1999 v Helsinkách usnesla, že po roce 2003 by EU měla mít autonomní schopnost rozhodnout o rozmístění vojenských sil velikosti armádního sboru rychlé reakce, včetně leteckých a námořních složek. Současně Evropská rada rozhodla o budování nevojenských kapacit EU, zejména policejních sil.

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) vytváří široký prostor pro dialog o otázkách bezpečnosti mezi všemi státy euroatlantického regionu. OBSE hraje významnou roli zejména v oblasti posilování kooperativní bezpečnosti, preventivní

diplomacie, předcházení konfliktům a v postkonfliktní obnově. Důležité jsou rovněž aktivity OBSE při posilování demokracie a ochraně lidských a menšinových práv. Mise OBSE hrají v řadě případů významnou stabilizační roli.

b) Rizika a hrozby

Bezpečnostní strategie ČR používá pojem bezpečnostní hrozba pro nebezpečné jevy a procesy vyplývající z volního jednání. Jako bezpečnostní rizika pak chápe jevy a procesy, jejichž přímé nebo nepřímé negativní působení na společnost, funkce státu či občany není projevem volního jednání. Hranice používání obou pojmů však není ostře vymezena. Kromě pojmu bezpečnostní hrozba a bezpečnostní riziko užívá text v přirozeném významu také výrazy nebezpečí a ohrožení.

Ukončení studené války přineslo výrazné snížení celkového napětí a pokles rizika celosvětové konfrontace. Současně se však objevují nové hrozby a přetrvávají některé dlouhodobé problémy. Hrozbu představují státy, nevládní skupiny a organizace, které nerespektují mezinárodní pořádek a pro které jsou válka, násilí a potlačování základních lidských práv a svobod prostředkem prosazování zájmů.

Významný potenciál pro vznik regionálních krizí vytvářejí etnické a náboženské spory, ekonomické a sociální problémy či porušování lidských práv uvnitř států. Tyto hrozby se mohou dotýkat bezpečnostních zájmů NATO a vyskytnout se v oblastech bezprostředně sousedících s euroatlantickým prostorem.

Hrozba použití jaderných zbraní a dalších zbraní hromadného ničení nebyla zcela vyloučena. Znepokojivá je zejména skutečnost, že se stále rozšiřuje okruh subjektů, které těmito zbraněmi disponují nebo usilují o jejich získání. Nežádá se jednání o státy s nedemokratickými a nestabilními režimy.

Obzvláště nebezpečné je ovládnutí třeba jen malého počtu zbraní hromadného ničení jednotlivci či nestátními subjekty. V řadě regionů je častým a mimořádně nebezpečným jevem terorismus. Reálně existující hrozbu představuje možnost použití k vydírání jaderných, chemických nebo biologických zbraní.

Nejzávažnější současnou hrozbu pro evropskou bezpečnost představuje vývoj v jihovýchodní Evropě. Situace zde dosud není zcela stabilizována. Mezinárodní společenství usiluje o obnovení míru, ochranu lidských práv a svobod, odsouzení a potrestání válečných zločinců, vytváření demokratických institucí a hospodářskou obnovu a rozvoj oblastí.

Složitým vývojem procházejí státy Společenství nezávislých států, včetně Ruska, které tvoří důležitou součást systému evropské bezpečnosti. Od roku 1991 došlo v celém regionu k pozitivnímu politickému vývoji, který umožnil rozvoj demokracie a tržní ekonomiky ve většině zemí SNS. Nedůsledně realizované politické a ekonomické reformy však vyvolaly řadu nových problémů, včetně snížení životní úrovně, oslabení právních prostředků státu, bujení organizovaného zločinu a korupce.

V oblastech Zakavkazska a střední Asie dochází k posilování náboženského a etnického napětí, které zasahuje i některé regiony Ruska. Významný i když nepřímý vliv na evropskou bezpečnost může mít také nestabilita na Blízkém východě a v severní Africe, šíření individuálního nebo skupinového násilí a demografické trendy v těchto oblastech.

Regionální konflikty a rozdíly životní úrovně jsou příčinou významné politické a ekonomické migrace. V evropském kulturním a historickém prostředí jde o citlivou

otázku. Negativní reakce některých skupin obyvatelstva imigranty odsouvá na okraj společnosti, kde se mohou zapojit do individuální i organizované kriminality. Tato činnost následně zhoršuje vztah domácího obyvatelstva k přijímání dalších cizinců.

Nová rizika přináší nebylé komunikační možnosti, které na jedné straně přispívají k obohacení kontaktů mezi kulturami, ale na druhé straně otvírají prostor pro organizovaný zločin, obchod s narkotiky a terorismus. Navzdory mezinárodní koordinaci se tato rizika daří zvládat jen částečně. Přistupují k nim nebezpečí podvratné činnosti založené na pronikání a ochromení elektronických a informačních systémů.

Nezanedbatelným bezpečnostním rizikem je možnost úniku či vyzrazení utajovaných skutečností, zejména utajovaných skutečností sdílených se spojenci ČR v NATO, které by mohlo vážně poškodit důvěryhodnost ČR. Úměrně rostoucí provázanosti národních hospodářství se zvyšuje význam rizik a hrozeb spojených s ekonomikou a obchodem. Nevyvážené vnější ekonomické vztahy mohou v řadě zemí způsobit vážné hospodářské problémy a ohrozit stabilitu států i celých regionů.

Rizikem je nerovnoměrný rozvoj rozšiřující propast mezi životní úrovní zemí euroatlantického regionu a omezené skupiny dalších vysoce rozvinutých zemí a států jižní polokoule.

Nadále roste ekonomická, sociální a demografická nerovnováha mezi těmito skupinami zemí. Na jedné straně se světově zmenšuje podíl populace vyspělých států, obyvatelstvo stárne a je tvořeno stále nižším procentem obyvatel v produktivním věku. Naopak na druhé straně se řada chudých oblastí potýká s problémem přelidnění.

Stálá pozornost musí být věnována rizikům průmyslových nebo vojensko-technických havárií a živelních událostí, otázkám epidemií a ekologickým nebezpečím, jaká představují klimatické změny, úbytek pitné vody a jiná ohrožení celosvětového dosahu.

Řada rizik vyvstává v chudých zemích třetího světa, což vyvolává nezbytnost koordinace aktivit celého mezinárodního společenství. Především vyspělé země si musí uvědomovat rizika spojená s vědeckým badáním zejména v oblasti genetiky, lékařství, informatiky, jaderné fyziky i dalších oborů a nepodceňovat hrozbu zneužití výsledků těchto činností.

D. Bezpečnostní zájmy ČR

Bezpečnostní strategie rozlišuje zájmy životní a strategické od ostatních zájmů. Primárním úkolem bezpečnostní politiky je ochrana životních zájmů státu. K jejich obraně je ČR připravena použít všechny dostupné prostředky, včetně vojenských. Životním zájmem ČR je zajištění existence, suverenity, územní celistvosti a principů demokracie a právního státu a vytvoření základních podmínek pro život svých občanů.

I když přímé vojenské ohrožení území je ve střednědobé perspektivě málo pravděpodobné, zůstává nadále životním zájmem ČR zajistit obranu svého území v souladu s článkem 51 Charty OSN, a to jak prostřednictvím národních sil a prostředků, tak ve spolupráci se spojenci v rámci NATO. Úkolem bezpečnostní politiky je dále prosazování strategických zájmů, které ČR zajistí takové podmínky a mezinárodní postavení, které prospívají bezpečnosti a ekonomické prosperitě státu.

Strategické zájmy vycházejí z reálných možností a ambicí státu a k jejich uspokojování jsou užívány prostředky přiměřené situaci a zohledňující životní zájmy.

Na základě článku 5 Severoatlantické smlouvy získala ČR záruky kolektivní i individuální pomoci v případě vojenského napadení.

Současně je ČR vázána obdobnými povinnostmi vůči spojencům. Je proto strategickým zájmem a závazkem ČR podílet se širokou škálou národních sil a prostředků na obraně spojenců ČR. Je strategickým zájmem státu aktivně se podílet na mírových operacích vedených mezinárodními organizacemi, jichž je ČR členem, či v nich o členství usiluje (EU).

Je proto třeba, aby disponovala silami a prostředky, které jí účast v mírových operacích umožní, zejména pokud jsou realizovány v evropském prostoru. Zároveň by ČR měla mít možnost nasadit nevojenské prostředky pro řešení civilních aspektů mezinárodních krizí. ČR považuje za žádoucí, aby mírové operace vedené mezinárodními organizacemi byly vybaveny odpovídajícím mandátem Rady bezpečnosti OSN.

ČR vychází z toho, že její bezpečnost je propojena s bezpečností středoevropského regionu. Proto má strategický zájem na posilování regionální spolupráce, zejména v rámci visegrádské skupiny, na rozvoji bilaterálních vztahů se sousedními státy a na členství Slovenska i dalších zemí oblasti v NATO a EU. ČR má strategický zájem na pokračování procesu odzbrojení a na účinném bránění šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů.

Ve strategickém zájmu ČR je zachování výrazné přítomnosti USA v Evropě a rozvoj spolupráce, která povede ke globálnímu posílení bezpečnosti v euroatlantickém regionu. Vytváření společné evropské bezpečnostní a obranné politiky Evropské unie (CESDP) je přirozenou součástí evropského integračního procesu.

Důležité je, aby tento proces byl v souladu s vývojem evropské bezpečnostní a obranné identity (ESDI) v rámci NATO, a aby vedl k posílení transatlantické vazby. Evropská unie vytvořila nové mechanismy CESDP. Byla změněna „Smlouva o EU“ v článcích týkajících se bezpečnosti a byly ustanoveny stále orgány CESDP. EU dále rozhodla o ustanovení sil rychlé reakce v počtu 60 000 osob do roku 2003 a o vytvoření nevojenských kapacit pro řešení krizí, včetně policejních jednotek. Byly vypracovány procedury spolupráce mezi EU a kandidátskými zeměmi v oblasti CESDP a byly navrženy mechanismy spolupráce mezi EU a NATO.

ČR má zájem na úspěšném průběhu tvorby CESDP. Je zastáncem co nejužší spolupráce mezi EU a NATO. ČR podporuje úsilí o posílení schopností EU řešit krizové situace a účinně zasahovat tam, kde NATO jako celek nebude angažováno. ČR má zájem účastnit se tvorby CESDP jak politicky, tak i svými vojenskými a nevojenskými kapacitami. ČR definovala a nabídla EU svůj příspěvek do sil rychlého nasazení.

ČR má strategický zájem na ekonomické bezpečnosti. Je vysoce závislá na mezinárodní dělbě práce. Export zboží se vysokou měrou podílí na tvorbě domácího HDP. Globální ekonomická stabilita je proto významným předpokladem pro rozvoj domácího hospodářství. ČR má zájem na dlouhodobém a vyváženém růstu HDP, na stabilním a transparentním tržním prostředí, na rozvoji mezinárodních obchodních vztahů a na zajištění alternativních zdrojů základních surovin. V zájmu bezpečnosti státu je i existence a rozvoj specifických částí obranného průmyslu.

Součástí bezpečnosti ČR je ochrana života, zdraví a majetku obyvatelstva v případě vzniku živelních pohrom, ekologických a průmyslových havárií, nehod nebo jiného

nebezpečí. K včasnému poskytnutí pomoci postiženému obyvatelstvu bude ČR zkvalitňovat krizové řízení, civilní nouzové plánování, ochranu obyvatelstva a integrovaný záchranný systém.

Nedílnou součástí zajištění bezpečnosti je potlačování a předcházení negativních společenských jevů, jakými jsou zejména násilná a majetková kriminalita, hospodářská trestná činnost, korupce, terorismus a politický extremismus, organizovaný zločin, nelegální migrace a obchod s lidmi, nezákonný obchod se zbraněmi, výbušninami a omamnými látkami, ohrožení veřejného pořádku, vandalismus a pouliční kriminalita a působení nepřátelských tajných služeb na území ČR.

Zájmem ČR je zvyšování účinnosti a profesionality soudnictví, státní správy a samosprávy, posilování celostátního systému krizového řízení, v jehož rámci bude možné řešit krizové situace na území ČR i v zahraničí, a na rozvoji mezinárodních humanitárních organizací.

Je zájmem ČR v souladu s příslušnými zákony chránit vybrané druhy informací a vytvořit efektivní a bezpečné systémy komunikace mezi orgány na celostátní i regionální úrovni. Současně je zájmem státu zajistit občanům ČR svobodný přístup k informacím, které nejsou ze zákona chráněny, a podporovat rozvoj informačních technologií v ČR.

Mezi bezpečnostní zájmy ČR patří zlepšování kvality života občanů, zejména podporou vzdělání, vědy a výzkumu, zvyšování úrovně zdravotní péče, ochranou životního prostředí a vytvářením účinného systému sociálního zabezpečení.

E. Prostředky naplňování bezpečnostní politiky ČR

a) Bezpečnostní systém

Zajištění bezpečnosti ČR, udržení a prosazení jejích životních, strategických a ostatních zájmů vychází z komplexního pojetí bezpečnosti. Odpovědnost za zajištění bezpečnosti ČR mají orgány zákonodárné, výkonné a soudní moci. Za funkčnost komplexního působení celého bezpečnostního systému odpovídá vláda.

Bezpečnostní systém ČR je právně ukotven. Hlavní principy zajištění bezpečnosti definují ústava a soubor navazujících právních předpisů. Základními prvky bezpečnostního systému jsou ústavní instituce a činitelé, kterými jsou především prezident republiky, parlament, vláda a dále Bezpečnostní rada státu a její stálé pracovní orgány. Činnost jednotlivých složek probíhá koordinovaně, avšak bezpečnostní systém je koncipován tak, aby jeho součástí byly schopny uskutečňovat zákonem stanovené úkoly i samostatně.

Vláda a Parlament ČR zajišťují nezbytné lidské, věcné a finanční zdroje pro vnitřní a vnější bezpečnost ČR a jejich optimální využití. Prostředky vyčleněné k zajištění vnější a vnitřní bezpečnosti vycházejí z možností české ekonomiky a státu a z naléhavosti jednotlivých hrozeb a rizik. Zajištění vyváženosti a vzájemné komplementarity vynaložených prostředků je úlohou obranného a civilního nouzového plánování. Bezpečnostní rada státu, jako stálý pracovní orgán vlády koordinuje oblast bezpečnosti České republiky a připravuje vládě návrhy k jejímu zajišťování.

Bezpečnost ČR zajišťují ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, záchranné sbory a havarijní služby. Státní orgány, orgány územních samosprávných celků

a právnické a fyzické osoby jsou povinny se podílet na zajišťování bezpečnosti ČR v rozsahu stanoveném zákonem.

Bezpečnostní strategie ČR dále přispívá k efektivní tvorbě a naplňování bezpečnostní politiky jako celku tím, že formuluje zadání v oblasti zahraniční, obranné, hospodářské politiky a politiky vnitřní bezpečnosti.

b) Zahraniční politika

Úkolem zahraniční politiky je prosazování bezpečnostních zájmů státu navenek, sledování vývoje mezinárodního prostředí, včasné rozpoznání rizik a hrozeb z něj plynoucích a formulace příslušných doporučení pro bezpečnostní a obrannou politiku státu. Zahraniční politika usiluje o dlouhodobé upevňování postavení ČR v mezinárodním společenství. S tímto cílem rozvíjí vztahy s jednotlivými zeměmi, zúčastňuje se činnosti mezinárodních organizací a informuje o záměrech a postojích ČR k mezinárodním otázkám prostřednictvím mezivládních kontaktů a veřejné diplomacie.

Bezpečnostní zájmy prosazuje česká zahraniční politika aktivním působením v bilaterálních vztazích i v mezinárodních organizacích, kterých je členem, a to zejména NATO, OSN, OBSE, Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD), Světové obchodní organizace (WTO), Mezinárodního měnového fondu (MMF), Světové banky a Středoevropské dohody o volném obchodu (CEFTA). Jako člen NATO vychází ČR při formulaci bezpečnostní a obranné politiky ze „Strategické koncepce Aliance“ přijaté v roce 1999 na jejím summitu ve Washingtonu.

Česká diplomacie usiluje o nejširší možné zapojení ČR do vytváření společné obranné a bezpečnostní politiky EU. Klade důraz na maximální účelnost uspořádání bezpečnostních vztahů mezi EU a NATO, stejně jako mezi EU a těmi evropskými státy NATO, které nejsou členy EU.

Společně se svými spojenci a partnery ČR odmítá nacionalizaci bezpečnostní politiky a v rámci evropské bezpečnostní solidarity usiluje o společné vnímání bezpečnostních hrozeb a rizik.

Ve své zahraniční politice ČR podporuje úsilí mezinárodního společenství o prohloubení kontroly a transparentnosti zbrojení a o urychlení a zefektivnění odzbrojovacích procesů jako nedílných součástí realizace bezpečnostních zájmů státu. ČR rozvíjí bilaterální vztahy se sousedními státy, definuje společné zájmy a posiluje regionální spolupráci v řadě dalších úkolů, především v oblasti ekonomické politiky, v otázkách životního prostředí a zajišťování vnitřní bezpečnosti. Česká diplomacie se věnuje systematické podpoře vnějších ekonomických vztahů.

V rámci mezinárodních organizací i mimo ně prosazuje odstraňování překážek mezinárodní obchodní výměny, aktivně podporuje příznivé prostředí pro příliv zahraničních investic, upozorňuje na existující mezistátní pohledávky, informuje o možnostech vhodných nákupů strategických surovin apod. Vláda ČR dbá na respektování mezinárodního práva a na soulad vnitrostátní legislativy s mezinárodními závazky státu. Představitelé ČR se na mezinárodních fórech aktivně účastní diskuzí o vývoji mezinárodního práva a podporují iniciativy, které směřují k prosazení účelných změn.

ČR je připravena účastnit se svými civilními i vojenskými prostředky také těch operací, které nevyplývají z jejího bezprostředního ohrožení ani ze smluvních závazků,

nicméně jsou v souladu s jejími i obecně lidskými zájmy, zejména pokud se jedná o preventivní diplomacii, rozvojovou pomoc, operace mírové, humanitární a záchranné, a pokud to umožňují technické a ekonomické okolnosti.

c) Obranná politika

Úkolem obranné politiky je zajišťování svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrana života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením. Obranná politika stanoví, v souladu s branným zákonodárstvím, zásady pro výstavbu účinného systému obrany státu, přípravu a použití odpovídajících sil a prostředků, účast v kolektivním obranném systému i přípravu obyvatelstva pro mimořádné situace. Povinnosti státních orgánů, územních samosprávných celků a právnických i fyzických osob při zajišťování obrany ČR před vnějším napadením jsou upraveny zákonem.

Obranná politika se řídí zásadami demokratické civilní kontroly ozbrojených sil a předpokládá především politické řešení krizí. Vychází z toho, že ČR nemá územní požadavky vůči žádnému státu. Tyto zásady jsou v souladu s cíli a zásadami Charty OSN a zároveň představují sdílené prvky koncepce kolektivní obrany NATO.

Severoatlantická smlouva je základním pilířem bezpečnosti ČR, neboť zavazuje členské státy reagovat na agresi proti kterémukoli z nich, jako by se jednalo o útok proti všem s využitím nutných prostředků, včetně vojenských.

Jako členský stát NATO vychází ČR při formulování obranných cílů z ustanovení Severoatlantické smlouvy a strategické koncepce NATO. Přijímá závazek podílet se politickými a vojenskými prostředky na zajištění svobody a bezpečnosti členských států NATO a přispívat ke stabilitě euroatlantického prostoru, včetně účinné prevence a řešení vzniklých krizí. Činí tak pomocí sdílení obrany v době míru i krizí, programů partnerství a spolupráce, operací reagujících na krize, záchranných a humanitárních akcí i pomocí v postkonfliktním období.

Hlavním subjektem realizace obranných cílů jsou ozbrojené síly ČR a jejich základ – Armáda ČR (AČR). V souladu se strategickými zásadami NATO jsou, jednotlivě i společně, nepřetržitou efektivní přípravou rozvíjeny operační nezávislost a schopnost součinnosti pozemních a vzdušných sil a ostatních součástí AČR.

Armáda je zapojena do integrované vojenské struktury NATO, do systémů obranného, operačního a civilního nouzového plánování, do procedurálních a organizačních aspektů jaderných konzultací a do společných cvičení a operací. Postupně naplňuje požadavky Aliance na schopnost členských zemí uskutečňovat v rámci mnohonárodních ozbrojených sil plný rozsah misí, tj. především obranné operace v zájmu kolektivní obrany a operace reagující i na krize mimo článek 5 Severoatlantické smlouvy. S cílem přispět co nejefektivněji obraně Aliance počítá ČR ve střednědobé perspektivě se specializací své obrany zohledňující její zeměpisné dispozice, technické a ekonomické možnosti.

AČR buduje pozemní a vzdušné síly a podpůrné složky v souladu s přijatými závazky vyplývajících ze členství v NATO a s přihlédnutím k budoucímu zapojení do obranné a bezpečnostní politiky EU. Přípravuje se k tomu, aby byla schopna samostatně nebo s alianční podporou účinně reagovat na všechny bezpečnostní hrozby vojenského i nevojenského charakteru a současně, v souladu se strategickými zájmy, se podílet na

mírových operací mezinárodního společenství vycvičenými, mobilními a logisticky soběstačnými silami, v operačním nasazení ve dvou paralelně probíhajících operacích (včetně rotace), v počtech, které dovolí ekonomické možnosti státu.

Armáda ČR je již v míru organizována tak, že část sil je předurčena pod spojenecké velení. Otázky výstavby, vybavení a výcviku jsou trvale a v plném rozsahu v národní odpovědnosti. ČR usiluje o udržování optimální úrovně domácí zbrojní výroby i uplatnění některých produktů vlastního obranného průmyslu v rámci NATO a EU.

Realizace obranných cílů vyžaduje jasně deklarovanou a veřejností sdílenou politickou vůli státu k výstavbě vojenského potenciálu, který bude schopen v součinnosti se spojenci reagovat na jakoukoli krizovou situaci vojenského i nevojenského charakteru, ohrožující zájmy ČR a Aliance na vlastním, spojeneckém, případně i jiném teritoriu.

d) Politika v oblasti vnitřní bezpečnosti

Úkolem politiky vnitřní bezpečnosti je formulovat a realizovat zásady směřující k ochraně demokratických základů státu, vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v ČR. Nezastupitelnou roli v oblasti ochrany veřejného pořádku a zajištění vnitřní bezpečnosti obyvatel má ministerstvo vnitra (MV) a Policie ČR, která plní úkoly ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti v rozsahu vymezeném ústavními zákony, zákony a ostatními obecně závaznými předpisy. MV spolu s Policií ČR společně s ozbrojenými silami, zpravodajskými službami záchrannými sbory a havarijními službami zajišťuje bezpečnost České republiky. Cílem těchto složek zůstává zajištění ochrany životů, zdraví, bezpečnosti, majetku a životního prostředí obyvatel České republiky před všemi druhy bezpečnostních hrozeb.

Důležitým úkolem bezpečnostních složek je boj proti všem projevům organizovaného zločinu, jehož působení představuje závažné bezpečnostní riziko. ČR si je vědoma, že jedním z nejúčinnějších způsobů, kterým lze organizovaný zločin potírat, je ztížení a pokud možno i eliminace legalizování výnosů z tohoto druhu trestné činnosti a následné zabavování těchto zisků. ČR aktivně působí proti projevům terorismu na svém území.

Předpokladem účinného a efektivního postupu je rozvíjení spolupráce se zahraničními partnery, činnost zpravodajských složek a odpovídající technické a organizační zajištění speciálních složek určených pro boj s terorismem. ČR přijímá a zdokonaluje opatření na ochranu utajovaných skutečností, zejména v technicky a finančně náročných oblastech bezpečnosti komunikačních a informačních systémů a ve velmi citlivé oblasti personální bezpečnosti. ČR chrání hospodářské zájmy státu, zejména oblasti strategicky významné z hlediska jejího fungování jako celku, včetně boje proti korupci, která představuje vážné bezpečnostní riziko pro demokratický stát.

ČR je odhodlána vytvořit podmínky pro účinný boj proti nelegální migraci, zejména spojené s působením mezinárodního organizovaného zločinu, provázené zvýšenou kriminalitou a možným nárůstem xenofobních postojů obyvatelstva. Pro účinný postup proti tomuto riziku je ČR připravena důsledně harmonizovat a uplatňovat vízovou politiku v součinnosti s politikou zemí Evropské unie.

Cílem ČR zůstává příprava a po vstupu do EU i plná implementace zásad Schengenských dohod. Policie ČR i další bezpečnostní složky jsou připraveny stále

důsledněji odhalovat a potlačovat nebezpečné projevy xenofobie, rasismu a politického extremismu, které jsou propagovány některými skupinami na okraji společnosti. Mimořádnou důležitost má v této oblasti výchova k toleranci a odstraňování latentního mezietnického napětí.

ČR potlačuje distribuci, prodej a zneužívání omamných a psychotropních látek, jako jednu z hlavních aktivit skupin mezinárodního organizovaného zločinu. Činí tak vyváženými preventivními a represivními aktivitami státu a účinnou mezinárodní spoluprací zainteresovaných složek.

K zajištění ochrany veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti je nezbytné, aby bezpečnostní složky disponovaly odpovídajícím technickým, organizačním i lidským potenciálem, podpořeným kvalitní legislativou, který by jim umožňoval účinně a efektivně zabezpečovat úkoly v oblasti jejich působnosti. ČR potlačuje nezákonné nebo nežádoucí obchody se zbraněmi.

Pozornost je věnována možnému šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů a transferům technologií a služeb, které mohou být zneužity při jejich vývoji, výrobě, skladování a dalších souvisejících činnostech. ČR neustále zdokonaluje opatření k ochraně obyvatelstva při vzniku mimořádných událostí, zejména v oblasti varování, evakuace, ukrytí a nouzového přežití obyvatelstva a dalších opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku.

Jednotlivé složky integrovaného záchranného systému musí být schopny reagovat na živelní pohromy, jako jsou například povodně, a v součinnosti s dalšími subjekty účinně zasáhnout v případě mimořádné události vyvolané teroristickými akcemi, radiačními haváriemi, haváriemi způsobenými vybranými nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky a dalšími technickými a technologickými haváriemi, haváriím znečištěním vodních zdrojů, ovzduší a přírodního prostředí apod.

ČR je odhodlána, v souladu s mezinárodními závazky a v duchu mezinárodní solidarity, účinně pomáhat při řešení krizových situací i mimo území státu. ČR je dále připravena zasáhnout v takové krizové situaci, při které dojde k ohrožení životů a zdraví jejích občanů mimo území státu. V rámci svých možností ČR buduje takové kapacity, které ji umožní podílet se na likvidaci přírodních katastrof a případně i velkých průmyslových havárií v zahraničí, včetně poskytnutí humanitární a záchranné pomoci v případě, že o to zahraniční partner požádá.

Pro zajištění výše zmiňovaných úkolů je nezbytná spolupráce všech součástí občanské společnosti, podpora vědy a výzkumu a vzdělávání v oblasti bezpečnostní politiky. Žádoucí je rovněž vytváření expertních diskuzních platform k této problematice.

e) Hospodářská politika

Úkolem hospodářské politiky ve vztahu k vnitřní a vnější bezpečnosti země je především zajišťovat materiální předpoklady pro plnění bezpečnostních funkcí státu. Vedle toho je hospodářská politika koncipována a prováděna tak, aby eliminovala existující a potenciální bezpečnostní rizika, která se mohou objevovat v ekonomice České republiky a v oblasti jejích vnějších ekonomických vztahů, jakož i ta rizika, která by mohla ohrožovat základní úkol ekonomiky ve vztahu k bezpečnosti země, tj. produkovat bezporuchově potřebné zdroje v potřebném rozsahu.

V těchto ohledech vychází hospodářská politika z faktu, že česká ekonomika je navenek velmi otevřená a tržní, makroekonomicky stabilizovaná a vysoce zapojená do mezinárodních obchodních a finančních vztahů. Tyto její charakteristiky vytvářejí základní předpoklad k tomu, aby mohla pružně reagovat na změny vnitřních a vnějších okolností, a aby byla schopna zajistit rychlý, trvale udržitelný hospodářský růst. Proto i z důvodů bezpečnostních bude hospodářská politika posilovat její makroekonomickou stabilizaci a pokračovat v dovršení transformačního procesu v ekonomice v oblasti nezbytných systémových a strukturálních změn.

Hospodářská politika rovněž vychází ze skutečnosti, že Česká republika je členem vrcholných mezinárodních hospodářských organizací, jako jsou Mezinárodní měnový fond, Světová banka, OECD, WTO a dalších. Z toho, kromě příslušných závazků, vyplývají i významné nároky na mezinárodní solidaritu a spolupráci či pomoc v případných krizových situacích. Podobný význam má i hustá síť mezinárodních bilaterálních hospodářských, obchodních a finančních dohod ČR s jinými státy nebo její členství v regionálních seskupeních hospodářského zaměření. Zvláštní význam má v tomto ohledu přidružení ČR k Evropské unii a reálná perspektiva brzkého členství ČR v EU.

Česká politika pokračuje v upevňování této sítě mezinárodních vazeb a v jejím využívání pro české hospodářské a bezpečnostní zájmy. Upevňování a účelné rozšiřování těchto mezinárodních vazeb ČR rovněž považuje za jednu z cest k minimalizaci bezpečnostních rizik v celosvětovém a regionálním měřítku.

Významným zdrojem bezpečnostních rizik pro zemi by se mohly za určitých podmínek stát systémové vady a netransparentnosti v ekonomice, déle trvající makroekonomická nerovnováha, strukturální a regionální nerovnosti.

Hospodářská politika pokládá za svůj důležitý úkol tyto potenciální zdroje bezpečnostních rizik minimalizovat prostřednictvím legislativních opatření, pozorností k jejich aplikaci a k jejich vynucování. Zejména minimalizuje prostor pro hospodářskou kriminalitu, organizovaný zločin, praní špinavých peněz, nelegální obchod a finanční transakce, prostor pro daňové úniky, nelegální zdraví ohrožující produkce, protizákonné majetkové přesuny a korupci.

Minimalizuje prostor i pro poškozování a ohrožování životního prostředí hospodářskou činností a hmotnými zájmy, kriminalitu proti životnímu prostředí a předchází možnosti vzniku veřejného ohrožení této povahy. Příslušnými nástroji hospodářská politika rovněž sleduje cíle nedopustit neúčelné zužování vlastních manévrovacích možností tím, že by se ekonomika neúčelně dlouho dostávala do vnější nerovnováhy, do nepříjemné vnější zadluženosti a že by se veřejné finance dostávaly do děledobých nepříjemných deficitů.

Hospodářská politika státu spolu s měnovou politikou České národní banky považuje za důležité disponovat patřičným vlivem na udržování nízké inflace a nad účelným pohybem směnného kursu koruny. Hospodářská politika rovněž sleduje minimalizaci neúčelných jednostranných závislostí ekonomiky na dodavatelích strategických surovin, strategických výrobků a služeb, a zdrojů a forem kapitálových toků. Podporuje rovněž tržně konformní diverzifikaci zahraničních odbytišť pro české exporty zboží a služeb, jakož i jejich tržně konformní diverzifikaci komoditní. Sleduje také, aby rychlost, kvalita a zaměření výstavby technické infrastruktury ekonomiky,

jakož i příprava lidského kapitálu, brala na zřetel jejich přímé a nepřímé účinky na vnitřní a vnější bezpečnost země.

Pro zajišťování bezpečnosti České republiky je nezbytná i soustava hospodářských opatření pro krizové stavy, jejichž cílem je zabezpečit poskytování nezbytných materiálních prostředků a služeb pro zajištění základních životních potřeb pro obyvatelstvo, a pro fungování ozbrojených sil, ozbrojených sborů, záchranných sborů a havarijní služby v krizových situacích. Stejněmu cíli slouží i vytváření a udržování dostatečných kapacit strategických zásob podle příslušných mezinárodních závazků a obvyklých mezinárodních standardů. Prioritou v této oblasti je zapojení ČR do systému kolektivní ropné bezpečnosti v rámci Mezinárodní energetické agentury OECD.

F. Závěr

Bezpečnostní strategie ČR poskytuje základní politické zadání a východiska pro dosažení cílů v jednotlivých oblastech bezpečnostní politiky ČR a její teze jsou dále rozpracovávány v navazujících koncepčních dokumentech. Současné období lze označit za přechod k plné integraci ČR do západních bezpečnostních struktur.

Členství v Severoatlantické alianci poskytuje samo o sobě bezprecedentní úroveň bezpečnostních jistot. Svým efektem odstrašení i zárukami spojenecké pomoci zajišťuje ČR, a to zejména proti vojenské agresi.

Vstupem do EU budou výrazně prohloubeny již existující garance v oblasti vnější bezpečnosti. Těsná integrace států s demokratickým společenstvím nepochybně přispěje k posílení vnitřní politické i ekonomické stability a otevře nové možnosti spolupráce při boji proti organizovanému zločinu, stejně jako živelním a ekologickým katastrofám.

Bezpečnostní strategie vychází z trvalých zájmů států stejně jako ze stavu aktuálního bezpečnostního prostředí. Vláda posoudí tento dokument z hlediska souladu s bezpečnostní situací každé dva roky a podle potřeby jej novelizuje. Může současně rozhodnout i o změně tohoto intervalu. Průběžným přezkoumáváním platnosti tezí obsažených v „Bezpečnostní strategii ČR“ a přípravou návrhů na jejich úpravu jsou pověřena příslušná odborná a výzkumná pracoviště.

Zajištění bezpečnosti závisí nejen na výši a efektivitě využití vynaložených prostředků, ale též na zapojení a přístupu občanů a na jejich vůli přispět k bezpečnosti státu. Rodina a škola zde mají nezastupitelnou úlohu.

(Bezpečnostní strategie ČR - předchozí, platná do 21. 1. 2001)

Některé zkratky použité v dokumentu:

- **CEFTA (Central European Free Trade Agreement)** - Středoevropská dohoda o volném obchodu, podepsaná v r. 1992.
- **CESDP (Common European Security and Defence Policy)** - společná evropská bezpečnostní a obranná politika Evropské unie.
- **ESDI (European Security and Defence Identity)** - evropská bezpečnostní a obranná identita budovaná v rámci NATO, jako součást adaptace Aliance; má umožnit evropským spojencům jednat samostatně, podle potřeby.
- **OECD (Organization for Economical Cooperation and Development)** - Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj, smluvně založená v roce 1960.
- **WTO (World Trade Organization)** - Světová obchodní organizace, vzniklá v roce 1995 jako nástupce GATT.

(red.)

Problémy bezpečnostní politiky ČR

Od zrodu České republiky 1. 1. 1993 se v bezpečnostní politice země považuje za základní koncepční nedostatek neexistence odpovídajícího politického zadání, tj. koncepce bezpečnostní, obranné a vojenské politiky. Aniž bychom si činili nárok na detailní precizaci, jde o jistou konkrétní směrnici, jíž by se z hlediska bezpečnostních a obranných potřeb řídila naše zahraniční a vnitřní politika, zejména pak rezorty zahraničí, obrany a vnitra, i když samozřejmě nejen ony, ale všechny odpovídající státní orgány a instituce, a to zvláště pokud jde i o tzv. ekonomickou bezpečnost. A nelze z toho vyčlenit ani celou společnost, všechny občany.

* * *

Absence odpovídající bezpečnostní politiky České republiky je určitým selháním politické scény, které se pak projevuje v rozhodnutí a v realizaci některých konkrétních opatření, např. výroby L-159 nebo v připravovaném nákupu supersoniků. Selhání se zjevně projevilo především v tom, že Bezpečnostní rada státu jako pokračovatel polistopadové federální Rady obrany státu byla obnovena až v květnu 1998.

Zůstaneme-li na půdě reality, vzhledem k bezpečnostní kompetenci současných politiků, nelze od nich očekávat, že budou schopni samostatně tzv. politické zadání zpracovat. Musí být především dílem profesionálů v zahraničně-bezpečnostní, obranné a vojenské problematice. Jde jen o to, aby impuls ke zpracování těchto dokumentů byl včas, tj. z hlediska bezpečnostních rizik a ohrožení vydán, a dále aby se zajistila jeho decizní průchodnost, tj. politické zprostředkování k rozhodovacím centrům, tj. k vládě a její Bezpečnostní radě státu, parlamentu a prezidentovi.

V posledních letech se ustálilo, že bezpečnostní politika státu vychází zejména ze tří rozhodujících dokumentů: Bezpečnostní strategie České republiky, Obranné strategie České republiky a Vojenské strategie České republiky

Na názvu dokumentů nezáleží, tzn. zda např. „Obranná strategie České republiky“ je nyní označena jako „Strategická revize obrany České republiky“, ačkoli si nelze odpustit poznámku, že logičtější by byl název „Revize strategie obrany České republiky“ nebo „Revize obranné strategie České republiky“. Zdá se však, že toto trichotomické členění odpovídá potřebám tvorby politického zadání. Někdejší sloučení bezpečnostní a obranné strategie nebylo příliš funkční.

Členění je obsahově řazeno od obecnějšího ke konkrétnějšímu, aniž by se jednotlivé dokumenty vzdávaly toho ve své oblasti vymezit konkrétní úkoly. Z hlediska struktury exekutivy lze tvorbu bezpečnostní strategie zadat ministerstvu zahraničních věcí, obranné strategie ministerstvu obrany a vojenské strategie Generálnímu štábu Armády České republiky. Koordinace tvorby politického zadání jako syntézy tří uvedených strategií, resp. dokumentů, by měla být v kompetenci místopředsedy vlády odpovědného za koordinaci tzv. silových ministerstev.

Bezpečnostní strategie České republiky

Tvorba bezpečnostní strategie státu byla už od počátku považována za základní dokument bezpečnostní politiky. Její první znění schválila vláda České republiky 17. 2. 1999, tedy bezprostředně před naším vstupem do Severoatlantické aliance dne 12. 3. 1999. Tento dokument byl a je všeobecně považován za velmi slabý a při obhajobě jeho textu tehdejšími místopředsedou vlády odpovědným za příslušnou oblast Egonom Lánským v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR zcela propadl.

Naštěstí vláda v tu dobu zároveň rozhodla, že dokument bude za dva roky novelizován. Na této tvorbě se podílel úřad vlády, ministerstvo zahraničních věcí, ministerstvo obrany, ministerstvo vnitra, ministerstvo průmyslu a obchodu a ministerstvo financí. Dále i představitelé bezpečnostní komunity. Novelizace se realizovala v několika krocích. Jedním ze základních bylo projednání třetí inovované pracovní verze na semináři ministerstva zahraničních věcí a výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost Senátu Parlamentu České republiky 31. 10. 2000. Výhrady účastníků semináře k pracovní verzi lze shrnout následovně:

- Je nutné obezřetně formulovat některá bezpečnostní rizika jako třeba byl přechod počítačů na rok 2000, který se stal v podstatě *businesssem* ve výši 45 miliard dolarů,
- mezi bezpečnostní rizika patří pronikání cizích zpravodajských služeb,
- bezpečnostní rizika a hrozby je třeba hierarchizovat,
- není možné se vyhnout struktuře vojenského rozpočtu, rozpočtování a rozpočtových priorit, zvláště pokud jde o podíl mezi investičními a neinvestičními prostředky, především výdaje na vědu a výzkum,
- je nutné stanovit principy profesionalizace armády, a to zvláště v souvislosti s převahou zaměřením spíše na expediční, mírové a krizové situace,
- mezi nevyřešené otázky patří další rozvoj spolupráce v rámci mezinárodních sil, zejména ve vytváření mezinárodních velitelství,
- chybí analýza morálně politického občanského profilu obyvatel, míry jejich identifikace se základními hodnotami českého státu,
- chybí koncepce krizového řízení,
- nutné zdůraznit zajištění bezpečnosti informačních systémů a utajení,
- dokument by měl mít určitý motivační charakter,
- chybějí pregnantnější důvody našeho vstupu do NATO, včetně historických, a vynakládání prostředků na obranu,
- existuje rozpor mezi narůstající kvalitou dokumentů a dosti značným chaosem v reálném provozu bezpečnostních složek, na což dokumenty příliš nereagují,
- zapojení do evropské obrany je zatím iluzí, naše bezpečnost je především spojena s Aliancí.

Kritické analýze se v této studii podrobuje verze, která byla schválena Bezpečnostní radou státu v prosinci 2000 a vládou v lednu 2001. Novelizovaná bezpečnostní strategie se prezentuje již jako dokument vycházející z postavení České republiky jako členského státu Severoatlantické aliance a zároveň kandidáta členství v Evropské unii, což je bezprostředně spojeno s tématem této studie. Proto ji také budeme pojednávat z tohoto hlediska.

Dokument má kromě úvodu a závěru čtyři hlavní části, které se zabývají:

- a) základními východisky bezpečnostní politiky České republiky,
- b) bezpečnostním prostředím, tj. mezinárodní situací, riziky a hrozbami,
- c) bezpečnostními zájmy České republiky,

- d) prostředky naplňování bezpečnostní politiky České republiky, tj. bezpečnostním systémem, zahraniční politikou, obrannou politikou, politikou v oblasti vnitřní bezpečnosti a ekonomickou bezpečností.

Východiska Bezpečnostní strategie ČR

Bezpečnostní strategie vychází z toho, že Česká republika mohla v roce 1989 poprvé po desítkách let samostatně definovat bezpečnostní zájmy a bezpečnostní politiku. Vstupem do NATO pak získala „bezpečnostní záruky kolektivní obrany“ a „převzala závazek posilovat schopnosti individuální obrany a podílet se na obraně spojenců“. Členství v Alianci a připravované členství v EU tak rozhodujícím způsobem spoluurčují bezpečnostní politiku České republiky.

Pokud jde o **charakter bezpečnostního prostředí**, dokument vychází z toho, že „hlavními aktéry mezinárodní politiky zůstávají národní státy“. Státní suverenity již není bezvýhradně nadřazována ochrana práv občanů. Šíření svobody a demokracie vytváří zároveň podmínky pro bezpečnost. V tom hraje významnou roli rozšiřování EU a NATO, jakkoli jde o složitou problematiku.

Základním problémem charakteristiky bezpečnostního prostředí v dokumentu je zjednodušená akceptace nové strategické koncepce schválené summitem NATO v dubnu 1999 ve Washingtonu, tj. schopnost odstrašení případného agresora a společná obrana v souladu s článkem 5 Severoatlantické smlouvy a jako nový úkol i podíl na řešení krizí v celém euroatlantickém regionu a rozvoj partnerství a spolupráce s ostatními státy v oblasti, tj. v podstatě potvrzení platnosti původního poslání Aliance.

Tento problém poznamenává další obsah dokumentu. Spočívá zejména v nedostatku, že nekonkretizuje důsledky změn spojené s naším členstvím v NATO pro zajištění bezpečnosti a obrany České republiky. Základní otázkou je, jak dalece se můžeme spoléhat na kolektivní obranu Aliance a jak na obranu vlastní. Jinak řečeno, jak dostát závazkům vyplývajícím z článků 3, 4 a 5 Severoatlantické smlouvy. Je totiž zřejmé, že partnerství v Alianci musí být z naší strany podepřeno dostatečným obranným a vojenským potenciálem, abychom zároveň mohli spoléhat na kolektivní obranu. Nebude-li tomu tak, jak je i fakticky zřejmé, jde zjevně o „trestuhodné spoléhání“ [1].

Znění uvedených článků je následující:

3. *Aby bylo účinněji dosaženo cílů této smlouvy, budou smluvní strany, jednotlivě i společně, stálou a účinnou svépomocí i vzájemnou výpomocí udržovat a rozvíjet svou individuální i kolektivní schopnost odolat ozbrojenému útoku.*
4. *Smluvní strany budou společně konzultovat vždy, když podle názoru kterékoli z nich bude ohrožena územní celistvost, politická nezávislost nebo bezpečnost kterékoli smluvní strany.*
5. *Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto odsouhlasily, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální a kolektivní obranu, uznané článkem 51 Charty Spojených národů, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v souladu s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a udržet bezpečnost severoatlantické oblasti.*

Základní problémy

Konkrétně řečeno, existující verze „Bezpečnostní strategie České republiky“ nevymezuje přesněji proporce mezi zárukami kolektivní bezpečnosti a obrany a naším obranným příspěvkem, aby byl dostačující a přesvědčivý. Zároveň ani nenaznačuje, v čem se můžeme spoléhat na spojence a v čem naopak jen na sebe, včetně možnosti vzájemné koordinace, výpomoci ap., např. mezi novými členskými středoevropskými zeměmi či Německem ap., kupř. pokud jde o protivzdušnou obranu na jedné straně a např. protichemickým či zdravotnickým zabezpečením na straně druhé.

Charakteristika bezpečnostního prostředí správně uvádí nové jevy v této oblasti, např. posilování postavení občanů, postavení nevládních organizací, význam sdělovacích prostředků a veřejného mínění atd., aniž by alespoň naznačovala přístup k řešení. Podobně je tomu s rolí OSN, OBSE a EU, které se jenom obecně konstatují, což je nedostatečné, zvláště pokud jde evropskou obrannou a bezpečnostní politiku, jmenovitě výstavbu vojenských a nevojenských (policejních) sil.

Jen částečně jsou také definovány aktuální a perspektivní **rizika a hrozby**. Vychází se z konstatování poklesu rizika celosvětové konfrontace a výskytu hrozeb nových. Jako potenciální krizové prostory jsou identifikovány jihovýchodní Evropa, Zakavkazsko, střední Asie, Blízký východ a severní Afrika. Objevily se nové formy ohrožení (např. ochromení elektronických a informačních systémů), nevymizely však ani staré včetně zbraní hromadného ničení (jaderných, biologických, chemických, neletálních aj.).

Nedostatkem dokumentu je, že se soustřeďuje převážně na existující rizika a hrozby, méně upozorňuje na budoucí, jak je např. uvádí vize Svět 2015, resp. **Globální trendy 2015**, kterou vypracovala americká zpravodajská služba CIA [2]. Ta kromě dosavadních ohnisek napětí (Rusko, Čína, Severní Korea, Irák atd.) upozorňuje na možné budoucí další - Indii, Mexiko, Brazílii, a dokonce Turecko jako členský stát Aliance. To ovšem spolu s nástupem Bushovy administrativy vytváří v mnohém novou situaci; minimálně signalizuje, že Spojené státy se v budoucnu budou orientovat na jiná teritoria, Evropu považují za stabilní kontinent a mohou se proto z tohoto prostoru do určité míry odpoutat, což ovšem zvyšuje nároky Evropy na vlastní obranu. Ani my se proto nebudeme moci z této povinnosti vyvléci tím, že jednotky vyčleněné pro NATO budeme zároveň považovat za jednotky použitelné v rámci evropské obrany, tj. Evropské unie.

Nespornou slabinou „Bezpečnostní strategie ČR“ je, že se zaměřuje výrazněji ani ne tak na analýzu jako spíš na popis existujícího systému a na výčet existujících bezpečnostních rizik a hrozeb, málo na potenciální. Takový postup obvykle vede k optimističtějšímu posuzování bezpečnostního prostředí a jeho rizik a hrozeb. Přitom jako kdybychom v tom okamžiku zapomínali, že v právě uplynulém století jsme prošli zhruba třinácti kritickými situacemi: 1905, 1914, 1918, 1929, 1933, 1938, 1939, 1945, 1948, 1956, 1962 - kubánská krize, 1968, 1989, 1992, z nichž sotva čtyři lze hodnotit pozitivně (zrod ČSR v roce 1918, osvobození v roce 1945, ambivalentně Pražské jaro 1968 končící 21. srpnem a listopad 1989). Ani v demokratické společnosti se nám kritická situace nevyhnula, byl jím rozpad Československa, což Českou republiku oslabilo minimálně geopoliticky.

Rozhodující je, jaké komplexní závěry ve formě **prostředků naplňování bezpečnostní politiky** tvůrci dokumentu z analýzy bezpečnostního prostředí a identifikace

bezpečnostních zájmů České republiky vyvozují. Odpovědnost je delegována orgánům zákonodárné, výkonné a soudní moci. Za funkčnost komplexního působení bezpečnostního systému odpovídá vláda. Dokument pokud jde o bezpečnostní systém České republiky popisuje pouze prvky, ze kterého se skládá, a jejich odpovědnost vyplývající z ústavy a ze zákonů. Obecně se zmiňuje i o zajištění bezpečnosti lidskými, věcnými a finančními zdroji.

Úkoly v **zahraniční politice** v dokumentu nepřekračují rámec obecné orientace v této oblasti. Specificky se pak uvádí, že jako člen NATO „vychází ČR při formulaci bezpečnostní a obranné politiky ze strategické koncepce Aliance přijaté v roce 1999 na jejím summitu v Washingtonu“, aniž by naznačilo, za jaké situace byla koncepce přijata a je vnitřně rozporná. Podobně je tomu i s úsilím české diplomacie usilující „o nejšířší možné zapojení ČR do vytváření společné obranné a bezpečnostní politiky EU“, a to zvláště víme-li, že jsme zatím označili náš příspěvek za identický se silami, které dáváme k dispozici v případě ohrožení Aliancí. Proto se zde objevuje ospravedlňující věta: „Klade důraz (Česká republika - pozn. autora) na maximální účelnost uspořádání bezpečnostních vztahů mezi EU a NATO, stejně jako mezi EU a těmi evropskými státy NATO, které nejsou členy EU.“

Ani ve stanovení **obránných úkolů** nepřekračuje dokument vyšší míru obecnosti. Sice se zde uvádí, že „obránná politika se řídí zásadami demokratické kontroly ozbrojených sil a předpokládá především politické řešení krizí“, aniž by tu byl jen náznak toho, že právě kvalita civilního řízení přivedla obranu a armádu do všeobecně známého stavu, kdy na základní činnost armády, tj. výcvik, se vynakládá cca jen něco přes dvě procenta vojenského rozpočtu a vzhledem k finančním závazkům rezortu obrany stále hrozí rozpad jeho financování. Není tu ani zmínka o tom, jak se z této situace dostat.

Stejně tak se uvádí, že „Severoatlantická smlouva je základním pilířem bezpečnosti ČR“ a „jako členský stát NATO vychází ČR při formulování obranných cílů z ustanovení Severoatlantické smlouvy a strategické koncepce NATO“, aniž by dokument zaujal rozhodnější stanoviska k zásadnímu problému, jakým jsou současné a budoucí proporce mezi vlastní obranou a podílem na alianční obraně. Jen je tu náznak, že ve střednědobé perspektivě se počítá se specializací obrany respektující zeměpisné dispozice, technické a ekonomické možnosti. To je ale v situaci, kdy v podstatě až na výjimky zastarávají všechny zbraňové systémy a ostatní vybavení, dost málo. Konkrétně se počítá pouze s nasazením ve dvou paralelně probíhajících operacích včetně rotace vysílaných jednotek, což je opět obecně podmíněno ekonomickými možnostmi státu.

V oblasti **vnitřní bezpečnosti** sice dokument počítá s rolí ozbrojených sil, ale jejich úlohu nijak nespecifikuje. Ani v oblasti **ekonomické bezpečnosti** dokument nepřekračuje hranici cílů obecné hospodářské politiky státu. Nepodařilo se, jak sami autoři přiznávají, rozpracovat hlouběji vztah mezi ekonomickými možnostmi státu a bezpečnostní politikou. A jak se tedy zdá, zůstane nejspíš jen jistou konkrétní hranicí závazek státu daný Aliancí, že na obranu vynaložíme cca dvě procenta dosaženého HDP. Je ovšem otázka, jak na tuto výši bude při známých nedostatcích v rezortu obrany reagovat jak politická scéna, tak občané, když sousední Německo snižuje rozpočet na 1,5 procenta HDP a např. Kanada dokonce na 1,1 procenta HDP.

Bezpečnostní strategie jako politické zadání

Je tedy patrné, že „Bezpečnostní strategie ČR“ poskytuje skutečně jen velmi „základní politické zadání a východiska pro dosažení cílů v jednotlivých oblastech bezpečnostní politiky ČR“, jak sami přiznávají autoři. Její teze mají být rozpracovány v navazujících koncepčních dokumentech. Konkrétnost těchto tezí je však pro práci na obranné strategii, a tím méně na vojenské strategii, nedostatečná. Lze proto předpokládat, že ani tyto dokumenty nedokáží vytvořit koncepční předpoklady pro takovou obranu země, která by reagovala na bezpečnostní rizika a ohrožení a plnila alianční úkoly v rozsahu, který nepovede k vážnějším ekonomickým nárokům, **protože ekonomické oslabení je z bezpečnostního hlediska stejně nebezpečné jako podcenění výstavby ozbrojených sil.**

Z dikce dokumentu je patrné, že autory byli převážně pracovníci ministerstva zahraničních věcí a až příliš respektovali, že tvoří materiál, který bude zároveň, a především studován zahraničními partnery. To oslabilo jeho věcnou působnost na rozhodovací procesy v oblasti bezpečnosti, obrany a armády. Nelze však přehlédnout, že na tvorbě „Bezpečnostní strategie ČR“ se podíleli i zástupci rezortů, které mají povinnost vytvořit dokumenty další, tedy konkrétnější. Pokud tedy s jejich souhlasem „Bezpečnostní strategie ČR“ spatřila světlo světa v podobě, v jaké je, poté je především na nich, jak tyto dokumenty budou tvořit, resp. novelizovat. Výklad jejich přístupu může být dvojitý: buď je pro ně míra obecnosti bezpečnostní strategie dostačující, nebo naopak, tato obecnost jim vyhovuje, aby ve vlastním dokumentu měli větší prostor pro vlastní záměry. Tyto hypotézy je možné posoudit jen při kritické analýze těchto konkrétnějších dokumentů.

Lze sice souhlasit s autory dokumentu, že „členství v Severoatlantické alianci poskytuje samo o sobě bezprecedentní úroveň bezpečnostních jistot“, ale to ještě neznamená, že se na to můžeme bezprecedentně spoléhat, minimálně pokud jde již o uvedený náš poctivý příspěvek obrannému potenciálu Aliance. Na tom nic nezmění ani naše budoucí členství v Evropské unii, které naši bezpečnost zvýší jen potenciálně, pokud se členské země včetně naší nezaslouží o efektivnost evropské obranné identity.

Poznámky:

1. Upozornil na to při své návštěvě České republiky i poradce britského premiéra Tonyho Blaira pro evropské záležitosti Charles Grant, který je jedním z architektů britské obranné a bezpečnostní iniciativy v Evropské unii. V rozhovoru s redaktorem LN uvedl, že mezi některými lidmi existuje pocit, že Česká republika, Maďarsko a Polsko jsou v NATO vcelku nepotřebné. Neděláme prý nic, abychom pomohli spojencům, snižujeme bezpečnost všech, příliš nepříspěváme do rozpočtu a naše ozbrojené síly toho mnoho nedělají. In: Šulc, F., Evropa dává na obranu dost peněz, ale špatně. Lidové noviny, 10. února 2001, s. 11).
2. Americká zpravodajská služba předpokládá, že v roce 2015 budou Spojené státy stále vedoucí mocností světa. Budou však vystaveny mnoha mocenským zkouškám, a to nejen Ruska a zvláště Číny, ale už také Indie, Mexika a Brazílie. Hůře se jim i bude dařit vytvářet spojenecké svazky. Spolu s Evropou a s dalšími rozvinutými zeměmi se tak USA stanou mírovými i ostrovy stability a sytosti v moři šedi, konfliktů a dokonce i hladu. Víze obsahuje zajímavou jakousi trojvrstvou strukturu existujících a potenciálních velmocí. Jako jedinou supervelmoc uvádí Spojené státy. Regionálními mocenskými celky jsou sjednocující se Evropa, Rusko, Čína a stále vážněji i Indie a Brazílie. Studie CIA pracuje se čtyřmi hlavními scénáři rozvoje, které se i vzájemně prolínají. První scénář předpokládá, že globalizace bude až na výjimky úspěšná v podstatě na celém světě. V druhém případě bude následkem vážná destabilizace. Podobný obraz bychom mohli očekávat, kdyby globalizace byla úspěšná jen v USA, v Evropě a ve východní a jihovýchodní Asii. Ve čtvrtém scénáři je popsána situace, k jaké by došlo, kdyby v USA převládaly tendence k izolacionismu, tj. stáhly by se nejen z Evropy, ale i z Asie.

3 - Prskavec
3 - Pashava - hr

Ing. Oldřich Šesták,
Ing. Karel Prskavec

12.11.1997 : 17 956 : 1800 = 9,97
(+ mezu 20 853) : 1800 = 11,6

(11)

Struktura a dosavadní činnost Bezpečnostní rady státu

Bezpečnostní rada státu byla zřízena ústavním zákonem č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, jako stálý pracovní orgán vlády pro koordinaci problematiky bezpečnosti České republiky a přípravu návrhů opatření k jejímu zajišťování.

* * *

Různé krizové situace vznikající jak ve světě, tak i v České republice nás neustále přesvědčují, že mohou různou intenzitou narušit fungování státu. K jejich předcházení a k eliminaci jejich negativních důsledků si každý stát, a Česká republika není výjimkou, buduje svůj **bezpečnostní systém**. Jeho smyslem je, aby daný stát adekvátním a efektivním způsobem byl schopen reagovat na celou škálu možných krizových situací. Základem úspěchu v této oblasti je především včasná a koordinovaná příprava rozhodujících činností na všech úrovních země. V demokratickém státě je současně žádoucí, aby se tak dělo v rámci platného právního systému.

Zkušenosti demokratických zemí potvrzují, že vytvoření účinného bezpečnostního systému trvá dlouhou dobu a je to v podstatě nekonečný proces, který si vyžaduje i nemalé finanční prostředky.

Od vzniku Československé republiky se postupně ve všech ústavách záležitosti bezpečnosti v různé míře upravovaly, ale vždy se spíše orientovaly na záležitosti vojenské obrany.

Po vzniku České republiky se oblast bezpečnosti státu stala pro vrcholové ústavní činitele zpočátku okrajovou záležitostí, byť to bylo z důvodů řešení jiných priorit, zejména ekonomických. O tom svědčí velmi složitá jednání vedená při přijímání nové Ústavy České republiky, která zpočátku nevytvářela potřebný ústavní základ pro zajišťování bezpečnosti naší země. K určitému posunu došlo až přijetím ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky. Toto nejasné období však trvalo více jak pět let a následně se projevilo i při přijímání návazných, ale ne vždy vzájemně propojených legislativních norem (branná a krizová legislativa). Řada oblastí patřící do problematiky bezpečnosti státu se vyvíjela izolovaně, v rámci působností ústředních správních úřadů a územních orgánů státní správy a samosprávy. Navíc některé rezorty, ministerstvo obrany nevyjímaje, v té době ani plně nevyužily a neplnily stanovenou působnost danou zákonem č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, tzv. „kompetenční zákon“, dle kterého např. ministerstvo obrany má koordinovat činnost ústředních orgánů, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu při přípravě k obraně.

Základním předpokladem pro řešení krizových situací je existence mimořádných podmínek a postupů odpovídajících předpokládaným krizovým situacím. Jde zejména o účelově upravený a centralizovaný systém řízený státem, ale i o jednotný a koordinovaný postup na všech úrovních při realizaci potřebných opatření. Z uvedených hledisek je nutné stanovit především jednotný řídicí systém orgánů vybavených potřebnou působností jak pro účely přípravy na krizové situace, tak i pro jejich řešení.

Pro bezpečnostní systém je žádoucí, aby byl tvořen tak, že jeho struktury jsou za všech situací shodné, s minimálními odchylkami (např. se pouze personálně posilují) a zejména, že dokáže úspěšně bez chaosu zvládnout nejrizikovější etapu pro řešení krizové situace, a to přechod z běžného stavu do krizové situace.

Bezpečnostní systém České republiky

Bezpečnostní systém je v naší zemi vytvářen v souladu s ústavním pořádkem České republiky a jeho základními prvky jsou především ústavní instituce a činitelé, to znamená prezident republiky, Parlament České republiky a vláda České republiky, ale dále i Bezpečnostní rada státu a její stálé pracovní orgány.

Prezident České republiky má své úřední pravomoci z hlediska bezpečnosti státu dané Ústavou České republiky a další platnou legislativou. Je vrchním velitelem ozbrojených sil. Má zvláštní postavení k Bezpečnostní radě státu, neboť má právo účastnit se jejího zasedání a vyžadovat od ní a jejích členů zprávy a projednávat otázky patřící do této oblasti.

V kompetenci **Parlamentu České republiky** je mimo jiného schvalovat zákony týkající se problematiky bezpečnosti státu, spolurozhodovat o orientaci bezpečnostní politiky státu, rozhodovat o vyhlášení stavu ohrožení státu, válečného stavu a o účasti České republiky v obranných systémech mezinárodní organizace, jíž jsme členem, dávat souhlas k vyslání ozbrojených sil mimo území republiky a k pobytu cizích vojsk na území republiky.

Vláda České republiky je ústředním výkonným orgánem státní moci, který uskutečňuje bezpečnostní politiku státu. Je odpovědná za funkčnost komplexního působení celého bezpečnostního systému státu. Rozhoduje o vyslání ozbrojených sil České republiky mimo území České republiky a o pobytu ozbrojených sil jiných států na území České republiky (nejdéle na dobu 60 dnů), apod.

Struktura a činnost **Bezpečnostní rady státu** a jejích stálých pracovních orgánů je podrobně rozebrána v následující kapitole.

Bezpečnostní systém České republiky vyjmenováním těchto základních prvků nekončí. Je potřebné jej vytvářet v celém jeho spektru, tzn. i na úrovni **krajských, okresních a obecních úřadů**, s využitím bezpečnostních rad a krizových štábů vytvářených nově u těchto orgánů. Nelze opomíjet ani podíl právnických a fyzických osob.

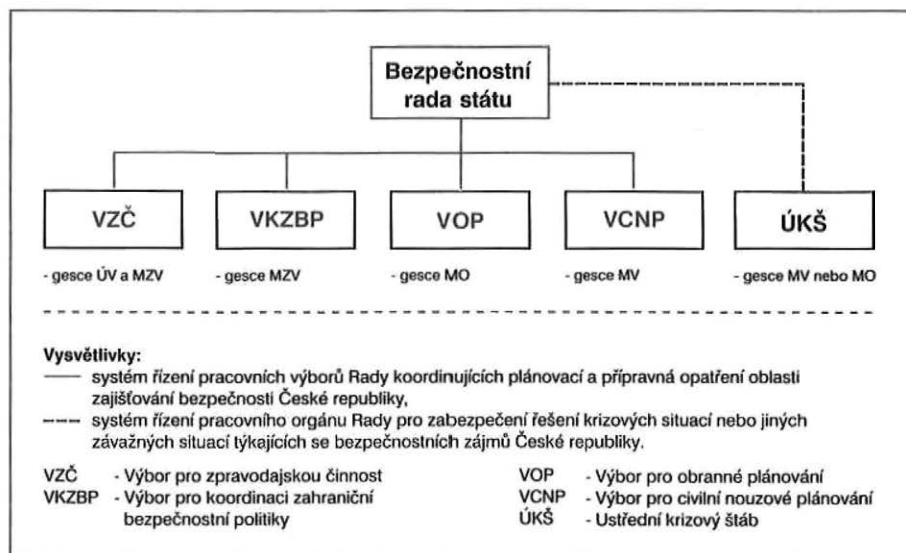
Základním rysem komplexního pojetí bezpečnosti státu je propojenost a vzájemná závislost roviny politické, vojenské, hospodářské, sociální a oblasti vnitřního pořádku a ochrany obyvatel při respektování mezinárodních smluvních a politických principů a závazků České republiky, Ústavy České republiky, Listiny základních práv a svobod a právního řádu České republiky.

Bezpečnostní rada státu

Orgány pro řízení a organizaci bezpečnosti našeho státu prošly v celé jeho historii různými etapami vývoje. Branná politika státu byla od vzniku Československé republiky vždy považována za věc celospolečenského zájmu. Tomu také odpovídalo postupné vytváření specializovaných orgánů, které však byly zaměřeny především na řízení obrany. Např. v roce 1926 byl usnesením vlády ze dne 23. dubna zřízen meziministerský sbor pro věci obrany státu a v roce 1933 byla usnesením vlády ze dne 6. října ustavena Nejvyšší rada obrany státu. Právní úprava Nejvyšší rady obrany státu byla obsažena v zákoně č. 131/1936 Sb., o obraně státu. V roce 1945 vláda na své první schůzi dne 5. dubna svým usnesením zřídila tzv. Vojenskou radu.

Další vývoj orgánů obrany státu odpovídal politické situaci v Československé republice. Orgány obrany byly ustaveny na základě usnesení politického byra ÚV KSČ ze dne 2. července 1957 - vojenská komise obrany při ÚV KSČ a komise obrany při KV a OV KSČ. Tento systém trval až do roku 1969, tzn. do přijetí ústavního zákona č. 10/1969 Sb., o Radě obrany státu. Tento orgán působil až do roku 1992, respektive do poloviny roku 1993.

obr. na internetu chybí



Obr.

V České republice je v současnosti ustanovena **Bezpečnostní rada státu** (dále jen Rada, viz obr.) jako stálý pracovní orgán vlády pro koordinaci problematiky bezpečnosti našeho státu a přípravu návrhů opatření k jejímu zajišťování. Rada byla zřízena výše uvedeným ústavním zákonem č. 110/1998 a její složení a činnost je upřesněna usnesením vlády České republiky ze dne 10. června 1998 č. 391, ve znění usnesení z 3. května 2000 č. 423. V současné době je **předsedou Rady** předseda vlády České republiky, **místopředsdou Rady** je místopředseda vlády a ministr zahraničních

věcí, členy jsou první místopředseda vlády a ministr práce a sociálních věcí, místopředseda vlády a ministr financí, ministr obrany, ministr vnitra, ministr a vedoucí Úřadu vlády ČR, ministr průmyslu a obchodu a ministr dopravy a spojů. Jednání Rady se dále zúčastňuje guvernér České národní banky a předseda Správy státních hmotných rezerv. Na jednání Rady je pravidelně zván náčelník Generálního štábu Armády České republiky a policejní prezident.

V návaznosti na současná rizika a hrozby v oblasti bezpečnosti České republiky je Rada koncipována jako orgán pro přípravu opatření v této oblasti, ale současně i pro řešení vzniklé krizové situace. Proti minulosti je orientována na **komplexní zajišťování bezpečnosti státu**, tedy na všechny vážné krizové situace a nejenom na ty, které souvisejí se zajišťováním obrany České republiky před vnějším napadením.

Systém Bezpečnostní rady státu je tvořen Bezpečnostní radou státu a jejími stálými mezirezortními pracovními orgány, kterými jsou (viz obr.):

- **Výbor pro koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky (VKZBP)** - vnitrostátně koordinující zahraniční bezpečnostní politiku České republiky, v gesci ministerstva zahraničních věcí,
- **Výbor pro obranné plánování (VOP)** - koordinující plánování opatření k zajištění obrany České republiky, v gesci ministerstva obrany.
- **Výbor pro civilní nouzové plánování (VCNP)** - koordinující plánování opatření k zajištění vnitřní bezpečnosti státu, ochrany obyvatelstva, ochrany ekonomiky a ke koordinaci požadavků na civilní zdroje, které jsou nezbytné pro zajištění bezpečnosti České republiky, v gesci ministerstva vnitra.
- **Výbor pro zpravodajskou činnost** - koordinující zpravodajské služby České republiky a plánování opatření k zajištění zpravodajské činnosti a spolupráci státních orgánů a jejich útvarů, které získávají, shromažďují a vyhodnocují informace nezbytné pro zajištění bezpečnosti České republiky. Výbor samostatně nevyvíjí zpravodajskou činnost.
- **Ústřední krizový štáb (ÚKŠ)** - který při hrozbě vzniku krizové situace v České republice a po vyhlášení nouzového stavu, stavu ohrožení státu nebo válečného stavu, při plnění spojeneckých závazků v zahraničí, při účasti ozbrojených sil České republiky v mezinárodních operacích na obnovení a udržení míru, při organizaci materiální humanitární pomoci České republiky do zahraničí a při zapojení České republiky do záchranných akcí většího rozsahu v zahraničí, kromě vysílání záchranných jednotek, se stává **pracovním orgánem Rady** pro zabezpečení řešení krizových situací nebo jiných závažných situací týkajících se bezpečnostních zájmů České republiky.

Podle charakteru situace předseda vlády České republiky jmenuje předsedou ÚKŠ:

- **ministra obrany**, v případě vnějšího vojenského ohrožení České republiky, při plnění spojeneckých závazků v zahraničí a při účasti ozbrojených sil České republiky v mezinárodních operacích na obnovení a udržení míru,
- **ministra vnitra**, v případě ostatních ohrožení České republiky, při poskytování humanitární pomoci většího rozsahu do zahraničí a při zapojení České republiky do mezinárodních záchranných operací v případě havárie a živelních pohrom.

Jednotlivé stálé pracovní orgány si mohou k podpoře své činnosti vytvářet **odborné pracovní skupiny**, případně týmy expertů.

Dosavadní činnost Bezpečnostní rady státu

První schůze Rady se uskutečnila dne 29. června 1998 za řízení tehdejšího předsedy vlády Josefa Tošovského a za přítomnosti prezidenta republiky Václava Havla. Od té doby proběhlo dalších 21 řádných a jedno mimořádné zasedání. Tyto schůze jako předseda vlády řídil Miloš Zeman, prezident republiky se osobně zúčastnil dalších několika zasedání, vybraných jednání se zúčastnil i předseda Poslanecké sněmovny Václav Klaus a bývalá předsedkyně Senátu Parlamentu ČR Libuše Benešová. Rada se stává v podstatě jediným orgánem, kde se celkem pravidelně setkávají nejvyšší ústavní činitelé České republiky z důvodu výměny názorů k nejzávažnějším aktuálním problémům v oblasti bezpečnosti. Doposud se setkali například při příležitosti řešení zahájení náletů vojsk NATO na Kosovo a bývalou Jugoslávii, při přípravě delegace České republiky na washingtonský summit Organizace severoatlantické smlouvy, zhodnocení našeho ročního působení v Organizaci severoatlantické smlouvy, při projednávání a i návazného vyhodnocení bezpečnostních opatření v souvislosti s konáním zasedání Mezinárodního měnového fondu a Světové banky, dále společně diskutovali problematiku uspořádání summitu NATO v roce 2002 v České republice a novou Bezpečnostní strategii České republiky.

Na jednotlivých zasedáních Rady byly projednávány materiály týkající se problematiky bezpečnosti. Obecně se dá říci, že do přijetí naší republiky do NATO převládaly materiály rezortu obrany, v současnosti se stále více Rada zabývá materiály, které obsahují problematiku krizového plánování a vnitřní bezpečnosti.

Celkem se Rada zabývala od svého vzniku cca 140 dokumenty z oblasti bezpečnosti, jako např. byly projednány dokumenty:

Bezpečnostní strategie České republiky, Vojenská strategie České republiky, Koncepce výstavby rezortu obrany, Cíle výstavby sil, Zpráva o naplňování Bezpečnostní strategie České republiky a porovnání Strategické koncepce Aliance s bezpečnostními dokumenty České republiky, Adaptace Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě, Zpráva o zhodnocení obranných plánů České republiky orgány NATO, Program spolupráce státu s obranným průmyslem České republiky, Informace o vyhodnocení předběžných nabídek k problematice nákupu víceúčelových taktických nadzvukových letounů pro Armádu České republiky, problematika projektu L-159, Modernizace tanku T-72, priority zpravodajské činnosti České republiky, zprávy o vnitřní bezpečnosti České republiky, ale i branná a krizová legislativou a návazná opatření, návrh na zřízení Národního centra pro koordinaci přesunů a dopravy ozbrojených sil v rezortu obrany, příprava na různá cvičení.

Rada se dále zabývala výstavbou komunikačních sítí ministerstva vnitra s integrovanými složkami, informacemi o organizování pomoci České republiky

zemětřesením postiženému Turecku, zhodnocením ročního působení České republiky v NATO, ochranou utajovaných skutečností a řadou dalších otázek.

Z tohoto krátkého statistického výčtu, ale především celkovým shrnutím dosavadní činnosti celého systému Rady můžeme konstatovat, že systém Rady v celém období své relativně krátké existence našel své místo a přispěl a přispívá k zajišťování bezpečnosti České republiky. Samotná Rada se stala důležitým pracovním orgánem vlády pro koordinaci problematiky bezpečnosti České republiky a přípravu návrhů opatření k jejímu zajišťování. Rada může v oblasti zajištění bezpečnosti České republiky žádat informace a analýzy od všech členů vlády a vedoucích ostatních ústředních správních úřadů a ukládat jim úkoly spojené se zajišťováním bezpečnosti České republiky (usnesení vlády z 3. května 2000 č. 423). To je významný posun v této oblasti.

Přes všechny pozitivní zkušenosti, z kterých je nutné při další činnosti Rady vycházet jako ze stabilního základu, bylo a je potřebné průběžně vyhodnocovat činnost Rady a celého systému s cílem jeho neustálého zkvalitňování.

Od zahájení činnosti Rady byla často diskutována otázka integrace zpravodajských činností do systému Rady. V průběhu roku 1999 bylo nejdříve přijato dočasné řešení, kdy zástupci zpravodajských služeb byli zváni na jednání výborů. Toto řešení však nebylo vzhledem k potřebám Rady dostačující, a to zejména při nutnosti účinného zajišťování úkolů v oblasti informační podpory důležité pro rozhodování a výběr optimálních opatření pro řešení krizových situací. Později jako výsledek systémového řešení byl zřízen další pracovní orgán Rady, tzv. výbor pro zpravodajskou činnost za řízení místopředsedy vlády a ministra zahraničních věcí. V současnosti tento výbor již v systému Rady pracuje.

Další určitá nesystematičnost byla v řízení stálých pracovních orgánů Rady - výboru pro koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky, výboru pro obranné plánování a výboru pro civilní nouzové plánování, které byly řízeny náměstkými gesčnickými ministry. Na druhé straně mezirezortní krizový štáb (nyní **Ústřední krizový štáb**) byl v závislosti na charakteru krizové situace již v té době řízen ministrem obrany nebo ministrem vnitra. K odstranění této nesystematičnosti vláda dodatečně rozhodla, aby výbor pro koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky byl řízen místopředsedou vlády a ministrem zahraničních věcí, výbor pro obranné plánování ministrem obrany a výbor pro civilní nouzové plánování ministrem vnitra. Tím se současně posílila úloha výborů (zlepšení informovanosti, větší provázanost s jednáními Rady, zlepšení docházky členů apod.). Současně bylo rozhodnuto, aby původní předsedové těchto výborů byli určení do funkcí výkonných místopředsedů.

V rámci komplexního řešení oblasti zajišťování bezpečnosti České republiky se jevila jako méně efektivní i spolupráce v otázkách dopravy a spojení a průmyslu. Přitom jsou to oblasti, které v této problematice mají nezastupitelnou úlohu. Spolupráce v uvedených oblastech probíhala pouze na určité úrovni v rámci pracovních skupin a výborů, ale při neúčasti gesčnických ministrů na schůzích Rady byly problémy při výstupu na jednání Rady. K zefektivnění tohoto stavu vláda rozhodla, aby ministr dopravy a spojení a ministr průmyslu a obchodu se stali členy Rady. Toto opatření přispívá k větší komplexnosti projednávaných opatření k zajištění bezpečnosti České republiky.

V předešlém textu jsme uvedli, že v systému Rady je stále co zlepšovat a k tomu je nutné funkčnost a efektivnost systému pravidelně vyhodnocovat, ale současně hned

přijímat opatření k jeho zefektivnění. Myslíme si, že v dalším období je nutné vzájemně prodiskutovat a případně i realizovat některé další náměty, vznikající při diskuzi k současnému systému Bezpečnostní rady státu, např.:

- v rámci výboru pro civilní nouzové plánování, nebo jinou formou, vytvořit podmínky k širšímu mezirezortnímu projednávání materiálů, týkajících se problematiky vnitřní bezpečnosti, především boje s organizovaným zločinem, kriminalitou ap.,
- redukce počtu odborných pracovních skupin, zejména je potřeba zvážit ty odborné pracovní skupiny, které nemají přímou vazbu na výbory a komise v NATO,
- případná úprava počtů výborů a návazně i působností,
- propojení současného systému Rady s bezpečnostními radami a krizovými štáby krajů, okresů a případně i obcí,
- přehodnocení složení výborů tak, aby zde trvale byli pouze zastoupeni pracovníci těch rezortů, kterých se problematika zpravidla vždy týká a pracovníky ostatních rezortů přizvávat pouze podle potřeb k jednotlivým materiálům (bodům schůze). Tím snížit formálnost účasti na schůzích výborů,
- snížit projednávání stávající širší problémů, jež jsou do Rady předkládány, předkládat jen nejzávažnější úkoly a opatření, u některých méně závažných materiálů jejich projednávání ukončit na úrovni výborů apod.

Závěr

Jak z výše uvedeného vyplývá, systém Bezpečnostní rady státu se stal důležitým článkem při zajišťování bezpečnosti České republiky. Je potřebné nepřipustit, aby se zakonzervoval a zbyrokratizoval, ale naopak musí procházet stálým vývojem, který přes všechny potíže bude mít pozitivní trend.

V příštím období stojí před námi řada významných úkolů, jako je např. novelizace bezpečnostních dokumentů České republiky, navazujících na Bezpečnostní strategii České republiky, schválenou usnesením vlády ze dne 22. ledna 2001 č. 80. Musíme podrobně realizovat zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy, ale i další tzv. krizové zákony a jejich návazné prováděcí normy do praxe. Měli bychom dbát na provázané rozpracování krizové i branné legislativy do praxe.

V krizovém zákoně je položen důraz na vytvoření systémově propojené struktury krizového řízení na všech předpokládaných stupních řízení (centrum - kraj - okres - obec). Předpokládá se, že tato koncepce umožní širší pojetí řízení zejména při organizování a plánování přípravy na krizové situace a při jejich vlastním řešení. Zvláštní význam je přikládán koordinaci a součinnosti při zabezpečování a využívání potřebných sil a prostředků. Důležitou odbornou funkci koordinačního orgánu na úrovni krajů, okresů a obcí budou plnit nově zřízené bezpečnostní rady a krizové štáby.

Tímto článkem jsme se snažili přispět k větší informovanosti o působnosti Bezpečnostní rady státu a jejího systému. Přivítáme jakoukoliv odezvu na uvedené náměty, ale především konkrétní náměty a návrhy na zlepšení činnosti celého systému Rady.

Na úplný závěr sdělujeme, že složení a činnost Bezpečnostní rady státu, včetně základních dokumentů, je veřejně publikována a aktualizována na **internetové stránce Úřadu vlády ČR**, a adrese www.vlada.cz a zde [www server Úřadu vlády ČR](http://www.server.ura.gov.cz), dále výbory, rady a komise vlády ČR, a pak konkrétně Bezpečnostní rada státu.

Ing. Josef Janošec, CSc.

doc. Ing. Bohuslav Višek, CSc.

Rízení výzkumné podpory cílů sil

Investice do rozvoje vědy, výzkumu a technologií jsou hlavním opatřením, které může významně posílit (ne-li vůbec vybudovat) naše schopnosti čelit změnám a problémům obecně a v oblasti bezpečnosti a obrany zvláště.

Strategie národní bezpečnosti ve vědě a technologiích (USA)

Implementace cílů výstavby sil bude v následujících letech významnou cestou, která prověří schopnosti České republiky přijímat změny a úspěšně zvládat problémy v oblasti bezpečnosti a obrany. Dnes jasně vidíme, že nejsou všechny stavy v souladu s plněním mezinárodních závazků. Každý rozdíl vyžaduje praktická opatření, která nejsou beznákladová. Aby byla přijímána racionální rozhodnutí, je zapojení obranného výzkumu pro odpovědnou činnost špičkového manažera v oblasti obrany a bezpečnosti státu téměř povinností.

Od obranného výzkumu je očekáváno systémové a systematické utřídění poznatků, vytváření nebo transfer nových znalostí. Většina současných úvah o dřívějších investicích v rezortu obrany a jejich vyhlídkách však připomíná hovory o provaze v domě oběšencově. Snad i z tohoto důvodu je budoucnost, která je určitým způsobem reálně vymezena naplňováním cílů výstavby sil, podmíněna jejich výzkumnou podporou, včetně ekonomických úvah. Cíle, které ji nepotřebují, protože jde o změnu materiálních nebo organizačních podmínek, by měly být posouzeny z hlediska jejich efektivnosti.

Samotný obranný výzkum, zaměřený na podporu cílů výstavby sil, je významnou investicí. Jeho výslednost je teoreticky i prakticky závislá na úrovni řízení. Vedle obecných postulátů, postupů a praktik má řízení výzkumné podpory výstavby sil svá jedinečná specifika, která mohou ovlivňovat celkovou efektivnost obranného výzkumu. Charakteristickým rysem je nenásilný posun všech informací o výzkumu i samotných výsledků výzkumů do mezinárodního prostředí.

Program obranného výzkumu a vývoje pro podporu cílů NATO

Cílem programu obranného výzkumu a vývoje pro podporu cílů NATO je vytvořit podmínky pro zapojení České republiky a pracovišť rezortu obrany, která se zabývají výzkumem a vývojem, do mezinárodní kooperace uskutečňované ke splnění dlouhodobých společných cílů států NATO.

Program má tři podprogramy, které odpovídají logické struktuře cílů výstavby sil pro Českou republiku. Jde o výzkumnou podporu cílů výstavby sil NATO:

1. pro všeobecné použití;
2. pro pozemní síly;
3. pro vzdušné síly.

K zabezpečení výzkumné podpory tohoto programu vyhlásil Vojenský úřad výzkumu, vývoje a obranných technologií Národního úřadu pro vyzbrojování MO soutěž o projekty obranného výzkumu, které jednotlivé dlouhodobé cíle sil podporují.

Ve prospěch zkvalitnění řízení uvedeného programu pak byl vyhlášen projekt obranného výzkumu: *Způsob manažerování výzkumu a vývojové podpory cílů FP 2000 (MANA FP)*.

Stručný popis řešeného problému

Vstup České republiky do NATO je spojen s návazností na plánovací procedury, které zahrnují i plnění cílů sil (Force Goals, v době vzniku projektu Force Proposal - FP 2000). Více než 20 cílů sil je dlouhodobých, některé z další stovky potřebují, i když mají krátkodobý charakter, výzkumnou podporu před praktickým zavedením do podmínek armády. Přesné vymezení odborných problémů, specifikace výzkumných potřeb a možností pokrytí problémů výzkumným a vývojovým potenciálem České republiky, není v potřebném rozsahu a do nezbytných podrobností známo. Informace obsažené v materiálech NATO jsou orientační a dá se v mnoha případech hodnotit, že nejsou dostatečně verifikovány. I v těch oblastech, kde je zřejmá účast České republiky na řešení, není znám současný stav řešení cíle sil ve státech NATO, předpokládáný postup našich specialistů a nejsou vytvořeny přehledy o vhodných řešitelích, nositelích projektů, organizátorech a způsobech zabezpečení. Top management rezortu obrany nemá potřebné souhrnné informace nezbytné pro řízení této oblasti. Je velmi pravděpodobné, že v důsledku pouze rámcového pochopení obsahu cílů unikají naší výzkumné a vývojové základně možnosti výraznějšího mezinárodního uplatnění s pozitivním odborným i ekonomickým dopadem. Teoretickým problémem jsou i vhodné způsoby managementu celé problematiky jako interdisciplinární oblasti.

Předmět řešení

Analýza možných způsobů manažerování výzkumu a vývojové podpory cílů FP 2000 s ohledem na podmínky České republiky a urychlené, leč perspektivní řešení. Podrobná obsahová analýza všech dlouhodobých cílů sil s ohledem na přesnou specifikaci předmětu řešení vzhledem ke konkrétním představám zpracovatelů těchto cílů (v NATO). Specifikace jejich výzkumné podpory a výzkumného řešení. Kvalifikované doporučení pro potenciál obranného výzkumu a vývoje v České republice k zapojení do řešení a vytvoření racionálního podkladu pro potřeby vrcholových funkcionářů rezortu MO k řízení uvedené oblasti a podložené vystupování v orgánech NATO při projednávání cílů sil v dalších letech.

Východí stav

V uplynulém období byly učiněny základní kroky k organizování dlouhodobých cílů výstavby sil z pozice ekonomického náměstka MO a Vojenského úřadu vědy, výzkumu a obranných technologií MO. Při zajišťování potřebných podkladů pro jednání zástupců České republiky v NATO byly zjištěny nedostatky jak v obsahovém pochopení předmětu cílů, tak v možnosti jejich plnění v našich podmínkách. Byly prověřeny některé administrativní postupy k ověření přesnějších informací, ale výsledky nejsou dostatečně úspěšné. Některé informace chybí a jsou zjistitelné v podstatě jen vysoce kvalifikovanými odborníky přímo u zpracovatelů cílů sil, jiné nepřesně mapují skutečné

možnosti našich odborníků a odborných pracovišť při zapojení do mezinárodní spolupráce a nedovolují specifikovat, zda se může Česká republika stát odborným garantem cílů. Zákonitě pak představitelé rezortu obrany, kteří se účastní jednání, nemají relevantní informace k adekvátnímu zaujímání stanovisek. Této situaci schází kvalifikovaná odborná konzultace po odborné stránce a kvantifikovaná představa o možnostech sledovatelské, nebo řešitelské účasti na jednotlivých cílech. Manažerování celého procesu není vyřešeno.

Výchozí podklady a omezující údaje pro řešení jsou určeny dostupností výchozích informací o cílech sil, znalostí o potenciálu obranného výzkumu a vývoje v České republice, zpřesňujícími požadavky vrcholového řízení, existencí odborníků, kteří jsou schopni požadované informace získat. Limitující budou finanční prostředky, které by měly umožnit realizovat zahraniční rekognoskaci a specifikaci cílů a bezpečnostní prověrky.

Cíle projektu

Cílem projektu je vypracování studie o vhodných způsobech manažerování výzkumu a vývojové podpory cílů sil a na základě podpůrných analytických a poznávacích prací: vytvoření všestranného přehledu o cílech sil FP 2000 s hlavním důrazem na dlouhodobé společné cíle států NATO. Současně bude cílem zmapovat skutečný potenciál České republiky v uvedené oblasti, hlavní a perspektivní státy pro rozvoj mezinárodní spolupráce ve všech oblastech, ke kterým se naše republika zavázala a vyhodnotit obsahové, zdrojové, výzkumné, vývojové a akviziční nároky, které s plněním cílů budou s určitou pravděpodobností svázány. Cílem je rovněž napomoci hierarchizaci cílů sil a vytvoření mezinárodních odborných vazeb, zejména prostřednictvím RTB (Organizace NATO pro obranný výzkum a technologie). Vedle encyklopedického přehledu statistických informací v databázové formě vytvořit metodiku pro přípravu jednoduchých a názorných podkladů pro funkcionáře rezortu obrany, kteří tyto problémy projednávají.

Z uvedených cílů vyplývá potřeba zapojení širokého spektra odborníků, kteří jsou schopni dodat potřebné údaje. Proto řešitelský kolektiv (vedoucí - Ing. Josef Janošec, CSc., manažer projektu - doc. Ing. Bohuslav Višek, CSc.) spolupracuje s akademickou komunitou (představovanou vysokými vojenskými školami), s vojenskými technickými ústavy a odborníky ministerstva obrany, Národního úřadu pro vyzbrojování MO, Generálního štábu AČR, našeho zastoupení v NATO a dalšími odborníky.

Postup řešení

K řešení byly zvoleny následující **metody, postupy a nástroje**:

- Analýza možných způsobů manažerování výzkumu a vývojové podpory cílů FP 2000 v podmínkách ČR a rezortu obrany.
- Podrobná analýza cílů sil formou konzultací se specialisty, pověřenými v dokumentech MO ČR jednotlivými cíli ke zpřesnění dostupných informací.
- Výběr cílů, které budou vyžadovat výzkumnou, nebo vývojovou podporu.
- Nalezení odborníků na jednotlivé dlouhodobé cíle a kontaktování s příslušnými orgány a organizacemi v ČR a NATO.
- Stanovení struktury dat a informací, které ke každému cíli i každému kontaktu budou pro informační databázi požadovány.

- Samostatná práce širokého týmu specialistů, jejich konzultace u zpracovatelů cílů a zahraničních partnerů, vypracování jejich podrobných podkladů.
- Shromáždění podkladů a jejich záznam do databáze.
- Vypracování metodiky přípravy jednoduchých podkladů pro potřeby vrcholového řízení.
- Analýza podkladových informací, jejich redigování a zpracování přehledů, podkladů, doporučení a analyticko-syntetických závěrů.

Specifikou řešení je rozsáhlé zapojení externích spolupracovníků. Projekt vyžaduje specifické metody řízení ze strany nositele, zajištění rozsáhlé vědecké komunikace, tj. jak forem seminářů, tak konzultací, ale i počítačových sezení. Z řešení vyvstanou nároky na spojení, internetové služby, vybavení počítači, s ohledem na ochranu utajovaných skutečností.

Očekávané výsledky řešení a jejich přínos pro teorii a praxi obrany státu

1. Studie „Způsob manažerování výzkumu a vývojové podpory cílů sil“.
2. Všestranný přehled o cílech sil, zejména dlouhodobých.
3. Přehled o potenciálu České republiky v oblasti řešení cílů sil a možnostech mezinárodní spolupráce.
4. Vyhodnocení obsahové, zdrojové, výzkumné, vývojové a akviziční nároky pro plnění cílů sil.
5. Hierarchizace cílů sil a vytvoření mezinárodních odborných vazeb.
6. Databázový přehled informací na podporu řešení cílů sil.
7. Metodika přípravy podkladů pro potřeby vrcholového řízení v oblasti cílů sil.

Přínos těchto výsledků spočívá v konkretizaci možného manažerování výzkumu a vývoje pro podporu cílů sil, ve zracionalnění představ o ekonomickém plánování a tím usnadnění a zkvalitnění procesu řešení cílů sil, které Česká republika bude plnit v rámci plánovacích procedur NATO.

Předpoklady úspěšného řešení

- ⇒ Zainteresování dostatečného počtu externích odborníků na jednotlivé cíle, schopných a ochotných věnovat svůj čas získávání poznatků.
- ⇒ Přidělení finančních prostředků v požadované výši, skladbě a čase.
- ⇒ Získání dostatečného počtu zahraničních partnerů - odborníků na cíle sil ochotných spolupracovat.
- ⇒ Možnost využívání Internetu jak pro získávání relevantních informací, tak pro rozsáhlou vědeckou komunikaci.
- ⇒ Včasně bezpečnostní prověření zainteresovaných osob.

Dosažený stav a splnění dílčích cílů řešení projektu

Řešení projektu probíhá od září 2000. Po shromáždění dostupných informací, které bylo vzhledem k utajovanému charakteru souhrnných informací složitým problémem, byl organizován pracovní seminář v Lázních Bohdaneč ke zpřesnění možných spoluřešitelů a vysvětlení předmětu projektu. Tým pro zpracování studie „Způsob manažerování výzkumu a vývojové podpory cílů sil“ byl ustanoven, byl vytvořen přehled o cílech sil, včetně informací o odpovědných funkcionářích v NATO a koordinátorech

v České republice, postupně je budována síť odborníků podle jednotlivých cílů, kteří budou spoluřešiteli při zpracování katalogu. Rozhodnuto bylo o principech databázového řešení a vytvořeny podmínky pro prezentaci informací. Vypracovány byly doprovodné studie k použití pojmů a zkratk NATO a upřesněny způsoby jednotného vytěžování informací pro databázi.

Zhodnocení výsledků a plnění záměru projektu

Prozatímní výsledky odpovídají úvodní fázi projektu. Nakoupeny byly informační podklady, které umožní řešení projektu v příštím období a jejich využití pro rozsáhlý počet spoluřešitelů. Pracovní seminář splnil svůj účel a shrnul současné poznatky o problematice cílů sil v České republice a v NATO, vytvořil podmínky pro žádoucí propagaci této oblasti. Vypracovány byly dílčí podkladové materiály pro zpracování studie, zakoupeny informace pro zajištění cílených kontaktů v NATO a členských státech, vytvořeny odborné vazby.

Zahraníční cesty se ještě neuskutečnily, byla však provedena jejich metodická příprava a vytvořeny podmínky pro organizační, materiální a obsahové zabezpečení.

Byly vypracovány materiály, které byly předneseny na pracovním semináři v Lázních Bohdaneč, které budou využity do dalších etap zpracování studie. Dále s využitím Interní grantové agentury Ústavu strategických studií VA v Brně jsou zpracovávány přehledové studie o jednotlivých panelech RTO NATO, které budou rovněž využity v následných etapách řešení.

Účast spoluřešitelů a spolupráce dalších pracovišť

Podstatou řešení je rozsáhlá spolupráce se všemi odborníky, kteří mohou dané problematice napomoci při úspěšném zapojení České republiky do činnosti NATO. Proto je součástí zkoumaného problému i vyhledávání vhodných spoluřešitelů a spolupracovníků. Patří mezi ně zejména orgány Ministerstva obrany České republiky (sekce obranného plánování MO, Vojenský úřad výzkumu, vývoje a obranných technologií MO, sekce vojenské bezpečnostní politiky MO) a Generálního štábu AČR (sekce perspektivního plánování), které oblast řídí, dále orgány v NATO, specialisté ve vysokých vojenských školách (VVŠ PV ve Vyškově, VA v Brně, VLA JEP Hradec Králové), vojenské technické ústavy (VTÚ PV Vyškov, VTÚ O Brno, VTÚ LaPVO Praha, VTÚ E Praha, VTÚ VM Slavičín) a výběrem další specialisté z Asociace obranného průmyslu ČR, splňují-li příslušná bezpečnostní kritéria, a organizace Akademie o.p.s. Pro jednotlivé cíle byli specialisté pojmenováni jako „experti cílů sil“ a ti jsou ve prospěch databázového a výzkumného zpracování informací vyhledáváni.

* * *

Projekt obranného výzkumu MANA - Způsob manažerování výzkumu a vývojové podpory cílů sil - nemá nahrazovat řešení jednotlivých cílů sil, ani jednotlivých projektů obranného výzkumu na jejich podporu. Projekt MANA má vytvořit informační a znalostní bázi pro potřeby řízení výzkumné podpory cílů sil z úrovně rezortu obrany a má poskytnout i souhrnné podklady pro rozhodování vrcholového managementu rezortu.

Plukovník Ing. František Valach, CSc.

Odezvy na nové bezpečnostní prostředí

Následující pojednání vychází z faktu, že Organizace severoatlantické smlouvy zvládla adaptaci na nové bezpečnostní prostředí a je stále rozhodující institucí ve strategických záležitostech bezpečnosti a obrany Evropy. Otázkou zůstává, zda-li si Aliance své dominantní postavení jako základní bezpečnostní organizace udrží i v příštím období. Článek v první části charakterizuje hlavní bezpečnostní úkoly Aliance a v druhé analyzuje nejpodstatnější požadavky na alianční síly. Závěrečná část naznačuje výchozí postavení budoucí Aliance v kontextu formování společné evropské bezpečnostní a obranné politiky Evropské unie (CESDP - Common European Security and Defence Policy).

* * *

Po bipolárním rozdělení Evropy v období studené války proběhly v posledních deseti letech v Evropě hluboké politické změny, které vytvořily rámec nového bezpečnostního prostředí. Proměny, podporované procesy v oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení, upevnilly stabilitu a bezpečnost, předvídatelnost, a tím i vzájemnou důvěru mezi státy. V nově vzniklých podmínkách se vedle NATO profiluje v Evropě druhý hlavní bezpečnostní pilíř - Evropská unie. Tato realita podněcuje diskuze v politických i vojenských kruzích. Hovoří se například o neujasněných otázkách kooperace obou evropských bezpečnostních složek, jejich financování, neobvyklých pravidlech plánování a jiných komplikovaných součinnostních otázkách.

Alianční strategie v nových podmínkách

Principiální strategické otázky spojeneckých zemí Severoatlantické smlouvy se trvale koncipují na základě exaktních informací uvedených ve „Strategické koncepci Aliance“. V dubnu 1999 tento koncepční a veřejnosti dostupný vojenskopolitický materiál schválili hlavní političtí a vojensští představitelé států NATO ve Washingtonu na vrcholném jednání Severoatlantické rady.

Spojencům se podařilo novelizovat generální strategii, která nahradila starší alianční koncepci z roku 1991. Její zastaralé principy již neodpovídaly hlubokým politickým změnám, jakož i celkovému vývoji bezpečnostního prostředí posledního období. Členské státy Aliance se tímto jednáním včas přizpůsobily vzniklé situaci a v nových podmínkách spolehlivě zajišťují obranu svých zemí. Opětovně naplňované bezpečnostní úkoly v duchu novelizované strategické koncepce již nesporně potvrzují platnost původního poslání Aliance.

Nové alianční bezpečnostní úkoly představují složitý komplex problémů. Podle ustanovení Strategické koncepce Aliance se k bezpečnostním úkolům řadí vlastní **bezpečnost, konzultace, odstrašování a obrana.**

Pod pojmem **bezpečnosti** vidí Aliance primární úkoly související s formováním nezbytných základních elementů stabilního euroatlantického bezpečnostního

prostoru, založeného na zdokonalování institucionálních demokratických principů, a především prosazení mírového řešení konfliktů.

Z hlediska posouzení důležitosti mezi nejvýznamnější bezpečnostní alianční úkoly patří nepochybně **konzultace**. Vyjednávání slouží podle ustanovení článku 4 Severoatlantické smlouvy k rozhodujícímu transatlantickému fóru a k aliančnímu vystupování v jakýchkoli otázkách týkajících se jejich životních zájmů. To znamená i možného vývoje představujícího ohrožení bezpečnosti členských států. Účelem konzultací je dosáhnout odpovídající koordinaci úsilí v okruhu společných zájmů.

K bezpečnostním úkolům se dále řadí opatření související s odstrašováním a obranou. **Odstrašování** v pojetí článků 5 a 6 Severoatlantické smlouvy znamená zajistit spolehlivou obranu proti jakékoli hrozbě agrese, proti kterémukoli členskému státu NATO. Realizace uvedených opatření zajišťuje trvalou bezpečnost a stabilitu euroatlantické oblasti a řeší navazující hlavní úkoly obrany. Těmito **úkoly obrany** se rozumí základní strategické cíle obrany Aliance, spočívající ve sféře krizového řízení. To znamená, že jsme připraveni se spojenci, případ od případu a na základě konsenzu, podle článku 7 Severoatlantické smlouvy, přispívat podle situace a stavu k účinné prevenci konfliktů a aktivně se angažovat v krizovém řízení.

S řešením úkolů v rámci Aliance úzce souvisí tzv. partnerství. Partnerství v aliančním pojetí patří mezi hlavní bezpečnostní úkoly. Se spojenci v této oblasti podporujeme pevné přátelství, širokou spolupráci a dialog s ostatními zeměmi euroatlantického regionu s cílem zvýšit průhlednost, vzájemnou důvěru a schopnost partnerů podílet se na společných akcích s Aliancí.

V souladu s principy partnerství a podle ustanovení Charty OSN, respektuje Aliance při naplňování svého poslání a hlavních bezpečnostních úkolů, legitimní bezpečnostní zájmy ostatních zemí a v prvním pořadí usiluje o mírové řešení krizí a konfliktů. V tomto duchu Aliance prosazuje mírové a přátelské mezinárodní vztahy a podporuje demokratické instituce. Souvisí s tím i její přesvědčení, že není nepřitelem žádné země ani regionu a naopak. Toto je samozřejmě nejvýznamnější mínění i České republiky, zakotvené nyní v novelizovaných strategických dokumentech státu. K nim se například řadí i trvale platné alianční hodnoty spočívající v tom, že Česká republika patří v Alianci mezi země nevlastnící jaderné zbraně. Nevyrábíme je, neskladují se, a ani nerozmišlují na území České republiky.

Přesto sdílíme a podporujeme názor ostatních zemí Severoatlantické smlouvy, že ... *„hlavní význam existujících jaderných sil Aliance je politický. Jejich základním posláním je udržet mír a zabránit násilí a válce. Jaderné zbraně budou i v budoucnu hrát odstrašující roli“*

Sdílíme také mínění všech členských zemí, že jaderné zbraně stále náleží a budou patřit ve 21. století k prostředkům, jež podporují udržení míru ve světě.

ČR a jaderné prostředky Aliance

ČR nepatří v Alianci k jaderným státům. I dnes platí v Alianci dřívější rozhodnutí založené na zásadě 3 × NO (tj. zásadě, že na území tří nových členských států nebudou umístěny jaderné zbraně). Nicméně ČR je jako řádný a plnohodnotný člen Severoatlantické smlouvy solidární se spojenci, kteří jaderné zbraně vlastní. Solidarita

sdílení úkolů v tomto ohledu pomáhá zapojení ČR do procesu odstraňování destabilizujících jevů. Tímto způsobem ČR v duchu bezpečnostních principů Aliance posiluje demokratický vývoj ve světě. Solidarita v tomto ohledu přispívá také k celkové spojenecké soudržnosti. Existence jaderných zbraní je dnes realitou, kterou tudíž státy NATO musejí předjímat.

Skutečnost, že jsou dnes alianční státy nuceny disponovat byť jen omezenými jadernými silami nezapřičiňuje, že je některé režimy či regiony nekontrolovatelně získávají a rozšiřují. Státy NATO nejsou v tomto ohledu příčinou jejich proliferace. Naopak, stále pokračující šíření jaderných, biologických a chemických zbraní a zdokonalování možností jejich přenášení na cíl, spojence zneklidňuje. Projevem vážného znepokojení jsou viditelné kroky na poli kontroly zbrojení a odzbrojení a intervence proti šíření zbraní hromadného ničení.

V jaderném odzbrojení od roku 1991 spojenci iniciovali a realizovali řadu reálných kroků, které obrázejí bezpečnostní situaci po studené válce. Zredukovali jaderné zbraně o 85 % v souladu se smlouvami START, přijali opatření související s podepsáním Smlouvy o úplném zákazu jaderných zkoušek, neomezeném a bezpodmínečném prodloužení Smlouvy o zákazu šíření jaderných zbraní (*NPT - Non-Proliferation Treaty*) a přistoupení Běloruska, Kazachstánu a Ukrajiny jako bezjaderných států k této smlouvě a vstup v platnost Úmluvy o chemických zbraních. Odezva na nové politické prostředí zahrnuje vedle výrazné redukce typů a počtů substrategických sil NATO úplné vyřazení všeho jaderného dělostřelectva a jaderných střel krátkého dosahu odpalovaných ze země. Podstatnou redukcí odpovídající politickému uvolnění je výrazné snížení pohotovostních kritérií pro jaderné síly a ukončení pevných plánů jaderných kontingentů v mírové době.

Hrozba šíření zbraní hromadného ničení a alianční úkoly

Existují další vyhlídky na úspěch v kontrole zbrojení v oblasti jaderných, chemických a biologických zbraní. Nicméně reálně existující silné jaderné síly mimo Alianci představují vážný faktor ohrožení, s nímž musí Aliance kalkulovat při zajišťování bezpečnosti a stability v euroatlantickém prostoru.

Přes dosažení pokroku v posílení mezinárodního režimu nešíření jaderných zbraní, hlavní výzvy ohledně zákazu jejich šíření zůstávají. Myslím si, že v tomto ohledu nepomáhají různá (bohudík ojedinělá) prohlášení některých i aliančních politiků směrem k překotné a nerozvážené jednostranné likvidaci jaderných zbraní. Takové gesto je za neustálé hrozby jejich použití zcela neuvážené. Požadavek jaderného odzbrojení je za současných okolností, podmínek a situace, i při největší vůli neuskutečnitelný. Podle mého osobního názoru by jednostranné jaderné odzbrojení mohlo vytvářet přímou vojenskou hrozbu občanům Aliance, jejímu území a silám. Nekontrolovatelná proliferace jaderných zbraní existuje navzdory úsilí o účinnou prevenci, omezení a zabránění šíření.

Mnohá fakta nasvědčují, že některé státy a celé regiony si nadále osvojují nebo se pokoušejí osvojit jaderné, biologické a chemické zbraně a prostředky jejich přenosu na cíl. Komodity a technologie, které souvisejí s výrobou nebo by mohly být využity ke kompletování zbraní hromadného ničení a jejich nosičů, se stávají v dnešní době

vyspělých technologií dostupnější. Příčinou je širší uplatnění tzv. technologií dvojího určení v komerční sféře. Také odhalování a prevence ilegálního obchodu s těmito materiály a know-how je stále obtížnější. Jako důsledek prokazují jisté neoficiální systémy potenciální schopnost vyrábět a používat některé z těchto zbraní.

Proč by za daného stavu a situace měla být Aliance méně bezpečnější než její protivníci? Jestliže je taková otázka v dnešní době skutečností, musí hlavní elementy bezpečnosti a obrany Evropy vycházet z dimenze rozvíjení všestranných aliančních schopností.

Nové tendence směřující k aliančnímu pojetí bezpečnosti

Přetrvávající hrozby mezinárodnímu společenství, včetně uplatnění zbraní hromadného ničení, nutí hlásit se k širokému pojetí bezpečnosti. Zevrubné hledisko širší bezpečnosti zahrnuje komplexní propojení politických, vojenských, ekonomických a sociálních faktorů. Tento shrnující přístup vytváří základní předpoklady pro efektivní splnění hlavních bezpečnostních úkolů a umožňuje rozvíjet účinnější spolupráci v bezpečnostní oblasti s ostatními evropskými a euroatlantickými orgány a organizacemi.

Hlavním společným cílem je vybudovat spolehlivou evropskou bezpečnostní a obrannou strukturu, která bude zahrnovat nezbytnou obrannou kapacitu. Jde o dostatečnou kvantitu a kvalitu sil, které osvědčí schopnosti čelit všem předpokládaným hrozbám. Tato způsobilost vyžaduje odpovídající organizační strukturu a spolehlivé řídicí mechanismy, které zajistí stabilitu v celé euroatlantické oblasti. K tomu je nezbytná kooperace s dalšími organizacemi a světovými institucemi, které se v bezpečnostních aktivitách při zvládání krizí vzájemně doplňují a posilují, nikoliv *a priori* vylučují. Jde o ještě účinnější prohloubení vztahů evropské a euroatlantické velikosti.

V tomto ohledu osvědčí nejlepší předpoklady alianční organizace. Jejich podstatou musí být konzultace jak mezi spojenci, tak i při hledání politické shody, týkající se širší bezpečnosti a obranných povinností. Na prvním místě se jedná o realizaci úkolů bezpečnosti a obrany vyplývajících z aliančních závazků. V druhém pořadí to vyžaduje zaručit odezvu na jakoukoli výzvu pramenící z širokého pojetí řízení krizí, včetně operací na řešení krizí (*CRO - Crisis Response Operations*).

Nový jev, který se ukazuje v současném politickém a strategickém prostředí Evropy (i mimo její rámec) naznačuje, že úspěch politiky vedoucí k zachování míru a předcházení krizím a válce, pravděpodobně více než v minulosti bude záležet na pevné a akceschopné, moderně připravené instituci (obránné organizaci). Přitom nejde o nahodilou obrannou organizaci, ale o konzistentní instituci, která své principy zakládá na vojenskopolitických aliančních zásadách. Tyto trendy nezmění ani tvrzení, že jakákoli agrese velkého rozsahu a vznik konfliktu velké intenzity je dnes mnohem méně pravděpodobnější. Neodvratné tendence neovlivní ani snižující se význam a uplatnění vojenského umění, jehož těžiště se přenáší do sféry řešení krizových jevů.

Nové bezpečnostní podmínky přirozeně nabízejí rozsáhlejší příležitosti pro rozvinutí schopností k řízení krizí. Vojenské umění při nich zpravidla ustoupí do pozadí a rozhodující je jejich počáteční etapa, závisející na efektivní a preventivní diplomacii než na vojenské způsobilosti. Úspěch této politiky bude v budoucnosti vyžadovat soudržný přístup, determinovaný politikou společenství demokratických zemí. Jejich

zásady umožní koordinovat vhodná opatření pro řízení krizí na základě jejich výběru a arsenálu použitelných politických a ostatních opatření, včetně vojenských. Pro tyto účely mají podstatný význam konzultace a dohodnuté procedury a mechanismy rozhodovacích procesů, které se osvědčily a jsou stále zakotvené základními principy fungující Organizace severoatlantické smlouvy. Její pozice tak zůstává pro budoucnost zřejmě pevná a nezastupitelná. Aby tuto roli mohla plnit je třeba:

- zachovat dimenzi stabilního transatlantického spojení,
- udržovat účinné vojenské schopnosti, dostatečné pro odstrašení a obranu,
- plnit celou šíři misí v podmínkách rozvíjející se evropské bezpečnostní a obranné identity s celkovou schopností krizového řízení.

Výše uvedené poznatky, stejně jako pokračující aktivity výstavby evropských kapacit pro řešení krizí, stále zřetelněji indikují, že NATO zůstane hlavní organizací pro zajištění bezpečnosti a obrany v Evropě a celé euroatlantické oblasti. Alianční strategické principy v duchu této myšlenky již dnes umožňují, aby NATO sehrálo vedle kolektivní obrany svých členů hlavní roli v krizovém řízení, tj. zejména v operacích vedených mimo čl. 5 Severoatlantické smlouvy, operacích k udržení míru, k vynucení míru, vytváření míru, nastolení míru a předcházení konfliktům podle zásad NATO (v podmínkách EU jde o tzv. petersberské operace).

NATO a EU - společná obrana Evropy

Principiálně nové pojetí strategické koncepce Aliance stanoví, že spojenci musejí být připraveni přispívat k prevenci konfliktů a vést operace reagující na krize, jež nespádají pod článek 5 Severoatlantické smlouvy. Spojenci tím vyjadřují odhodlání vzájemné pomoci na udržení mezinárodního míru a bezpečnosti účastí v mírových operacích, včetně humanitární pomoci a záchranných operacích.

Z uvedeného je patrné, že NATO se s rozvojem **evropské bezpečnostní a obranné identity** (ESDI) bude více podílet s evropskými členy na společné obraně, mezinárodním míru a stabilitě, včetně vytváření mnohonárodních formací v rámci **společné evropské bezpečnostní a obranné politiky EU** (CESDP), která je přirozenou součástí evropského integračního procesu. EU vytvořila nové mechanismy CESDP. Byla změněna smlouva o EU v článcích týkajících se bezpečnosti a byly ustaveny stálé orgány CESDP. Vytváření CESDP EU je součástí evropské integrace a ČR se na tomto procesu již podílí.

Cílem tohoto postupu je celkové posílení evropských schopností pro řešení krizí. EU předpokládá mít po roce 2003 autonomní schopnost rozhodovat o rozmístění vojenských prostředků v síle jednoho armádního sboru rychlé reakce v počtu 60 000 osob, včetně leteckých a námořních sil. Současně je také rozhodnuto o budování nevojenských kapacit EU, zejména policejních a dalších sil.

Přestože se formují samostatné nealianční evropské vojenské organizační struktury a síly, základní postavení vojenské obrany evropského, jakož i euroatlantického prostoru musí vycházet z již osvědčených principů akceschopné Organizace severoatlantické smlouvy. Z historie známe mnoho příkladů různých vojenských dohod, spolků, smluv či jiných armádních seskupení, jejichž existence se vždy zhroutila. NATO jako jediná formace tohoto druhu v dějinách prosadila a splnila v mezinárodním měřítku své politické a vojenské cíle a úkoly.

Aliance se dokázala ve všech aspektech **přizpůsobit novému bezpečnostnímu prostředí** a zajistit v nových podmínkách společnou obranu svých členů. Zároveň je schopna řešit další úkoly spojené s řízením vzniklých krizí uvnitř i mimo hranice Aliance.

Nicméně udržování odpovídajících vojenských schopností a připravenosti ke kolektivní bezpečnosti při společné obraně zůstane základem vojenskopolitických cílů Aliance. Vojenská schopnost s politickou podporou byla, je a bude jádrem způsobilosti NATO zabránit nepředvídaným pokusům o vynucování nebo zastrašování a zaručí, aby vojenská agrese namířená proti Alianci nemohla být vnímána jako naděje na úspěch. To ovšem vyžaduje udržet a posílit nezbytnou vojenskou kapacitu k provádění misí všeho druhu a rozsahu.

Jednotky NATO musí zajistit účinnost bojových akcí a jejich samostatnost. S ohledem na kolektivní obranu v případech obsažených v článku 5 Severoatlantické smlouvy, mnohonárodní vojenské síly Aliance musejí odstrašit jakoukoli potenciální hrozbu. Chtěl bych zde podtrhnout úlohu **mnohonárodnosti kolektivní obrany**. Stále namnoze přetrvává v některých případech mínění o prioritním (odděleném) uplatnění ozbrojených sil ČR v podmínkách mnohonárodního pojetí obrany Aliance.

S tím souvisí, i když už jenom osamocený názor, že je nutné zajistit výstavbu sil a prostředků, které budou schopny se bránit pouze autonomně proti potencionálnímu protivníkovi. To se zdá být v rozporu se zásadami washingtonské smlouvy, tak i principy uvedenými ve strategické koncepci, která v tomto dokumentu stanovila jasný cíl, cituji: „... *V případě, že k útoku dojde, potom je prvořadým cílem neprodleně zastavit postup útočníka a zajistit politické řešení a územní celistvost členských zemí.*“

Uplatnění kombinovaných schopností Aliance

Je nevyhnutelné, aby k zajištění výše uvedených misí Aliance v dohledné budoucnosti udržovala odpovídající kombinaci konvenčních a jaderných sil, které bude potřeba podle situace modernizovat na takové kvalitativní a kvantitativní úrovni, která zajistí minimální obrannou dostatečnost. Vzhledem k rozsahu hrozeb, kterým bude zřejmě nutné čelit, musí si Aliance uchovat nezbytné síly k zabezpečení věrohodného odstrašování a k provedení široké škály kombinovaných schopností. Samotné konvenční síly Aliance nemohou zaručit účinné odstrašování a obranu. Toho lze docílit jen s podporou jaderných zbraní. Specifickým přínosem jaderných zbraní je, že činí riziko agrese vůči Alianci nepřijatelným. Proto zůstávají i v budoucnosti nezbytnými pro udržení míru.

Úvahy o jaderných prostředcích zohledňují radikální změny bezpečnostní situace, včetně **snížení úrovně konvenčních sil** v Evropě a **volnější doby reakce**. Výrazně to umožní zlepšit schopnosti NATO utlumit krizi diplomatickými či jinými prostředky nebo v případě nutnosti zahájit úspěšnou společnou konvenční obranu. Okolnosti, za nichž by se mohlo uvažovat o jakémkoliv použití jaderných zbraní, jsou proto mimořádně nepravděpodobné.

Tento článek podobně jako přizpůsobená strategická koncepce Aliance novému bezpečnostnímu prostředí v Evropě zdůvodňuje, proč se dnes ještě uplatňují vedle konvenčních sil také jaderné zbraně. A jestliže je rozšiřování zbraní hromadného

ničení, a zejména jaderných zbraní mimo Alianci realitou, musí členské země zvládnout metodické a procedurální postupy a rozpracovat tyto otázky do dokumentů a metodik. Komplexní otázky bezpečnosti a obrany, které je schopna Aliance v plném rozsahu zajistit, ukazují na nezastupitelnost aliančních vazeb a nutnost jejich rozvíjení pro zajištění stability a míru euroatlantického regionu dnes i v budoucnosti.

Mění se principy rovnováhy

Opravdovou revolucí v celém dosavadním systému mezinárodní bezpečnosti se má stát realizace amerického plánu na vybudování nepropustné raketové obrany. Tým nového prezidenta George W. Bushe dal již jasně na srozuměnou, že „rovnováha strachu“, resp. „psychologie hromadné sebevraždy“, která je až dosud pojistkou před vojenským konfliktem světových mocností, nemá v novém tisíciletí co dělat. Přepsáním obranné doktríny USA byl pověřen jeden z nejnekonvenčnějších myslitelů Pentagonu - Andrew Marshall. Jeho plán pro 21. století a další expertizy mají vyústit v rozhodnutí, zda Američané přikryjí protiraketovým deštníkem pouze své území, či se o něj podělí se svými spojenci. Pokud se podaří dosáhnout dohody společně sdíleném štítu, který pomohou vybudovat Američané spolu s Evropany a Rusy, vznikne dostatečně účinná obrana proti hrozbám ze strany problémových států či teroristů.

V každém případě, evropský vojenský potenciál, vycházející z formování sil na základě společné evropské bezpečnostní a obranné politiky EU (CESDP), se stane důležitým doplňkem celkového zajištění bezpečnosti a obrany. Navíc existují i určitá propojení mezi americkou národní raketovou obranou (NMD) a CFSP. Je tu mnoho podobností. Lze očekávat, že nový multipolární bezpečnostní systém, který nebude založen na odstrašování a vzájemném ohrožení (respektive zničení), ale na zásadách účinné obrany, povede ke vzniku globálně sdíleného obranného systému.



Strategické otázky bezpečnosti a obrany Evropy souvisejí se změnami politického prostředí celého euroatlantického prostoru. Vzhledem k předpokládaným bezpečnostním výzvám 21. století budou výše uvedené faktory patřit k důležitým aspektům obrany Evropy a euroatlantického prostoru, včetně vzájemné provázanosti konvenčních i jaderných sil. A je to Organizace severoatlantické smlouvy, která má předpoklady v politické i vojenské rovině osvojit si celé spektrum otázek jak společné kolektivní obrany svých členů, tak i řízení krizí. Proto zůstane i v budoucnosti hlavním garantem pro zajištění otázek bezpečnosti a obrany Evropy a celém euroatlantického regionu.

Doc. PhDr. Vladimír Š e f č í k , CSc.,
podplukovník Ing. Zdeněk Z b o ř í l

Ekonomické aspekty rekrutace lidských zdrojů v podmínkách AČR

Armáda České republiky sice patří k největším zaměstnavatelům v podmínkách České republiky, ale ekonomická analýza rekrutace lidských zdrojů, podílejících se na zabezpečení obrany, je polem neoraným. Připouštíme, že existují rozsáhlé, podnětné studie a úvahy, například stať doc. PhDr. Felixe Černocho, CSc. „Vize rozvoje lidských zdrojů“ ve Vojenských rozhledech č. 1/2000. V nich však nejsou, podle našeho názoru, využity rozsáhlé možnosti, které umožňuje aplikace ekonomické teorie. Proto se v dané stati pokusíme danou mezeru pokrýt a dát impuls k zamýšlení se nad danými problémy i z ekonomického hlediska.

* * *

Z ekonomického hlediska daný problém tak, jak je v současnosti řešen, nezahrnuje na straně poptávky například i podmínky rekrutace branců, faktor substituce a různé bariéry personálního managementu. Na straně nabídky průvodní faktory nezahrnují demografické činitele, relativní mzdu v civilním sektoru, výcvik a možnosti získávání kvalifikace v podmínkách armády. Vojenské lidské zdroje totiž působí nejen na trhu práce, ale i na řízeném tzv. vnitřním trhu práce, kde převažuje přesně vymezená podřízenost, jasně definovaná pravidla chování a smluvní závazky.

Během minulých historických období měly státy různé systémy zabezpečování potřebných lidských zdrojů pro své armády. Během světových válek se lidské zdroje v ozbrojených silách zvyšovaly extenzivním systémem doplňování a po roce 1945 si pozdější státy NATO a bývalého Varšavského paktu ponechávaly velmi početné ozbrojené síly. Částečně následkem odvodů a náboru, při nichž byl vojenský lidský potenciál „svobodným zbožím“, ozbrojené síly založily vnitřní pracovní trh, který byl nezávislý na relativním nedostatku civilní ekonomiky.

V porovnání s civilním sektorem má vojenská služba však některé zvláštní rysy. Za prvé všichni jednotlivci v ozbrojených silách podléhají souboru právně vynutitelných norem, jako je například vojenská kázeň, jejíž porušení může vést k různým kázeňským trestům, až k soudnímu potrestání typu zbavení vojenské hodnosti, uvěznění nebo vyloučení z ozbrojených sil (během války může jít i o nejvyšší trest). V podmínkách AČR mají vojáci z titulu zákona omezena určitá občanská práva. Voják nesmí ve vojenských objektech pořádat politická shromáždění, ani provádět politickou agitaci. Voják nesmí být členem politické strany, politického hnutí a odborů. Velmi omezena jsou práva vojáků vykonávat výdělečnou činnost a rovněž správy vlastního majetku. Za druhé, odvedenci musí přijmout mzdu, podmínky a délku služby, stanovené státem. Obdobně i dobrovolníci obvykle podepisují dohodu na stanovený počet let. I když je předčasně propuštění ze služby možné, je to obvykle pro vojáka finančně nevýhodné.

Na druhé straně takovéto kontraktační závazky se stávají bariérou při mobilizaci ozbrojených sil (např. vzhledem k mimořádným situacím, válkám nebo odzbrojení). Za třetí, zvláštním rysem vojenské služby je, že toto „zaměstnání“ se týká jednotlivců dobrovolně či povinně přijímajících určitý závazek, který je může ohrozit na životě. To je extrémní forma nevýhod vojenské služby nemonetárního charakteru, která pravděpodobně může být určující pro počet všech vojenských profesionálů. Svůj význam mají i faktory vnitřní organizace.

Funkce vojenské služby

Z ekonomického hlediska vojenská služba představuje vztah mezi faktory vstupu a výstupu. Vstup technologií, kapitálu a práce má formu vstupu obranných zařízení, vojenských základů, technického zařízení a infrastruktury spolu s vojenskými i civilními lidskými zdroji, nutnými k zajištění obranné síly státu. Funkce výstupu může být chápána jako vytvořená funkční struktura ozbrojených sil nebo jednotlivých druhů vojsk. Na mikroúrovni pak lze obranu považovat za „průmyslový podnik“, který využívá dané vstupy za účasti podnikatele v podobě vojenských velitelů. Tento „průmyslový podnik“ pak tvoří velký počet vojenských jednotek (základů), zařízení, o různé velikosti, produkujících rozdílné produkty (vzdušné, pozemní síly, logistické služby, atd.), přispívající k zabezpečení obrany. V zásadě jde o stejný problém optimalizace činnosti jako u soukromých firem na volném trhu. **Cílem je s danými vstupy maximalizovat užitek - obranyschopnost.**

Služba v armádě se ale od soukromého volného trhu liší i tím, že zde pro výstup služby chybí tržní ceny. Na státním trhu neexistují konkurenční dodavatelé obranných prostředků a ziskovost nelze použít jako indikátor výkonnosti. A skutečně, v konkrétní praxi velitelé vždy za funkci vojenské produkce považovali lidské zdroje, které ve srovnání s obrannými zařízeními byly nevyčerpatelné, levné a stále dostupné. Tento tradiční pohled na lidské zdroje v armádě měl hlavní dopad na myšlení velitelů, ve kterém bylo účelem spíše *použití*, než *zachování* lidské síly. Od roku 1945 se tak díky vzrůstajícímu důrazu na vyspělé technologie a jaderné zbraně, dostávaly lidské zdroje v armádě na druhořadou pozici. Až mnohem později velitelé zjistili, že proklamované schopnosti výkonu moderních obranných zařízení závisí na obsluze, opravách a servisu, tedy na lidských zdrojích. Navíc **dimenze lidských zdrojů je zjištělná ve formě znalostí, kreativity, iniciativy a odvahy (podnikavosti), které mohou být důležitými podmínkami výsledku možného konfliktu a řešení problémů.** Lidské zdroje tak přestaly být nadbytečným, levným a nevyčerpatelným zdrojem. Náklady na lidské zdroje v armádě zahrnují rekrutaci, mzdy, služební příplatky, výsluhové dávky, důchody a pohřebné, výcvik, ubytování, ošatné a další finanční a jiné požitky. Proto zdroje vyčleněné na rekrutaci, výcvik a na údržbu moderní bojové techniky spotřebovávají značné částky z rozpočtu na obranu, zatímco celkové počty v ozbrojených silách západních zemí klesají.

Vzrůst nákladů na zabezpečení lidských zdrojů vytváří prostor pro úvahu o stimulech a možnostech hospodárnosti, účelnosti a výslednosti těchto nákladů v podmínkách ozbrojených sil. Změna faktoru relativní ceny práce například může vytvořit stimuly pro substituci práce kapitálem. Tzn., že armáda může své náklady

omezit, pokud racionálně přistupuje k efektivitě své činnosti, k volnému nakládání s prostředky na obranu a k organizačním nedostatkům, protože každé odchýlení se od hospodárného chování pravděpodobně sníží možnosti substitute.

Největší problémy vznikají u funkce vojenské služby při měření výstupu. Na makroúrovni se zcela typicky za výstup považuje mír, ochrana a bezpečnost obyvatelstva a obrana národních zájmů. Na druhé straně by se však mělo odkazovat i na velikost ozbrojených sil, a to co do početnosti štábů a výzbroje (např. letadel, děl, tanků). Tato kritéria ale z hlediska ochrany a záchrany lidských životů nejsou konečná. Zde pomocí využití teorie lidského kapitálu, jako zásoby technických znalostí a dovedností ztělesněných v pracovních silách celé země, jež jsou výsledkem formálního vzdělání a praxe získané v zaměstnání, můžeme zkoumat službu při zabezpečování obrany ve smyslu *specifického investování* a z toho důvodu i *zabezpečení* výdělků. Část z těchto výdělků je třeba považovat za výnos z investic do lidského kapitálu - výnos z investic do přípravy, která v podmínkách armády utváří vysoce kvalifikované pracovníky s velmi specifickým druhem práce. Pomocí této teorie je hodnota možnosti vyhnout se ohrožení vyplývajícího z bezpečnostního rizika za pomoci výcviku a přípravy v armádě, měřena pomocí diskontování budoucího důchodu, tzn. převáděním budoucího důchodu na ekvivalent dnešní hodnoty. Teorii lidského kapitálu lze pak užít i při zkoumání skutečných nákladů války. Použili ji ekonomové v USA při zkoumání války ve Vietnamu a zjistili, že náklady na lidskou sílu se podepsaly 15 procenty na rozpočtu USA v letech 1961 - 1971. Existuje však i jiná hypotéza.

Alternativní metoda měření obranné produkce se zaměřuje na „lidskou nechuť“ doplatit na bezpečnostní rizika. Jak je všeobecně známo, při úvaze kolik stojí obrana se vychází z faktu, že každý člověk „poslušně zaplatí“ za pojistku proti riziku usmrcení, nebo zranění. Obranné výdaje lze pak například charakterizovat jako snižování rizika ozbrojeného konfliktu, při kterém by došlo ke katastrofickým následkům. Ovšem za použití různých premis o hodnotě statistického života, pravděpodobnosti úderu a **počtu mrtvých, kterých by nebylo, kdyby se útoku podařilo zabránit**. Je proto možné stanovit, zda stát vynakládá na obranu příliš mnoho nebo příliš málo. Tyto příklady jsou samozřejmě vysoce spekulativní, složité a musí se stát předmětem citlivého zkoumání.

Lidský potenciál, armáda a trh práce

Lidský potenciál se pro armádu obvykle získává na domácím trhu práce. Výjimkou je např. francouzská cizinecká legie, která uskutečňuje nábor dobrovolníků ze zahraničí, nebo umožňuje cizincům sloužit v legii. Trh práce s lidskými zdroji se pro armádu skládá z jednoho zákazníka (státu) a z množství jednotlivců naplňujících trh práce ať již dobrovolně, nebo z „přinucení“ (branná povinnost). Zákazník požaduje lidský potenciál k dosažení požadovaného počtu armády, a to formou rekrutace a na základě principu branné povinnosti. Nabízená práce se liší finančními podmínkami a je dále ovlivněna výcvikem, který získaný lidský kapitál přetváří. Interakce poptávky a nabídky se prezentuje tržní cenou a nemonetární kompenzací. Každý z těchto aspektů - jmenovitě nabídka, poptávka a finanční podmínky - si vyžaduje samostatnou analýzu, která by měla vyústit do úvahy o ekonomických souvislostech, výhodách a nevýhodách základní vojenské služby verzus profesionální armáda.

□ Poptávka po lidských zdrojích pro armádu

Armáda České republiky, jako hlavní nákupčí práce, může být z ekonomického hlediska charakterizována jako monopson (monopol kupujícího) především z hlediska potřeb a poskytované kvalifikace, která má smysl pouze v armádě (např. střelci tanku, průzkumníci, obsluha raket, atd.). Poptávka po práci se liší mezi jednotlivými složkami armády, mezi druhy vojsk, přičemž mezi kapitálově silné patří letectvo. Byly pokusy, například ve Velké Británii, za použití ekonomických matematických modelů vytvořit model funkčního zaměstnání v ozbrojených silách a na ministerstvu obrany. Tyto modely naznačily, že úředníci extenzivně maximalizující užitek pravděpodobně dají přednost výdajům, nedostatečné organizaci a jenom určitým typům vstupů. Například pod tlakem možných škrťů v rozpočtu, budou v uvedeném případě kapitálově silné letecké síly hledat záchranu svého programu v nové technice, zatímco pozemní síly se jako pracovně silná služba zaměří na ochranu svého lidského potenciálu prostřednictvím kumulace práce.

Americké studie které se zabývaly problémy poptávky z hlediska náboru do armády a úlohou marketingu zjistily, že rekrutace do americké armády byly výrazně ovlivněny dopadem cyklické nezaměstnanosti, procentem nezaměstnanosti v regionu, výškou mzdy v civilním sektoru, úrovní vojenských platů a odměn, a marketingovým zajištěním náboru.

□ Další činná služba

Vojenská základní služba není pouze jedinou metodou získávání vojenského personálu. Branná povinnost, ale i nábor profesionálů, jsou alternativní metody plnění plánů počtů. Zahrnují určité výhody a nevýhody, různé náklady a z toho důvodu mají své přednosti. Služba kvalifikovaného personálu vede k úsporám při rekrutaci, nedochází k zbytečným ztrátám a nákladům ve výcviku, které jsou pro nové brance typické. Na druhé straně však existují i dodatečné náklady spojené s další činnou službou, což by mělo být v každé podobné analýze zahrnuto (odměny, penze, výsluhové náležitosti, sociální výhody atd.). Ve svém výsledku základní služba a další činná služba zahrnují vstupy kvalifikovaných a nekvalifikovaných osob. Úkolem každé služby je vybrat optimální poměr konkrétních kvalifikovaných i nekvalifikovaných osob, vytvořit efektivní kombinaci, která sníží náklady při dosahování cílů obrany.

Existuje rovněž zkušenost, založená na srovnání nákladových proudů v další činné službě a základní službě, která ukazuje, že další činná služba, spíše než základní služba, vede v ozbrojených silách k zásadním finančním úsporám a výsledkům ve zlepšení vojenské efektivity. V této souvislosti by bylo vhodné poukázat na *zákon č. 221/99 Sb. „o vojákách z povolání“* a navazující *RMO č. 42/99 o „průběhu služby vojáků z povolání“*. Tento RMO stanovuje délku trvání služebního poměru podle systematizovaných míst, na které je uchazeč zařazen dnem vzniku služebního poměru. Takto vzniklý služební poměr lze prodloužit pouze v případě, že voják v činné službě bude služebně zařazen na jiné systematizované místo, u něhož je doba výkonu služby stanovená v čl. 4 RMO delší, než stanovená doba trvání jeho služebního poměru. Druhou možností dalšího setrvání ve služebním poměru je potřeba ozbrojených sil, ovšem takto prodloužený služební poměr lze prodloužit nejdéle o dobu výkonu služby stanovenou podle systematizovaného místa v čl. 4 tohoto rozkazu. Z dané legislativy pak vyplývá, že

v armádě bude rychlejší rotace vojáků v činné službě (z povolání), než dosud. Je to v podmínkách České republiky efektivní?

□ Zálohy

Záložní síly jsou alternativní metodou získávání lidských zdrojů pro armádu. O efektivitě nákladů na jejich získání existuje v rámci členských států NATO určitý nedostatek publikovaných studií. Můžeme však říct, že zálohy jsou zásadně lacinější než pravidelné síly. Avšak ve veřejnosti je jen málo známa relativita efektivity záloh a doba potřebná u záložních jednotek k tomu, aby byly opět bojeschopné. Skutečnost, že mnohé státy, jako Izrael, Švédsko, Švýcarsko a Spojené státy používají zálohy pro různé významné úkoly, včetně vzdušných soubojů v nejmodernějších letadlech napovídá, že zálohy mohou potenciálně pravidelné síly nahradit.

V členských státech NATO existují určité ekonomické studie o zálohách, které považují jejich nábor, přípravu a podíl na plnění cílů ministerstva obrany za formu vedlejšího pracovního poměru. Rozhodnutí občana stát se vojenským záložákem může být, v dobrém slova smyslu, považováno za odpovídající rozhodnutí civilistů mít druhé zaměstnání. Na této bázi se předpokládá, že účast v zálohách armády a ve vedlejších pracovních poměrech jsou ovlivňovány podobnými ekonomickými faktory. Alternativní pohled však zdůrazňuje jedinečné institucionální rysy vojenské služby, jmenovitě výcvik, sociální výhody a korporativnost, které u vedlejšího pracovního poměru neexistují. Empirické výzkumy, které byly získány v USA ukazují, že rozhodnutí vstoupit do zálohy není ekvivalentní rozhodnutí mít vedlejší pracovní poměr. Výsledky bohužel potvrzují, že rozhodnutí vstoupit do zálohy je vynuceno především možnostmi získání odpovídající práce a silně ovlivněno individuálním a rodinným zázemím a místní mírou nezaměstnanosti.

□ Nabídka práce

Křivky nabídky práce pro zájemce o službu v armádě byly odhadnuty v zemích jako jsou Austrálie, Kanada, Velká Británie a USA, částečně na základě diskuze o rozpočtových nákladech na nábor dobrovolníků. Empirické výzkumy se hlavně zaměřily na rozdíl mezi civilními a vojenskými mzdami a na vliv úrovně nezaměstnanosti, následně i na vlivy ostatní - jako je vztah a preference vojenské služby, regionální rozdíly, úlohu rekrutace stimulovaných dobrovolníků, počet odvedenců a výdaje na nábor. U žadatelů se předpokládalo, že se rozhodují mezi vojenským či civilním povoláním, přičemž se respektovala skutečnost, že rozdíl mezi mzdou v civilním sektoru a v armádě je zanedbatelný.

Velká část odborné literatury, zabývající se nabídkou práce, se zaměřuje na předběžně vypočítanou pružnost průměrné mzdy a na nezaměstnanost. Některé z těchto prací uvádějí, že úspěšný nábor do armády je konstantní s přihlédnutím k reálným mzdám a elastický s přihlédnutím k nezaměstnanosti. Takovéto studie, bohužel chápaly cíl kvalitních odvodů jako předem podmíněnou proměnnou s důsledky pro modelovou neurčitost a tendenční (nahodnocenou) elasticitu. Novější práce uvádějí jiné pohledy na nabídku práce v armádě a vazby mezi institucionálními pobídkami a efektivitou zdrojů odvodů. Ukazují, že institucionální prostředí, ve kterém se odehrává nábor do americké armády, vyžaduje výměnnou simultánní specifikaci

vyrovnání agregátního procesu nabídky (tj. všech zboží služeb v peněžní podobě). Ukazují taktéž, že obvyklé postupy dosahování cíle u vysoce kvalitních vojáků mají za následek to, že dané cíle se v procesu nabídky práce stanou endogenními (vázané na vnitřní síly). Chyba při kontrole těchto statistických dat nepříznivě ovlivní empirické odhady funkce nabídky práce a vyústí v chybnou analýzu problémů blízkou přidělování zdrojů. Jejich empirické výsledky zahrnují odhadovanou elasticitu průměrné mzdy, nezaměstnanosti, náborářů, státní reklamy, prémie a výsluhových náležitostí. Ve srovnání s předcházejícími studiemi je zajímavé, že odhadovaná pružnost průměrné mzdy a nezaměstnanosti je v rovnováze.

□ Výcvik a civilní dávky

Armáda je hlavním organizátorem výcviku svých příslušníků. Výcvik, jako investice do vytvoření lidského kapitálu, představuje současné náklady v očekávání budoucího užitku. Otázka zní, jaký má být objem nákladů a užitku vojenského výcviku, kdo tyto náklady ponese a kdo z nich získá užitek?

V okamžiku získání nového uchazeče o službu vojáka z povolání, armáda tomuto uchazeči zabezpečuje, popřípadě hradí výcvik a další nevyhnutné formy vzdělání. Základním rysem formování lidského kapitálu je, že vlastnická práva investovaného výcviku a vzdělání přecházejí na konkrétního pracovníka, takže lidský kapitál a pracovník nemohou být odděleni.

Tato otázka má zásadní význam pro rozdělení nákladů na výcvik mezi jednotlivce, civilní sektor a armádu, neboť armáda zajišťuje mnohé formy kvalifikace, které jsou velmi dobře využitelné v civilním sektoru. Mezi tyto formy patří například řízení vozidel, práce s počítači, opravy a údržba techniky, pilotní výcvik apod. Jsou ovšem i formy kvalifikace, které jsou do civilního života nepřenositelné. Zde bychom například mohli zahrnout obsluhu tankové osádky, raket, mířiče děl apod. Jejich výcvik je specifický, protože zvyšuje produktivitu v armádě, avšak nikde jinde.

Na základě výše uvedených faktů **by armáda měla pečlivěji řešit návratnost svých investic** délkou uzavírání služebního poměru, než jak jsme již uvedli. Na druhé straně je skutečností, že vojáci s přenosnou a atraktivní kvalifikací mají tendenci přejít do civilního sektoru z důvodu mnohdy lepšího využití své kvalifikace, nebo mají snahu v civilním sektoru získat vyšší finanční ohodnocení. Armádou jsou v první řadě přitahováni proto, že je ochotná jejich atraktivní výcvik zaplatit. Výsledkem této skutečnosti je, že armáda relativně snadno získává nekvalifikované zájemce, avšak ztrácí vysokoškolsky vzdělané a kvalifikované odborníky.

Mnoho studií se pokoušelo změřit civilní užitek vojenského výcviku a získané praxe. Různé americké studie srovnávaly civilní platy a praxi veteránů válek v Koreji a Vietnamu, jejich rasovou a etnickou příslušnost, zaměstnání v a mimo armádu, vojáky a civilisty. Studie často srovnávaly výdělky vojenských veteránů s příjmy kontrolní skupiny identické s veterány, avšak která nesloužila v armádě. Cílem těchto studií bylo odhadnout, zda vojenští veteráni vydělávají více než jejich identické protějšky a pokud ano, zda příplatky k platům veteránů odpovídají významu vojenského výcviku a praxe. Takovéto studie však bohužel neanalyzovaly různá vojenská povolání, které se mohou skládat z různých stupňů všeobecného a speciálního výcviku.

Vojenská mzda

Výše vojenské mzdy podmiňuje rekrutaci lidských zdrojů do armády, zájem o další službu, vztah práce a kapitálu. Z tohoto důvodu bude vojenská mzda podmíněna tržními silami a relativním nedostatkem profesionálních vojáků, potřebou srovnání se mzdou v civilním sektoru a potřebou zdůraznit některé zvláštní rysy vojenské profese. Pro vyspělé státy NATO je typické, že vojenská mzda pak v sobě slučuje hrubý plat, odškodné a různé příplatky (na bydlení, lékařské ošetření, výcvik, vzdělávání pro rodinné příslušníky a příspěvek na rekreaci). V AČR se plat vyplácí podle zákona 143/92 Sb., jako odměna za pracovní výkon a pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech. Další formy finančních či náhradních požitků (kázeňské odměny, ubytování, rekreace, náborový příspěvek, příspěvek na přestěhování, atd.) vyplývají z jiných právních norem.

Během šedesátých a sedmdesátých let, zvláště v USA, byly vyslovovány **různé odhady dopadu profesionální armády na státní rozpočet**. Odhady odrážely funkci poptávky, přísun lidských zdrojů do ozbrojených sil a průměrné mzdy v národním hospodářství. Často ale tyto odhady vyčíslily požadavky ozbrojených sil a poté charakteristiky práce, ze kterých bylo možné odvodit míru mzdy, potřebnou k dosažení cílové velikosti lidských zdrojů. V odhadovaných charakteristikách práce se předpokládalo, že si jednotlivci volí možnost ze dvou zaměstnání, konkrétně z civilního a vojenského sektoru. Proto se hlavní pozornost soustředila na potřebu minimalizace rozdílů mezi sektory. Z tohoto důvodu v letech 1960 - 1970 bylo v USA k získání důstojníků z řad dobrovolníků nutné na prémie vyplatit přes 60 procent průměrné civilní mzdy (protože vyšší plat je pro tyto dobrovolníky nezbytný). Jak se dalo předpokládat, na počátku sedmdesátých let všechny analýzy ukázaly, že pro vybudování americké armády o síle 2 miliony 650 tisíc osob jsou potřebné celkové náklady na mzdy, které se pohybují od 4 do 8,3 miliardy dolarů za rok. V analýze je navíc zahrnuta jedna ze standardních funkcí poptávky, která upozorňuje, že velikost plně dobrovolné (profesionální) armády bude menší, ale s výrazným zlepšením v oblasti sociální starostlivosti.

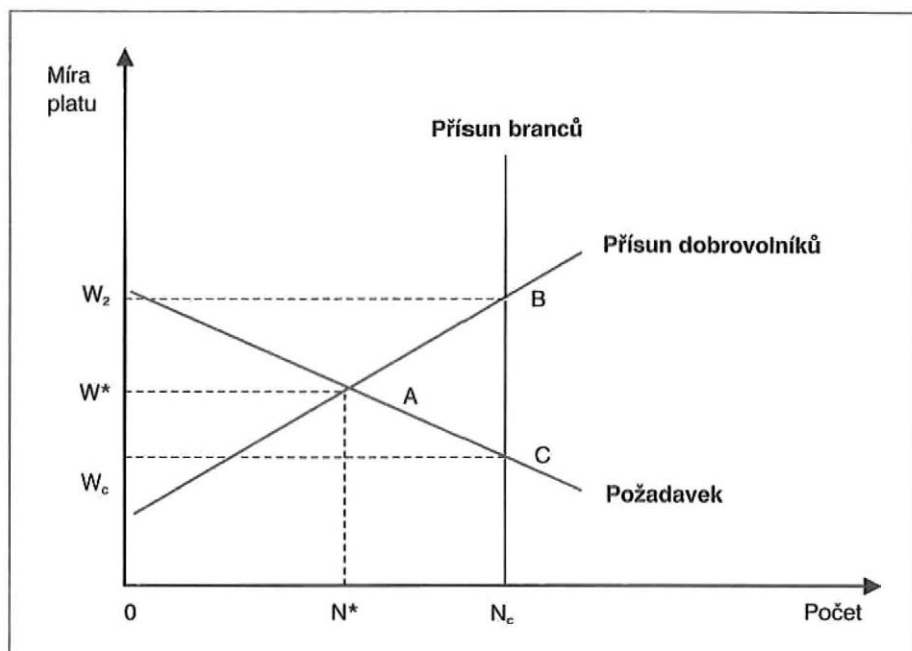
Graf (viz) znázorňuje výše uvedenou skutečnost. Uchazeče o službu v armádě v počtu N_c lze získat za plat W_c , ve srovnání s platem W_2 v případě, pokud je daný počet vojáků získán na základě dobrovolnosti. Rozdíl $W_2 - W_c$ násoben N_c ukazuje celkové náklady na mzdy profesionálních sil velikosti N_c . Ozbrojené síly o velikosti N_c jsou ale postiženy ztrátou sociálních jistot v rozsahu ABC, ve srovnání s tržně podmíněnou, a sociální jistoty profesionálních sil plně zabezpečující úroveň N^* .

Mohou však vyvstat další komplikace. Vytvoření plně dobrovolnických sil může mít za následek monopsonistický charakter vedení obrany. Další studie zkoumaly náklady na plně dobrovolnické síly v Austrálii a Belgii. Belgická studie prokázala, že sociální výdaje na profesionální armádu by byly nejméně dvakrát vyšší než rozpočtové náklady. To znamená, že přeměna armády na zcela profesionální předpokládá mnohem vyšší základní jmění a vyžaduje značné navýšení (u Belgie 23 procent) nominálního rozpočtu obrany.

Forma branné povinnosti se stala v současnosti i součástí diskuzí o jejím podílu na režijních nákladech v NATO. O úsporách rozpočtu vlivem branné povinnosti, založených na rozdílných domněnkách o průměrných civilních a vojenských mzdách, existuje mnoho analýz. Nový impuls tyto diskuze dostaly s koncem studené války, kdy se v devadesátých letech ústředním tématem stalo snižování ozbrojených sil. V státech NATO, kde branná povinnost existuje, dochází postupně k vytváření dobrovolné profesionální armády. Škrty v rozpočtu povedou i u nás v blízké budoucnosti k volbě mezi technickým zabezpečením (včetně technologií) a vojenským personálem, mezi vojáky a civilisty, mezi pravidelnou armádou a zálohami a mezi starším a mladším obslužným personálem.

* * *

Vojenský personál jako součást ekonomiky práce zahrnuje velké množství teoretických, empirických a politických problémů. Mezi touto základnou pro další výzkum je nutné zdůraznit následující tři oblasti.



Graf: Průmyslová základna a růst obrany (vstupy)

① Ve světě nejistot a nového formování bezpečnostní politiky je nutná analýza nákladů a výhod záložních sil. Tyto síly jsou relativně levné a jsou základnou obnovujících se ozbrojených sil během krizových situací.

② Ministerstvo obrany patří k hlavním organizátorům, zajišťujícím výcvik a přípravu svých příslušníků. Z pohledu armády, jednotlivců i celé společnosti jsou však jen málo známé výhody takovéto přípravy a náklady takového výcviku.

③ Zaměstnanecké smlouvy vytváří mikroekonomický základ funkčních povinností a dosahování efektivity v armádní „firmě“. Náklady, jak efektivitu v armádě zlepšit pravděpodobně selžou, pokud nebudou brát v úvahu významnou úlohu popisu práce jednotlivců a skupin, danou zaměstnaneckými smlouvami. Lidé jsou přizpůsobiví a je nepravděpodobné, že by verbální pobídková schémata byla úspěšná, pokud by veškeré prostředky neplynuly ze státní pokladny. Jinými slovy, ozbrojené složky nepatří mezi firmy, které si na sebe dokážou vydělat. Na druhé straně je typické, že zaměstnanecké smlouvy v armádě nepočítají s pobídkovými složkami k dosažení efektivity a zisku, k ušetření nákladů. Řešením do budoucnosti by mohla být složka platu, vyplácená za skutečnou práci.

Použitá literatura:

1. Warner, J. T., Asch, B. J.: The Economics of Military Manpower. In: Hartley, K., Sandler, T.: Handbook of Defense Economics. Oxford: NH 1995.
2. Sandler, T., Hartley, K.: The Economics of Defense. Cambridge: University Press 1995.
3. Černoch, F.: Vize rozvoje lidských zdrojů. In: VR 1/2000.

Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D.

Příčiny vzniku válek v teorii mezinárodních vztahů

Snaha odhalit příčiny válečných konfliktů je sice pravděpodobně stejně stará jako válka sama, avšak první historicky doložené názory euroamerického civilizačního okruhu snažící se vystopovat příčiny válek musíme hledat již v antické filozofii. Během dlouhých staletí se vyvinulo několik teoretických směrů, které se snaží vysvětlit, samozřejmě z různých úhlů pohledu, proč jsou dějiny lidstva ze značné míry především dějinami válečných konfliktů. V podstatě můžeme v této souvislosti rozlišit několik velkých okruhů teorií, jejichž základní přehled je uveden v následujícím příspěvku.

* * *

První velký teoretický okruh hledá příčiny válek v biologicko-psychologické podstatě individua. Do tohoto okruhu patří zejména soubor psychologických teorií, sociální darwinismus a teorie o demografické podmíněnosti válek. Za hlavní příčiny konfliktů a zejména válek jsou považovány faktory jako vůle k moci, primární životní potřeby, agresivní pudy a vášně.

Psychologické teorie předpokládají, že pro každé individuum je typický jakýsi prvotní agresivní instinkt, který byl v průběhu evoluce pozvolna překrýván jinými zkušenostmi, avšak jenž se zcela nevytratil. Jinými slovy řečeno, příznivci psychologických teorií o původu válek vycházejí z přesvědčení, že člověk se mnohem více než vlastním rozumem řídí biologicky danými instinkty. K možnosti odstranění agresivního instinktu se staví stoupenci těchto teorií velmi skepticky. Agresivní instinkt vystupuje do popředí zejména v situacích, v nichž je člověk, případně soubor jedinců propojený horizontálními a vertikálními vazbami (společnost), existenciálně ohrožen. Mezi moderní obhájce teorie o psychologické podmíněnosti válek patří například G. Blainey, jenž se domnívá, že v každé společnosti se cyklicky střídá psychologická inklinace k míru a k válce. Tyto cykly jsou v současnosti ovlivňovány zejména čerstvě prožitými událostmi nebo jejich zprostředkováním masovými komunikačními prostředky.

Sociální darwinismus při analýze příčin válečných konfliktů vychází především ze spojení Darwinovy vývojové teorie druhů a Hobbesových tezí o stavu války jako přirozeném stavu společnosti, v němž je „člověk člověku vlkem“. Sociální darwinisté vycházejí, podobně jako zastánci psychologických teorií o příčinách válek, z názoru, že sklon k násilí, sklon k destrukci, sklon k násilnému řešení konfliktů je součástí samotné povahy člověka.

Psychologické teorie se ale rozšiřují pojetím války jako nástroje přirozeného výběru. Válka je proto dle této koncepce biologickou nutností a v prostředí lidské společnosti plní vlastně funkci přirozeného výběru nejschopnějších jedinců (a záhuby nejméně schopných), kteří si podrobují a podmaňují slabé a méně schopné.

Teorie o demografické podmíněnosti válek, nazývané podle svého zakladatele Thomase Roberta Malthuse **malthuziánství** (jejich četné odnože), se domnívají, že válečné konflikty jsou výsledkem demografického přetlaku obyvatelstva. Malthus předpokládá, že v důsledku demografického růstu je lidstvo odsouzeno k bídě a utrpení, protože obyvatelstvo roste geometricky, zatímco možnosti obživy pouze aritmeticky. Válka je dle jeho soudu jednak výsledkem boje o životní zdroje, a také regulátorem počtu obyvatel, jenž zabraňuje přelidnění.

Druhý velký okruh teorií hledá prvotní příčiny válek v **sociálních strukturách společnosti** a v rozdělení společnosti nebo lidstva na několik nepřátelských skupin dle různých kritérií (rasy, třídy atd.) Na tomto základě vznikají teorie Auguste Comta o zániku válek v důsledku rozvoje industriální společnosti, marxistická teorie o třídním boji jako příčině válek, koncepce technického determinismu válek a do jisté míry i fašistická teorie o rasovém boji.

Comte vychází z předpokladu, že ruku v ruce s industrializací společnosti postupuje její demokratizace, pro kterou je charakteristický přechod od konfliktu ke kooperaci, založené na základě rovnoprávnosti, právního řádu a dobrovolnosti, a tedy i postupné odbourávání válek jako nástroje politiky. Tento typ společnosti staví Comte do protikladu k dřívějším vládním formám produkujícím násilnou regulaci společenských konfliktů. S nástupem demokracie v celém světě by tedy měly zmizet války jako takové.

Teorie o demokratickém míru, mezi jejichž prominentní zastánce patří v současnosti v okruhu praktické politiky například S. Talbott a v akademických kruzích zejména R. J. Rummel, obecně vycházejí z následujících premis:

1. Čím jsou dva státy demokratičtější, tím méně pravděpodobná je válka mezi nimi, případně nižší formy užití násilí.
2. Čím je stát demokratičtější, tím méně intenzivní je násilí, jež z něho vychází.
3. Stabilizované demokracie nevedou mezi sebou válku a užívají jen zřídka násilí, a to pouze v malé míře.
4. Čím je stát demokratičtější, tím nižší je pravděpodobnost vnitrostátního užití násilí.

Demokracie proto představuje zcela konkrétní prostředek k praktickému odstranění násilí jako prostředku dosahování politických cílů jak navenek, tak i uvnitř politického systému země. Tento fenomén souvisí především s rozhodovacím procesem uvnitř demokratického režimu zaměřeného na konsenzuálně-kontrační prosazování zájmů, v němž jsou do tvorby politické vůle zapojeny rozmanité konkurující si zájmy, protože je v demokracii mnohem obtížnější získat potřebný konsenzus pro politické rozhodnutí užít k prosazení politických cílů země vojenskou sílu.

V neposlední řadě hraje významnou úlohu i politická kultura demokratické společnosti založená na schopnosti hledat kompromisní řešení a nepřející radikálním politickým postupům. Velkou roli mají i přesuny v sociální struktuře industriální a postindustriální demokratické společnosti spojené s její celkovou demilitarizací a snižováním role ozbrojených sil.

Argumenty proti těmto závěrům operují především s následujícími tezemi:

1. V období studené války měly demokratické státy společného nepřítele v podobě hrozby světového komunismu, což tlumilo a sjednocovalo jejich rozporuplné zájmy a brzdilo jejich ochotu sáhnout ke zbraním a použít je proti sobě.
2. Omezení této teze na stabilní demokracie vylučuje užití argumentů z historie 19. století a počátku století 20., tedy minimálně americko-britské války v roce 1812, americko-španělské války v roce 1898 a v zásadě i první světové války v letech 1914-18, nehledě na to, že 19. století a první polovina 20. století je pro řadu demokracií v tehdejší smyslu tohoto termínu (Velká Británie, Francie, Belgie, Nizozemí) obdobím imperiálních výbojů a udržování impérií v zámoří - tedy válek, vedených často s nebyvalou brutalitou a rozhodně ne bez násilí.
3. Sama definice války jako ozbrojeného konfliktu, při kterém došlo ke ztrátě alespoň tisíce lidí, způsobuje nemožnost zařadit mezi války četné policejní akce prováděné po druhé světové válce stabilizovanými demokraciemi po celém světě.

Tyto argumenty však žádným způsobem nevyvracejí tezi V. Russetta podloženou analýzou mezinárodních vztahů po druhé světové válce, že zatímco je **četnost válek mezi nedemokratickými státy obecně velmi nízká, četnost válek mezi stabilizovanými demokraciemi je ještě nižší, totiž nulová**. Na straně druhé však naznačují, že demokracie vedou tu a tam agresivní války a otevřeně používají sílu proti nedemokratickým zemím z vlastního svévolného rozhodnutí (suezská krize 1956, vietnamská válka, Grenada 1983, Panama 1990, Jugoslávie 1999) pokud se domnívají, že jednají v souladu se svými zájmy.

Marxisticko-leninská teorie o třídní podmíněnosti válek a jejich četné varianty vycházejí z teze, že války jsou způsobeny rozdělením společnosti na třídy, způsobeným soukromým vlastnictvím, a že války jsou pouze bojem mezi jednotlivými třídami, přičemž válka slouží především jako nástroj vládnoucí třídy, tedy té, jež má monopolní přístup k výrobním prostředkům. Její stoupenci vycházejí z předpokladu, že „s vytvořením antagonistické třídní společnosti tedy zákonitě vznikly války jako její trvalý průvodce. Všechny války bez výjimky jsou důsledkem působení hlubinných sociálně ekonomických procesů uvnitř této společnosti. Jinak řečeno, zdroj válek, jejich vznik spočívá v samotném vykořisťovatelském zřízení založeném na soukromém vlastnictví výrobních prostředků a na utlačování pracujících“.

Koncepce technického determinismu si všímají neustále se zvětšujícího vlivu vědy a techniky na život společnosti, jenž se velmi markantně dotkl zejména způsobu a forem vedení válečného konfliktu pozvolna se vymykajícího kontrole lidským činitelem. V zásadě tato koncepce vychází z teze, že „vědeckotechnická determinanta života vede postupně k tomu, že se nejnovější zbraně stále více automatizují a stále více nad nimi ztrácíme kontrolu. A tak se ozbrojené prostředky stanou jakýmsi vyššími bytostmi nadanými větší rozhodností a odvážností, budeme mít sklon důvěřovat jim více, než sami sobě“. Při pokračování současných trendů automatizace zbraňových systémů a jejich propojování do vyšších organizačních celků nabývá výše uvedený závěr stále více na aktuálnosti.

Třetí velká skupina teorií hledá příčiny válek **ve struktuře systému mezinárodních vztahů**. Do této kategorie patří zejména teorie uvažující o vzniku válek na základě

sociálně-ekonomické nerovnosti mezi různými regiony světa a svým způsobem i různé geopolitické teorie. Geopolitika vychází z teze, že pro stát je nezbytně nutné se neustále rozšiřovat a zvětšovat svoji rozlohu, aby mohl obstát v soutěžení s jinými státy.

K zakladatelům této teorie patří německý zeměpisec F. Ratzel a švédský právník R. Kjellén. K tomu aby stát mohl získat maximální vliv, je dle geopolitiky nezbytně nutné ovládnout určité „klíčové území ve světě“. Dle geopolitika H. Mackindera je pro ovládnutí světa nezbytně nutné získat nadvládu nad takzvaným „heartlandem“, což jsou v podstatě zejména lesy a pralesy Sibíře a středoasijské pouště se svým nesmírným přírodním bohatstvím a mnohdy civilizací ještě nedotknutým obyvatelstvem. Války jsou proto podle zastánců geopolitických teorií zapříčiněny bojem států o zvětšení svého území a o ovládnutí mytického „heartlandu“.

Za více méně samostatný okruh, stojící poněkud mimo výše naznačenou typologii, lze pokládat dnes již (alespoň v euroamerickém civilizačním okruhu) překonané **nábožensko-teologické koncepty válek** považující za hlavní příčinu válek „boží vůle a jeho záměr“.

Kritika existujících teorií

Je sporné do jaké míry lze, vzhledem ke složitosti lidské společnosti a sociálních jevů, hovořit o jediné a základní příčině vzniku válečných konfliktů. Válka jako akt organizovaného násilí směřujícího k prosazení politických cílů a zájmů je totiž jedním z mnoha typů konfliktů v lidském společenství, v jejichž jádru musíme hledat především rozdílné zájmy individuí tvořících jednotlivé sociální skupiny a celou společnost. Z definice války spojující tento fenomén úzce s politikou vyplývá, že příčiny válek spočívají v politické rovině, tedy ve vnitřní struktuře jednotek mezinárodního systému, v němž je války jako nástroje politiky užíváno, a logicky i ve struktuře mezinárodního systému samého.

Dále je možné považovat za nesporné, že bez jisté biopsychologické predispozice člověka k násilí by války nemohly existovat. Avšak výklad pouze z tohoto úhlu pohledu nedokáže vysvětlit, proč se v celé historii střídají období, ve kterých jednotlivé sociální entity řeší konflikty násilnou a nenásilnou formou a proč již několik desetiletí Evropa nezažila válku mezi demokratiemi, což vede některé autory, například Charlese Moskose až k teoretickým úvahám o společnosti bez válek a důsledcích této společnosti pro ozbrojené síly. Tato biopsychologická predispozice proto nemůže být jedinou příčinou válek.

Není proto nutné být bezpodmínečně pesimistickým, jak je dle Samuela Huntingtona zejména vojenský profesní étos založený na předpokladu, že lidská přirozenost inklinuje k násilí, a tudíž jsou války nevyhnutelné, a nezohledňovat, že pudové a pro člověka charakteristické tendence k násilí jsou pozvolna v evolučním procesu jeho psychologie překrývány novými zkušenostmi a novými vzorci sociálního chování. Odmítnout, i když ne zcela a spíše prozatím, je možné i malthusiánské teorie o prapříčinách všech válek, neboť pouze menší část válek byla v dosavadním vývoji lidstva zapříčiněna ekonomickou nouzí a počet obyvatel Země již dávno překročil Malthusem předpokládané „kritické množství“.

Z hlediska logiky přirozeného výběru jsou nesmyslné teorie považující války za jeho prostředek, neboť v nich umírá mladá a geneticky nejvyšší část populace, zatímco tělesně a duševně choří mohou v zázemí a po válce dále předávat svůj zatížený genetický

potenciál a zhoršovat genetickou kvalitu populace. P. V. Sokolov k tomuto problému uvádí: „Světové války tím, že vyhlazují nejzdravější a nejhodnotnější část mužského obyvatelstva, způsobují snižování počtu mužů mladých ročníků. Jestliže například v Německu tvořil roku 1939 počet mužů ve věku od 20 do 39 let 16 % obyvatelstva, pak v roce 1946 to bylo již jen 9,7 %.“

Stejně tak je neudržitelná hypotéza, že jedinou příčinou válek jsou rozpory pouze v ekonomických zájmech rozdílně strukturovaných, případně rozdílně sebeidentifikovaných sociálních vrstev, protože mnoho válek v minulosti bylo vedeno z jiných příčin - k obhajobě neekonomických zájmů.

Jinými slovy řečeno, mnohé minulé války byly z ekonomického hlediska pro útočníka značně nevýhodné, neboť jejich vedením mohl mnohé ztratit, avšak z ekonomického úhlu pohledu málo získat. Příkladem může být zejména válka SSSR v Afghánistánu v letech 1979-88, ve které lze za hlavní motivy považovat touhu po zvětšení vlivu určité ideologie kombinované se specifickými mocensko-vojenskými zájmy některých segmentů sovětské vládnoucí elity. Z výše uvedených příčin se jeví být vhodné zůstat skeptickým také k možnosti odstranit v dohledné době války prostřednictvím demokratizace dnes nedemokratických států.

Východiskem z bludného kruhu při hledání příčin válek jsou rozmanité **teorie mnohonásobného zapříčinění** vypracované již v minulosti P. A. Sorokinem a Q. Wrightem, jež došli k závěru, že neexistuje jeden univerzálně platný důvod pro vznik válek, a že při vypuknutí konkrétní války hraje roli více činitelů. Teorie o mnohonásobném zapříčinění válek však mají některé odpůrce, zejména v oborech domnívajících se, že našly odpověď na všechny otázky, které před nás staví dějiny a současnost lidstva.

Z hlediska našeho problému se proto ukazuje jako nezbytné provést analýzu sporných témat minulých válek, ze které můžeme odvodit, zda u jejich vypuknutí stály pouze ekonomické zájmy. Opět je nutné zdůraznit, že není vůbec cílem této práce popírat skutečnost, že zájmy spojené s ekonomickými faktory jsou významnou příčinou řady válek. **Pouze se nelze ztotožnit s tezí, že představují příčinu jedinou, nebo základní.**

Náboženské války, etnické a národnostní války, případně války za ideologické osvobození naznačují, že ekonomické zájmy nejsou jediné, které stojí u kolébky válek. Na straně druhé je třeba brát v potaz, že ekonomické zájmy, případně zájmy, které mají v pozadí ekonomické motivy, jsou významným - ale ne jediným - činitelem válečných konfliktů.

Jestliže války úzce souvisejí se zájmy vyskytujícími se ve společnosti, je třeba při jejich analýze vždy zohlednit strukturu společenských zájmů, jejich kvalitu a váhu ve společnosti a v neposlední řadě i charakter procesu zprostředkování společenských zájmů, při němž dochází k jejich selekci a výběru. Náboženské války mohou vzniknout pouze v silně religiozní společnosti dávající náboženským motivům patřičný důraz. Nacionalistické války nemohou vypuknout mimo společnost považující národ za základní a hlavní společenskou jednotku. Dynastické války nepropuknou v Evropě konce 20. století, neboť dynastický princip získávání legitimní moci je již v zásadě mrtev. Stejně tak války založené na rozdílných ekonomických zájmech jsou produktem pouze společnosti považující ekonomický růst za svůj základní princip, nebo alespoň za princip hodný zvláštního zřetele, a tedy i ekonomické zájmy za prioritní.

Nástup industrializace v dnešních zemích třetího světa řeší sice do jisté míry materiální nouzi obyvatelstva, ale v neposlední řadě i pozvolna přináší společenskou

atmosféru považující výrobu a spotřebovávání statků za hlavní motiv lidské existence a klíčový zdroj legitimacy politického režimu, lze ale přepokládat růst konfliktů a válek založených na ekonomických motivech. Války o přírodní zdroje mezi zeměmi třetího světa se mohou stát noční můrou všech, kteří si opravňují právo na monopolní regulaci konfliktů ve světě, čímž může dojít k částečnému potvrzení, avšak na zcela odlišné kvalitativní úrovni, malthusiánských teorií.

Další pravděpodobnou příčinou příštích válek se jeví být nacionalismus a šovinismus u národů, jež vstoupily teprve v nedávné době do období modernizace vlastní společnosti a zatím teprve čekají na své národní obrození, sebeuvědomování se a vytvoření moderního národa, tedy vstup do etapy společenského vývoje, v níž se země euroamerického civilizačního okruhu nacházely v minulém století.

Závěr

V současnosti rozhodně nelze válku vypuknuvší z řady rozmanitých a propojených příčin, ovšem v její změněné podobě v důsledku informační revoluce a rozpadu bipolarity, jako nástroj politiky v systému mezinárodních vztahů zcela vyloučit. Tento závěr potvrzují i výzkumy ukazující, že státy na hranici mezi demokratickým a nedemokratickým režimem jsou náchylné převážně z vnitřních příčin ke konfliktům. A těchto států působí dnes v systému mezinárodních vztahů nejméně osmapadesát.

Plk. J. Masničák v této souvislosti uvádí, že „novým rysem lokálních válek a ozbrojených konfliktů, projevujícím se již od počátku 80. let je, že vznikají bez přímého podnětu zvenčí. Zatímco do poloviny 80. let hrozilo nebezpečí, že lokální válka jako součást konfrontace mezi Východem a Západem může přerůst do velkého nebo dokonce globálního střetnutí, tato možnost je nyní minimální. Celková vojensko-politická a mezinárodní situace se dramaticky mění, vstupujeme do éry multipolárního světa, kdy lokální války mohou mít negativní přímé i nepřímé důsledky pro celý svět (jako celek) bez ohledu na to, kde nastanou a kde probíhají“.

Z teoretického hlediska ale není problém příčin budoucích válečných konfliktů v teorii mezinárodních vztahů dosud uspokojivě a definitivně vyřešen, a proto nabízí široké pole působnosti pro další výzkum.

(zkráceno - redakčně upraveno)

Literatura:

- **Breakthrough to Peace.** New York 1969, s. 167. Citováno dle Kolektiv autorů: Válka a armáda. Praha 1979, s. 64.
- **Blainey, G.:** The Causes of War. London 1973.
- **Huntington, S.:** The Soldier and the State. Cambridge, Massachusetts 1957.
- **Kant, I.:** K večnému míru (Filozofický náčrtok.) Bratislava 1963.
- **Krejčí, O.:** Mezinárodní politika. Praha 1997.
- **Mansfield, E. - Snyder, J.:** Democratization and the Danger of War. International Security. Summer 1995.
- **Masničák, J.:** Některé závěry z lokálních válek a ozbrojených konfliktů vedených v průběhu 80. a v první polovině 90. let. Vojenské rozhledy 3/1998.
- **Moskos, Ch.:** Ozbrojené síly ve společnosti bez válek. Sborník Vojenský profesionál a problémy profesionalizace armád. Praha 1991.
- **Rummel, R. J.:** Power Kills: Democracy as a Method of Nonviolence. London 1997.
- **Russett, V.:** And Yet It Moves. International Security. Spring 1995.
- **Sokolov, P. V.:** Válka a lidské zdroje. Praha 1962.
- **Talbott, S.:** Democracy and the National Interest. Foreign Affairs 6/1996.

Doc. Ing. Jiří Strnadek, CSc.

Vojenství a vojenská strategie 21. století

V závěru 20. století došlo k mnoha ozbrojeným konfliktům různého druhu a charakteru. Probíhaly ve strategicky důležitých oblastech, které se tím stávaly ohniskem potenciální krize pro bezpečnost ve světě. Jejich příčiny byly národnostní, územní, etnické, náboženské, ale i politické a ekonomické. Byly zde používány síly a prostředky všech druhů ozbrojených sil, zkoušely se nové zbraňové systémy a technologie, hledaly se nové způsoby vedení boje. Dramatické změny v euroatlantickém prostoru, jež vyplynuly z konce studené války, se odrazily zejména ve strategické koncepci Severoatlantické aliance v roce 1991.

* * *

Aliance kombinováním obrany s dialogem hrála nepostradatelnou úlohu v tom, že konfrontace mezi Východem a Západem byla svedena k mírovému konci. V posledních deseti letech 20. století se však objevil celý komplex nových rizik euroatlantického míru a stability, včetně útlaaku, etnických konfliktů, hospodářských katastrof, kolapsů politických řádů a šíření zbraní hromadného ničení. Aliance na to reagovala svým rozšířením a přijetím nové strategické koncepce na summitu ve Washingtonu v dubnu 1999.

Přehled nejvýznamnějších konfliktů

Situaci v oblasti vojenství mapuje následující přehled ozbrojených konfliktů, které svým rozsahem a významem podstatným způsobem ovlivnily nejen globální bezpečnostní situaci, ale také měly vliv na vývoj vojenského umění.

- **Konflikt v Afghánistánu (1978-1988)** řešený invazí vyčleněných ozbrojených sil SSSR měl stabilizovat situaci a obnovit politický vliv v této zemi. Ze strany SSSR nebyla důsledně vyhodnocena situace v zemi, zejména nálady a postoje obyvatelstva, považující jeho ozbrojené síly za agresora. Obyvatelstvo se postavilo na odpor a mělo postupně podporu Pákistánu a dalších zemí Blízkého a Středního východu. Ozbrojené síly SSSR byly připraveny na klasickou bojovou činnost s organizační strukturou pro evropské válčičtství, což neodpovídalo místním podmínkám Afghánistánu. Nedokázaly se přeorientovat na jiné způsoby činnosti, zejména partyzánský způsob boje, realizovaný protivníkem. Postupně se účinně prosazoval aeromobilní způsob činnosti a prokázala se využitelnost pěchoty. Konflikt prokázal, že žádná armáda, i když je vyspělá, dobře vycvičená, materiálně vybavená a s početní převahou nemůže dosáhnout úspěchu, pokud není psychologicky připravena a správně motivována.
- **Irácko-iránský konflikt (1980-1988)** vznikl z politického sporu o ostrovy v Hormuzském průlivu a využívání oblastí pohraniční řeky mezi oběma státy. Oba prostory mají strategický a ekonomický význam. Hlavní příčinou bylo tradiční nepřátelství s náboženskými kořeny mezi šíity a sunnity. Z vojenského hlediska byl konflikt charakterizován střetnutím dobře vyzbrojené a vycvičené irácké armády, ovšem s nízkou bojovou morálkou, se špatně

vyzbrojenou a málo vycvičenou iránskou armádou, naopak vysoce morálně motivovanou. Zvláštním rysem konfliktu bylo přenesení úsilí na jiné objekty, zejména civilního charakteru, když nedošlo k řešení ve vojenské oblasti (válka měst a tankerů). Z taktického hlediska se bojová činnost vyznačovala šablonovitostí, stereotypností, přímocarostí, nevyužíváním manévru a hledání jiných způsobů činnosti. Válka v letech 1980-88 prokázala úlohu motivace národa k dosažení vlastních cílů.

- **Falklandský konflikt (1982).** Jeho příčinou bylo obsazení Falklandských ostrovů Argentinou a následně snaha Británie nepřipustit snížení mezinárodní autority své země. Průzkum britské strany získal využitelné poznatky o ozbrojených silách obránce, umožnil opatření k eliminaci jejich činnosti a k účinnému zplánování operace. Rozhodující byl 36 hodin trvající boj proti dvojnásobné přesile Argentinců, ukrytých v zákopech. Velmi účinně bylo využito klamání, včetně vytváření klamných cílů, rádiového provozu a maskování. Úspěšně byly využity výsadky, zejména do nebráněných prostorů.
- **Vojenská operace na Grenadě (1983)** byla provedena po vyčerpání možností politického a ekonomického nátlaku ke zvrácení nepříznivého vývoje v zájmové oblasti USA. Potvrdila schopnost rychlé přepravy vojsků a materiálu, nedostatky ve zpravodajské činnosti, podcenění možností protivníka, nevyužití momentu překvapení a nedostačující soustředění sil na hlavním směru.
- **Vojenský zásah v Panamě (1989-1990)** provedly USA s cílem zabránit nepříznivému vývoji v zemi, ohrožující zájmy USA v této oblasti. Akce se vyznačovala momentem překvapení a zasazením sil převážně ze vzduchu. Činnost probíhala v noci, důraz byl položen na obsazení letišť k zabezpečení přísunu dalších sil a prvků logistiky. Účinně byly použity přístroje pro noční vidění, laserové osvětlovací cíle a přesné naváděcí systémy. Zvláštním úkolem ozbrojených sil USA bylo dočasné vykonávání funkce policie a pořádkových sil, aby se zabránilo násilnostem a rabování.
- **Válka v Perském zálivu (1990-1991)** byla vedena spojeneckým uskupením k obnově svrchovanosti Kuvajtu, nezákonně obsazeného Irákem s cílem, přinutit jeho ozbrojené síly ke stažení zpět na vlastní území. Nešlo o úplné zničení ani o obsazení celého území Iráku. Cíl byl postaven v omezeném rozsahu. Konflikt se vyznačoval dlouhou dobou přípravy s hlavní úlohou letectva, pružné zplánovanou a připravenou pozemní operací při dovedném využití možností elektronického boje. Velitelé a štáby spojeneckých vojsk měli větší volnost v rozhodování a samostatné činnosti, což vedlo k iniciativnímu plnění úkolů. Zkušenosti z vytvoření a zasazení mnohonárodních sil, využití systému sběru, zpracování a vyhodnocení informací, použití nových technologií a zbraňových systémů, využití klamání a demonstrační činnosti se osvědčily. Centrálně řízené letectvo se zaměřilo na ničení důležitých vojenských cílů: velitelská stanoviště, systém PVO, logistika, řízení státu. Veškeré objekty a odpor byly důsledně ničeny. Pozemní síly byly potřebné k vyhnání okupantů z obsazeného území v hlavní části pozemní operace. Základem vedení boje bylo vybojování vzdušné nadvlády. Tím byla znesnadněna činnost systémů velení vojskům a průzkumu nepřítele. Účinně byla používána progresivní technologie. Pomohla ke splnění úkolů (technologie *stealth*, bezpilotní prostředky, zbraně s koncovým navedením). Účinně bylo používáno klamání a palba na vzdálenost mimo dosah prostředků průzkumu nepřítele. Úspěchů bylo dosaženo při nočních boji u jednotek, které byly vybaveny odpovídajícími prostředky. Osvědčil se GPS (globální navigační systém) pro přesné zjišťování polohy. Byl použit až do stupně družstva. Značným problémem se stalo rozlišování mezi vlastními a nepřátelskými jednotkami, což vedlo ke ztrátám z použití vlastních zbraní. Rychlé tempo vedení boje vedlo k tomu, že týlové a technické zabezpečení nestačilo postupu jednotek. Největším problémem bylo zásobování PHM. Problémy ve spojení vznikaly v důsledku nekompatibility spojovacích prostředků mezi druhy vojsk, stupni velení a jejich technickou úrovní. Problematickou se stala účinnost vlastní ochrany proti balistickým střelám. Protiletadlový raketový systém PATRIOT se osvědčil při obraně vojenských cílů, ale ne při obraně civilních objektů (není k tomu určen). Pozemní síly nebyly vycvičeny k provádění průlomů a odminování. Osvědčilo se použití záloh v jednotkách podpory a zabezpečení boje.

Potvrdilo se, že výcvik v době míru má velký význam. Na velitelských stupních byly přesně vymezeny vojenské a civilní záležitosti, povinnosti velitelů ke kontrole a řízení činnosti vojsk. Ověřován byl způsob vedení společných operací. Pozitivní roli sehrála protichemická činnost.

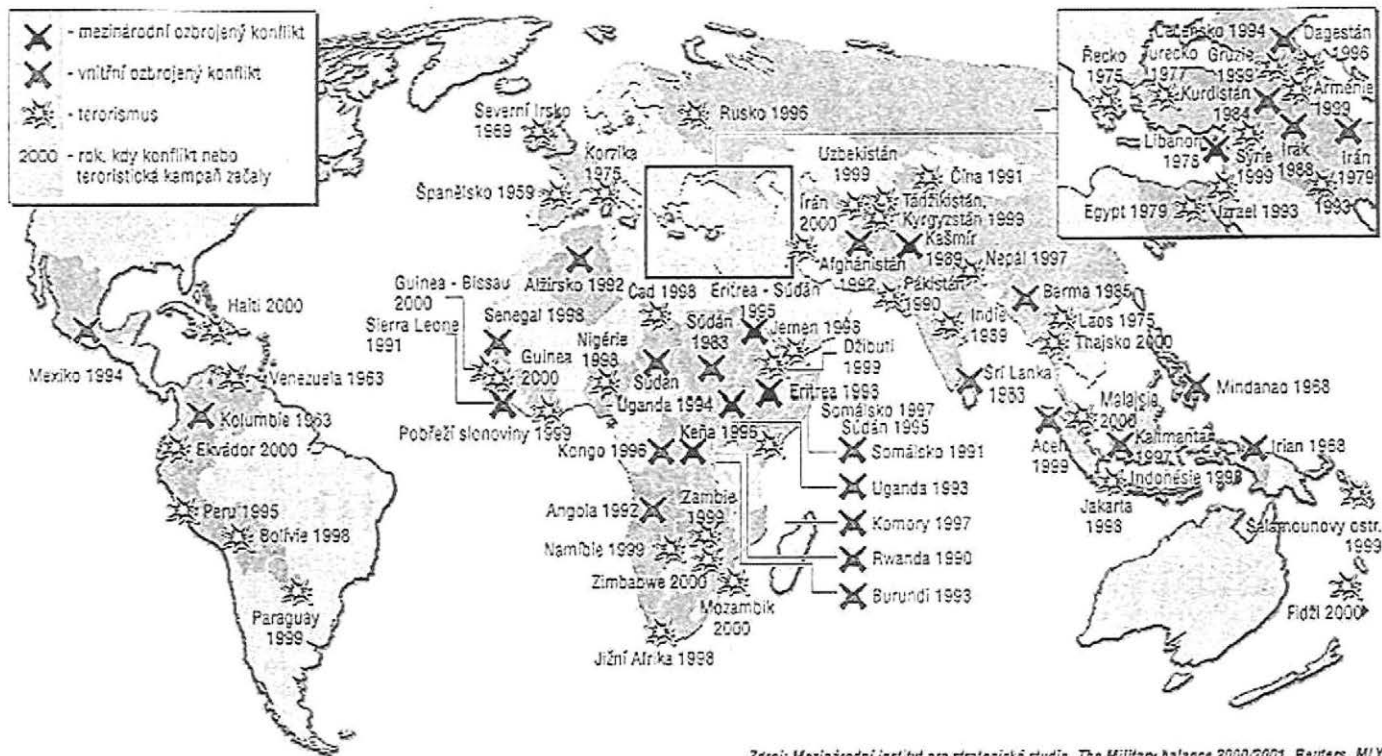
- **Rusko-čechenský ozbrojený konflikt (1994-1995-2000)** je příkladem řešení krizové situace na vlastním území státu. Ukazuje na jeden z možných přístupů státně-politického vedení Ruské federace. Nereálné hodnocení situace a nesjednocení politických a vojenských cílů očekávaný výsledek nepřineslo. V poslední době snaha o snížení jednotek, ústup od rozsáhlých operací a přechod na koncentrované protiteroristické akce má za úkol snížit náklady, ale i rozsah ztrát a dobu trvání konfliktu, a tak zlepšit mezinárodní hodnocení stran konfliktu.
- V první polovině roku 1997 došlo k vážným vnitřním **nepokojům v Albánii**. V důsledku chybného rozhodování vlády vůči finančním spekulacím bank přišlo mnoho lidí o své úspory. Situace se vyhrocovala až k prvkům ozbrojeného povstání, zejména v jižních částech země. Ekonomická nespokojenost byla zneužita k teroristické a kriminální činnosti. Závažným aspektem byla počáteční nečinnost armády, která nereagovala na situaci a stala se objektem násilných přepadení za účelem zmocnění se zbraní, využívaných ke kriminální činnosti a násilí. Neprozíravost velení umožnila to, že část armády se přidala na stranu povstalců. Společným úsilím mezinárodních organizací se podařilo krizovou situaci zastavit a nedošlo k rozšíření ozbrojeného konfliktu. Situace v Albánii ukázala na potenciální nebezpečí naplnění rizika z chybného rozhodnutí vedoucích představitelů státu.
- **Čtyři balkánské krize posledního desetiletí 20. století** (ve Slovinsku, Chorvatsku, Bosně a Kosovu) jsou důsledkem ekonomické stagnace, zaostávání a strnulého politického vývoje, které násobí nacionalismus, náboženský fundamentalismus, etnická nesnášenlivost, vrcholící v etnickém konfliktu a válečné rivalitě mezi obyvateli slovanského a neslovanského původu po rozpadu bipolarity. Jejich jednotlivá řešení se vyvíjela. Z počátku od politické a materiální mezinárodní podpory Slovinska a Chorvatska, až po vnější vojenský zásah v Bosně a Kosovu. Vnější zásah v Bosně a Hercegovině byl realizován s mandátem Rady bezpečnosti OSN. Vojenská intervence na ochranu lidských práv kosovských Albánců před možnou genocidou byla provedena USA se spojení v NATO, v duchu nové strategické koncepce NATO, bez mandátu OSN. Desetitýdenní akce byla vedena jako nový druh vzdušné a elektronické války, umožňující ničení stanovených objektů s vysokou přesností z bezpečné vzdálenosti, s průběžnými přesnými informacemi o nepříteli, znemožňující jeho účinnou protiakci. Některé zásahy nevojenských cílů vyvolaly ostrou mezinárodní kritiku a nevoli.

Na **obr.** jsou uvedeny mezinárodní ozbrojené konflikty, vnitřní ozbrojené konflikty a teroristické akce, včetně roku kdy začaly.

Nové rysy vedení bojové činnosti

Z výše uvedeného vyplývá, že ozbrojené konflikty závěru 20. století mají některé zvláštní rysy vedení bojové činnosti, kterými se odlišují od dřívějších válek a konfliktů. Z výsledků jejich analýzy lze konstatovat, že odráží současné poznání úrovně vojenského umění, využití zbraní a bojové techniky na bázi progresivních technologií. Vojenské strategie zohledňují získané zkušenosti z těchto ozbrojených konfliktů. Z obecného hlediska lze mezi ně zařadit:

Cíle v omezeném rozsahu byly stanovovány ve všech současných konfliktech. Již se nejednalo o totální zničení státu či devastaci národa, ale o dosažení vymezených strategických či operačních cílů. Splnění těchto omezených cílů je postačující k realizaci národních zájmů a je i v souladu s postojem veřejného mínění.



Zdroj: Mezinárodní institut pro strategické studie, The Military balance 2000/2001, Reuters, MLY

Obr.

Početnost armád se snížila vzhledem ke změněným rizikům a ohrožením, zejména k minimalizaci pravděpodobnosti velkého globálního konfliktu. Nemalý význam má i ekonomické hledisko. Nižší počty mají vliv na operační umění i taktiku, které se přizpůsobují novým podmínkám, prostorový rozmach se ale nemění, neboť je pokryt zbraňovými a ostatními systémy s větším dosahem. Ozbrojené síly se zúčastňují menších konfliktů, ale pro splnění úkolu se vytváří větší koncentrace. Nasazením koncentrovaných sil lze dosáhnout stanovených cílů v krátké době. Tím se relativně snižují rozsah ztrát a doba trvání operace. Vzhledem k nižším počtům armád narůstá význam mobilizace a připravených záloh pro případ rozsáhlejší akce. Novým rysem je povolávání specialistů ze záloh pro jejich účelové použití.

Na území jednoho státu se odehrávala většina ozbrojených konfliktů závěru 20. století. Šlo o vnitřní konflikty, představující především boj o moc, dále boj o nezávislost, svrchovanost, za svobodu národnostních menšin, boj proti diktatuře, okupaci. V menším rozsahu se jednalo o válku mezi státy. Bojová činnost byla obvykle vedena v jednotlivých prostorech, které vzájemně nesouvisely, na jednotlivých směrech. Cílem bojů bylo ovládnutí nějakého centra (politické, hospodářské) moci.

Moment překvapení zůstává ve vedení ozbrojeného konfliktu jedním ze základních principů. Jeho působení se přenáší více do taktické úrovně. Přes systém mezinárodní kontroly ozbrojených sil jednotlivých států nelze vyloučit zahájení agrese s překvapením. Je nutné počítat s útokem na taktickém stupni s omezeným cílem. Případné útoky letectva nebo ŘS mohou být překvapivé, ale rovněž pouze s omezeným cílem. Překvapení se může realizovat ve způsobech vedení boje, v použití sil a prostředků (speciální síly, výsadky), ve volbě hlavního úderu a době zahájení útoku atd.

Diferenciace je rozhodujícím principem nové struktury ozbrojených sil. Vzhledem k novým bezpečnostním podmínkám se vytvářejí poněkud odlišné organizační struktury vojsk. Tyto jsou složeny ze *sil reagování na krizi (sil rychlé reakce)*, početně menší, ale mírově naplněné (profesionalizované), moderně vybavené a vycvičené. Dále to jsou *hlavní obranné síly*, převážně s nutností mobilizačního doplnění. Jejich hlavním úkolem je obrana státu (aliance) v případě neúspěchu při odvrácení konfliktu. V rámci NATO existuje třetí součást ozbrojených sil, a to *posílení*. Organizační struktury současných armád jsou přizpůsobivé, modulové. Umožňují vytvářet uskupení podle předpokládaných úkolů na všech úrovních (taktické, operační i strategické).

Vytvoření **sil reakce** odpovídá současné vojensko-bezpečnostní situaci. Prvořadým úkolem je zabránit vzniku krizových stavů, případně eliminovat jejich důsledky. Mají tedy úlohu především preventivní, zabránit válce (ozbrojenému konfliktu). Pokud se nepodaří tento úkol splnit, zařazují se do hlavních obranných sil. Jejich dalším úkolem je podílet se na opatřeních v rámci mírových aktivit OSN a jiných mezinárodních organizací, včetně poskytování humanitární pomoci. Podstata jejich činnosti spočívá v rychlosti (okamžitém reagování) na vývoj situace. Z hlediska pohotovosti k plnění úkolů by se síly měly členit na:

- **Síly vysoké pohotovosti - SVP** (*high readiness forces*) - schopné zahájit rychlé plnění úkolů kolektivní obrany nebo aliančních misí a podílet se na eliminaci rizik nevojenského charakteru.
- **Síly nižší pohotovosti - SNP** (*forces of lower readiness*) - schopné plnit úkoly posílení sil vysoké pohotovosti v určeném prostoru nebo zabezpečit rotaci sil vysoké pohotovosti v případě krizových operací.

- **Síly dlouhodobě budované - SDB** (*long time build-up forces*) - výjimečně a v krajních případech pro dlouhodobé posílení uskupení sil velkých operací ke společné obraně území Aliance. Mobilizačním způsobem se budují, připravují a zabezpečují v požadovaném rozsahu. Hlavní část jejich výzbroje a bojové techniky je v míru uložena v mobilizačních základnách nebo výcvikových mobilizačních základnách a v případě potřeby se aktivuje v časové dimenzi až jednoho roku. Zásoby pro dlouhodobě vytvářené síly se vytvářejí diferencovaně, převážně v rozsahu příprav státu k hospodářské mobilizaci.

Rozsah těchto sil je v procesu obranného plánování pravidelně upřesňován - v současné době v rámci strategické revize sil NATO.

Použití **speciálních sil** většinou předchází přípravné období, jehož cílem je vytvořit podmínky pro splnění cílů následující operace. Obsahuje vysílání jednotek speciálního určení k získávání zpráv o veškeré situaci v zájmovém prostoru, diverzní akci k paralyzování obranyschopnosti, vytváření negativních nálad obyvatelstva. Pronikání těchto skupin probíhá legální i nelegální cestou (např. prosakováním přes státní hranici).

Nesouvislá fronta vyžaduje vytváření uskupení sil na směrech a k jinému charakteru činnosti v neobsazených úsecích. Zaujetí obrany v užším pásmu vyžaduje neobsazené prostory střežit (jinak chránit) a pro případ zasazení sil do těchto prostorů vytvářet mobilní, dostatečně vyzbrojené zálohy. Důraz se klade na soustředění sil a prostředků na hlavních směrech a v prostorech, na rozhodné vedení bojové činnosti a na přechod od jednoho druhu činnosti k jinému. S tím souvisí používání taktických výsadků jak na ohrožené směry, tak k dosažení iniciativy a převahy nad nepřítelem. Nesouvislá fronta vyžaduje vysoce manévrovou činnost v rychle se měnící situaci a nepřetržitě působení na nepřítele v celé oblasti bojů.

Mnohonárodnost je výrazným rysem současné doby, kdy se zvyšuje synergický účinek mezinárodního spojení, zobrazující společný zájem a úsilí o bezpečnost a řešení krizových situací. Požadavkem doby je schopnost spolupráce a účinného působení v mnohonárodních silách. Každý stát, usilující o bezpečnost Evropy, vyčleňuje jednotky pro účast v operacích na udržování míru. Tyto síly vyžadují zvláštní výcvik, vybavení výzbrojí a dalším materiálem a potřebné vyčlenění připravených osob. Jsou nezbytnou součástí každé armády a měly by mít své místo v její organizační struktuře.

Úloha **lidského faktoru** se znovu dostává do popředí. Řada ozbrojených konfliktů je vedena s cílem dosáhnout národní nezávislosti. Stimulace, motivace, přesvědčení lidí a jejich psychická příprava pomáhá k dosažení cíle. Morální faktor se stále více stává důležitým rysem, podmiňujícím vítězství. Narůstající profesionalizace vede k rozdělení obyvatelstva na dvě základní skupiny, a to odpůrce vojenské služby a profesionály. Tím se obrana státu stává výsadou určité skupiny lidí, což je nežádoucí. Potlačuje se chápání obrany jako poslání a povinnosti všech občanů státu. Chybějící duchovní a mravní orientační body vedou k deformaci branného vědomí obyvatelstva a zbavují armádu jedné z hlavních předností - duchovního potenciálu občanů vlasti. V řadě menších konfliktů se vytvořila kasta „žoldnéřů“, kteří si život neumějí představit bez bojů. Stávají se z nich kvalitní „zabijáci“, pomáhající k dosažení cílů pouze za peníze. Jejich působení je z celkového hlediska bezpečnostní situace negativní.

Kombinované způsoby činnosti vyžadují nové způsoby operačního a bojového použití sil, zejména dovedné využití terénu, povětrnostních podmínek, vybavení vojsk zbraněmi a technikou. Projevem toho je provádění útoku a obrany současně vedle sebe nebo jejich záměna podle vývoje situace a přenášení úsilí na jiné směry.

Manévrovost, umožněná mobilností, se stává žádoucím významným prvkem současného boje. Činnost pravidelné armády a vojensky organizovaných jednotek používajících partyzánského způsobu boje mohou existovat vedle sebe i být vzájemně propojeny, případně vést bojovou činnost proti sobě.

Pouze **společnou činností** více druhů vojsk lze dosáhnout splnění úkolů. Na úrovni operační i taktické převládá vševojskový charakter jednotek. Jsou menší, obsahují však všechny druhy vojsk (zbraní), jsou schopny samostatné činnosti společně s letectvem a dalšími druhy vojsk pod jednotným velením vševojskového velitele. Pro plnění samostatných úkolů se vytvářejí taktická uskupení, pozornost je věnována boji s výsady a ničení vzdušných cílů, zejména na malých a přízemních výškách. Cílem je vyhnout se fiaskům v důsledku nesouladu a neochoty ke spolupráci. Soudobá bojová činnost je rovněž charakterizována propojením operací, které spolu zdánlivě nesouvisí. Jde o bojové (útočné, obranné, výsadekové, druhů ozbrojených sil), poskytnutí humanitární pomoci, různé druhy mírových operací (udržení, nastolení, prosazení míru). Je nutné je společně plánovat, vyčleňovat síly a prostředky, společně realizovat.

Nižší počty vojsk, nesouvislost fronty vede k nutnosti utajovat vlastní záměry i konkrétní činnost vojsk. **Klamná činnost** zahrnuje mnoho způsobů klamání, utajování, maskování, dezinformací jak mechanických, tak s využitím elektromagnetického spektra. Podář-li se utajit vlastní činnost a oklamat protivníka o vlastních záměrech, vytváří se předpoklad k úspěchu. Jde o činnosti, realizované na strategickém, operačním i taktickém stupni a ve všech druzích konfliktů.

Na významu nabývá **boj o zastavěné prostory**, jejichž obsazení bývá cílem konfliktů (válka v Čečensku byla převážně v okolí hlavního města). To vedlo k nutnosti změnit taktiku činnosti jednotek (tankových a mechanizovaných), používat větší počet menších jednotek, koordinovat jejich vzájemnou činnost a sladovat s podpůrnými jednotkami. Ke zvládnutí tohoto druhu boje je potřebný zvláštní výcvik. Narůstá význam pěších jednotek.

Nové taktické činnosti rovněž nabývají na významu:

- **Taktika omezených akcí** - časově a prostorově omezené cíle i rozsah použití vojsk, zbraní a techniky.
- **Partyzánský způsob vedení boje** - je účinný i proti pravidelné armádě, jak dokázal konflikt ve Slovinsku i v Čečensku.
- **Udeř a zmiz** - využívá překvapivé činnosti malých, dobře vyzbrojených a vycvičených skupin (Čečensko).

Využití útočné činnosti aeromobilních jednotek v součinnosti s bojovými vrtulníky vede ke zvyšování tempa plnění úkolů i prostorového rozmachu a **manévrovosti**.

Použití zbraní a bojové techniky nejvýraznějším způsobem ovlivňuje operační umění a taktiku. Zbraně a bojová technika na bázi progresivních technologií umožňují vést boj v noci a za nepříznivých povětrnostních podmínek, zjišťovat maskované a skryté cíle, vést palbu na velké vzdálenosti, zasahovat cíle první ranou, náboje a pumy mají větší průbojnost a ničivou sílu. Vysoká mobilnost umožňuje manévr a dynamickou činnost v jakémkoliv terénu. Pancéřování, efektivní snížení odrazné plochy pomáhá k vlastní ochraně a snižování ztrát. Využití zbraňových systémů bez osádek pomáhá rovněž snižovat ztráty a zvyšuje efektivnost. Narůstá význam technických prostředků průzkumu, spojení a vytváření informačních systémů. Vysoká přesnost zásahů

umožňuje snižovat potřebné množství munice, což vede ke snížení rozsahu logistiky. Účelné využití průzkumných systémů a prostředků umožňuje včasné a věrohodné získávání zpráv, jejich analýzu a využití. Současně se zvyšuje nebezpečí z přetech- nizování, což vede ke ztrátám vlastní palbou (válka v Perském zálivu).

Ovládnutí vzdušného prostoru vytváří předpoklady k úspěšnému dosažení cílů (není však podmínkou - konflikt v Čečensku). V přípravné fázi ozbrojeného konfliktu plní letectvo úkoly demonstrace síly, varování před rozhodnější činností a ničení vybraných cílů se záměrem odradit protivníka od pokračování v nepřátelství. Pokud se postoj nemění, dochází k rozsáhlejšímu ničení vojenských cílů k omezení vojenské síly. Po zahájení konfliktu je důraz položen na vzdušnou nadvládu, likvidaci PVO a podporu činnosti pozemního vojska. Je snaha vyhnout se ztrátám u civilního obyvatelstva a civilních objektů.

Systém kolektivní bezpečnosti v Evropě předpokládá mírové řešení sporů, předcházení konfliktům, případně jejich co nejrychlejší ukončení. Pod nátlakem politických, vojenských a ekonomických sankcí **mezinárodních organizací** není možné vést válku tradičně známým způsobem - ničení operačních záloh v hloubce, protiúder a obsazení území nepřítele a totální zničení jeho ozbrojených sil.

Novým prvkem je také **přímá účast médií** v řadách bojujících a vysílání zpráv přímo z bojiště (zejména televizní zpravodajství a noviny). Některé zprávy jsou pravdivé, některé naopak záměrně zkreslované k ovlivňování veřejného mínění o průběhu bojů. Důraz je kladen na zveřejňování ztrát civilního obyvatelstva a škod na majetku.

Zbraně hromadného ničení a jejich šíření jsou nejzávažnějším ohrožením v celo- světovém měřítku. Přímou byly použity ve velmi omezeném rozsahu, ale většina konfliktů probíhala pod hrozbou použití ZHN. Současné armády musí být připraveny čelit i případnému jejich použití. Devadesátá léta dvacátého století pak přinesla další nový prvek, který může předurčit charakter příštích válek - totiž rozšíření **jaderných zbraní**.

Strategická parita a rovnováha v multipolárním světě

Evropské integrační procesy prohlubující spolupráci ve všech oblastech činností pravděpodobně povedou k vytvoření sdružení států se společnou měnou, armádou, zahraniční a bezpečnostní politikou. USA si i nadále podrží vedoucí roli ve světě. Výrazně vzroste úloha Ruska, Číny, Japonska a Indie. Přes investice do třetího světa se nepodaří rychle zastavit zhoršování problému kruhu bídy, drog, obchodu se zbraněmi, teroru, vyzbrojování, ničení životního prostředí, stěhování národů a válek. V nově se integrujícím a globalizujícím světě, multipolárně orientovaném po rozpadu bipolarity, bude tak dál probíhat nerovnoměrný vývoj, který všeobecně prohloubí rozporny vedoucí ke střetu zájmů, krizím a konfliktům.

Rozpadlý bipolární svět bude muset hledat princip, který by místo rovnováhy síly pomohl **nastolit rovnováhu zodpovědnosti za mírový světový vývoj**. Nerovnoměrný vývoj světa odhaluje nedostatky současného systému mezinárodních organizací. Nevypočitatelným prvkem bude i nadále mezinárodní organizovaný zločin v případech, že by se jeho představitelé zmocnili složitých zbraňových systémů. Proces kom- puterizace zbraní, vojenské techniky, technologií a jednotlivců doplněný zaváděním globální polohové navigace vytváří předpoklady pro změnu kvality vedení ozbrojených

činností. Zvyšující se rozpor mezi cenami zbraňových systémů a možnostmi národních ekonomik pořídit je bude paralyzovat obranyschopnost zejména menších a středních států. Vzhledem k velkému tlaku na snižování vojenských rozpočtů a nechuti k vojenské službě se ve stále více armádách budou zahajovat procesy jejich profesionalizace.

Je proto logické, že rezorty obrany všech států budou přijímat taková strategická opatření, která vytvoří předpoklady pro aktualizaci daných cílů, úkolů, priorit i konkrétních plánů dalšího vývoje. Jejich výrazem jsou mj. i tzv. strategické revize obrany. Jsou zpřesňovány strategické koncepce na národních úrovních a rozšiřovány doktrinální principy na základě většího počtu misí plnících mimoválečné operace (jiné než válka).

Tyto programy a přeměna systému se mají promítnout i v mezinárodních vztazích USA k Evropě a EU jako takové, a to ve smyslu posílení evropské vojenské identity a zodpovědnosti za řešení evropských bezpečnostních úkolů při současném posílení vazeb v rámci NATO.

Závěr

Pokud jednotlivé státy sdružené v mezinárodních organizacích velmi rychle neposílí bezpečnostní architekturu v 21. století pro naplnění základních životních podmínek lidstva ve smyslu budování prosperujícího, mírumilovného, sociálního a humanitárního světového systému, pak nebude možné v plné míře naplňovat lidská práva a odvěkou touhu lidstva po hmotné prosperitě, bezpečnosti, svobodě a volnosti, umožňující udržitelný rozvoj lidstva na planetě Zemi.

Literatura:

- Nová strategická koncepce NATO pro 21. století, Právo 27/4/99.
- Bezpečnostní strategie ČR, AVIS 20/4/99.
- Vojenská strategie ČR, AVIS 20/4/99.
- Kafka, J., Valach, F., Strnádek, J.: Problematika plánování obrany státu přistupujícího k Alianci, VR 3/98.
- Strnádek, J.: Evropská bezpečnostní politika v 21. století, VR 4/97.
- Schwarzkopf, H., N.: Autobiografie, hrdina pouštní bouře, Nakladatelství Papyrus, Vimperk a Jeva, Rudná u Prahy 1993.
- Zeman, J.: Jaké bude 21. století? (Rozhovor s ředitelem ÚSS VA Brno Ing. Josefem Janošcem, CSc.) A-report 25-26/2000.

99-Pwch - Rašek
16 (15³/4)

26900-14.66
30544-16.96

Názory, polemika

PhDr. Miroslav P u r k r á b e k, CSc.,
PhDr. Antonín R a š e k

Bezpečnostní rizika ČR a naše reakce na ně

Koncepce bezpečnostní, obranné a vojenské politiky se v každém státě zakládá především na analýze bezpečnostních rizik a ohrožení a na finančních možnostech společnosti zajistit vlastní obranu a bezpečnost. Tak je tomu i v naší republice. Následující text, který se výše uvedenou tematikou zabývá, vznikl jako podkladový materiál v práci na studii Vize 2015 a stanovení priorit České republiky pro Úřad vlády ČR.

Východí stav a vývojové trendy

Po rozpadu bipolárního světa se výrazně změnila i bezpečnostní rizika světa, regionů i států. Povahu, rozsah i lokalizaci bezpečnostních rizik začaly určovat nové podmínky a možnosti jejich vzniku a šíření. Objevily se nové faktory ovlivňování světového vývoje. Svět se začal otevřeněji globalizovat, rozšíření demokracie i do mezinárodních vztahů otevřelo prostor pro pluralitu. Současně se zvedla dosud bipolaritou kontrolovaná vlna nacionalistických hnutí. Suverenita států, zejména malých, nepostačuje držet krok s tendencí ke globalizaci i regionalizaci a dokáže se jen obtížně vyrovnávat s vlnami imigrací a mezinárodního terorismu.

Bipolární světový latentní konflikt balancující na hranici soutěžení o převahu vojenských i ekonomických sil kontroloval, deformoval a zadržoval řadu procesů provázejících přechod od průmyslové k informační civilizaci. V globalizujícím se světě tento proces prudce akceleroval. Obnažil tak otevřenou krizi hodnot na přelomu dvou civilizací průmyslové a informační (či postindustriální apod.), otevřel cestu k rychle dostupným informacím na celé planetě. Přinesl vědecké objevy a jejich technické aplikace, usnadnil jejich dostupnost nejen státům, ale i strůjcům nových bezpečnostních rizik, mnohdy i malých agresivních skupin či dokonce jednotlivců.

Zatímco ještě v 80. letech hrozil záměrně či náhodně vyvolaný světový raketo-nukleární konflikt, v 90. letech byl nahrazen nelehko předvídatelnými konflikty lokálními spolu s novými nebo rozmáhajícími se hrozbami, riziky a ohroženími jako je proliferace zbraní hromadného ničení, mezinárodně organizovaný zločin, nové formy kriminality, terorismus, projevy extremismu, masová migrace ap. Nerovnoměrně rozvinuté mezinárodní ekonomické vztahy jsou zdrojem vážných hospodářských problémů a mohou vést k ohrožení stability jednotlivých států i regionů.

Podle některých autorů existuje mnoho rizik globálního, evropského či státního rozsahu, jež je možno již dnes identifikovat nebo předpokládat. Např. J. Janda a kol. (Bezpečnostní politika České republiky) je rozlišují jako **rizika civilizační** (jako je kupř. devalvace tradičních hodnot chování lidstva a setrvávání na kultu násilí), **ekonomická rizika** (např. nerovnoměrnost ekonomického vývoje a její prohlubování), **rizika vojenská a vojenskopolitická** (k nimž řadí např. přeceňování vojenských nástrojů

bezpečnosti, militarizace regionů a používání této síly v mezinárodních vztazích), **rizika životního prostředí a světových zdrojů** (mezi něž patří např. poruchy v čerpání a distribuci surovinových a potravinových zdrojů, velké energetické a průmyslové havárie aj.), **rizika lidských a společenských vztahů** (jako jsou etnické čistky, deportace obyvatel, zneužití hromadných sdělovacích prostředků aj.) a **rizika růstu kriminality** (např. aktivity mezinárodního organizovaného zločinu, drogy a narkomafie, podpora kultury násilí aj.).

Zvláštní pozornost zaslouží ta rizika a hrozby, která souvisejí s vývojem mezinárodní politiky a vývojem vojenství.

Hrozbu z tohoto hlediska představují státy, seskupení a organizace, pro které je hlavním záměrem potlačování základních lidských práv a násilí vůbec vyúsťující až ve válku prostředkem prosazování negativních zájmů, a to etnických, religiózních, ekonomických, sociálních aj. Tyto hrozby se násobí tam, kde jsou zmíněné síly vyzbrojeny zbraněmi hromadného ničení. Podobně je tomu s terorismem, zvláště je-li spojen s nedemokratickými a nestabilními politickými režimy.

I přes snižující se počet lokálních konfliktů (v roce 1990 jich bylo 86, 1995 kolem 50, nyní 25) existují podmínky a situace, aby některé dřívější znovu propukly nebo byly vyvolávány nové. Příčinou jsou dva paralelně probíhající procesy - nerovnoměrnost světového vývoje, prohlubující se diferenciaci, determinovaná i globalizací, kdy na jedné straně se integrují hospodářsky rozvinuté státy, koncentruje se moc a zvyšuje životní úroveň, na druhé pak dochází k úpadku, nastolování autokratických režimů, neschopných efektivního ekonomického rozvoje. Příčinou lokálních konfliktů je i narůstající počet států (1850: 44, 1938: 60, 1983: 144, 1995: 191, 2000: na olympiádě bylo 199 zemí), z nichž některé nemají šanci z ekonomického i jiných hledisek dlouhodobě přežít.

Lokální regionální konflikty generované enormními rozdíly v životní úrovni jsou objektivně spojeny s rizikem politické a zvláště ekonomické migrace. Ta při neřízeném migračním procesu zároveň posiluje xenofobní reakce obyvatelstva, a tím zároveň ztěžuje jejich integraci. Přednost by měla mít migrace celých rodin, což je zároveň předpokladem nižší míry kriminality emigrujících etnik. Nebezpečnost organizovaného zločinu a terorismu zvyšují nebývalé možnosti komunikace, kdy zločinci jsou často vybaveni modernější spojovací elektronickou a informační technikou než bezpečnostní složky. Migrace si vyžaduje promyšlenou řízenou politiku i proto, že vyspělé státy pro nízkou natalitu cizí pracovní síly nezbytně potřebují.

Nelze přehlédnout další bezpečnostní rizika, jakými jsou průmyslové, technické a vojenské havárie, živelní pohromy, epidemie, ekologické kolapsy, klimatické změny, úbytek lesů, pitné vody, kdy např. v nejbližším období hrozí kvůli nedostatku vody i válečné konflikty. Na druhé straně nelze přehlížet ani nebezpečí z nekontrolovaného rozvoje vědy, např. v jaderné fyzice, genetice, lékařství, biologii, informatice ap.

Hlavními činiteli bezpečnostní politiky zůstávají dynamicky se rozvíjející národní státy, jejichž role se však mění vlivem globalizace, posilování občanských práv, nevládních organizací, veřejného mínění a hromadných sdělovacích prostředků. V konfrontaci se státní suverenitou se posiluje princip ochrany občanských práv. **Rozšiřování demokracie** má zároveň podstatný vliv na zvyšování bezpečnosti v Evropě a ve světě, protože usnadňuje i mezinárodní koordinaci politiky a vytváření

nadnárodních institucí k předcházení, blokování a eliminaci ohnisek bezpečnostních rizik a hrozeb.

Hospodářsky rozvinuté země s demokratickými systémy euroatlantické civilizace si zároveň upevňují a budují bezpečnostní instituce jako je Severoatlantická aliance a vytvářející se ozbrojené síly v rámci Evropské unie. Svou roli v bezpečnostním systému si zachovává i OSN a její Rada bezpečnosti, OBSE a ZEU.

Pro analýzu bezpečnostních rizik má klíčový význam, že se dále zdokonalují dosud známé zbraňové systémy (nejrůznější typy raket, letadel, modernizace tanků, bojových vozidel pěchoty, i ručních zbraní atd.), např. se chystá nový projekt řadově modernějších stíhacích letadel v celkové hodnotě bilión dolarů (500 miliard pro USA a Velkou Británii, dalších půl biliónu dolarů pro vybrané zájemce). Technologický rozvoj vytváří základ i pro výrobu a použití zbraní nových. Použití grafitových pum k vyřazení elektrárenských sítí při bombardování v Jugoslávii upozornilo na existenci **neletálních zbraní**. Mají mít jako netradiční bojové prostředky rozhodující roli v budoucích válkách včetně boje proti teroristům. Jejich základní charakteristikou je, že při použití nemají zničit živou sílu, ale ji jen dočasně vyřadit. Je to nová koncepce boje vzniklá na začátku 90. let v USA. Koncepce vychází z ideje, že válka či boj proti teroristům, např. s rukojmími, by neměly ohrozit nezúčastněné civilní obyvatelstvo. Mezi základní neletální zbraně patří **optické a laserové záření** (intenzivní záření koherentního i nekoherentního světla vyvolávající dočasné oslepení či zničení optických senzorů k monitorování a navádění střel na cíl), **nejaderné elektromagnetické impulsy a mikrovlny s vysokou energií** (narušující činnost mozku a centrální nervové soustavy i umožňující vyřadit výpočetní techniku či vyvolat exploze muničních skladů a minových polí), **zvukové a ultrazvukové vlny** (způsobující dezorientaci lidí, nevolnost až křeče, strach, davovou paniku, ale i demolující techniku a stavby), **prostředky radioelektronického boje** (k dezorganizaci velení a ovládání zbraní), **prostředky informačního boje** (k vyřazení počítačů viry, vložení klamných informací, což může mít katastrofičtější důsledky než použití zbraní hromadného ničení), **biologické zbraně** (infekční onemocnění a jedy, využití mikroorganismů a produktů jejich látkové výměny či chemikálií k ničení skladů pohonných hmot, přerušení přívodu paliva, zadření motorů, rozkladu výbušnin a maskovacích nátěrů, poškozující pneumatiky, kovy, těsnění, plasty, silnice ap.). Většina neletálních zbraní je vyzkoušena jen zčásti. Problémem je, že poškození lidského organismu při použití těchto zbraní nemusí být dočasné, ale trvalé. Existence nových zbraňových systémů zároveň mění a v budoucnosti bude ještě více měnit obraz válčičtější, velmi odlišného od druhé světové války. Země, které zaváhají v modernizaci svých armád, jejichž generálové se připravují na minulou válku, nejen plýtvají finančními prostředky, ale v případě vypuknutí nejrušnějších typů konfliktů mají jen malou šanci zvítězit nebo vůbec přežít.

A. a H. Tofflerovi upozorňují na nový fenomén bezpečnostních rizik - zneužití informací, tzv. info-teror. Podle nich „mohou být teroristé schopni způsobit více škody s pomocí počítačové klávesnice než použitím bomby“. Odborníci se obávají tzv. křížujících virů, jakéhosi softwarového ekvivalentu křížující střely. A varují, že elektronický Pearl Harbor leží před námi.

Je zřejmé, že současná bezpečnostní rizika mohou mít multiplikační efekt. Mohou se řetězit a propojovat. Má-li jim bezpečnostní politika demokratických států účinně

čelit, musí se rozvíjet komplexně a být na úrovni podstatných objevů, které se na světě vyskytnou. Ve srovnání s tím se jeví postupy minulosti jako izolované a jednoduché a pro dnešek i budoucnost nepostačující.

Rizika a šance rozvoje

Lidstvu všeobecně hrozí, že bude pokračovat dosavadní vývoj světa, převážně neřízený, do značné míry chaotický a živelný, s nekontrolovatelnými změnami, tedy vývoj celkově nerovnoměrný se zeměmi ekonomicky prosperujícími a upadajícími, které jsou zdrojem ozbrojených konfliktů. Z tohoto hlediska mohou být největším zdrojem napětí a konfliktů stále ještě Balkán, dále extrémní složky fundamentalistického islámského světa, Rusko včetně Zakavkazska a Střední Asie, Čína a dočasně Severní Korea.

Po rozpadu bipolarity posílila moc Spojených států, které samy deklarují odpovědnost za světový mír a budují ozbrojené síly tak, aby byly schopny odrazit raketojaderný útok a v lokálních konfliktech zasáhnout účinně zároveň na dvou místech. O složitosti takových zásahů svědčí mise v Somálsku a Jugoslávii. Někteří vojenští teoretici i politici (např. H. Kissinger, Brzezinski) nepředpokládají, že si USA tuto roli udrží nadlouho. Nezdá se však, že by ji ztratily do roku 2015, kdy nejspíš vznikne nová multipolarita, s největší pravděpodobností posílením Číny a Ruska, eventuálně jejich spojenectvím. Nejvážnějším nebezpečím v tomto období je posílení islámského fundamentalismu a případné spojenectví těchto zemí, jejichž státní náboženství má v některých zemích ve své extrémní podobě jako jediné světové náboženství cíl dosáhnout světovlády (Blízký východ a Severní Afrika, zvláště Irák, Írán, Sýrie, Libye, vliv na Kavkaz). Jsou to mj. i důvody pro setrvání určité vojenské síly USA v Evropě.

Bezpečnostní šance světa je v pozitivně hodnotově zajištěném posilování globálního řízení, zvláště pokud jde o integraci států, a zvýšení významu nadnárodních organizací a ve společném řešení nejvážnějších bezpečnostních rizik. Pro zahraniční politiku to znamená nejen být členy NATO a usilovat o členství v Evropské unii, ale hrát v nich rovnoprávnou roli, tj. nejen plnit jejich rozhodnutí, jako tomu bylo ve Varšavské smlouvě a RVHP. Aliance a EU musí mít zájem na svém rozšíření nejen proto, že si to přeje řada středo- a východoevropských zemí, ale měl by to být i jejich sebezáchranný zájem, jinak se mohou ocitnout v izolaci.

Při pozitivní strategii NATO, EU, Mezinárodního měnového fondu a Světové banky se dá předpokládat, že do roku 2015 nedojde v Evropě k většímu ozbrojenému konfliktu. Po demokratizaci Jugoslávie lze předvídat uhasínání konfliktů na Balkáně, i když tu zůstává řada problémů s dalším ekonomickým rozvojem a zvláště pak pokud jde o vyřešení osudu albánského etnika v tomto prostoru (Kosovo, Makedonie atd.). Zůstanou tu ještě další konfliktní enklávy, které nehrozí přerůst ve vážnější bezpečnostní ohrožení, jsou obecně zvládnutelné (Irsko, Baskicko, Korsika ap.)

Formování bezpečnosti a obrany České republiky

Bezpečnostní politiku tvoří zahraniční politika v oblasti bezpečnosti státu, obranná a vojenská politika státu a relativně samostatně pak politika vnitřní bezpečnosti

a veřejného pořádku. Jde o souhrnnou kategorii zahrnující bezpečnost, obranu a ochranu občana a státu, je soustavou politických cílů a prostředků k zajištění bezpečnosti, obrany a ochrany státu a občanů a všech aktivit vedoucích k realizaci této bezpečnostní politiky.

Úkolem bezpečnostní a obranné politiky podle nové bezpečnostní strategie ČR je zajišťovat svrchovanost, územní celistvost, principy demokracie a právního státu, ochranu života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením. Obranná politika realizuje v souladu s branným zákonodárstvím výstavbu účinného systému obrany státu, přípravu a použití odpovídajících sil a prostředků, účast v kolektivním obranném systému i přípravu obyvatelstva na mimořádné situace. Povinností státních orgánů, územních samosprávných celků a právnických a fyzických osob při zajišťování obrany České republiky před vnějším nepřítelem jsou upraveny zákonem.

Základním bezpečnostním a obranným cílem je ochrana životních zájmů a občanů při použití všech dostupných prostředků včetně vojenských. To je možné jen při postupné profesionalizaci armády s přihlédnutím k ekonomickému kalkulu a zařazení nejmodernější vojenské techniky.

Ozbrojené síly prošly za víc než deset let velmi komplikovanou transformací. Základním polistopadovým problémem bylo, aby se vyhnuly politické konfrontaci, zaujaly neutrální postoj a byly loajální k rodícímu se demokratickému Československu. To se v podstatě podařilo, armáda a bezpečnost se staly i jistým garantem polistopadového vývoje. Podílely se aktivně i na odchodu sovětských vojsk ze země. Na transformaci armády mělo pozitivní vliv přijetí vojenské doktríny v březnu 1991, která stanovila, že republika nemá žádného konkrétního nepřítele, a proto je armádu třeba přebudovat v obrannou a v rozumné obranné dostatečnosti v rámci limitů vídeňských dohod, a to konkrétní reorganizací a redislokací včetně personální očisty. To se podařilo, stejně tak jako pokojné rozdělení armády po rozpadu Československa.

Vážnější problémy nastaly po zrodu České republiky a Armády České republiky. Nebyla obnovena Rada obrany státu, armáda nedostala konkrétní politické zadání a nebyla ani zajištěna příslušná legislativa. Pokračovala izolace velení armády od center politického rozhodování. Strategickou koncepci armády na období let 1993-1999 vzala vláda pouze na vědomí, aniž k ní vyjádřila své stanovisko. Bylo zlikvidováno analytické a strategické zázemí bezpečnostní a vojenské politiky. Tento nenormální stav trval až do nedávné doby, ale poznamenal rezort obrany a vojska až do současnosti. Zejména zaostal rozvoj vojenského myšlení a vojenský rozpočet se dostal pro neuvážené až kriminální hospodaření na okraj vážného kolapsu. Přitom měl rezort k dispozici v polistopadovém období téměř půl bilionu Kč. Nechuť vrcholných politiků zabývat se obranou země se zmírnila teprve pod tlakem nutnosti v procesu přijímání České republiky do Severoatlantické aliance. V krátké době schválil v roce 1999 parlament devět branných zákonů. Členstvím v Severoatlantické alianci získala Česká republika nejvyšší bezpečnostní statut, kterého se jí mohlo v současném světě dostat.

Současným hlavním problémem formování obrany České republiky zůstávají obrazně řečeno některé „dluhy z minulosti“, které komplikují a ztěžují její orientaci na budoucnost a také na důstojné a odpovídající začlenění do NATO jako produktivního partnera obranné politiky Aliance.

Jsou to zejména dosud nepřekonané skutečnosti a setrvalá rezidua minulosti:

1. Politické podcenění obrany země ovládající velkou část politických reprezentantů země. Jestliže došlo v případě vstupu do NATO ke konsenzu v parlamentě, nelze zastít skutečnost, že dlouhé období předtím politici neobjasňovali občanům, co znamená vstup do NATO a do jisté míry způsobili relativně váhavý souhlas občanů s tímto krokem.

2. Nedokončený systém civilní kontroly a řízení armády projevující se v některých otázkách politickou izolací vedení armády. Projevuje se zejména v nedostatečné orientaci politického vedení státu na vypracování koncepce obrany země a v tápání samotného vedení armády ve vytyčení základních cílů obrany země, zejména v otázkách, jež se týkají budování teritoriální obrany země. Odrazem situace je volání samotných činitelů ministerstva a generálního štábu po politickém zadání ze strany politického centra.

3. Podcenění nízké občanské podpory obrany země. Důvěra armádě kolísá od období k období a dosáhla také hodnot pod 30 %. Bylo zjištěno, že aktivních podporovatelů obrany je zhruba 35 % občanů. Několikanásobnou reorganizací armády byly rozrušeny i zbylé kontakty mezi armádou a občany. Vše zatím záleží na propagandě, které média příliš nepomáhají. A budování vojska teritoriální obrany, které se může stát klíčem k zvýšení občanské podpory armády, nejenže se odsouvá, ale redukuje jen na jakési hlídání významných objektů.

4. Problém vypracování koncepce profesionalizace armády v souladu s koncepcí využití záloh a plnění úloh pro NATO. Lze soudit, že v tomto směru by vedoucí političtí činitelé a představitelé armády měli usilovat o odbornou pomoc představitele NATO a těch jejích členských armád, které proces profesionalizace uskutečnily v nedávné době. Bez motivace vlastních politiků a příslušníků Armády České republiky by však taková pomoc nemohla být plně využita.

V oblasti vnitřní bezpečnosti je vzhledem k novým formám kriminality nutné změnit legislativu i metody prosazování a aplikace práva, zejména v práci policie, vyšetřovacích orgánů a vnitřních a vnějších zpravodajských služeb. Problematickou stránkou těchto činností je, že účinný boj proti moderním formám kriminality vyžaduje často i taková opatření, která mohou vést a mnohdy vedou k omezování občanských práv. Neúspěchy v oblasti vnitřní bezpečnosti však posilují tendence volání po tzv. vládě silné ruky.

Komplexní bezpečnostní systém vyžaduje v zájmu žádoucích cílů vlastní a zcela specifický systém řízení, v němž je zastoupena jak moc výkonná, tak zákonodárná.

Rozvojové příležitosti

Formování bezpečnosti a obrany je prostřednictvím konkrétního zadání ve formě bezpečnostní politiky a strategie závislé na analýze bezpečnostních rizik a ohrožení a na cílech a úkolech Severoatlantické aliance a rodící se evropské obrany.

Pokud jde o bezpečnostní rizika, je Česká republika v nejlepší situaci ve srovnání s předcházejícím stoletím. Její rizika jsou shodná s riziky NATO a stále více i s EU, s nimž je i společně sdílí. Zároveň nemůžeme zapomenout na historické reminiscence a nerespektovat fakt, že i přes členství v Alianci je naší povinností samostatně zajistit

obranu země. Zvláště víme-li, že před některými vnějšími (potenciální raketový úder z prostoru Blízkého východu) a vnitřními (ekonomický a politický rozvrat) riziky a ohroženími se musíme ubránit sami.

Nemůžeme se proto spoléhat pouze na rozhodnutí NATO a EU podobně jako tomu bylo za existence tzv. socialistické soustavy a jejích nadnárodních organizací. Nová strategická koncepce NATO byla sice přijata v roce 1999 ve Washingtonu při oslavách 50. výročí Aliance, ale za velmi komplikované situace kosovské krize, takže se nad jejím obsahem dále diskutuje. Nová evropská armáda v rámci EU se pak teprve tvoří. Obtížně se rodí strategie obrany vlastního území jako tvorba zcela nového typu ozbrojených sil míličního typu.

Ani za těchto složitých podmínek však stát a jeho složky nic nezbavuje odpovědnosti přijmout relativně samostatná rozhodnutí, a to v oblasti zahraničně politické, obrany, armády a vnitřní bezpečnosti.

- **V zahraničně politické oblasti** je nutné posilovat naši bezpečnost zvláště v rámci NATO, EU, OSN a OBSE.
- **V obranné oblasti** potřebné realizovat obsah nově přijaté legislativy.
- **Ve vojenské oblasti** schválit připravovanou vojenskou strategii státními orgány.
- **V oblasti vnitřní bezpečnosti** zdokonalit legislativu a pokračovat v modernizaci bezpečnostních složek.

Analýza bezpečnostních rizik a ohrožení při rozvoji ozbrojených sil proto vyžaduje:

- a) Mít dobrou protivzdušnou obranu (současná ozbrojená střetnutí začínají vzdušným útoky včetně nebezpečí teroristického napadení) - nutno mít nejen přiměřené podzvukové a nadzvukové letectvo, transportní letadla a vrtulníky, ale zvláště protiletadlové a protiraketové prostředky, což je léta zanedbáváno a hrozí další oslabení.
- b) Mít teritoriální obranu s profesionálním velením založenou na dobrovolnících pro plošnou obranu území a doplňování ostatních druhů vojsk (viz Švýcarsko či Národní garda v USA).
- c) Mít přiměřené pozemní vojsko pro obranu území z příslušných směrů a pro doplňování jednotek pro zahraniční mise.
- d) Mít jednotky rychlé reakce a příslušných odborností pro potřeby NATO, EU, OSN a OBSE.
- e) Mít koncepci nákupu zbraňových systémů a zbrojní výroby.
- f) Zajistit civilní řízení a kontrolu armády a občanskou podporu ozbrojených sil. Tento koncept existuje jako ideový záměr, a to převážně v rámci tzv. bezpečnostní komunity. Rezort obrany a armáda si teprve nyní znovu vytvářejí analytické a strategické zázemí - byla zřízena sekce vojenské bezpečnostní politiky a sekce obranného plánování a při Vojenské akademii v Brně Ústav strategických studií.

Při stále ještě nedostačujícím řízení ovšem hrozí riziko, že rozvojové příležitosti nebudou využity, tzn. že se republika nedokáže zhostit jak zajištění vlastní obrany, tak svých úkolů v NATO, což může mít negativní vliv nejen na další rozšiřování Aliance (kvalita nových členů NATO je pečlivě sledována a je základním podkladem pro další rozšiřování), ale i na náš vstup do Evropské unie.

Rozhodovací uzly

I když v současné době není pravděpodobné, že by Česká republika byla cílem přímého vojenského napadení, z hlediska zajištění bezpečnosti republiky musíme

vycházejí z realistických predikcí vývoje situace v Evropě a ve světě. K tomuto přístupu nás opravňují jak historické zkušenosti, tak citlivá poloha ve středu kontinentu. Musíme mít také na paměti, že možnosti obrany České republiky jsou limitovány. V blízké budoucnosti bychom se proto měli orientovat na souhrn opatření, která umožní vytváření a udržování takových podmínek vnitřního a vnějšího bezpečnostního klimatu, jež mj. zajistí, aby se ČR stala stabilizujícím prvkem evropského bezpečnostního systému. Jde o následující praktické úkoly:

1. Podpora pozitivně se orientující nadnárodní společnosti a jejich ovlivňování v souladu s českými národními zájmy (OSN, EU, NATO, ZEU, OBSE, SB, MMF atd.), a to zvláště pokud jde o nešíření zbraní hromadného ničení a odzbrojení.
2. Mít vliv na strategickou koncepci NATO, zvláště pokud jde o středoevropský a východoevropský prostor.
3. Účast v různých typech mírových misí, zvláště v Evropě.
4. Podpora vojenské a policejní spolupráce zemí Visegrádu, včetně koordinace zbrojní výroby.
5. Aktivně se zapojit do tzv. evropské obrany v rámci EU.
6. Vytvořit podmínky pro rozvoj bezpečnostního a vojenského myšlení.
7. Zajistit po vstupu do NATO a před vstupem do EU konkrétní politické zadání ve formě bezpečnostní, obranné, vojenské a vnitřně bezpečnostní strategie s konkrétním vyústěním modelu budoucí obrany, moderní armády a policie.
8. Zkvalitnit činnost Bezpečnostní rady státu.
9. Zajistit kvalitní civilní řízení a kontrolu armády a policie a vytvořit prostředí občanské a politické podpory armády a policie.

Literatura:

- Cvrček, J.: Armáda a společnost. (Expertní studie.) Vojenský ústav sociálních výzkumů. Praha únor 1991.
- Černý, A.: Země NATO v kosovském testu. Mezinárodní politika 6/99.
- Eichler, J.: Mezinárodní bezpečnostní vztahy v euroatlantické oblasti na konci 90. let. Mezinárodní vztahy 3/99.
- Eichler, J.: Česká veřejnost a atlantismus. Aliance 1/99.
- Fiedler, J.: Mezník 20. století - 4. duben 1949. (50. výročí založení Severoatlantické aliance) VR 1/99.
- Fučík, J.: Nákladný test nové strategie. Mezinárodní politika 6/99.
- Gilges, K., Niksch, U.: Evropa musí NATO překonat. Listy 4/98.
- Greiner, F., Rašek, A.: K organizační výstavbě rezortu obrany a armády. VR 4/99.
- Janda, J.: K základním funkcím a cílům rezortu obrany a projektování jeho systému organizace a řízení. Praha 1990.
- Janda, J.: Prohloubení strategicko-koncepčního řízení MNO. Praha 1991.
- Janda, J.: Cíle a programy v oblasti obrany státu. VR 9/92.
- Kavan, J.: K situaci v Kosovu. Trend 2/99.
- Kolodziej, E. A.: Co je bezpečnost a co jsou bezpečnostní studia? Poučení z období studené války. Praha, listopad 1992.
- Kotyk, V.: K základním souvislostem kosovské krize. Mezinárodní politika 6/99.

- Krobath, J., Síla, J.: Občan a obranyschopná demokracie. Podkladová studie k tvorbě nového pojetí výchovy k obraně. Praha, srpen 1991.
- Lukášek, L.: Kosovská krize a mezinárodní právo. Mezinárodní politika 6/99.
- Luňák, P.: Česká debata a Kosovo. Mezinárodní politika 6/99.
- Nastoupil, R.: K nové Strategické koncepci Aliance. VR 3/99.
- Ort, A.: Nové Československo a měnící se Evropa. Praha 1993.
- Pezl, K.: Bezpečnostní zájmy ČR a transformace NATO. Aliance 1/99.
- Potočný, M.: Vzdušné útoky z hlediska mezinárodního práva. Mezinárodní politika 6/99.
- Purkrábek, M.: Sociální participace - podstatná složka demokratizace armády. Praha, duben 1990.
- Purkrábek, M.: K vzájemnému působení občanské veřejnosti a ČSA po listopadu 1989. Praha 1990.
- Purkrábek, M.: Od aparátokratického byrokratismu k demokratické samosprávné participaci. Praha 1990.
- Purkrábek, M.: Sociální problémy a bariéry profesionalizace armády v období transformace z totalitní do demokratické společnosti. MNO/SHV. Praha 1991.
- Purkrábek, M.: Přechod Československé armády od totalitního systému k pluralitní demokracii. Praha 1991.
- Purkrábek, M.: K politickému a sociálnímu kontextu profesionalizace Československé armády. MNO/SHV. Praha 1991.
- Purkrábek, M.: Sociální důvody a dimenze profesionalizace Československé armády. MO/SHV. Praha 1992.
- Purkrábek, M.: K občanskému základu vojenského profesionalismu v čs. armádě. MO/SHV. Praha 1992.
- Purkrábek, M.: Civilizační vývoj a armáda v podmínkách „bezválečné společnosti“. Praha 1992.
- Purkrábek, M., Rašek, A.: K politické, sociální a vojenské rekonstrukci armády v demokratické revoluci (1989-90). MNO/SHV, Praha 1990.
- Rašek, A. a kol.v: Vzdělanostní příprava budoucích profesionálů. MNO/SHV, Praha 1991.
- Purkrábek, M.: Profesionalizace Československé armády. Mezinárodní politika 12/91.
- Rašek, A.: Chceme mít na východě dobré sousedy. A-revue 2/92
- Rašek, A.: Proměny v Čs. armádě je třeba vidět v souvislostech. A-revue 3/92.
- Rašek, A.: Bezpečnostní rizika České republiky. A-revue 2/93.
- Rašek, A.: K obsahu a systému civilní kontroly nad armádou. Sociológia 3/92.
- Rašek, A.: K občanské kontrole armády. Výběr statí pro výchovu, vzdělávání a rekvalifikaci. Praha, únor 1992.
- Rašek, A.: Společenské problémy a souvislosti přeměny Čs. armády. Výběr statí, červen 1992.
- Rašek, A.: Lidský potenciál - rozhodující činitel. VR 5/92.
- Rašek, A.: Vojenské aspekty české politiky v Evropě. Výběr statí, duben 1993.
- Rašek, A.: Naše armáda a její výhledy. Mezinárodní politika 5/94.
- Rašek, A.: Polistopadová tvorba a realizace strategie obrany České republiky. Pohledy 2-3/99.
- Rašek, A.: Problémy armády v roce NATO. Pohledy 1/99.
- Rašek, A.: V branách NATO. Trend 1/99.
- Rašek, A.: Česká republika v Severoatlantické alianci. Sondy, týdeník pro sociální otázky 8/99.
- Rašek, A.: Vytváření a realizace bezpečnostní politiky České republiky v devadesátých letech. VR 2/99.
- Rašek, A.: Současné bezpečnostní problémy Evropy. Mezinárodní vztahy 2/99.
- Rašek, A.: V žádném vojenském konfliktu nikdo nezvítězil jen leteckou silou. Sondy 17/99.
- Rašek, A.: Rozpaky nad Bezpečnostní strategií České republiky. VR 3/99.
- Rašek, A.: Úskalí kosovské krize. Mezinárodní politika 6/99.
- Rašek, A.: Globálnost kosovské krize. Pohledy 3/99.

- **Soukup, O.:** Rusko opět na scéně. Mezinárodní politika 6/99.
- **Svoboda, V.:** Metodologické aspekty výstavby komplexního systému obrany České republiky. Institut pro strategická studia, Praha 1993.
- **Štembera, M.:** Vojenskostrategické aspekty NATO po rozšíření s důsledky pro Českou republiku. VR 1/99.
- **Toffler, A., Toffler, H.:** War and Anti-War. Survival at the Dawn of the 21st Century, Warner Books, London 1994.
- **Záhořík, P.:** Analytický a prognostický model systému obrany státu a Armády České republiky a jejich relevantního okolí (část I).
- **Analýza a návrh kvantifikace relevantního okolí systému obrany státu.** Institut pro strategická studia Praha. Duben 1993.
- **Bezpečnost pro Evropu.** Postoje veřejnosti a politické opce.
- **Výzkumný program Bezpečnost pro Evropu.** Středisko pro rozvoj zahraniční politiky. Prosinec 1992.
- **Bezpečnostní politika České republiky.** (Výzkumný projekt.)
- **Studijní sešity.** Ústav mezinárodních vztahů. Praha 1994.
- **Bezpečnostní strategie ČR.** VR 2/99.
- **Dědictví Kosova a budoucnost NATO.** (Zkrácený překlad článku.) Dick, Ch., J.: Jane's Intelligence Review č. 2/1999. In: VR 4/99.
- **Czechoslovakia on the Road to Reform: Challenges and Opportunities for U.S. Policy.** The Atlantic Council of the United States, Task Force on Czechoslovakia. February 1991.
- **Initial Report. Security for Europe Project.** Brown University. December 1992.
- **Koncepce výstavby rezortu obrany.** VR 4/99.
- **Rizika a ohrožení České republiky.** Kolektiv pracovníků Institutu pro strategická studia. Praha, červen 1993.
- **Systém obrany České republiky a jeho tvorba.** Institut pro strategická studia Praha, únor 1993.
- **Vojenská doktrína.** (Návrh.) Institut pro strategická studia Praha, 1993.
- **Vojenská strategie České republiky.** (Osnova.) Institut pro strategická studia. Praha 1993.
- **Zahraniční politika ČR jako východisko pro bezpečnostní politiku.** Seminář o zahraniční politice. MZV-MO, 7. dubna 1993.
- **Základní teze projektu Bezpečnostní politika ČR.** Ústav mezinárodních vztahů Praha, únor 1994.

Teorie státu a teorie války jsou dvě rovnoběžky. Přirozeně jsou také rovnoběžkami těsně vedle sebe probíhající praxe státu a praxe války. O tuto praxi se stará historie. Všeobecná historie zabývá se minulými životy státu a válečná historie minulými válkami. Historie je pouze pomůckou určité teorie, dává jí stavební materiál.

Skripta Vysoké školy válečné 1934, in: E. Hrych: Velká kniha vojevůdců, bitev a zbraní. REGIA, Praha 2000.

Máme Doktrínu Armády ČR, ale ...

Plnou pravdu mají autoři článku „Otazníky vojenského umění“ z prvního čísla Vojenských rozhledů z letošního roku, když na straně 17 uvádějí: „V posledních letech z institucí, které jsou zřejmě potřebné pro cílený rozvoj vojenského umění, zůstal pomník po generálporučíkovi doc. Ing. Františku Podešvovi, CSc., který ve svém nezměrném úsilí napomohl vypracování Doktríny Armády ČR“. Velice trefně, možná i nechtěně, ztotožnili onu instituci s jediným konkrétním jménem. Ano, dnes již zrušené pracoviště operačních výzkumů, po převážnou dobu ve složení 1+1 (z toho jedna sekretářka), vyprodukovalo dokument, který má co říci k rozvoji vojenského umění. Intenzitu práce pana generála mohu potvrdit z mých příležitostných návštěv jeho pracoviště.

V této souvislosti mne napadá jedno srovnání. Pokud by takto pracovaly různé tvůrčí týmy, byli bychom v teorii vojenského umění dále než nyní. Podle kritéria kvality a množství práce (měřeno jednoduše smysluplností a myšlenkovou úrovní stránek textu) by zřejmě měly v porovnání s výše uvedenou institucí v současnosti fungující týmy dosti těžkou pozici.

Vrátím se však k nadpisu článku. Měl jsem možnost v průběhu zpracování doktríny vznášet připomínky k jejímu obsahu. Bohužel, byly realizovány jen v nepatrné výši. Nyní, kdy je doktrína publikovaná, si dovoluji své tehdejší připomínky zveřejnit v tomto krátkém článku. Vyzývá mne (i kohokoliv jiného) k tomuto počínu i její samotný text, kde se na straně 21 Vojenských rozhledů č. 1/2001 píše:

„Tato doktrína není považována ani za neomylnou či dogmatickou, ale měla by být respektována. Předpokládá tvůrčí přístup při aplikaci v ní uvedených poznatků. Je mnohostranná, ale současně poskytuje východiska pro řešení konkrétních úkolů. Není souhrnem příkazů, ale dává doporučení a návod k možnému řešení. Poskytuje prostor pro diskuzi uvnitř i vně armády a měla by být podporována její konstruktivní kritika a hodnocení.“

K celkové koncepci

Podle mého názoru je koncepce doktríny postavena na bázi jakési učebnice vojenského, resp. operačního umění. Při pročítání kapitol 3 až 7 se o tomto tvrzení můžete sami přesvědčit. Podstata mé tehdejší připomínky spočívala v tvrzení, že Doktrína Armády ČR by neměla vysvětlovat základní kategorie a principy použití vojenských sil, ale předmětem jejího zájmu by měla být Armáda ČR a její použití při plnění úkolů, které jsou před armádu postaveny našimi zákony, závaznými smlouvami a aktuálními potřebami.

Podle zákona č. 219/1999 Sb. o ozbrojených silách České má Armáda ČR jako **základní úkol** - připravovat se k obraně České republiky a bránit ji proti vnějšímu napadení, dále má plnit úkoly vyplývající z mezinárodních smluvních závazků České republiky o společné obraně proti napadení, spolupracovat s cizími ozbrojenými silami

na základě mezinárodních smluv, podílet se na činnostech mezinárodních organizací ve prospěch míru účastí na mírových operacích, záchranných a humanitárních akcích, a konečně zúčastňovat se vojenských cvičení spolu s cizími ozbrojenými silami na území České republiky nebo v zahraničí.

Mimo to stanovuje možnost armádu použít ke střežení objektů důležitých pro obranu státu, k plnění úkolů Policie České republiky při zajišťování ochrany státních hranic nebo k plnění úkolů služby pořádkové policie, anebo ochranné služby, k záchranným pracím při pohromách nebo při jiných závažných situacích ohrožujících životy, zdraví, značné majetkové hodnoty nebo životní prostředí, k odstranění jiného hrozícího nebezpečí za použití vojenské techniky, k letecké přepravě ústavních činitelů a k některým dalším úkolům.

Aniž bychom se museli opírat o jiné, např. vrcholové bezpečnostní dokumenty typu „Bezpečnostní strategie České republiky“ nebo připravovanou „Strategii vojenské obrany České republiky“, které jsou víceméně aplikací tohoto zákona v rovině vojenskopolitické a deklarativní, bylo by potřebné způsob plnění uvedených úkolů objasnit, alespoň v obecných rysech. Podle mého názoru to má právě řešit Doktrína Armády ČR.

Něco málo k obsahu

Abych byl lépe pochopen, uvedu příklady řešení, tedy i možného obsahu doktríny. Při objasňování základního úkolu armády (tj. připravovat se k obraně České republiky a bránit ji proti vnějšímu napadení, plnit úkoly vyplývající z mezinárodních smluvních závazků České republiky o společné obraně proti napadení) jde o způsob klasického použití armády při vojenském ohrožení území České republiky, kterékoli členské země NATO, tedy území NATO. Jde o aplikaci čl. 5 Severoatlantické smlouvy a z hlediska „Strategické koncepce NATO“ i o způsob bojového nasazení aliančních vojsk mimo čl. 5 výše uvedené smlouvy.

Důstojník naší armády by se měl, podle mého názoru, studiem doktríny dozvědět „co“ bude jeho složka, jeho druh vojska, jeho velitelství v těchto situacích provádět a hlavně „jak“ to bude realizovat, jaké součinnostní vazby bude muset respektovat apod. Bezesporu by měla tato kapitola řešit základní možné varianty:

- **variantu A** - nejsložitější, kdy se teritorium státu bude nacházet v bojové zóně nebo na rozhraní bojové a podpůrné zóny ozbrojeného konfliktu,
- **variantu B** - také velmi složitou, kdy se Česká republika bude nacházet v podpůrné zóně ozbrojeného konfliktu a
- **variantu C** - relativně méně náročnou, kdy bude konflikt od území státu vzdálen tak, že budeme hovořit o komunikační zóně.

Principy a hlavní zásady plnění tohoto úkolu jednotlivými soudobými složkami AČR by se v každé z uvedených variant kumulovaly zřejmě do tří základních oblastí úkolů:

1. Úkolů spojených s vyčleněním kontingentu sil do aliančního uskupení a hlavně jeho následného všestranného zabezpečování (mobilizační rozvinování, přesun kontingentu do určeného prostoru, veškeré otázky zabezpečení, civilně-vojenská

spolupráce vycházející z pobytu vojsk na cizím území, velení a součinnostní vazby mezi národním a mezinárodním aliančním velením a činností vojsk apod.).

2. Úkolů spojených s poskytováním vojenských opatření podpory hostitelskou zemí (doplňování potřebných vojsk výběrovým způsobem, otázky zabezpečení pozemních sil z hlediska přesunu, ubytování, rozmístění, logistické podpory, obdobně by se řešily i otázky zabezpečení letectva spojenců atd.).

3. Úkolů k obraně a ochraně teritoria České republiky (opět mobilizační rozvinování vojsk, obrana a ochrana důležitých objektů, zajištění státních hranic - od asistence až po obranu vybraných úseků, ničení výsadků a diverzních skupin apod.).

Kromě uvedených by se zřejmě realizovaly, a tedy v doktríně objasnily i další nejmenované úkoly související s poskytováním podpory Policie ČR při udržování pořádku a bezpečnosti na teritoriu a integrovaného záchranného systému ČR při záchrane životů a majetku.

V další kapitole by doktrína řešila způsob podílu na činnostech mezinárodních organizací ve prospěch míru účastí na mírových operacích, záchranných a humanitárních akcích obdobným způsobem. Důstojník naší armády by měl po prostudování kapitoly získat základní přehled o cíli, úkolech v misi, velení a zabezpečení. V dalších kapitolách by takovýmto způsobem byly objasněny zbývající úkoly armády v míře odrážející jejich význam.

A co ostatní kapitoly?

Vzpomínám si, že jsem měl námitky k obsahu první kapitoly v tom smyslu, že sama doktrína nemá hovořit o významu doktríny. Do druhé kapitoly bych raději místo uvedeného obsahu rozpracoval jiná východiska. Kontury jsem naznačil v předešlé části. Podle mého názoru jsou rozhodujícím východiskem **úkoly**, které mají být plněny a **podmínky**, za kterých se úkoly budou připravovat a realizovat. Obsah kapitoly osm a devět se nejvíce blíží mým představám o Doktríně Armády ČR. Některá ustanovení, např. stať pod nadpisem „Úloha Armády České republiky při zajišťování národních úkolů obrany a bezpečnosti státu“ (str. 63 VR 1/2001) by spíše měla patřit na jednu z čelních stran dokumentu. Jiné statě bych vůbec do doktríny nezahrnoval (např. „Odpovědnost za zajišťování národních úkolů obrany“ na str. 62-63, „Přízpůsobivost Armády ČR novým potřebám“, „Efektivní využití zdrojů a prostředků“ na str. 66-67 a „Orgány národního velení a jejich odpovědnosti“ na str. 69-70.

Závěrem

Samozřejmě bych byl rád, kdyby moje kritika byla chápána jako kritika „konstruktivní“. Vůbec nemíním svými názory snižovat vysoce záslužnou práci hlavního zpracovatele a všech jeho spolupracovníků, včetně oponentů. Společná alianční publikace (AJP-01), Doktrína pozemních sil (ATP-35) nebo Doktrína vzdušných sil (ATP-33) jsou doktríny NATO, tedy i naše. Doktrína Armády ČR by, podle mého názoru, měla řešit otázky v převážné míře národního charakteru ve vazbě na Alianci. Ne opačně.

Použitá literatura:

- Doktrína Armády ČR, Vojenské rozhledy č. 1/2001, str. 20-70.

Podplukovník doc. Ing. Rudolf Urban, CSc.

Ekonomické minimum pro důstojníky

(Místo a úloha ekonomického vzdělávání v kultivaci vojenského profesionála s demonstrací systému vzdělávání maďarské armády)

Vojenští profesionálové nemohou být jen úzcí specialisté a technokrati ve svém oboru, ale musí se z nich stát intelektuálové se značným rozhledem i v dalších oblastech, technických, humanitních, a zejména sociálně ekonomických [1]. Po tak zvané počítačové gramotnosti se dnes totiž stále více zdůrazňuje také potřeba „finanční gramotnosti“.

* * *

Veřejné finance, veřejný sektor, veřejné statky, veřejná správa, veřejná politika - to jsou pojmy, které velice úzce souvisí s problematikou bezpečnosti státu a otázkami zabezpečování obrany. Uvedené termíny výrazně vstoupily do života všech států procházejících na přelomu devadesátých let dvacátého století podstatnou změnou svého politického a ekonomického systému ve prospěch systému politické demokracie a smíšené ekonomiky. To znamená ekonomiky, ve které vedle sebe funguje, vzájemně se doplňuje a podmiňuje tržní a netržní sektor. Tato změna je zcela zásadní a podstatná, vyvolávající potřebu nových přístupů a chápání ekonomické dimenze bezpečnostní politiky státu. Je zde nutné si uvědomit, že veřejná ekonomie je o veřejném sektoru, ve kterém veřejná správa formuluje strategické cíle bezpečnostní politiky státu. Stát prostřednictvím veřejné správy, tj. i celého rezortu obrany, „podniká“ s miliardami veřejných financí přičemž se taktéž očekává, že „podnikání“ bude realizováno na požadované hladině efektivnosti.

Bezpečnostní politika státu a ekonomická kultivace vojenského profesionála

Naplnění stanoveného cílového poslání ozbrojených sil rezultujícího z bezpečnostní politiky státu předpokládá široce vzdělaný lidský potenciál, který daný proces realizuje.

K tomu, aby bylo možné diskutovat přípravu vojenského profesionála ve všech souvislostech a v celé škále možných aktivit, ve kterých se představitelé ozbrojených složek mohou ocitnout, bylo by vhodné deklarovat rozhodující oblasti spolupráce a vývoje v rámci Evropské unie, jejich komisích a poradních orgánech (viz schéma).

Z uvedeného schématu jednoznačně rezultuje požadavek, že vrcholový management, a to i ozbrojených sil, podílejší se na strategických formulacích a predikcích budoucího vývoje, by měl být alespoň zorientován, když ne vzdělán v oblasti, které jednotlivé pilíře obsahově deklarují.

Obdobným schématem obsahového zaměření nosných pilířů je možné dále demonstrovat i strukturu Západoevropské unie a NATO.

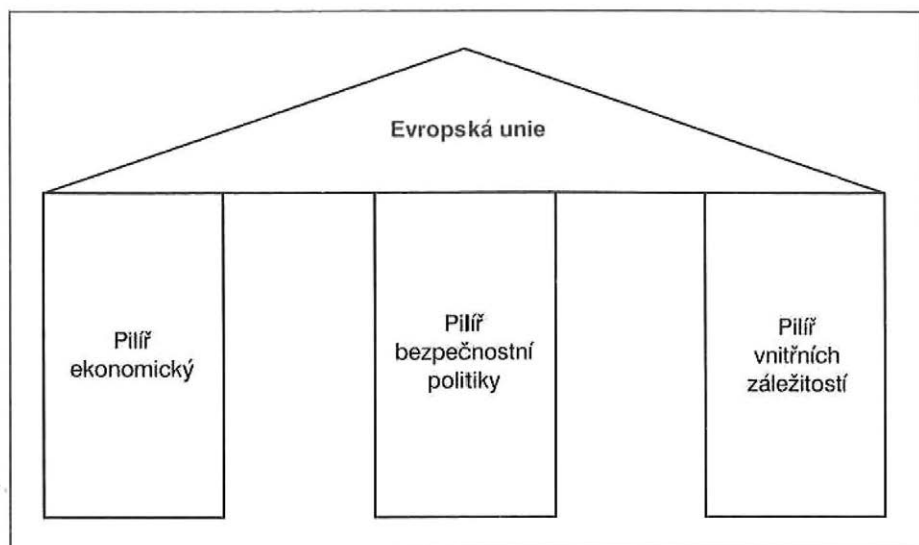


Schéma: Pilíře Evropské unie

Naznačená širokospektrální orientace potřebných vědomostí chce podtrhnout aktuálnost vnitronárodní orientace vzdělávání vojenských profesionálů, kteří se jednoznačně podílí na přípravě, ale i následné realizaci ekonomických a bezpečnostních otázek, dotýkajících se národní, ale i nadnárodní úrovně přijímaných rozhodnutí.

Zpracování koncepce obranné politiky a koordinace přípravy obrany státu, včetně naplnění obranných aspektů nutných k působení v euroatlantických bezpečnostních strukturách, jsou delegovány na Ministerstvo obrany ČR, potažmo na příslušníky - profesionály působící v ozbrojených silách. Každoročním schválením kapitoly rezortu obrany ve státním rozpočtu je delegováno přímé ekonomické rozhodování o užití zdrojů více či méně ekonomicky vzdělaným příslušníkům ozbrojených sil.

Neopomenutelnou součástí bezpečnostní politiky státu je hospodářská politika, která taktéž vymezuje a predikuje jistou ekonomickou erudici vojenských profesionálů. Jde o celou oblast hospodářských opatření pro krizové stavy, které zahrnují opatření nouzového hospodářství, zajištění strategických zásob státu, hospodářskou mobilizaci, výstavbu potřebné infrastruktury a regulační opatření. Má se za to, že naplnění těchto opatření z hlediska materiálních zdrojů a poskytování služeb ozbrojeným silám, ale i obyvatelstvu podmiňuje jistou sumu ekonomických znalostí.

Ekonomický aspekt vzdělávání profesionálů je podtržen ještě jednou důležitou komponentou bezpečnostní politiky, kterou je průmyslová základna obrany. Jedná se o souhrn kapacit a aktivit pro výzkum, vývoj, výrobu a zkoušení výzbroje a techniky. Pochopení a orientování se ve všech vztazích je významné z hlediska strategického (pohotovost zásob), politického (zvýšení společenské reputace a hodnověrnosti obrany), ale i ekonomického (vytváření např. pracovních příležitostí). Právě v této

oblasti i v rámci činnosti orgánů NATO se předpokládá těsnější kooperace armády s obranným průmyslem státu.

Na základě výše uvedených skutečností lze jenom podtrhnout nezastupitelnost ekonomického vzdělávání vojenských profesionálů k plnění úkolů vytyčených v rámci zabezpečování bezpečnostní politiky státu.

Vojenská strategie ČR a ekonomická kultivace vojenského profesionála

Vojenská strategie ČR dále konkretizuje a precizuje realizaci bezpečnostní politiky státu, se zaměřením na oblast ozbrojených sil. Základním úkolem Armády ČR je zajištění obrany státu a plnění spojeneckých závazků České republiky. Jednou ze základních podmínek k dosažení požadovaného stavu je všestranná příprava personálu AČR.

Z hlavních úkolů AČR, které přímo korespondují s jistou ekonomickou vědomostní platformou profesionálů, lze uvést tyto:

- budovat a připravovat infrastrukturu k zabezpečení činnosti vlastních vojsk, k přijetí a rozvinutí sil Aliance na území státu,
- připravovat a v případě eskalace hrozby silou a vojenské agrese realizovat úplné rozvinutí sil a vedení ozbrojeného konfliktu, s využitím všech dostupných zdrojů státu a následně i Aliance,
- v souladu s ekonomickými možnostmi státu průběžně rozvíjet a modernizovat své síly a prostředky [2].

Samotné řešení uvedených, ale i dalších úkolů je realizováno v komplexním procesu plánování obrany a zdrojů, a to v rovině obranného a operačního plánování. V celém procesu plánování jsou mimo jiné respektovány ekonomické a technologické požadavky a požadavky na zajištění obrany při efektivním využívání:

- lidských zdrojů (sociálně finanční zabezpečení),
- věcných zdrojů (materiálně technické zabezpečení),
- finančních zdrojů (krytí výdajů v rámci státního rozpočtu).

Požadavky obranného plánování rozkrývají skutečnou potřebnost ekonomického vzdělávání vojenských profesionálů, kteří jsou na makro- i mikro- úrovni řízení armádních systémů v denním kontaktu s problematikou zakládající se na přístupech, zásadách a řešeních ekonomického charakteru. Analytická znalost všech výše uvedených souvislostí tak determinuje potřebnost ekonomické kultivace vojenských profesionálů s různou úrovní, ale i strukturou znalostí, v závislosti od předpokládaného místa výkonu funkce při zabezpečování a užití zdrojů v AČR.

Pochopení hloubky a významnosti přínosu ekonomie pro optimalizaci řízení a rozhodování v jednotlivých oblastech přípravy vojenských profesionálů pohybujících se v teritoriu podléhajícím ekonomickému zkoumání je zpravidla deklarováno studijními plány vzdělávání vojenských odborností či specializací.

Ekonomické vzdělávání profesionálů maďarské armády

Úvodem této kapitoly je nutné podtrhnout, že Maďarsko, ČR a Polsko jsou *de facto* ve velmi podobné situaci, a proto řeší téměř stejné problémy ať z pohledu legislativy, transformace armády, či nedostatku finančních prostředků.

Nové výzvy ve vztahu k vysokoškolskému vzdělávání můžeme v podstatě zařadit do tří vnitřních a jedné mezinárodní kategorie. První výzvou je změna společenských požadavků, druhou je výzva z pohledu spotřebitele, třetí je výzva ve vztahu k financování a čtvrtá výzva vychází z participačních úkolů v mezinárodních organizacích. Výše uvedené lze demonstrovat v **tabulce**.

Tab.: Nové výzvy ve vývoji společnosti

Oblast výzvy	Označení výzvy	Možnosti realizace výzvy
Z pohledu společnosti	1 Zvyšující se kvalifikace	- Masová výchova
	2 Demografická situace	- Kompenzace
	3 Rovnost příležitostí	- Struktura výchovy
Z pohledu spotřebitele	1 Sféra profitu	- Pružnost
	2 Kvalita	- Zpětná vazby
Z pohledu financování	1 Určení priorit	- Efektivnost, příjmy
	2 Omezené peněžní zdroje	- Soukromé kanály
Z pohledu úkolů v mezinárodních organizacích	1 Globalizace	- Zabudování účasti
	2 Připojení se k EU	- Harmonizace
	3 Účast v NATO	- Společný výzkum, rozvoj

Tyto výzvy svým způsobem determinují i změny a vývoj vojenského vzdělávacího systému armády. V současnosti se již definování a chápání vzdělávání nemůže uskutečňovat jen na základě aktuálních potřeb uživatele nebo objednavatele. Dobrým příkladem k tomu je právě výchova ekonomů, ale i chápání celého systému ekonomické kultivace vojenských profesionálů, kde rozhodující prvky vzdělávacího procesu dnes nesměřují k odbornosti, ale směrem k předávání společenských základních znalostí vztahujících se k ekonomickým činnostem. Tuto hladinu vědomostí při využití současného moderního slovníku můžeme nazvat **konvertibilními znalostmi**, které s ohledem na poznání a uspokojení pozdějších potřeb umožňují jedincům širší horizontální pohyb. Současně tyto znalosti působí vyšším stupněm volnosti a pružnosti jak v oblasti uživatele (objednávajícího), tak i v oblasti požadavků jednotlivce [3].

Vládní nařízení na úseku vzdělávání vojenských profesionálů maďarské armády

Obecně lze konstatovat, že tvorbě systému a obsahového zaměření vzdělávání vojenských profesionálů byla věnována velká pozornost. Reflexí tohoto procesu bylo i přijetí vládního nařízení č. 28/1999 [4], které precizuje průřezově celý průběh vysokoškolského vzdělávání. Tou nejpodstatnější skutečností a poznatkem je to, že ve všech oborech jak v rovině bakalářského, tak i magisterského studia je požadováno jisté

ekonomické minimum, což potvrzuje významnost, potřebnost a možnost uplatnění těchto znalostí v přípravě vojenských profesionálů.

Vysoká úroveň normativního dokumentu si zasluhuje seznámení alespoň s obsahovou strukturou, která vypovídá o nastavení celého systému vzdělávání vojenských profesionálů maďarské armády. Prezentované „Nařízení vlády Maďarské republiky“ [4] kromě čtyř úvodních paragrafů obsahuje čtyři přílohy s tímto zaměřením:

1. Obecné požadavky výchovy v základních oborech vojenské vysokoškolské přípravy.
2. Stejně obory univerzitního a bakalářského studia.
3. Zvláštní požadavky úloh v základních oborech vojenského univerzitního studia.
4. Bakalářské studijní obory.

Úvodní paragrafy vymezují platnost tohoto nařízení k 1. 9. 2000, kdy je nutné ve vysokoškolském systému akceptovat dále uváděné obsahové a strukturální požadavky ve studijních plánech. Zvláštní pozornost je kladena na jazykovou přípravu. V paragrafu tři je taktéž potvrzena plná srovnatelnost s civilním vysokoškolským systémem a akceptace získaného vojenského vzdělání v civilním sektoru.

Z prezentovaného dokumentu je patrné, že v maďarské armádě je ekonomické kultivaci vojenských profesionálů kladen značný význam. Reflexí toho je i stanovení **povinného ekonomicko-hospodářského minima** pro všechny vojenské specializace. Dílčí odlišnosti potvrzují citlivé vnímání potřebnosti a významnosti ekonomické orientace studenta v průběhu vzdělávání, které je realizováno v bloku obecné kultivace vojenského profesionála. Předložené vládní rozhodnutí o struktuře, ale i obsahové náplni studia, v plném rozsahu reaguje na požadavky soudobého společenského vývoje, z kterého resultují i nové kvalitativní požadavky na úroveň vzdělanosti vojenských profesionálů - což beze zbytku akceptuje jisté požadavky ekonomického minima.

Příprava maďarských profesionálů s ekonomickou aprobačí v oboru „hospodaření“

Obecně lze konstatovat, že ekonomické vzdělávání v systému vojenského školství maďarské armády už má více než třicetiletou tradici. Toto konstatování umožňuje formulovat závěr, že většina vedoucích pracovníků působících v oblasti materiálně-finančního zabezpečení, tudíž i řízení ekonomických procesů armády, prošla tímto oborem.

Úspěšnost a kvalita vzdělávání, jakož i efektivnost řízení v praxi, byla determinována přibližováním se parametrům rozsahu, ale i obsahové kvality realizované v civilním vysokoškolském systému. Jak už bylo uvedeno, akreditace potvrdila tuto úroveň vojenského školství. Tím bylo dosaženo vnější podmínky pro vzdělávání vojenských profesionálů. Sekundárním krokem bylo zachycení trendů a vývoje všech aplikací, které v důsledku celospolečenského vývoje ovlivňovaly armádní systém řízení.

Ve smyslu tohoto kritéria byla vysokoškolská příprava v souladu se stanovenými požadavky na civilní i vojenskou kvalifikaci v potřebném rozsahu integrovaná, což konkrétně reprezentuje neoddělitelné vnitřní propojení civilních i vojenských poznatků, jejichž konečným výsledkem byl soustavně inovovaný profil odborníka ekonomika - hospodářského důstojníka.

V čem spočívá obtížnost, a tím i rostoucí význam ekonomického vzdělávání? Jde především o dlouhodobý proces permanentních změn probíhajících na úseku ekonomického dění v armádě.

Na základě těchto změn lze konstatovat, že budoucí hospodářský důstojník, v porovnání s předchozí koncepcí vzdělávání, se nebude v prvním pořadí setkávat s procesem finančních toků, ale podstatně častěji s úkoly vztahujícími se k naturálnímu systému hospodaření [5].

I když nadále lze považovat v ekonomických specializacích za podstatné finanční vzdělávání, to však ještě nemusí znamenat, že bude zaujímat v přípravě dominantní postavení. V rámci změn ve vzdělávání hospodářských důstojníků lze považovat za nevyhnutelné uskutečňování další integrace odehrávající se v ekonomické vysokoškolské přípravě. Současně se jeví potřeba stanovit ve smyslu požadavků armády odpovídající specifika, ba dokonce další zdůraznění cílevědomé přípravy na problematiku „naturálního hospodaření“. I tato příprava znamená integraci, protože v sobě zahrnuje nadstavbu vojenských specifik na univerzální civilní přípravu. Zároveň i profesní příprava (základní, oborová, specializační) se realizuje integrovaně, přičemž diferencovaná štábní příprava, respektive výuka speciálních vojenských předmětů, se uskutečňuje zprostředkovaně.

Celkově řečeno: příprava na budoucí povolání se rozchází s centralistickými názory na „specializaci“. Výsledkem by měla být příprava všestranných odborníků v otázkách naturálního zabezpečení (zásobování), kteří jsou způsobilí širokého uplatnění na úseku hospodaření, při zařazování do prvních důstojnických funkcí. Zdůrazňování vojenské specializační přípravy pouze zdánlivě protiče požadavkům a potřebám integračních procesů probíhajících v civilní vysokoškolské přípravě. Co může lépe potvrzovat tuto skutečnost jako fakt, že po odstranění předchozích omezení, mírové hospodaření armády je stále více součástí národního hospodářství, a tak i shoda změn vyplývajících z přípravy je přirozeným procesem [5].

Je však také nutné zabezpečit i armádní požadavky v intencích změn zásobování a hospodaření. Postupně se tyto požadavky musí začít uplatňovat, zejména když vezmeme v úvahu i ty změny, které budou znamenat přiblížení se logistickému systému zabezpečení v armádách vyspělých států. Z výše uvedeného vyplývá, že z hlediska koncepce dalšího rozvoje maďarské armády lze prognózovat, že v blízké budoucnosti budou armádní zabezpečovací sekce disponovat takovým podsystémem, který obdobně jako u stávajících zásobovacích odborů bude v sobě zahrnovat [6]:

- o plnění úkolů současného tylového zabezpečení a případně i jiného charakteru (např. zabezpečování zdravotnického materiálu),
- o dopravní a přepravní úkoly materiálového charakteru,
- o jiné služby (např. plnění úkolů spojených s provozováním či udržováním různých armádních institucí).

Otázkou číslo jedna je vzdělávání na úseku materiálové dopravy, ale sekundárně i nutnost přípravy k výuce zásobování jinými materiály. Vedle toho v případě požadavků objednavatele MO se může realizovat i příprava na zabezpečování jiných služeb.

Ve smyslu očekávaného směru rozvoje armády a s využitím výsledků výzkumů na úseku logistiky lze konstatovat, že i nadále bude ve výkonných prvcích armády

(útvarech) potřeba aprobovaného důstojníka, který je schopen realizovat činnosti spojené se zabezpečováním několika materiálových druhů, se současným zvládnutím potřebných dopravních úkolů.

V zájmu dalšího rozvoje ekonomického vzdělávání vojenských profesionálů lze učinit následující závěry [7]:

1. Rozvoj ekonomického „hospodaření“ je žádoucí a v rámci dynamicky se vyvíjejících odvětví národního hospodářství se to jeví jako soudobý úkol a požadavek i na vojenský vzdělávací systém.

2. Ukazuje se potřeba sumarizace všech využitelných teoretických a praktických výsledků, které lze dnes z průběhu ekonomického vývoje armády analyticky vyhodnotit a na základě kterých i do budoucna je možné předpokládat na mikroúrovni armády potřebu takového odborníka, který po krátkém zapracování bude schopen řídit, plánovat a organizovat materiální (naturální) hospodaření na úrovni praporu, a s uplatněním systému celoživotního vzdělávání a výše uvedeného:

- znát z hlediska potřeb zásobování základní charakteristiky materiálu, postupy a průběh technologických procesů, požadovaná pravidla pro manipulaci atd.,
- disponovat základními znalostmi plánování, objednávání a dopravy materiálních prostředků na místo určení,
- je nutné zajistit soulad se soudobou ekonomickou bází vysokoškolské přípravy, ve smyslu požadavků vysokoškolského zákona, čímž se vytvoří předpoklady k akreditaci vyučované tematiky v intencích platné legislativy.

3. Je žádoucí, aby vojenské vysokoškolské vzdělání vytvořilo potřebný předpoklad pro začlenění se do dalších forem vzdělávání (na civilních školách, v zahraničí atd.).

Pozitivní změny, které jsou charakteristické pro vojenské vysokoškolské vzdělávání i z hlediska pochopení místa, poslání a potřeby ekonomické erudice všech vojenských profesionálů, jsou zárukou toho, že v průběhu dalšího evolučního vývoje vysokoškolská příprava bude schopna zabezpečovat vzdělání potřebné pro první odborné důstojnické funkce komplexně a v požadovaném rozsahu. Tuto skutečnost je nutné akceptovat jako výchozí předpoklad pro budovaný systém celoživotního vzdělávání v průběhu vojenské kariéry.

Vycházející z reality, tento přístup není v rozporu ani s očekáváním současně probíhajícího procesu integrace v rámci NATO, kde už nebude čas a místo pro jakékoliv experimentování či ověřování účinnosti ekonomické kultivace vojenských profesionálů.

Shrnutí

Vojenský profesionál - pracovník veřejné správy - musí mít mimo svou odbornost všeobecný společenský rozhled, kterého neoddělitelnou součástí je i jeho ekonomická kultivace. Trendy vývoje společností s tranzitními ekonomikami a tomu odpovídající transformační procesy probíhající v armádách jednoznačně signalizují i potřebné inovační přístupy ve vzdělávacích systémech vojenských profesionálů. Nařízení vlády Maďarské republiky obligatorně vymezuje strukturální uzpůsobení studijních plánů a jednoznačně deklaruje podporu novým vzdělávacím kritériím v rámci všeobecné

přípravy vojenských profesionálů. Požadavky kladené na ekonomickou vzdělanost ve všech specializacích (velitelských, technických a ekonomických) vytváří dobré předpoklady k získání schopností efektivní komunikace, dovednosti analyzovat a objasňovat podstatu problémů, nacházet optimální cesty pro řešení jak vojensko-profesionálních, tak i ryze hospodářsko-ekonomických otázek vojenské teorie a praxe.

Vývoj systému hospodaření v maďarské armádě stále zatelněji podtrhuje význam vnitroučtovového systému hospodaření, jehož základy a obecné přístupy lze odvozovat od modelu vnitropodnikového hospodaření. Neustále se posiluje a vzrůstá úloha velitele, ale taktéž všech jeho podřízených složek na celkových výsledcích hospodaření útvaru, což začíná ovlivňovat i kvalitu a intenzitu výcviku a připravenosti jednotlivých vojenských součástí. Do tohoto systému se promítají i nové aspekty internacionalizace řady vojenských činností plynoucích z povinností členského státu NATO.



Závěrem lze konstatovat, že v období měnicího se akvizicního systému, zavádění katalogizace, standardizace atd., už nelze ekonomické vzdělávání vojenských profesionálů chápat a uskutečňovat jenom jako parciální činnost náležící do přípravy odborníků s ekonomickou profilací. Teorie i praxe stále výrazněji poukazuje na to, že je nutné uskutečnit komplexní opatření ve výchovně vzdělávacím systému, stanovující jisté znalostní ekonomické minimum, reflektující na specifické podmínky armády. Takto orientovaná všestranná příprava vojenského profesionála vytváří prostor nejen pro změnu myšlení, ale i přístupu, v rámci kterého „ekonomizace“ vojenských činností se stává a musí stát záležitostí všech zainteresovaných složek armády jak v rovině výkonné, tak i řídicí.

Těmito myšlenkami lze charakterizovat úsilí i obsahové zaměření transformačních procesů ve vojenském školství na úseku ekonomického vzdělávání profesionálů maďarské armády.

Seznam použité literatury:

1. Krč, M.: Společensko vědní kultivace v přípravě vojenských profesionálů. In Ozbrojené síly v mírovém půlstoletí. VA Brno, 1995.
2. Vojenská strategie AČR. Praha: MO, 1999.
3. Rádli, T.: Új kihivások, lehetőségek és követelmények a katonai felsooktatás rendszerében. Budapest: BJ KMF, 1999.
4. Nařízení vlády Maďarské republiky č. 28/1999. Vláda Maďarské republiky.
5. Pohl, A. A.: Logistikai tisztii alapképzés néhány iránya és megvalósításának módja. Budapest: BJ KMF, 1999.
6. Báthy, S. A.: Nemzetgazdaság eroforrásának igénybevétele. A gazdaság és a védelem kapcsolata hadtudományi nyilvános fórum. Hadtudomány (melléklete) 1996.
7. Bathy, S. Et Jeney, J.: Logistikai képzés a ZMNE-en, Európai Katonai felsooktatási konferencia. Budapest: BJ KMF kiadványa, 1996. 10 p.

Kapitán Mgr. Marek Jiskra

Je veterán jako veterán?

(Absence zákona o vojenských veteránech)

Sportovec starší věkové skupiny účastníci se soutěží pro ni vypisovaných. Stroj, zvláště pak automobil starého typu, jako předmět sběratelské záliby. Tak je možné definovat pojem „veterán“. S tímto výkladem se setkáváme v celé řadě encyklopedií či naučných slovníků. Avšak výklad, který nás zajímá nejvíce vzhledem k zaměření tohoto článku, je „veterán“ voják, zvláště pak vysloužilý účastník války.

Veterán, kdo to je?

Z výše uvedené definice by mělo být zřejmé, co si můžeme pod tímto pojmem představit. Veterán je tedy člověk, který je oblečen do vojenského stejnokroje a účastnil se bojové činnosti. Tak by se dal charakterizovat veterán - voják, veterán ve zbraní. Je tu však ještě jeden veterán, který se také účastnil válečných bojů, avšak, k jeho smůle, zrovna nenosil uniformu. Můžeme ho snad považovat za méně hodnotného? Má méně zásluh než veterán - voják? Troufne si někdo udělat dělící čáru a říct: ano, ty jsi bojoval v uniformě, tak jsi prokázal dostatečné hrdinství vlasti, a my se teď o tebe postaráme, a vy ostatní nám nestojíte za pozornost? Je to až s podivem, ale i u nás se najdou tací, kteří bez sebemenšího uzardění dokáží mezi nimi dělat rozdíly.

Takto se může jevit i návrh připravovaného zákona o vojenských veteránech, který přesně vymezuje tento pojem. Do kategorie vojenský veterán je tak zařazen občan České republiky, který se v období od 15. března 1939 do 5. května 1945 zúčastnil boje za národní osvobození jako příslušník československé armády v zahraničí, nebo v ní konal vojenskou službu, nebo konal vojenskou službu ve spojenecké armádě, či byl příslušníkem první československé armády na Slovensku. Mezi vojenské veterány se také řadí českoslovenští dobrovolníci bojující ve Španělsku v období od 19. července 1936 do 28. března 1939. Současně však musí být nositeli osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb.

Další skupinou vojenských veteránů, kteří budou moci využívat výhod navrhovaného zákona, jsou bývalí vojáci, jež konali službu za zvlášť nebezpečných podmínek alespoň po dobu 30 kalendářních dní. Na tuto skupinu vojenských veteránů (je možné sem zařadit například účastníky války v Perském zálivu) bývá pohlíženo s despektem, zejména pak některými účastníky druhé světové války. Tito novodobí veteráni bývají často označováni za pouhé žoldáky a otázka peněz tak zastíňuje všechny ostatní aspekty včetně vysoké profesionality vojáků v misích, jejich odhodlání a odvahy.

Za zvlášť nebezpečné podmínky je v připravovaném zákoně považován zejména válečný stav ve státě, kde voják vykonává službu, nebo služba v jednotkách mnohonárodních ozbrojených sil.

Stěží bychom našli někoho, kdo by chtěl upírat jakékoli zásluhy bojovníkům ve vojenském stejnokroji, ať již těm bývalým, z let 1939 až 1945, nebo současným, účastnícím se mírových misí, či budoucím, zatím neznámých. Pokud je cílem

navrhované právní úpravy především morálně ocenit vojenské veterány za jejich činnost je to bezesporu velmi záslužný čin. Nezasluhují si ale být zařazeni do zákona i ti, kteří, minimálně za stejných podmínek a po dobu leckdy delší než 30 kalendářních dní, nasazovali své životy za obranu vlasti?

Veterán v péči

Ministerstvo obrany tak tímto zákonem rozšiřuje své dosavadní úkoly v oblasti péče o veterány. Zřetelně největším přínosem tohoto zákona je právní zakotvení ústavů sociální péče. Tyto ústavy by se měly podle záměru ministerstva obrany zřizovat při vojenských nemocnicích ve čtyřech lokalitách - v Praze, Brně, Olomouci, Plzni. Výhodou takto umístěných ústavů je, že jsou ve velkých městech s relativně vysokým počtem obyvatel, takzvaně v centru dění. Avšak pro některé ze zájemců o ústavní péči právě tato skutečnost může představovat překážku. Pro starého člověka se zdravotními potížemi může vytržení z prostředí, na které je zvyklý, negativně působit na jeho psychický stav, vyvolat pocity osamění či beznaděje.

Jedním z možných řešení je zajištění sociální péče veteránům přímo doma. Rozsah péče by byl závislý na jejich potřebách a zdravotním stavu. Péči lze poskytovat každý den, jednou nebo dvakrát týdně, či příležitostně, podle individuálních požadavků (například zajištění nákupu, pomoc při úklidu, doprovod k lékaři).

Dalším způsobem, jak by bylo možné zlepšit situaci vojenských veteránů je dát zájemcům možnost volby mezi vojenskými a civilními ústavy sociální péče v místě bydliště a zajistit i jejich přednostní umístění.

Jedním z faktorů ovlivňujících volbu mezi jednotlivými způsoby sociální péče je pro vojenské veterány bezesporu i jejich finanční podíl na této péči. I když mají veteráni zájem se finančně podílet na poskytované sociální péči, mohou se pro některé z nich zdát finanční požadavky přemrštěné, a to i přes atraktivitu prostředí, ve kterém by byli umístěni (například exkluzivní dům Sue Ryder v Praze).

Nikde ve světě není obdobná sociální péče poskytována státem zcela zdarma. Vojenský veterán by měl hradit náklady na stravu, bydlení a nezbytné služby tak, aby po uhrazení všech těchto nákladů zbylo veteránovi podle zákona z jeho příjmů alespoň 30 % částky.

Podle navrhovaného zákona o přijetí do ústavu sociální péče rozhoduje ministerstvo obrany s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu a sociálním poměrům vojenského veterána. Protože však podmínky přijetí nejsou v zákoně blíže specifikovány, může docházet ke zdoluhavému byrokratickému vyřizování jednotlivých žádostí veteránů o přijetí a následném snížení jejich zájmu o tuto péči.

Jednou z okolností, která vede potenciální zájemce k volbě tohoto typu sociální péče, je jejich momentální osobní situace. Rozhodující je zejména skutečnost, zda žijí v rodině, sami, či se o ně stará třetí osoba. Lze předpokládat, že požadavky na umístění do ústavu sociální péče, zejména u osob žijících osaměle, budou výrazně závislé na jejich zdravotním stavu.

Jak to vidí veterán

Nejen samotní vojenští veteráni, ale i jejich rodinní příslušníci a ostatní měli možnost se k otázkám, které se týkají péče ministerstva obrany o veterány, či k samotnému

zákonů o vojenských veteránech vyjádřit v anketním šetření. Tento průzkum provedlo oddělení výzkumů Centra personálního marketingu Hlavního personálního úřadu MO v srpnu 2000. Z celkového počtu 800 respondentů, kteří vyplnili anketní listky, posuzuje 71 % veteránů péči ministerstva obrany za velmi dobrou. Veteráni jsou zvláště spokojeni s poskytovanými příspěvky na rekreace, zájezdy či lázeňská léčení. Současný vztah ministerstva obrany k veteránům považují, v porovnání s minulostí, za povzbuzující a jsou mnohem více spokojeni než dříve.

Pozornost si zasluhují individuální výhrady některých respondentů. Jednou ze základních výtek je nedostatečná informovanost veteránů o tom, jaké výhody a v jaké míře jim mohou být poskytnuty. Někteří o těchto možnostech nejsou informováni vůbec. Tito lidé považují pomoc MO za polovičatou a nedomyšlenou.

Často se lze setkat s názorem, že veškeré výhody, jak sociální tak i materiální, jsou poskytovány zejména „Pražákům“ a ostatním z velkých měst. Vzhledem k pokročilému věku veteránů a jejich zdravotnímu stavu si nejvíce stěžují na vysoké ceny léků a jiného zdravotnického materiálu a přivítali by pomoc ze strany ministerstva obrany. Zdravotní péče o veterány je jimi samotnými považována za nedostatečnou. Dalším často zmiňovaným nedostatkem v péči o veterány je přílišná byrokracie a pomalý postup při vyřizování jejich žádostí.

Závěr

Absence zákona o veteránech vyvolávala zejména mezi vojenskou veřejností vlnu nespokojenosti s přístupem a péčí ministerstva obrany o vojenské veterány, neboť podle stávajících zákonů neměli nárok ani na zvláštní lékařskou péči ani na jiné výhody. Otázkou však zůstává, zda se podaří přijetím tohoto zákona pokrýt a vyřešit požadavky a problémy týkající se vojenských veteránů.

Výrazným přínosem zákona o vojenských veteránech je vymezení samotného pojmu „vojenský veterán“, i když i na toto pojetí existuje celá škála rozdílných názorů. Nejsmutnější na celé záležitosti je, že ani samotní veteráni nemají zcela ujasněné názory na to, koho považovat za vojenského veterána a koho ne.

Legislativním ustanovením o zřizování vojenských ústavů sociální péče dává ministerstvo obrany najevo, že k osudu vojenských veteránů není zcela lhostejné. Jak však samotné vojenské ústavy sociální péče budou fungovat v praxi a jaká bude poptávka po této službě ze strany veteránů, to ukáže až čas.

Veteráni, zejména pak starší generace, vnímají péči ministerstva obrany a ostatních státních orgánů pozitivně. Avšak tato spokojenost bývá častokrát determinována péčí ministerstva zúženou pouze na možnost získání příspěvků na lázeňskou péči a rekreace.



Byly zde nastíněny některé problémy spojené s novým zákonem o vojenských veteránech, ale i samotné postoje a názory k současnému postavení vojenských veteránů. Můžeme jen doufat, že přijetím zákona se ostatní otázky úzce související s veterány neodloží *ad acta*.

Velká kniha vojevůdců, bitev a zbraní

V armádě první československé republiky byly válečné dějiny předmětem, přednášeným na Vysoké válečné škole. Nejinak tomu bylo a dosud je i na vysokých vojenských školách armád všech významných států v Evropě i mimo ni. Cílem je dosáhnout lepší úrovně vzdělanosti vyšších velitelů a štábních důstojníků, kteří by kromě vysoké úrovně odborných znalostí a schopností měli i odpovídající zázemí všeobecných vědomostí a byli schopni posoudit širší souvislosti své profese na pozadí politického, ekonomického i vědeckotechnického vývoje lidstva a mocenských zvratů v jeho historii.

Tato praxe byla u nás po několik desetiletí opouštěna, a teprve v poslední době se pomalu dostává do nových kolejí. Náš velitelský sbor kromě profesionálních historiků je však nucen doplňovat si vědomosti vojenské historie příležitostným studiem dosažitelných pramenů, které nebyvají vždy k dispozici.

Kniha PhDr. Ervína Hrycha s názvem „Velká kniha vojevůdců, bitev a zbraní“, vydaná nakladatelstvím Regia v roce 2000, je přímo předurčena k tomu, aby se stala pramenem takového doplňujícího studia nejen vojáků z povolání, ale i všech zájemců o historii válek a použití násilí v mezinárodních vztazích a v neposlední řadě i širší veřejnosti.

Autor vychází z předpokladu, že historie lidstva je především historií neustálých válek. I když tato teze je někdy dosti polemická, skutečností zůstává, že v kterékoli epoše vývoje lidstva bylo, je a s největší pravděpodobností i bude použití násilí neododdělitelnou součástí řešení řady politických i ekonomických sporů, a to vždy za pomoci nejnovějších a nejučinnějších výsledků vědeckotechnického pokroku. I když filozofové všech společenských formací a dějinných epoch volali po mírovém řešení sporů a použití násilí vehementně odsuzovali, nebylo možno válkám zabránit.

Na druhé straně je však pravda, že válka byla vždy selháním diplomacie, která nenašla dostatečné instrumenty k řešení stávajících krizí.

Publikace PhDr. Hrycha se snaží postihnout všechny významné konflikty ve známých dějinách lidstva a úlohu významných vůdčích osobností v nich. Má tedy do značné míry encyklopedický charakter, o čemž svědčí i její rozsah - přes 700 stran. Není to kniha, která by se četla jako román. Čtenář k ní přistupuje spíše selektivně, hodlá-li si vyjasnit válečné události v různých epochách dějin a v různých geografických oblastech.

Události nejsou uspořádány z hlediska kontinuity válečných akcí určitého etnika nebo státního útvaru od jeho vzniku až do dnešní doby nebo jeho historického zániku. Její systematika je rozložena na jednotlivé historické epochy a v nich dobovou úlohu příslušných etnik nebo státních útvarů. Z toho vyplývá, že například úloha germánských kmenů, a posléze Německa, není probírána průběžně, ale v příslušné epoše - starověku, středověku a novověku - a jejich dílčích obdobích spolu s jinými subjekty mezinárodních vztahů tak, aby jasně vyplynuly vzájemné mocenské vztahy a vlivy. Z metodického hlediska je možno považovat autorův přístup za jedinečně správný.

Začíná starověkem v němž zdůrazňuje úlohu starého Egypta a přes válečné umění Chetitů, Asyřanů a Peršanů se dostává k Řecku a Římu, jemuž věnuje největší a zaslouženou pozornost. Úroveň vojenství Říma byla jedinečná a v Evropě po celý středověk prakticky nedosažitelná. Autor se v dalších historických epochách (středověku, novověku) neomezuje jen na Evropu, ale uvádí i méně známé pohledy na válečné umění Číny, Indie, Mongolska, Japonska a Arábie. Nevynechává ani Afriku, i když z pochopitelných důvodů v daleko menším rozsahu. Kladně lze hodnotit i stať o všeobecně méně známých válkách na území Jižní Ameriky. V Evropě se zabývá kromě známých konfliktů i rozsahově menšími, například čs.-maďarskou válkou v roce 1919 a věnuje patřičnou pozornost i válkám občanským, které ve značné míře ovlivnily charakter jednotlivých historických období. Značnou pozornost poskytuje tzv. zástupným válkám v průběhu studené války a končí válkou v Perském zálivu v roce 1991. Přitom nenechává čtenáře na pochybách o tom, že další pokračování historie válek je přinejmenším velmi pravděpodobné. O mnohostrannosti publikace svědčí skutečnost, že jen názvy jednotlivých kapitol zaplňují celé tři strany obsahu.

Velmi kladně lze hodnotit především skutečnost, že autor uvádí na začátku každého popisovaného období jeho stručný historický přehled. Čtenář si tedy může logicky zařadit válečná střetnutí a vojevůdce do politicko-společenských souvislostí podle stále platné Clausewitzovy teze, že válka je pokračováním politiky násilnými prostředky. Na druhé straně však tyto historické přehledy jsou více přehledy historických panovníků, případně jiných vedoucích osobností, než rozбором proudů společenského vývoje a vědeckotechnického pokroku. Jelikož však se historiografie dosud neobejde bez dynastického hlediska, neměl autor ani jiné cesty. Nicméně usiloval o to, aby v dané epoše nebo období alespoň stručně charakterizoval společenské, ekonomické a vojenskotechnické proměny a jejich vliv na vedení válek. Nebylo by ani odpovědné očekávat od autora jejich podrobnější rozbor, neboť by to vedlo k neúnosnému rozšíření i tak značného rozsahu publikace.

Mnohé souvislosti si pozorný čtenář vyvodí i tehdy, nejsou-li explicitně uvedeny. Jde například o starou pravdu, že vojenské úsilí může být jen úměrné ekonomickým možnostem příslušného etnika nebo státu. Nerespektování pravidla vede neodvratně k neúspěchu.

Jinou skutečností je nutnost strategické, ale i operační převahy pro vítězství nad nepřítelem. To sice může i neplatit v dílčích srážkách, nemění však nic na platnosti obecné.

Dalším předpokladem úspěchu ve válce je organizovanost vojsk a odpovídající výcvik spolu s technickým vybavením. S organizovaným, dobře vycvičeným a ukázněným vojskem je možno v dílčím sražení porazit několikanásobně větší, neorganizovaný a živelně působící dav.

Nové zbraně mohou být v určité dílčí etapě válečného střetnutí účinné a překvapivé, avšak jejich rozhodující vliv se projeví až při jejich hromadném, organizovaném použití, zohledňujícím jejich výhody a nedostatky.

Autor též plasticky zdůrazňuje význam manévru ve válečných střetnutích všeho druhu. Mistry manévru byli již Římané a je znám pozdější výrok Napoleona o tom, že bitvy rozhodly nohy jeho pěšáků. Ve válečných střetnutích nové doby, charakterizované

využitím technických možností soudobých armád, se význam manévru ještě zvyšuje, o čemž svědčí i zkušenosti druhé světové války a novějších konfliktů.

Morálka bojujících vojsk přispívající k úspěchu je tíže postižitelným komponentem vojenské vědy. Je sice řada možností jejího posílení, avšak žádný z nich nezaručuje příliš optimistický odhad úspěchu. Autor nenápadně přivádí čtenáře k poznatku, že stále ještě nejsolidnější způsob posílení morálky je dobře fungující logistika, která ačkoliv je materiální kategorií, je pro morálku vojsk jedním z nejdůležitějších předpokladů. Heroismus je sice i za špatné materiální situace možný, není však trvalý.

Autor uvedené prvky v konkrétní situaci a historickém období vhodně spojuje a vytváří tak působivý obraz válečného dění, jakož i motivace jednotlivých vojevůdců.

Poněkud méně pozornosti věnuje autor činnosti zpravodajských služeb, které jsou jak známo spolu s prostitucí nejstarším řemeslem na světě. I když se sporadicky zmiňuje o některých důležitých akcích v uvedené oblasti, zabývá se především jejich technickým aspektem, například získáním německého šifrovacího klíče „Enigma“ Brity ve druhé světové válce. Ovšem skutečnost, že zpravodajská činnost probíhá neustále ve všech historických obdobích i mimo válečné konflikty a s použitím všech možných metod a že významně přispívá k úspěchu nebo neúspěchu válečných střetnutí, by si zasloužila více pozornosti.

Určité výhrady lze mít i ke schémátům bitev. Většinou jsou totiž příliš jednoduché a černobílé a postrádají výraznější vyjádření dynamiky bojové činnosti. Prospělo by jim i barevné vyjádření, ačkoliv by zde zřejmě došlo k růstu finančních nákladů a je dosti těžké posoudit, zda by tyto náklady byly úměrné předpokládanému výsledku. V dostupných publikacích o první a druhé světové válce je dostatek velmi názorných schémat jednotlivých bitev i celých polních tažení. V každém případě však lze doporučit, aby u bitev, které na první pohled vyvolávají nejasnosti o zeměpisném prostoru v němž se odehrávaly, byly doplněny širšími mapami s vyznačením výseků, jichž se konkrétní schémata týkají.

Pokud jde o specificky českou vojenskou historii, zaměřuje se autor zcela logicky na dva úseky - husitské války a účast českých, případně československých vojáků v obou světových válkách dvacátého století.

V husitských válkách věnuje pozornost především taktickému systému českých husitů, který svou novostí a věcným propracováním byl jedním z hlavních předpokladů jejich vítězství, a také novým zbraním i výkonnou a spolehlivou logistiku husitských vojsk. Tento systém připisuje zcela v souladu s historickou pravdou především - anebo snad i výhradně - Janu Žižkovi z Trocnova, který byl - a zde cituji přímo autora - „ať se to komu líbí, nebo ne, a ať se jeho módní, ctižádostiví kritici z řad českých konzervativních historiků snaží zalíbit těm, kteří právě nepatřili k přátelům našeho lidu - vynikajícím vojevůdcem“. S tím je možno jen souhlasit.

Pokud jde o účast našich vojáků v osvobozovacím zápase o národní samostatnost v obou světových válkách, dostává čtenář souhrnný obraz o jejich účasti, rozsahu, úsilí i kladech a záporech jednotlivých bojových vystoupení na různých frontách. Za zvlášť hodnotné je třeba považovat přehledné, a přitom vyčerpávající pojetí činnosti československých legií v Rusku v letech 1914-20, které z různých důvodů zůstalo celé generaci našeho obyvatelstva, když ne neznámé, tak alespoň hodně ochuzené.

Vcelku vyvážený je i popis a hodnocení vojenského odboje za druhé světové války v letech 1939-45. Přesto se zde vyskytují určité nepřesnosti v početních údajích, které však nijak nesnižují celkovou hodnotu díla.

Ve Slovenském národním povstání bojovalo podle dosažitelné databáze kromě vojáků asi 26 000 partyzánů, organizovaných ve 42 partyzánských brigádách. Údaj 12 000 je tedy značně podhodnocený. Neodpovídá rovněž tvrzení, že partyzáni byli lépe vybaveni zbraněmi než 1. čs. armáda na Slovensku. Neměli totiž těžké zbraně a v zásobování byli většinou odkázáni na armádní zdroje. Dále je sice pravda, že byli operačně podřízeni štábu partyzánského hnutí při 4. ukrajinského frontu, ale v průběhu dvouměsíčních bojů prakticky v kruhové obraně bojovali v úzké koordinaci s jednotkami armády a povětšinou plnili úkoly, na které nebyli svým charakterem předurčeni. Rovněž by bylo účelné, aby tato stať byla opatřena alespoň stručným hodnocením v tom smyslu, že šlo o největší čs. odbojovou akci za druhé světové války a že povstání vázalo především ve své závěrečné fázi za tzv. generální ofenzívy nepřítelů hodnotu až pěti německých divizí, které by jinak mohly být použity na frontě.

Nepřesný je i jeden údaj ve statí o bitvě o Dukelský průsmyk v níž se uvádí, že „po týdnů bojů zbývá z 2966 příslušníků 1. čs. armádního sboru pouze 679 vojáků“. To je totiž údaj o jedné z brigád, nebo pouze o počtech pěchoty, protože celkový stav sboru dosahoval počtu přes 16 000 mužů.

V oblasti vzdálenější historie zemí koruny české je poněkud opomenuta bitva na Moravském poli v roce 1278, která znamenala začátek dominance Habsburků ve střední Evropě a potlačení významné úlohy a vlivu českého království na dlouhou dobu. Kromě toho byla tato bitva zajímavá i svým mocenským pozadím, přípravou i vlastním průběhem.

Z hlediska celkové vyváženosti díla by bylo vhodné poněkud rozšířit část, věnovanou dění na východní frontě 1941-45. Jsou zde sice správně hodnoceny bitva u Moskvy na přelomu let 1941 a 1942, která znamenala konec mýtu o neporazitelnosti německé armády, a bitva u Stalingradu, která byla zásadním obratem ve druhé světové válce, není však dostatečně zhodnocena bitva u Kurska v roce 1943, která znamenala naprostý konec operačně strategické iniciativy německé armády a umožnila rozhodné operace Sovětské armády, vedoucí k vítěznému ukončení války. Ještě po Stalingradu byli Němci schopni široce založených útočných operací na Ukrajině a v centrálním Rusku, po Kursku se však jen - i když úporně - bránili. Větší pozornost by si rovněž zasloužilo hodnocení partyzánského hnutí za sovětsko-německou frontou.

Totéž se týká i některých významných vojevůdců na východní frontě. Z nich je uveden pouze maršál Žukov, ačkoliv by zde zasloužil čestné místo i maršál Koněv, jako mistr útočných obkličovacích operací vedených tankovými svazy, a maršál Vasilevskij, vysoce vzdělaný dlouholetý náčelník generálního štábu a významný vojenský teoretik, jehož zásadní teoretické práce pak polní velitelé uváděli do praxe válečných operací.

Ve statí o občanské válce v Rusku by si rozhodně zasloužil více pozornosti maršál Tuchačevskij, který prakticky občanskou válku vyhrál, vzdor zahraniční intervenci a značnému úsilí svých protivníků.

Přesto však publikace obsahuje celkem reprezentativní přehled jak významných vojevůdců, tak i vojenských teoretiků. Jsou mezi nimi takoví, kteří odpovídají oběma kritériím, jako například Gaius Julius Caesar nebo maršál Vauban. Jinak se čtenář doví

i o Machiavellim, Jominiovi, Schlieffenovi, Clausewitzovi a Moltkem, nemluvě o dalších, kteří jsou naší veřejnosti, a to i veřejnosti odborné, dosud málo známi.

Pod zorným úhlem historické zkušenosti především novověku si však pozorný čtenář uvědomí jednu důležitou skutečnost, a to, že po všech velkých válkách zde byla snaha zavést nové uspořádání v mezinárodních vztazích. Po třicetileté válce to byl westfálský mír z roku 1648, jehož uspořádání Evropy pak přes určité peripetie vydrželo až do napoleonských válek. Vídeňský kongres v roce 1815 vytvořil novou Evropu, trvající v podstatě až do roku 1918. Výsledkem nového uspořádání po první světové válce bylo vytvoření Společnosti národů, po druhé světové válce pak vytvoření Organizace spojených národů.

Po skončení studené války a rozhodných změnách z něj vyplývajících se však nestalo nic podobného a zvýšenou variabilitu světa po ní lze hodnotit též jako chaos, který se stává příčinou bezohledného prosazování zájmů jednotlivých etnik nebo subjektů mezinárodního práva, a to i s použitím síly. Dílčí zájmy se povyšují nad zájmy celospolečenské. Dokonce i v USA je hlavním kritériem zahraniční a obranné politiky respektování národních zájmů (*national interests*). Znamená to v podstatě, že historie válek není ukončena a použití síly nemůže úplně vyloučit sebelepe propracovaný systém mezinárodního práva. O tom autor nikoho nenechává na pochybách.



Celkově je publikace PhDr. Hrycha významným příspěvkem ke studiu dějin válek a vojenství vůbec. Zvláště lze ocenit její přehlednost, umožňující uživateli rychle se orientovat v jednotlivých historických obdobích i dalších jevech v historii válek bez složitého vyhledávání jiných, často roztržitých nebo těžko dosažitelných pramenech. Využití publikace je tedy mnohostranné a neměla by chybět v knihovnách vojenských škol a vyšších velitelství, jakož i dílčích pracovišť, zabývajících se vojenskou historií a vývojem vojenství vůbec. Není přitom na škodu, že zahrnuje i některé oblasti, které by mohly být diskutabilní z hlediska jejich rozdílného historického hodnocení. I polemika je metodou k nalezení vyváženého názoru. V každém případě lze publikaci přivítat a doporučit ke studiu širokému okruhu uživatelů.

Ing. Milan Štembera

Ervín Hrych: Velká kniha vojevůdců, bitev a zbraní. Vydalo nakladatelství REGIA, Ing. Petr Martinec, Gagarinova 1082, 165 00 ve spolupráci s Knižním klubem Praha, V Jámě 1, 111 21 Praha 1, v roce 2000, vydání první. ISBN 80-86367-06-1 (Regia.Praha)

Německo-český a česko-německý vojenský slovník

V roce 2000 vydalo nakladatelství FRAUS Plzeň Německo-český a česko-německý vojenský slovník. Patří do knihovny tematických slovníků, které toto nakladatelství vydává.

Tento slovník bude jistě vítaným pomocníkem při překladech článků z vojenských časopisů, předpisů a dalších dokumentů. Největším přínosem je to, že se konečně objevil slovník, který je zaměřen skutečně vojensky. Stejným způsobem by bylo potřebné vytvořit vojenské slovníky pro překlady z angličtiny, francouzštiny, španělštiny i dalších jazyků.

* * *

V krátké předmluvě je charakterizován jeho účel a zaměření, zahrnuté oblasti vojenství, politiky, Evropské unie, Bundeswehru a NATO. Je zde zdůrazněno, že je psán novým německým pravopisem, což je jeho nesporný klad.

Přehledně a srozumitelně je uvedena část obsahující „Uspořádání slovníku a poznámky k jeho užívání“. Vhodně jsou uvedeny příklady pro vysvětlení způsobu zpracování slovníku.

Autoři vcelku dobře zvládli používání dosavadní české vojenské terminologie, která prochází vývojem a je značně neustálená. Užitečné jsou vojenské hodnoty AČR s jejich ekvivalenty s armádou SRN. Zajímavé je porovnání vojenských hodnot pozemních sil, vojenského letectva a námořnictva SRN.

Při práci s tímto slovníkem si však uživatel všimne i dílčích nedostatků, které se při takové práci vyskytnou.

Za největší nedostatek považuji, že autoři uvedli v příloze přehled hlavních výborů NATO. Jde o jejich názory, které jsou v mnoha případech chybné, a uvedené názvy jsou zastaralé. Pokud tuto přílohu chtěli uvést, měli dát ekvivalenty v němčině, ale především názvy uvést v angličtině. Tato příloha, uvedená pouze v češtině, je naprosto nevyužitelná.

Místo volných listů pro poznámky by bylo vhodnější zařadit německé zkratky používané v dokumentech. Je jich mnoho a uživatelům by to pomohlo.

Autoři se měli zaměřit pouze na německý jazyk a nezahrnovat do slovníku instituce a velitelství NATO. V NATO je oficiálním jazykem angličtina (francouzština) a zde uváděné názvy velitelství bez anglického originálu jsou opět zcela nevyužitelné. Pokud je chtěli autoři zařadit, tak souhrnně do přílohy a všechny. Zřejmě sami neznají současnou organizační strukturu těchto velitelství.

Trochu mne zarazilo, že „Bundeswehr“ je uváděn malým písmenem na začátku slova. V mnoha dokumentech v originálu jsem viděl velké začáteční písmeno. To se mi zdá přijatelnější.

Česká vojenská terminologie je sama o sobě problémem. Pokud chybí vhodné vyjádření, je potřebné dívat se na současnou AČR. Těžko v ní budeme hledat topografické, zdravotnické, průzkumné, minovací, tankové stíhací nebo divizní vojsko.

Něco takového již léta nepoužíváme, v některých případech jsme taková slova ani nepoužívali.

Pro civilní sektor je typické, že není pochopen význam slov „ostřelování“ a „odstřelovač“. Při překladech se pak autoři dopouštějí chyb. Slovo „ostřelovač“ je novotvar v českém jazyce, který nevyjadřuje nic rozumného a používá jej ten, kdo význam slova nechápe. Zeptejte se myslivců, zda zvěř ostřelují nebo odstřelují.

Je na škodu věci, že autoři nevyužívají oficiální terminologické dokumenty NATO. Mimo jiné se jedná o praktickou náplň našeho členství v NATO. V nich by našli mnoho vojenských výrazů, které by se mohly do slovníku zařadit. Jedná se o spojenecké publikace AAP-6 (Slovník pojmů a definic NATO) a AAP-15 (Zkratky NATO). K nim můžeme přiřadit spojeneckou publikaci AAP-4 (Názvy STANAG-standardizační dohody a AP-spojenecké publikace), Všechny jsou s českým překladem. V němčině mám k dispozici **spojeneckou publikaci AAP-4** z roku 1993. Je sice zastaralá, ale mnoho vojenských pojmů lze využít.

Ještě trochu teorie. Řada pojmů uváděných ve slovníku bude jistě přijatelná pro laiky, kteří četli beletrii z druhé světové války. Pro příběhy s nádechem dobrodružství z této doby by byly předkládané pojmy jistě vhodné. Odborník se naopak nad mnohými pojmy pozastaví, bude se muset vzdát takového přístupu a bude hledat takové pojmy, které se přiblíží současnému stavu ve vojenském vyjadřování, přesněji popíší danou odbornost, a tím se pro ně stanou srozumitelnějšími.

Abychom nezůstali pouze u teorie, můžeme se podívat na některé konkrétní příklady.

1. Používají se slova, která ve vojenské terminologii nejsou běžná

- **Služebna** - je to uvedeno v pojmu ABC-Informationszelle. Pro odborníka bude jistě vhodnější informační středisko hlásné služby ZHN.
- **Centrála** - použito v pojmu Abhörzentrale. Bylo by možné uvést rádiové středisko pro odposlech?
- **Odpalovací hlaveň** - pojem Abschussrohr. Takové vyjádření je dosti neobvyklé, možná i zbytečné. Obvykle se slovem hlaveň myslí to, co se používá při střelbě.

2. Doslovný překlad

Tento způsob překladu je velmi nešťastný. V podstatě znamená, že překladatel nechápe o co se jedná, a tak překládá slova, jak jsou v originále uvedena za sebou. Tyto překlady můžeme zařadit do kategorie, kdy se z hlediska gramatického nebo jazykového nedá překladu nic vytknout, z hlediska významového se však často jedná o nepřesnost nebo o naprostý omyl.

- **Admiralstabsdienst** - admirální štábní služba. Nedovedu si představit, co tím zpracovatelé chtěli vyjádřit.
- **Flugabwehrraketenanpanzer** - protiletadlový tank. Pro laiky jde jistě o příhodný název, neboť tank si dovedou představit. O nástavbě pochybují. Pro odborníky však platí méně přitažlivý, ale o to více samozřejmý samohybný protiletadlový raketový komplet.
- **Fliegerarzt** - letecký lékař. S tímto pojmem se setkáme i v angličtině, kde se obvykle překládá stejně. Proč ale letecký? Není snad vhodnější přeložit tento pojem jako lékař leteckého útvaru?
- **Fliegerfaust** - protiletadlová pancéřovka. Při překladu takového slova je vhodnější vyhledat pomoc u odborníka, aby nedošlo k ostudě.

- **Geschützfeuer** - dělová palba. Tady se jedná pouze o doslovný překlad, palba z děla se takto nevyjadřuje.
- **Heimatstützpunkt** - mateřská opěrná základna. Něco takového do vojenské terminologie nepatří. Pěšák si jistě vzpomene na opěrný bod, který může vytvářet i vojsko územní obrany.
- **Minenvernichtungsdrohne** - střela k ničení min. Snad ve všech známých jazycích na světě se slovem drohne (drone) označuje bezpilotní prostředek. Zde uvedený překlad je zcela chybný. Přitom ve slovníku na různých místech se toto slovo překládá správně.

3. Vyřazená slova

Některá slova se již nepoužívají. Není naším úkolem zjišťovat důvody, ale také je nepoužívat. Patří mezi ně např. motostřelecký (a varianty), zámysl, goniometrie, správa, armáda PVO, radiolokátor, radioelektronický boj, kontrarozvědka, raketonosný, ordonanční, atomový a jiné.

Neměla by se používat ani slova, která do vojenství nepatří, jako např. deštník. Jistě si najdeme něco vhodnějšího.

Ještě na jedno bych chtěl upozornit. Dříve jsme běžně používali slovo **tajný** k označování všeho možného. Jako členský stát NATO musíme dodržovat pravidla, týkající se utajování. Použijeme-li slovo tajný, tak tím označujeme jistý, přesně vymezený stupeň utajení. Pokud chceme sdělit, že dokument má nějaký stupeň utajení, musíme použít slova **utajovaný**. Příklad nevhodného použití je ve slovníku na str. 130. kde se uvádí Verschlussache - tajný dokument. Utajovaný je správně.

Jako poslední bod této krátké úvahy se chci podívat, jak slovník řeší slova, která se při překladech z angličtiny stala problematickými. Jde o **podporu** a **zabezpečení**. Ve slovníku je to vyřešeno šalamounsky. Pro oba pojmy používají stejná slova: „Kampfunterstützung“ a „Einsatzunterstützung“. V praktické činnosti je však rozdíl, zda budeme boj podporovat nebo zabezpečovat. Pro vyjádření podpory bojové činnosti považuji za vhodnější německé slovo „Kampfunterstützung“, „Einsatzunterstützung“ by mohlo být vhodnější pro zabezpečení zasazení do bojové činnosti. Osobně naprosto odmítám pojem „logistická podpora“ (ve slovníku je uvedeno na str. 197). Při řešení tohoto problému vždy vycházím z významu českých slov podpora a zabezpečení a jejich místa v bojové a ostatní činnosti. Upozorňuji na tento problém proto, že ani v tomto slovníku není jednoznačné vyjádření.

* * *

Velmi obtížné je vytvořit slovník, poměrně méně náročné je kritizovat. Nebylo mým cílem vyjadřovat se kriticky ke zpracovateli. Nepovažuji se za dokonalého. Chtěl jsem pouze vyjádřit svůj názor k předvedenému dokumentu. Je patrné, že v uvedených příkladech je trochu jiný. Já to chápu jako samozřejmost, která se běžně vyskytuje. Přesto autoři mohli věnovat větší pozornost širší účasti v připomínkovém řízení, které by jistě pomohlo k odstranění některých problematických vyjádření. Vzhledem k celkovému rozsahu slovníku několik uvedených příkladů jeho hodnotu nesnižuje. Doporučuji tento slovník k používání

Ing. Karel Kozák, Ph.D.

Německo-český a česko-německý vojenský slovník. Militärwörterbuch Deutsch-Tschechisch, Tschechisch-Deutsch. Vydalo nakladatelství Fraus v Plzni v roce 2000. 1. vydání, ISBN 80-7238-093-1.

Proč jsem opustil Prahu (Československá armáda po Únoru 1948)

Vojenské obranné zpravodajství velmi pečlivě sledovalo aktivity vojáků, kteří si po únoru 1948 zachránili svůj život i život vlastních rodin odchodem do exilu, kde se aktivně zapojili do třetího odboje. Jedním z nich byl i armádní generál Antonín Hasal, legionář a přednosta Vojenské kanceláře prezidenta republiky v Londýně v letech 1940-44 a poté velitel Velitelství osvobozeného území [1]. Například 5. října 1948 páté oddělení hlavního štábu pořídilo následující opis jeho článku „Proč jsem opustil Prahu“ publikovaného v zahraničním tisku [2]. Jeho tehdejší analýza stavu čs. armády i mezinárodní situace, včetně politiky SSSR, mohla být impulzem vojenskému obrannému zpravodajství k další a podstatě krutější „očistě“ čs. armády na přelomu 40. a 50. let. A je otázkou, proč generál Hasal tak otevřeně promluvil, podobně jako mnozí jiní, až v exilu, kdy mohl oslovit jen omezenou (početně) skupinu exulantů a pracovníků zpravodajských služeb Západu. Nepochybují, že jedinečnost dokumentu si zaslouhuje pozornost.

* * *

Krátce po demisi prezidenta Beneše musel jsem se rozhodnout, ano nebo ne, zda-li přijmu kompromisní řešení. Bylo by to bývalo pro mne daleko snazší pokračovat dále podle direktiv nového lidového vůdce, komunisty Klementa Gottwalda. Rozhodl jsem se jednat jinak.

Kompromis s novými pány byl nemožnou věcí, nemohl jsem souhlasit s režimem, který odpírá jednotlivci jeho základní práva, svobodně si zvolit vládu a kritizovat ji, když je to oprávněno. Proto jsem dal přednost exilu.

Každá spolupráce s Vámi je nemožná

Události, které předcházely mému útěku z nového policejního státu, jsou pamětihodné. Od začátku jsem se cítil pozorován. Kdo nebyl nikdy sledován, těžko může pochopit úzkost, která člověka sevře v určitých okamžicích.

Dne 18. června 1948 byl jsem zavolán do kanceláře generála L. Svobody, ministra národní obrany. Sledován policejním autem, položil jsem si následující otázku: „Jestliže jsem takto sledován, dokud jsem ve službě, co bude, až budu chtít utéci?“

Po dobrém přijetí ministr přešel k motivu mé návštěvy a pravil: „Víte, můj milý, že nemůžete dále zastávat vaše nynější funkce a že se v tom nedá nic dělat.“

Nabízelo se mi, abych řídil oddělení „historické události“ v armádním časopise. Věda, že mé dny jsou kvůli mé minulosti sečteny, rozhodl jsem se hrát svoji úlohu až do konce a žádal jsem aspoň o měsíc dovolené, než nastoupím v novém přidělení.

Zuřivý komunist a generál Bulandr [3] byl jmenován na mé místo. Doprovázel jsem jej, na jeho žádost, k prezidentu Gottwaldovi.

Byli jsme uvedeni do jeho kanceláře a vyzváni, abychom se posadili. Obracel se ke generálu Bulandrovi, prezident mu řekl: „Rozhodl jsem se učinit Vás svým hlavním vojenským poradcem a rád bych věděl, co si myslíte?“

Generál odpověděl: „Činíte mi velkou čest, pane prezidente. Přijímám a budu se snažit, činit co bude v mých silách.“

Pak se prezident obrátil ke mně a pravil:

„A Vám, generále Hasale, povídám toto: rozumějte, že nyní všechna spolupráce s Vámi je nemožná.“

Zmínil se o mém novém jmenování a já jsem prohlásil, že je přijímám. Požádal jsem jej, aby jenom podepsal papír o mém propuštění. Trochu v rozpacích nad mojí žádostí prezident jej podepsal a tento doklad jsem ihned zaslal generálu Svobodovi.

Opustil jsem Pražský hrad jako na dovolenou, ve skutečnosti to byl pravý odchod.

Jsa přísně sledován, dozvěděl jsem se od svých přátel, že policie vydala rozkaz, abych byl zatčen, budu-li nalezen kdekoli blízko západních hranic. Abych umlčel pověsti týkající se mé osoby, rozhodl jsem se jako poslední oficiální akt, býti přítomen ceremonii, která se odbývala na jugoslávském vyslanectví na počest nového vyslance.

Tři dny po té malé slavnosti, kdy jsem měl příležitost srovnávat eleganci prezidenta Gottwalda s principy jednoduchosti, jak jsou dirigovány ve spisech Marxe a Lenina, má žena a děti a já přišli jsme do opuštěného lesíka podél německé hranice. Bylo to druhého července. Náš průvodce nám řekl po dlouhém bloudění, že musíme pokračovat pěšky. Potřebovali jsme čtyři hodiny, abychom přešli hranice a vešli do americké zóny [4]. Německé strážce nebyly překvapeny, když nás uviděli, nebyli jsme první ani poslední, kdo utíkal před komunismem. Ze se strážnice pohraniční hlídky náš příchod byl telefonicky ohlášen americkým úřadům. Zakrátko jsme již byli u Američanů a jedli náš první oběd v exilu v malém pokojíku, který byl pro nás připraven. Ještě jsme ani neskončili, když americký voják zaklepal na naše dveře a přinesl nám zákusky. Toto gesto mi připadalo mého ubohého přítele Jana Masaryka, který vyprávěl rád známou historku: „Nejlépe poznáte, zda-li žijete ve státě demokratickém nebo totalitním, když ráno někdo zaklepe na vaše dveře. Je-li to mlékař, můžete být klidný, je-li to tajná policie, nepotřebujete dlouho, abyste dokonale porozuměl.“

Nedůvěra k čs. armádě

Krátce po konferenci zahraničních ministrů zemí nacházejících se za železnou oponou ve Varšavě, dostal jsem ve své funkci šefa vojenské kanceláře prezidenta Československé republiky určité informace zvlášť zajímavé. Dozvěděl jsem se mimo jiné, že reprezentant Čs. republiky dr. V. Clementis [5] byl vážně napomínán sovětským delegátem ohledně stavu čs. branné moci. Sovětský ministr zahraničí Molotov [6] řekl, že čs. armáda je špatně vyzbrojena, nedostatečně mechanizována a nedostatečně ozbrojena. Sovětský voj. přidělenec v Praze, oznámil do Moskvy, že čs. armáda je špatně vycvičena a její bojový duch velmi nízký. Tato zpráva byla sdělena generálovi Svobodovi, ministru národní obrany Čs. republiky.

Tato nespokojenost nebyla pro mne ničím novým. Od května 1945 Sověti vykonávali tlak na čs. vojenské představitele pro reorganizování armády a letectva podle vzoru Rudé armády. Během tří let Moskva posílala sovětské vojenské experty za účelem

uskutečnění spolupráce mezi armádami obou zemí. Ale projekt zkrachoval, a to vysvětluje proč sovětské kruhy nemají důvěru k čs. armádě přes nedávné čistky [7].

Skutečně p. Clementis byl obětí hněvu p. Molotova, poněvadž armáda i letectvo čs. republiky jsou stále plny elementů, které jsou Sověty považovány za „málo bezpečné a reakční“. Neudivuje tedy, že Moskva nechce poskytnouti úvěry armádě, která nemá její plnou důvěru.

Sovětské plány

Jelikož projekt spolupráce ztroskotál, Rusové zamýšlejí učinit z Československa odrazový můstek. Chtějí, aby Čechy a Morava jim sloužili jako shromažďovací body pro jejich armády v první fázi války. Česká armáda dostane za úkol zadržovat nepřítele v horských soutěskách Čech, zaplňujíc tak jakýsi druh „sebevražedného poslání“.

Již Bismarck [8] porozuměl strategické důležitosti Čech, když pravil, kdo je pánem Čech, je pánem Evropy. Tato poznámka je vždy pravdivá; naše země se tak stane čepem gigantické fronty od moře Baltického k Adriatickému.

Rozsáhlá vojenská cvičiště jsou budována a vyzbrojena v západním pohraničním pásmu Československa. Díky těmto, Rusové lehce mohli v tajnosti koncentrovati vojenské síly dosti důležité na těchto předsunutých místech. Pohlédneme-li na mapu, vidíte, že pohraniční hory Čech a Moravy tvoří skoro úplný kruh přirozených opevnění. Tato pohoří nejsou jen výhodná v ohledu obranném, nýbrž umožňují shromažďovat síly a materiál pro účely ofenzivní.

Nezapomínejme, že Československo disponuje velkým těžkým průmyslem a zvláště ocelárnami a uhelnými doly. Poslední války potvrdily jejich důležitost, jejich produkce velkou měrou zlepšovala válečný stroj Hitlerův a až do posledních dní konfliktu Československo zásobovalo německou armádu těžkou výbrojí.

Rusové nezapomínají na záležitost letectva. Ví, že Československo tvoří dokonalou předsunutou základnu a jeho železnice jsou strategicky důležité díky dvěma sítím, probíhajících jedna od severu k jihu a druhá od západu k východu. Komunistický šéf podepsal ve svém pětiletém plánu přednost výstavby komunikačních spojů vedoucích z východu na západ. Je to přímý výsledek sovětských požadavků.

A přes všechny výhody, které Rusové mají, hledí, jako nikdy před tím, vymýtit z československé armády každou možnost sabotáže větších rozměrů. Po nezdařeném plánu zmechanizovat stejně armádu ruskou a českou, Rusové aspoň politicky podmanili zemi! Použijeme-li žargonu sovětské ideologie „lidová republika musí mít politickou armádu“. To znamená, že všichni důstojníci a mužstvo musí být uvědoměno o politických úkolech, určených zemi, musí být oddáni režimu, sovětskému Rusku a komunismu. Čechům bylo již uloženo, aby zavedli do armády „politické komisarý“ sovětského stylu.

Toto nařízení nebylo nikdy provedeno, ale byl utvořen kompromis, nový typ důstojníka byl zaveden v armádě a v letectvu - osvětový důstojník. Práce těchto pravých komunistů pozůstává z vysvětlování běžných politických problémů vojákům pozemní armády a letectva. Jest to počátek zániku demokratické armády.

Sovětský voják jest primitivní tvor, úplně podléhající impulsům a vnějším dojmům. Sovětský režim se skládá z neuvěřitelné směsi vitality a lhostejnosti, dobroty a krutosti,

skutečné inteligence a úplně zdeformovaného úsudku. Poznal jsem to sám, když jsem bojoval proti bolševikům v r. 1917-1919. Byla to epocha, kdy československé legie bojovaly po boku spojenců přes celou Sibiř až do Vladivostoku. Toto moje prvotní mínění jsem si pokaždé potvrdil, když jsem měl příležitost setkat se s ruskými důstojníky a vojáky.

Sovětský voják po třicet let poslouchal diktaturu, která stále opakovala, že „stát je všemohoucí, má vždycky pravdu, že nemá být nikdy žádným způsobem kritizován a že žádná oběť není dost velkou pro ty, kteří stojí v čele“. Sovětský voják musí být fanatikem, a proto nesmí nikdy pochybovat o tom, že komunistický režim je nejlepší a nejúspěšnější na světě.

Aby z mužstva učinilo fanatiky, vysoké sovětské velitelství snaží se je opět přesvědčit, že sovětský systém je stále ohrožován kapitalistickým světem a že sovětský bojovník nemá ničemu věřit, jen svým oficiálním místům. Jeho duch musí zůstat pružný a dostatečně primitivní, vnímavý odpovídat na všechny impulsy a propagační kampaně pořádané státem.

Západní demokracie nesmí nikdy zapomenout na tyto základní pravdy, když mají určit nejvhodnější druh psychologického boje proti Rusům. Výběr zbraně pro tuto formu války je nesnadný, protože demokracie mají před sebou primitivní mozky, fanatické a úplně svedené. Sám vím, že sovětský voják je náchylný smrtelným úzkostem a zvláště vnímavý na panické zprávy. Jest to tvor lehce se přizpůsobující a nemůžete jej přesvědčit rozumem, přesnými informacemi a logickými diskusemi, že to, čemu věří je falešné a že jeho učitelé se zmylili.

Často jsem byl dotázán, co je nejslabší stránkou podle mého mínění sovětské vojenské moci. Odpovídám bez váhání: sovětský průmysl.

Rusové si kladou otázku surovin, dopravy a výroby a nadevše jakost vojenské výzbroje, která je základním problémem spolu s otázkou dálky a prudkosti další srážky. Na svém bývalém místě jsem měl příležitost pozorovat horečné úsilí Sovětů o zlepšení jejich válečné produkce co do jakosti a množství. Nezapomínejme, že od roku 1945 se páni v Kremlu připravují na válku, a že sovětský těžký průmysl figuruje v nynějším pětiletem plánu jako průmysl válečný.

Ze všech satelitních států Československo má nejlepší průmysl a to je to, co jej činí důležitým v očích Sovětů.

Měl jsem v ruce dokument týkající se milánských porad v roce 1947. Čeští komunisté byli obviněni z lhostejnosti „v přípravě na možné ohrožení ze stran kapitalistických zemí“ a hlavní příčina nespokojenosti sovětských soudruhů se týkala československého těžkého průmyslu. Před únorovými událostmi přivtělení československého průmyslu do průmyslu sovětského bylo tajně a postupně uskutečňováno.

Dnes již můžeme říci, že to byla enormně prováděná sabotáž. Český průmysl byl povinen vyrábět určité druhy výrobků, které potřebovaly Sověty, avšak po kterých nebyla vůbec poptávka na sovětských trzích. Většina z nich byly výrobky ukončené do polovic, ze kterých v Rusku se tak mohl vytvořit materiál, základní pro válku.

Hlavní myšlenkou tohoto jednání je pokračovat v tomto druhu výroby až do okamžiku, kdy bude možné otevření zahájit válečnou výrobu. Otázka hospodářské rovnováhy Československa byla vedlejší. Očekávaná hodina příšla, když komunisté vzali otěže vlády do svých rukou. Co se stalo? Těžký sovětský průmysl je pod přímou

neb nepřímou kontrolou Sovětů. Metody a organizace musí být tvořeny podle sovětských plánů a český průmysl nyní závisí kompletně v otázce surovin na sovětských dodávkách.

V případě války mezi Východem a Západem český průmysl představuje vhodný tah jen pro počátek. Velké nevýhody leží na jeho zranitelnosti vůči leteckým útokům, a proto Sověti, shromažďující co možno nejvíce materiálu před začátkem konfliktu, dopravují „nedohotovené výrobky“ pod přístřeší na východ. Ztráta českého průmyslu v první fázi války nebyla by tedy tak velkou pohromou pro Rusy, jak by se myslelo.

Např. závody Škoda v Plzni vyrábějí jednotlivé součástky pro kamióny a lokomotivy pro ruské železnice s širokým rozchodem. Tyto závody jsou ostatně úplně pod ruským komandem. Jsou to oni, kteří vlastně určují, které suroviny se pošlou do Plzně a co závody mají vyrábět. V uzávěru se může potvrdit, že Rusové používají průmyslu satelitních států co nejvíce pro jejich vlastní účely a bez ohledu na hospodářský efekt té které země.

80 ze 100 příslušníků armády bude se zdráhat bojovat proti Západu!

Armáda a letectvo Československa, posuzováno, jako bojující moc netvoří jistý element v případě války. Můj posudek je založen na určitém počtu faktů a mohl bych dát tufty příkladů, které potvrzují vzrůstající rozpolcení, ve kterých se utápí čs. branná moc. Pozemní armáda by ostatně mohla hrát jen skromnou úlohu jako spojenec sovětského Ruska, nejen z příčiny ubohosti své výzbroje technické a z nedostatečného výcviku svého mužstva, ale i proto, že jeho bojový duch je zvlášť skleslý.

Již jsem řekl, že komunisté sami uznávají, že v českém letectvu nejméně 80 ze 100 důstojníků a mužstva jsou politicky „pochybní“ a že by se zdráhali bojovat proti Západu. Toto procento je nižší v armádě, poněvadž nedávno byly provedeny čistky mezi důstojnictvem a poddůstojnictvem. Avšak armáda by mnoho neznamenal v očích Sovětů v případě světového konfliktu. Mnoho oportunistů, avšak málo komunistů!

Důstojnický a poddůstojnický sbor čs. armády je kompletně dezorganizován. Většina těch, kteří byli podezřelí ze sympatií k mocnostem Západu, byli vyloučeni z armády nebo přeloženi na podřadná místa. Političtí důstojníci v armádě jsou špióni v žoldu komunistické strany a dnes nikdo nikomu nevěří a každý se bojí.

Všechn smysl kamarádství a osobní bezpečnosti odešel, odnášeje s sebou ducha a morálku armády a letectva a já jich znám velký počet, byli výkvětem naší armády co do morálky i schopností. Jedině ti, kteří nejsou považováni za výslovné nepřátele nynějšího režimu zůstávají ve svých funkcích, avšak i mezi těmito je mnoho oportunistů, kteří nenávidí režim. Všichni vyšší důstojníci museli vstoupit do komunistické strany, a mohu říci, že mezi nimi se těžko najde deset ze sta skutečných komunistů. Proto sama strana je znepokojena nad armádou a letectvem a je jisté, že nové čistky přijdou co nevidět. Tyto čistky půjdou znovu na úkor čs. armády.

Nezapomínejme, že dnes Češi a Slováci jako národ jsou rozděleni na dva tábory: komunisti a protivníci Západu na jedné straně a antikomunisté a pro západníci na druhé straně. Tj. že když v Československu mladý muž vstoupí do armády k vykonání

vojenské presenční služby zařadí se automaticky na jednu, nebo druhou stranu ideologické bariéry. Je nepochybné, že tábor příslušníků ideologie západní je důležitější než onen druhý, a proto se denně zvětšuje. Takový je skutečný stav, hluboce zakořeněný v armádě. Česká mládež a zvláště studenti jsou prudce antikomunističtí. Všechno úsilí komunistické strany na převychování mládeže je marné. Z těchto všech důvodů československá armáda a letectvo jsou vzdáleny toho, aby tvořily element bezpečný pro Rusko ve válce, která by vypukla proti Západu.

Moskva to ví velmi dobře, a jsem si jist, že sovětské autority nekládají nejmenší důvěru v naši armádu. Kreml musí počítat bez ní.

Připravil Z. V.

Poznámky k textu:

1. Podrobněji Vališ, Z.: Armádní generál Antonín Hasal-Nižborský, VR 1/93, s. 112-113.
2. Archiv ministerstva vnitra ČR (dále jen AMV), S-545-8.
3. Rudolf Bulandr byl původně zpravodajským důstojníkem. Například 8. 2. 1942 jako velitel čs. výcvikového střediska-východního zaslal svému představenému tuto depeši: „*Nemáme zájem o další zprávy o ruských válečných zkušenostech. Rudá armáda není ani armáda a ruské jednotky jsou vlastně hordami negramotných a nekulturních mužiků. Nebudete přece žádat, pane generále, abychom se učili u těchto ubožáků.*“ Komunistou se stal v roce 1945, „zuřivým“ po svém působení u brněnského sboru, kde se dostal do úzkého kroužku vysokých důstojníků krajského tajemníka KSČ O. Šlinga. Později byl právě pro tyto styky zatčen a odsouzen.
4. Odcházel spolu s rodinou generála Mikuláše Ferjenčíka.
5. JUDr. Vlado Clementis, slovenský komunistický politik, byl v dubnu 1945 ustanoven státním tajemníkem na ministerstvu zahraničních věcí, po smrti Jana Masaryka se stal ministrem zahraničních věcí. Později odsouzen a 3. 12. 1952 popraven.
6. Vjačeslav Michajlovič Molotov, Stalinův ministr zahraničních věcí, vl. jménem Skrjabin (1890-1986).
7. Později, v dubnu 1950, to byl důvod odvolání k generála L. Svobody z funkce ministra národní obrany.
8. Otto von Bismarck (1815-1898), německý státník a diplomat, reprezentant junkerstva. Od 1862 pruský ministerský předseda a ministr zahraničních věcí. Prosazoval sjednocení Německa pod pruským vedením, později kancléř tzv. druhé německé říše.

E - Voz - Žir
(5 str.) (4, 5 str.)

9621-5,34
11243-6,24

Informace

Generálmajor Ing. Petr Voznica, CSc.,
podplukovník Ing. Miroslav Žirovnický

České ozbrojené síly po roce 1990 v zahraničí

Mnozí zástupci ozbrojených sil České republiky po roce 1990 a v následujícím období byli překvapeni dotazy zahraničních kolegů na zkušenosti z účasti na zahraničních vojenských aktivitách. Tyto dotazy byly kladeny zejména od vojáků těch států, které své příslušníky posílají do zahraničí naprosto běžně. V současnosti si uvědomujeme, že politická rozhodnutí přivedla i vojenské specialisty České republiky do nové situace, kdy již část příslušníků ozbrojených sil má zkušenosti z uplatňování své profese mimo vlastního území.

Tuto skutečnost jsme si uvědomili při mezinárodní výměně informací v rámci výstavby evropské bezpečnostní a obranné struktury na bázi členství v NATO, Západoevropské unie (WEU), respektive Evropské unie (EU), a v Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Od roku 1990 již můžeme hovořit o zkušenostech českých vojáků od *Desert Stormu* po Kosovo.

Historie účasti

DESERT STORM v Království Saúdské Arábie byl místem, do něhož bylo dne 10. prosince 1990 letouny amerického vojenského letectva C-5 GALAXY, 500 km od Rijádu, do města Chálida, přepraveno celkem 169 vojáků. První poválečné vystoupení československých vojáků bylo posíleno na konečný početní stav 248 příslušníků. Organizační složení představovaly tři protichemické odřady a skupina učitelů protichemického zabezpečení s nezbytnou logistickou a bojovou podporou. Tato speciální protichemická jednotka pod národním označením ČSFR se účastí ve válce v Perském zálivu postavila na stranu spravedlnosti ve shodě s celosvětovým míněním. K nejvýznamnějším oceněním českých vojáků v operaci Pouštní bouře patřila medaile Za osvobození Kuvajtu, udělená králem Saúdské Arábie Abd-Al-Azízem, a Bitevní řád udělený ministrem obrany, letectva a generálním inspektorem Království Saúdské Arábie.

Mise UNPROFOR od dubna 1992, v souladu s rozhodnutím Rady bezpečnosti OSN č. 721. Zahájena příprava mírových sil zřízením Výcvikového střediska mírových sil OSN v Českém Krumlově. Naši příslušníci působili od roku 1992 v prostoru Republiky Srbská Krajina v sektoru Jih, spolu s francouzskými a keňskými vojáky v síle pěšího praporu s podporou v početním složení 502 vojáků.

Od 1. ledna 1993 po rozdělení Československa se Armáda České republiky zapojila v rámci nadnárodních mírových sil do operací k řešení multietnických konfliktů na balkánském území jako záloha velitele sektoru. Mimo jiné se česká vojenská jednotka významně přičinila na záchraně francouzských vojáků uvězněných v srbském obklíčení.

V březnu 1995 byla mírová mise OSN UNPROFOR rozdělena na tři relativně samostatné části. Zatímco v Bosně a Hercegovině zůstala pod stejným názvem, v Chorvatsku byla označena kódem UNCRO a v bývalé Makedonii UNPREDEP.

V misi UNCRO působil český prapor, posílený až na 958 osob o mechanizovanou, průzkumnou a ženijní rotu. Území střežené praporem mělo rozlohu 1918 km² na hranicích Chorvatska s Bosnou o délce 90 km.

Mise UNTAES od roku 1996 v souladu s rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 1037. Česká polní nemocnice se 120-členným personálem byla nasazena v prostoru východní Slavonie. Hlavní úkol spočíval v nápomoci při demilitarizaci země a při dohledu nad návratem 80 000 uprchlíků.

Pozorovatelské a zastupitelské mise probíhaly v zahraničí souběžně s účastí v mírových silách. V různých státech světa sloužili a slouží naši vojáci jako pozorovatelé OSN a OBSE. Například v Angole, Namibii, Mosambiku, Libérii, Prevlace, Kosově, Sierra Leone, Konžské demokratické republice, Bosně a Hercegovině, Iráku, Gruzii, Čečensku, Albánii, Chorvatsku, Abcházii, Moldávii, Makedonii, bývalé Jugoslávii a ve štábu přípravy operace Náhorní Karabach. Dobré jméno získali naši důstojníci pracující v různých zahraničních zastupitelstvích a orgánech NATO, OSN a OBSE ve Vídni, Monsu, Bruselu i v New Yorku.

Mise IFOR - únor 1996: naši vojáci vyměnili modré přilby a bělostná vozidla s nápisem UN za bojovou výstroj. Vojenská mise měla více taktické činnosti. Vyslán byl mechanizovaný prapor IFOR v síle 1000 osob do Bosny a Hercegoviny.

Mise SFOR I - leden 1997, kde bylo přibližně 700 osob ve stejném prostoru.

Mise SFOR II - červen 1998, kde plní úkoly až do současnosti již s redukovánými počty na 558 osob, ale s navýšenou oblastí odpovědnosti. Do výzbroje byla zahrnuta BVP a OT-64 s výzbrojí, ve složení tří mechanizovaných rot s podporou v sektoru SW britské divize a kanadské brigády. Česká vrtulníková jednotka BANJA LUKA nalétala za měsíc průměrně 220 hodin, což činilo 350 letů. Transportní jednotka SPLIT transportními letouny L-410 a An-26 na základě požadavků české a anglické strany nalétala 2000 hodin, což činilo 1700 letů. Celkem přepravila 12 600 cestujících a stovky tun nákladu.

Mise UNTAES - červen 1998: polní nemocnice s 80-členným personálem.

Mise AFOR v Albánii a Turecku, spočívající v nasazení polní nemocnice: bylo uskutečněno od května 1999, kdy čeští vojáci a zdravotníci ve složení polních chirurgických týmů se 100-členným personálem úspěšně prosazovali všestrannější přístup v oblasti humanitárních potřeb, mezinárodních zákonů a lidských práv, spojených s masovým exodem kosovských uprchlíků vyhnaných ze svých domovů.

Mise KFOR - červen 1999. V rámci působení mnohonárodnostních sil NATO na území Kosova vyslala Česká republika, již jako člen Aliance, na toto území průzkumnou rotu s nezbytnou logistickou i ostatní podporou. Průzkumná rota měla původně 125 osob a nyní má po doplnění letecké podpory 196 osob. Jednotka se zapojila do operace JOINT GUARDIAN počátkem července 1999 a působí v Kosovu do současnosti.

PERSKÝ ZÁLIV - 1990-1991 - chemická jednotka (cca 250 lidí)

CHORVATSKO

UNPROFOR (duben 1992 - březen 1995)

UNCRO (březen 1995 - leden 1996)

UNTAES (květen 1996 - červen 1998)

BOSNA A HERCEGOVINA

IFOR (únor 1996 - leden 1997)

SFOR I (leden 1997 - červen 1998)

SFOR II (červen 1998 - pokračuje)

ALBÁNIE (poľní nemocnice)

AFOR (květen 1999 - srpen 1999) - **ALLIED HARBOUR**

KOSOVO

Recce Coy, (An-26)

KFOR (červen 1999 - pokračuje) - **JOINT GUARDIAN**

Dne 24. března 1999 zahájila Aliance letecké údery na Svazovou republiku Jugoslávii, neboť použití síly zbylo jako jediný prostředek, jak zabránit většímu lidskému utrpení a násilí proti civilnímu obyvatelstvu Kosova. Objevil se nový pojem „humanitární intervence“. Z vojenského hlediska byla nová strategická koncepce odvážným krokem vpřed a se zkušenostmi získanými v průběhu konfliktu v Kosovu zajistila, že NATO má prostředky k rozvinutí a zůstává přiměřené k tomu, aby se dokázalo vypořádat s budoucími riziky.

Česká republika svým rozhodnutím vyslat své vojenské jednotky do Kosova zohlednila „seznam důvodů“, které schválil český parlament. Důvody spočívaly v tom, že Jugoslávie nespĺnila požadavky stanovené rezolucemi 1160 a 1199 Rady bezpečnosti, založené na Chartě OSN. Nadále docházelo ke zvyšování rizika humanitární katastrofy, dokumentované v hlášení generálnímu tajemníkovi OSN Kofi Annanovi dne 4. září 1998. Fakticky byla nemožnost rychle získat rezoluci Rady bezpečnosti udělující mandát k použití síly a fakt, že rezoluce 1199 uvádí, že zhoršování situace v Kosovu představuje ohrožení míru a bezpečnosti v regionu. Kancléř SRN Gerhard Schröder s ohledem na rezoluci 1199 řekl, „že si NATO nedalo samo sobě mandát, ale jednalo v rámci OSN“, ale zároveň zdůraznil, že „monopol a odpovědnost za použití síly pro zachování světového míru a mezinárodní bezpečnosti má Bezpečnostní rada“. Ministr zahraničí SRN Rudolf Scharping vyhlásil, že se „mezinárodní právo musí dále vyvíjet, aby se hromadné porušování lidských práv stalo legálním základem vojenské intervence“.

Naše průzkumná rota KFOR působí v prostoru mnohonárodnostní brigády Střed. V sestavě bojového skupení (BG) 1st Prince Wales Royal Regiment. Základna této roty je dislokována ve vesnici Gornij Sibovac, kde plní úkoly v podřízenosti britského vojenského uskupení s velitelstvím v Podujevu (její prostor odpovědnosti je 25 km dlouhý úsek severně kosovsko-srbské hranice s přilehlým prostorem).

Mezi hlavní úkoly průzkumné roty patří: střežení kosovsko-srbské hranice a monitorování veškeré činnosti na svěřeném úseku hranice a v příhraniční oblasti; evidování a zajištění bezpečného návratu uprchlíků do příhraniční oblasti a vytvoření

podmínek pro obnovu mírového soužití kosovských Srbů a Albánců v prostoru působení rot; ochrana srbské menšiny v příhraniční oblasti a poskytování pomoci humanitárním organizacím v jejich aktivitách na území Kosova.

Všeobecná situace v prostoru české zpravodajské odpovědnosti 2.pzr SEKIRAČA je nyní klidná, v uvedené době bez incidentů. Nyní zde slouží česká vojenská průzkumná rota z Vimperka 2. mechanizované brigády Písek.

Kromě svého základního poslání v současné době plní česká průzkumná rota KFOR také úkoly pro CIMIC (vojensko-civilní spolupráce). Jako jsou například opravy dvou základních škol v Sibovaci, které byly provedeny v rámci peněžního daru za tři miliony korun od MZV ČR. Dále je naše vojenská jednotka realizačně zainteresována ve hnutí STONOŽKA, jež spočívá ve spolupráci s norskou-českou stranou. (Děti malují obrázky a prodávají je a z výnosů jsou hrazeny humanitární dary, jako jsou například sanitky do Kosovské Prištiny, nebo jsou směřovány k odminovacím aktivitám, kde chtějí zakoupit odminovací stroj „Big Foot“.)

Na základě dosavadních zkušeností z naší účasti na humanitárních operacích lze formulovat následující závěry:

- a) **Je nezbytné respektovat a zajišťovat dodržování zákonů** v mezinárodních, humanitárních a lidských právech.
- b) **Prosazovat všestrannější přístup v oblasti humanitárních potřeb**, kdykoli vyvstanou. Lidé, kteří potřebují pomoc, ať už jsou kdekoli, mají stejný statut a stejné právo na pomoc.
- c) **Snažit se realizovat další aktivity** zaměřené na odstranění hlubších příčin krize a nastolení míru a stability.
- d) **Usilovat o spolupráci s jinými pracovníky mezinárodní komunity** na zlepšení systémů mezinárodní pomoci a na zavedení mechanismů včasné součinnosti.
- e) **Dohodnout si „základní pravidla“**, která zamezí špatné distribuci materiálu humanitární pomoci.
- f) **Dodržovat princip nestrannosti** - například při zmenšování následků lidského utrpení, aniž bychom někoho diskriminovali z důvodů politických či jiných. Je třeba se věnovat naléhavějším případům.
- g) **Zasazovat se o co nejpřesnější vyhodnocení potřeb** a jasný rámec standardů a zodpovědnosti od těch, kteří pracují na distribuci humanitární pomoci.
- h) **Zapojit členy komunity** stížené krizí do hledání trvalého řešení, které bude respektovat jejich práva a důslednost.
- i) **Pokud je to možné**, napomáhat vytváření komunit a společenství a rozvíjet odolnost vůči možným krizím v budoucnosti.



Česká republika patří mezi státy, které se do mírových operací OSN, OBSE a NATO aktivně zapojují a budou pokračovat i v budoucnosti. Je i jedinou zemí ze 36 zemí, která má v současné době vyslány své vojenské jednotky v mírových operacích JOINT GUARDIAN (KFOR) a mnohonárodnostních sil JOINT FORGE (SFOR II) na území Bosny a Hercegoviny na obou stranách fronty. Vzhledem k počtu obyvatel vlastně patříme mezi nejaktivnější členské státy OSN a NATO a naše kontingenty v operacích sil SFOR, KFOR a AFOR představují národní příspěvek, který proporcionálně odpovídá angažovanosti například Francie.

F - Šmondrák

F - Šmondrák - 2

F - Šmondrák Obr. 2

12. (11. 3/4)

19348 - 10,74
22244 - 12,35

Podplukovník Dr. Ing. Josef Š m o n d r á k

Zajištění obrany státu z pohledu zákona č. 309/2000 Sb.

Článek pojednává o zákonu o obranné standardizaci, katalogizaci a státním ověřování jakosti výrobků a služeb určených k zajištění obrany státu [1] a svým obsahem logicky navazuje na již zveřejněná pojednání ve Vojenských rozhledech [2], vysvětlující základní podstatu a funkce kodifikačního systému NATO (NCS - NATO Codification System), včetně analýzy vzájemného vztahu mezi kodifikačním systémem NATO a průmyslem (výrobci a dodavateli položek zásobování). Jeho hlavním smyslem je rozebrat především oblast katalogizace, i když z důvodu udržení celkového kontextu krátce pojednává i o obranné standardizaci a státním ověřování jakosti

* * *

Zákon o obranné standardizaci, katalogizaci a státním ověřování jakosti výrobků a služeb určených k zajištění obrany státu vytváří legislativní prostředí a podmínky pro možné využívání systému katalogizace respektujícího zásady a principy platné pro činnost kodifikačního systému NATO dalšími subjekty státní správy, zejména těmi, které obhospodařují velké množství materiálních prostředků, tedy včetně rezortu obrany.

Zákon má tři základní části (viz **obr. 1**). První část pojednává o obranné standardizaci, katalogizaci a státním ověřování jakosti výrobků a služeb určených k zajištění obrany státu.

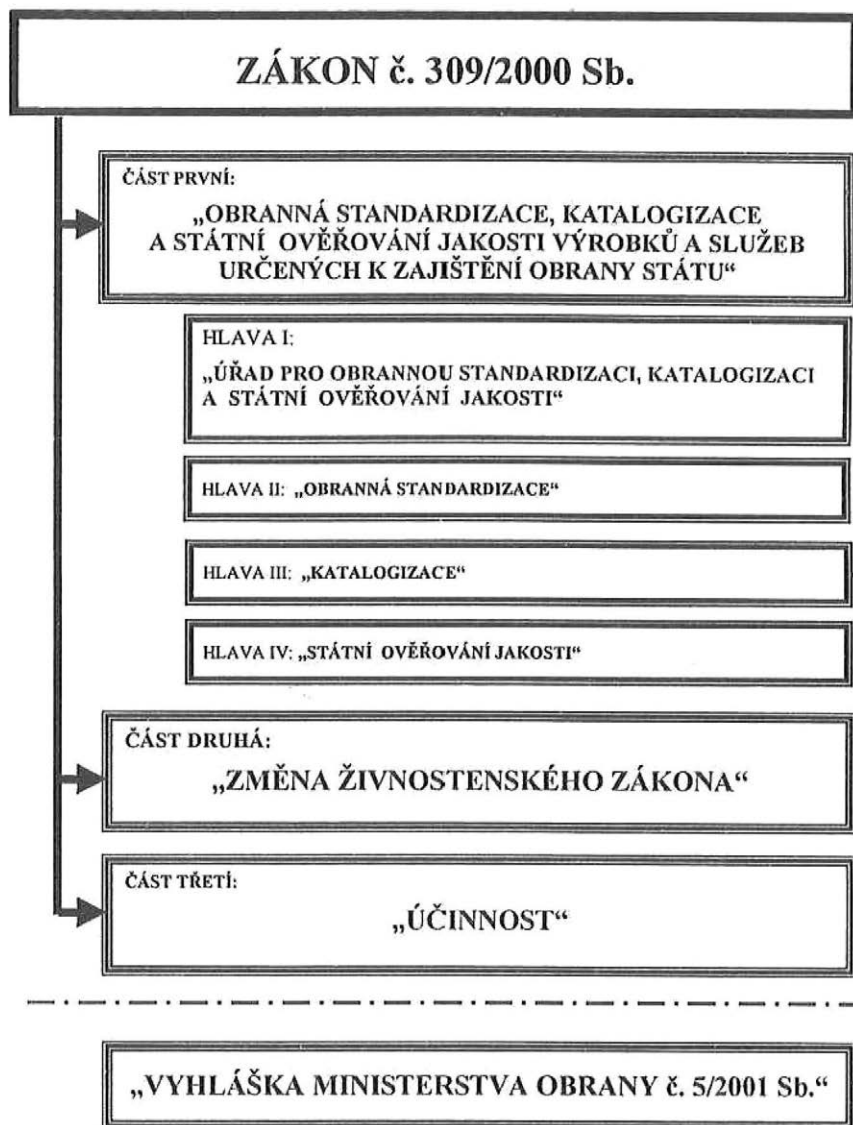
Vymezení právního rámce umožňujícího podnikání právnických a fyzických osob v oblasti katalogizace vyžaduje provést i dílčí změny v živnostenském zákoně. Tato skutečnost je řešena v druhé části zákona, v níž je stanoveno doplnění přílohy číslo 2 živnostenského zákona o živnost s názvem „zpracování návrhu katalogizačních dat“.

Doplňujícím dokumentem, jehož vydání a právní rámec přímo determinuje § 16 zákona, je vyhláška **ministerstva obrany č. 5/2001 Sb.** [3], která specifikuje a vysvětluje některá další pravidla a zásady platné pro oblast katalogizace. Zabývá se zejména problematikou katalogizační doložky, stanovuje vzory tiskopisů, žádostí, oznámení a přehledů souvisejících s katalogizací a stanovuje vzor osvědčení o způsobilosti zpracovávat návrh katalogizačních dat o výrobku.

Celkové pojetí zákona

Obrannou standardizací, katalogizací a státním ověřováním jakosti výrobků a služeb určených k zajištění obrany státu se zabývá první část zákona, která obsahově zahrnuje (**obr. 1**) problematiku:

- spojenou se zřízením a působností úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti (hlava I),



Obr. 1: Členění zákona č. 309/2000Sb.

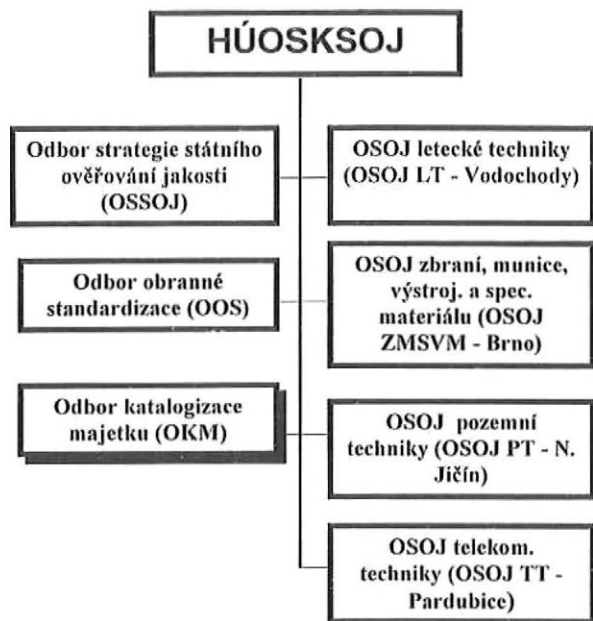
- obranné standardizace (hlava II), katalogizace (hlava III) a státního ověřování jakosti (hlava IV).

◆ **Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti**

Zákon ukládá zřídit v rámci organizační struktury Ministerstva obrany ČR úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti s celostátní působností

a se sídlem v Praze. Jednou z jeho základních povinností stanovenou zákonem je spolupracovat v oblasti standardizace, katalogizace a státního ověřování jakosti, zejména s ministerstvy ČR, jinými správními úřady, kraji a s příslušnými orgány NATO, obdobnými úřady nebo orgány členských států NATO a obdobnými úřady nebo orgány jiných států.

Roli tohoto úřadu v plném rozsahu plní stávající **Hlavní úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti** (dále jen HÚOSKSOJ nebo hlavní úřad pro obrannou standardizaci), jehož organizační struktura je uvedena na **obr. 2.**



Obr. 2: Organizační struktura Hlavního úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti (HÚOSKSOJ)

◆ **Obranná standardizace**

Přístupování ČR ke standardizačním dohodám NATO (*STANAG - Standardization Agreement*) vytváří podmínky pro:

- používání stejných nebo podobných postupů a způsobů činnosti v oblasti operační, logistické a administrativní,
- zavedení stejné nebo podobné výzbroje, munice a jiného materiálu.

Praktické přistoupení k určité standardizační dohodě NATO se realizuje prohlášením, kterým se přijímá v celém rozsahu nebo s výhradou k některé z jejích částí.

Standard, zákonem pro podmínky ČR definován jako tzv. **český obranný standard** (ČOS), stanovuje požadavky na výrobky, služby a na postupy při činnostech, které slouží k zajištění obrany státu.

Zákon jednoznačně stanovuje uplatnění požadavků příslušné standardizační dohody, k níž Česká republika přistoupila, v každé uzavírané smlouvě, pokud tato skutečnost z této dohody vyplývá.

Příkladem je standardizační dohoda STANAG 4177 (jednotný systém získávání dat), která determinuje vztahy mezi uživatelem kodifikačního systému NATO a výrobcem (dodavatelem) položek zásobování. Tato dohoda, k níž ČR přistoupila a je rozpracována v příslušných rozkazech MO, předpisech a směrnících, vyžaduje, aby příslušné orgány Akvizičního úřadu MO ve spolupráci s **odbohem katalogizace HÚOSKSOJ** uplatňovaly požadavek na zabezpečení procesu katalogizace v rámci uzavíraných obchodně závazkových vztahů na nákup majetku definovaného jako položka zásobování.

Přistoupení ČR ke standardizační dohodě HÚOSKSOJ oznamuje příslušným orgánům NATO a zveřejňuje tuto skutečnost v rámci ČR pro odbornou veřejnost ve „Věstníku Úřadu pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví“.

Důležitým úkolem hlavního úřadu pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) je **zajišťování tvorby nových standardů**. Standard se vytváří:

- přijetím požadavků příslušné standardizační dohody NATO,
- na základě návrhu ministerstva nebo jiného správního úřadu jako navrhovatele.

Zpracování návrhu standardu oznamuje HÚOSKSOJ ve věstníku a stanovuje lhůtu pro jeho posouzení. Návrh se zasílá k posouzení taktéž ministerstvům a jiným správním úřadům, jejichž působnosti se věcně dotýká. Pokud v době stanovené na posouzení předloženého návrhu nejsou zaslána požadovaná stanoviska, má se za to, že příslušné ministerstvo nebo jiný správní úřad s návrhem standardu souhlasí.

Pokud návrh standardu odpovídá stanoveným formálním i obsahovým požadavkům je podroben schvalovacímu řízení, pokud jim neodpovídá, je vrácen navrhovateli k dopracování.

Vrcholným orgánem zastřešujícím oblast standardizace je **odbor obranné standardizace HÚOSKSOJ** (obr. 2).

♦ Katalogizace

Vstup ČR do NATO a následná ratifikace (01.2000) a implementace (02.2000) standardizačních dohod STANAG 3150, 3151, 4177 a 4199 spolu se splněním dalších opatření, vytvořily podmínky pro rutinní provoz **jednotného systému katalogizace majetku (JSKM)** v rezortu obrany. Skutečnost, že JSKM zvyšuje efektivnost zásobovacích operací a zjednodušuje komunikaci mezi jeho uživateli jak na národní, tak i mezinárodní úrovni, vedla k rozhodnutí vytvořit legislativně-právní podmínky umožňující využívání systému katalogizace i mimo rezort obrany ČR. Tento zámysl byl naplněn právě zákonem č. 309/2000 Sb.

Problematika katalogizace je v zákoně obsažena v § 9-16. Navíc se jí zabývá i zmiňovaná vyhláška ministerstva obrany [3], jejíž zpracování a vydání bylo uloženo § 16 zákona.

Katalogizace je zákonem definována jako pořízení a aktualizace katalogizačních dat o výrobku, výrobcí a dodavateli. Katalogizační data jsou nezbytná pro přidělení **katalogizačního čísla výrobku a katalogizačního kódu výrobce/dodavatele** hlavním úřadem pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ). Data mohou být zpracovávána

bud' tímto hlavním úřadem, uživatelem systému katalogizace nebo agenturou - tj. fyzickou nebo právnickou osobou, které k tomuto účelu HÚOSKSOJ vydal osvědčení o způsobilosti zpracovávat návrh katalogizačních dat o výrobku.

Výrobek ve smyslu zákona odpovídá položce zásobování definované kodifikačním systémem NATO.

Katalogizačním číslem výrobku se rozumí třináctimístný numerický kód přidělený výrobku. Jeho struktura a vypovídací hodnota je totožná se strukturou a vypovídací hodnotou skladového čísla NATO (*NSN - NATO Stock Number*). Obdobně je tomu i u katalogizačního kódu výrobce/dodavatele. Tento pětimístný alfanumerický kód, který přiděluje hlavní úřad pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ), je totožný s kódem NCAGE (*NATO Commercial and Government Entity Code*) přidělovaným v rámci kodifikačního systému NATO. Tento kód, který zabezpečuje jednoznačnou identifikaci jak dodavatele výrobku, tak i jeho výrobce, přiděluje HÚOSKSOJ dodavateli nebo výrobcí, který může být zároveň i dodavatelem, na základě jeho „Žádosti o přidělení katalogizačního kódu“. Dodavatel může uplatnit tento požadavek i za subdodavatele, jejichž výrobky jsou součástí dodávaného celku, který podléhá katalogizaci.

Vrcholným orgánem zastřešujícím oblast katalogizace v ČR a plnícím roli národního kodifikačního úřadu dle zásad kodifikačního systému NATO je **odbor katalogizace majetku HÚOSKSOJ** (obr. 2).

♦ Státní ověřování jakosti

Dodržování požadavků na jakost výrobků určených k zabezpečení obranyschopnosti státu je v rámci NATO realizováno prostřednictvím k tomuto účelu vytvořených národních systémů zabezpečování jakosti. Činnost těchto systémů je založena na dodržování příslušných standardizačních dohod, které vytvářejí podmínky pro vzájemné uznávání systému zabezpečování jakosti.

V rámci těchto systémů pracují příslušné orgány pro ověřování jakosti. Jejich povinností je zabezpečovat požadovanou jakost výrobků dodávaných k zabezpečení vlastní obranyschopnosti a v případě potřeby spolupracovat při zabezpečování jakosti jak v rámci členských zemí NATO, tak i v rámci nečlenských zemí NATO, které v této oblasti spolupracují s příslušnými orgány Aliance.

Hlavním úkolem stanoveným zákonem státnímu ověřování jakosti je zjistit, zda dodavatel plní požadavky odběratele na jakost vyplývající ze smlouvy, tj. zda:

- dodávaný výrobek nebo služba se shoduje se stanovenými požadavky,
- dodavatel poskytuje záruky na jakost dodávaného výrobku nebo služby,
- dodavatel je schopen plnit další požadavky stanovené odběratelem ve vztahu k dodávanému výrobku nebo službě.

Naplnění takto stanoveného úkolu lze realizovat prostřednictvím odborného dozoru nad jakostí, konečnou kontrolu výrobku nebo služby či auditu jakosti.

Odborný dozor nad jakostí je zaměřen na ověřování výrobních procesů u dodavatele v průběhu plnění smlouvy uzavřené s odběratelem. Jeho cílem je zabezpečit, aby nakupovaný výrobek nebo služba splňovaly požadavky, které na jakost specifikoval odběratel.

Konečnou kontrolou prováděnou na hotových výrobcích a službách se ověřuje jejich shoda s požadavky stanovenými odběratelem ve smlouvě s dodavatelem. Na základě úspěšně provedené konečné kontroly vydá hlavní úřad pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) osvědčení o jakosti a kompletnosti, které je zárukou že přebírané výrobky a služby jsou v souladu se stanovenými požadavky na jejich kvalitu.

Audit jakosti prováděný HÚOSKSOJ na základě žádosti odběratele nebo dodavatele umožňuje získat základní informace o schopnosti dodavatele plnit požadavky odběratele na dodávaný výrobek nebo službu. Na základě provedeného auditu je dodavateli vydána zpráva, v níž je uveden výsledek provedeného auditu jakosti s výrokem „vyhovující“ nebo „nevyhovující“ a zároveň jsou v ní uvedeny zjištěné nedostatky. V případě, že výsledek auditu je vyhovující, vydá hlavní úřad pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) dodavateli ke své zprávě k provedení auditu i osvědčení o shodě systému jakosti s požadavky odběratele.

Zjištění závažných nedostatků při **provádění odborného dozoru, konečné kontroly** nebo **auditu jakosti** opravňuje HÚOSKSOJ v souladu s příslušnými ustanoveními zákona přerušit jejich průběh. Přerušeni spolu s uvedením důvodů je písemně sděleno dodavateli i odběrateli. Následně pokračování lze realizovat až na základě písemné žádosti podané dodavatelem, v níž je tento povinen písemně doložit způsob odstranění všech zjištěných nedostatků a prokázat, že opatření, které učinil k nápravě, jsou dostatečně účinná. V případě nevyhovujícího výsledku u auditu, může být stanovena i lhůta (max. 12 měsíců) k odstranění nedostatků.

Ověřování jakosti je zákonem řešeno prostřednictvím tzv. **státního ověřování jakosti**, které vrcholově zastřešuje **odbor strategie státního ověřování jakosti** HÚOSKSOJ.

Katalogizace a zákon č. 309/2000 Sb.

Z obecného pohledu lze **organizační strukturu** uživatelů kodifikačního systému NATO rozdělit do dvou úrovní:

- Mezinárodní úroveň* završenou kodifikačním systémem NATO jako celku se svým řídicím prvkem - výborem AC/135 NATO.
- Národní úroveň* obsahující národní systémy katalogizace respektující pravidla a principy platné pro činnost kodifikačního systému NATO. V ČR je takovým systémem tzv. jednotný systém katalogizace majetku rezortu obrany ČR, jehož činnost je řízena odborem katalogizace majetku hlavního úřadu pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ).

Zákon č. 309/2000 Sb. tedy vytvořil podmínky:

- o k možnému užívání systému katalogizace dalšími subjekty - uživateli, mezi něž mohou patřit zejména další ministerstva ČR, jiné správní úřady a kraje,
- o pro činnost agentur jako podnikatelských subjektů s činností zaměřenou na přípravu návrhu katalogizačních dat pro uživatele systému katalogizace, pokud tyto nemají k zabezpečení této činnosti ve své organizaci vytvořen vlastní organizační prvek s postačující kapacitou.

Hlavní úřad pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) plní prostřednictvím odboru katalogizace majetku úkoly ve dvou rovinách - v rovině mezinárodní a národní.

a) Z pohledu *roviny mezinárodní*, v souladu se zásadami kodifikačního systému NATO, odbor katalogizace majetku:

- plní úlohu národního kodifikačního úřadu,
- poskytuje katalogizační data o výrobcích příslušnému orgánu NATO, který je zařadí do hlavního seznamu odkazů aliančního kodifikačního systému (*NMCRL - NATO Codification System Master Cross Reference List*) a národním kodifikačním úřadům zemí užívajících kodifikační systém NATO v případě, že tyto požádaly o katalogizaci výrobku vyrobeného v ČR,
- vyžaduje ve prospěch uživatele systému katalogizace u zemí, užívajících kodifikační systém pro katalogizaci výrobku vyrobeného v jejich státě, na základě principu kodifikačního systému NATO, který je pod kontrolou národních/státních/kodifikačních úřadů (*NCB - National Codification Bureau*).

b) Z pohledu *roviny národní* je důraz položen na plnění úkolů směrem:

- k potenciálním uživatelům systému katalogizace,
- k agenturám.

Hlavní úřad pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) s potenciálním **uživatel**em na základě jeho žádosti projednává **podmínky pro užívání** systému katalogizace. Důležitým úkolem, který plní ve prospěch uživatele, je završení procesu katalogizace výrobků (viz **obr. 3**). V rámci této činnosti před vlastním přidělením katalogizačního čísla výrobku provede kontrolu úplnosti zpracovaného návrhu katalogizačních dat a v případě potřeby přiděluje katalogizační kód výrobce/dodavatele katalogizovaného výrobku. Pokud se v průběhu kontroly předloženého návrhu katalogizačních dat nevyskytnou žádné nedostatky, přidělí výrobku katalogizační číslo a zařazuje výrobek do systému katalogizace. V případě zjištění závažných nedostatků zákon opravňuje hlavní úřad přerušit řízení a vrátit návrh katalogizačních dat uživateli k odstranění nedostatků.

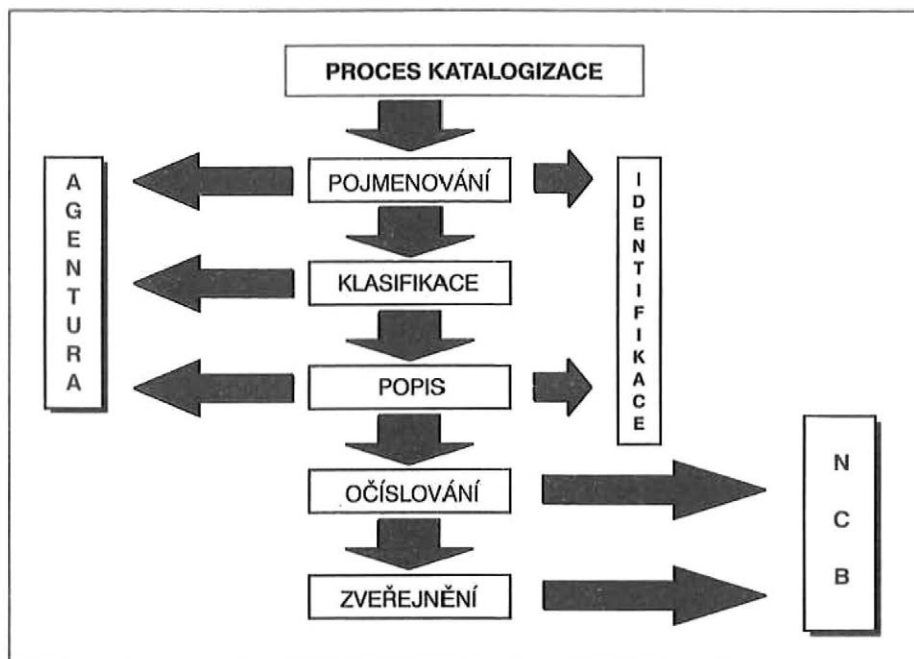
Další důležitou povinností hlavního úřadu pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) je zabezpečit, na základě předložené dokumentace k výrobku uživatelem, změnu katalogizačních dat tohoto výrobku. Všechny katalogizované výrobky, u nichž bylo zjištěno, že již nemají žádného uživatele, vyřazuje HÚOSKSOJ ze systému katalogizace. Cílem je udržet systém katalogizace neustále v aktuálním stavu umožňujícím poskytovat relevantní informace všem jeho uživatelům, mezi než patří zejména informace zahrnující přehled výrobků zařazených do systému katalogizace, přehled jejich uživatelů, dodavatelů a výrobců.

Hlavní úřad pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) má povinnost vydávat ve prospěch všech uživatelů systému katalogizace **přehled agentur**, kterým bylo vydáno nebo odejmuto osvědčení nebo pozastavena účinnost tohoto osvědčení.

Zákon v souladu s naším právním řádem vytváří podmínky umožňující podnikání právnických a fyzických osob, tzv. agentur. Jejich činnost (**obr. 3**) je zaměřena především na **zpracování návrhu katalogizačních dat** ve prospěch uživatele systému katalogizace, pokud tento nemá k tomuto účelu ve své organizační struktuře vytvořen vlastní prvek schopný tuto činnost dle zásad stanovených v zákoně zabezpečovat.

K tomu, aby mohly agentury výše uvedenou činnost provozovat, vytvořil zákon 309/2000 Sb. nezbytné podmínky pro provedení příslušných změn v zákoně č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (tzv. živnostenský zákon), ve znění zákona č. 286/1995 Sb., zákona č. 1477/1996 Sb. a zákona č. 159/1999 Sb.

Agentura může vyvíjet své aktivity na základě osvědčení vydaného úřadem. K tomu, aby jí mohlo být osvědčení vydáno, musí podat žádost, ke které přiloží další dokumenty



Obr. 3: Rozdělení úkolů při zabezpečování procesu katalogizace

definované zákonem a musí se podrobit testování, v jehož průběhu musí prokázat hlavnímu úřadu pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) schopnost zpracovávat návrh katalogizačních dat. V případě splnění zákonem stanovených podmínek vydá tento úřad agentuře **osvědčení o způsobilosti zpracovávat návrh katalogizačních dat o výrobku**. Toto osvědčení opravňuje agenturu nabízet své služby uživatelům systému katalogizace.

V případě, že agenturou zpracovaný návrh katalogizačních dat není v souladu se stanovenými požadavky, má HÚOSKSOJ právo pozastavit účinnost osvědčení o způsobilosti nebo je odejmout.

Zákonem přesně nadefinovaná práva a povinnosti každého subjektu podílejícího se na činnosti systému katalogizace umožňují bezproblémovou činnost systému.

Mezi základní povinnosti uživatele systému katalogizace patří povinnost předat hlavnímu úřadu pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) **návrh katalogizačních dat o výrobku** s uvedením agentury, která jej zpracovala, tzn. agentury, která má k této činnosti platné osvědčení vydané tímto úřadem.

Mezi další povinnosti patří povinnost, aby uživatel **bezodkladně informoval hlavní úřad pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) o provedených změnách** v dokumentaci výrobku, který již byl v předchozím období katalogizován - bylo mu již přiděleno katalogizační číslo, tzn., že již byl zařazen do systému katalogizace. Úřad na základě informace uživatele o změnách zabezpečí změnu katalogizačních dat.

Každý uživatel systému katalogizace má právo užívat pro své potřeby katalogizační data o výrobku, o jehož katalogizaci požádal, a který byl hlavním úřadem pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) zařazen do systému katalogizace.

Velice důležitou povinností, kterou zákon jednoznačně stanovuje uživateli systému katalogizace, je povinnost uplatnit ve smlouvě s dodavatelem **katalogizační doložku** na výrobek, který má být předmětem katalogizace. Obsahové vymezení a náležitosti katalogizační doložky jednoznačně stanovuje vyhláška ministerstva obrany č. 5/2001 Sb. Jejím uplatněním si uživatel systému katalogizace vytvoří podmínky pro:

- vzájemnou komunikaci se svým dodavatelem při praktické realizaci činností spojených se zabezpečením procesu katalogizace dodávaných výrobků,
- správnou činnost systému katalogizaci dle stanovených zásad principů a pravidel,
- podání „Žádosti o katalogizaci výrobku“.

Katalogizační doložka je nástrojem, který kromě jiného zavazuje příslušného dodavatele jak ke **zpřístupnění nezbytné dokumentace** nutné pro kvalitní zpracování návrhu katalogizačních dat ke katalogizovanému výrobku, tak i k povinnosti **bezodkladně informovat** uživatele o případných změnách dodávaného a již katalogizovaného výrobku.

Samozřejmě je více než žádoucí, a zákon to jednoznačně požaduje, aby dodavatel uplatnil katalogizační doložku nebo obdobný nástroj vůči všem svým subdodavatelům, jejichž výrobky budou předmětem katalogizace.

Jednou ze základních povinností systému katalogizace je vést přehled o katalogizačních datech výrobků zařazených v systému, vyhodnocovat je a aktualizovat. Vedení aktuálního stavu katalogizačních dat je nezbytné jak z hlediska jejich mezinárodní výměny v rámci kodifikačního systému NATO, tak i z hlediska jejich poskytování potenciálním uživatelům a výrobcům v rámci ČR, což umožní těmto subjektům připravit se na činnosti spojené s katalogizací. Z tohoto důvodu je uživateli systému katalogizace zákonem stanovena povinnost bezodkladně **oznamovat** hlavnímu úřadu pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) skutečnost, **že přestal užívat katalogizovaný výrobek** a povinnost **předkládat jednou ročně přehled katalogizačních čísel výrobků, které užívá**. Toto je realizováno prostřednictvím tzv. „Oznámení o ukončení užívání katalogizovaného výrobku“ a prostřednictvím podávaného „Přehledu katalogizačních čísel užívaných výrobků“.

Důležitým úkolem je sledovat a vyhodnocovat činnost agentur, a to zejména z pohledu, zda dodržují rozhodnutí hlavního úřadu pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ), např. o pozastavení účinnosti osvědčení vydaného agentuře apod. Zákon stanovuje agenturám povinnost předkládat jednou ročně „Přehled o zpracovaných návrzích katalogizačních dat o výrobcích“.

Porovnání jednotlivých hlášení podávaných v průběhu roku na hlavní úřad pro obrannou standardizaci (HÚOSKSOJ) uživatelem systému katalogizace se **závěrečným ročním hlášením** zahrnujícím přehled všech katalogizačních čísel užívaných výrobků umožňuje kromě jiného i udržování systému katalogizace v aktuálním stavu. Nesplnění tohoto úkolu může vést až k zániku práva užívat systém katalogizace uživateli, který tento úkol nesplnil.

Systém závěrečných ročních hlášení předkládané HÚOSKSOJ jak uživatelem systému katalogizace, tak i agenturou (na závěr roku, nejpozději však do 31. ledna následujícího roku), vytváří podmínky pro efektivní kontrolní činnost zaměřenou na plnění povinností stanovených zákonem. Cílem je udržet aktuálnost všech dat spojených s katalogizovaným výrobkem zařazeným do systému katalogizace, což v konečném důsledku umožňuje zabezpečovat efektivnost veškerých zásobovacích operací realizovaných v rámci logistiky.

* * *

Zákon byl vyhlášen ve sbírce zákonů pod č. 309 dne 7. září 2000, a proto v souladu s naším právním řádem může nabýt účinnosti prvním dnem kalendářního měsíce následujícího po uplynutí šesti měsíců od jeho vyhlášení, tj. dnem **1. dubna 2001**.

Vyhláška Ministerstva obrany číslo 5 byla zveřejněna v částce 2 Sbírky předpisů České republiky rozeslané dne 10. ledna 2001 a její účinnost je stanovena taktéž dnem **1. dubna 2001**.

Literatura:

1. Zákon o obranné standardizaci, katalogizaci a státním ověřování jakosti výrobků a služeb určených k zajištění obrany státu a o změně živnostenského zákona. Zákon č. 309/2000 Sb., Sbírka zákonů České republiky ze dne 7. září 2000, Praha 2000.
2. Šmondrk J., : Kodifikační systém NATO, VR 4/98, str. 106-113.
3. Vyhláška Ministerstva obrany č. 5, Sbírka předpisů České republiky ze dne 10. ledna 2001, Praha 2001.

První zaznamenanou bitvou v dějinách byla bitva u Megidda, severně od hory Carmel v Palestině, kterou vedl roku 1469 př. n. l. egyptský faraón Thutmose III. v čele asi 20 000 mužů proti vojsku místních vzbouřených náčelníků. Už zde se projevila inteligence v taktice egyptského vojevůdce, který obešel tři jižní, nepřitelem strážené průsmyky, severním průsmykem Megidským, seřadil vojsko do vydutého útvaru a zatímco jeho jižní křídlo zaměstnávalo nepřítele zdržovacím útokem, Thutmose v čele svého severního křídla prorazil mezi křídlem vzbouřenců a pevností Megiddo: toto nepřátelské křídlo obklíčil a nakonec dosáhl naprostého vítězství.

Ervin Hrych: Velká kniha vojevůdců, bitev a zbraní. REGIA, Praha 2000.

G-Komár - nov. riz
G-Komár - obr

16 str

15861-1436

29853-16,58

Doc. Ing. František B o ž e k, CSc.,
plukovník prof. Ing. Aleš K o m á r, CSc.,
podplukovník Ing. Vladimír M e l k e s

Řízení rizik ve vojenských objektech

Příspěvek se zabývá možnostmi zlepšení prevence a řízení rizika (risk management) ve vojenských objektech v souvislosti se změnami obecně závazných normativů v ČR a v EU s přihlédnutím ke zkušenostem civilních organizací. Uváděné postupy jsou aplikovány v armádách NATO a je žádoucí, aby se AČR dostala na standardní úroveň i v této oblasti. Zároveň to kladně ovlivní i zajišťování bezpečnosti státu v souvislosti s mimořádnými událostmi typu havárií spojených s únikem nebezpečných látek.

* * *

V posledních letech, kdy je věnována zvýšená pozornost řešení otázek bezpečnosti státu, je nutné se zaměřit také na řízení rizik v objektech rezortu obrany. Případné havárie mají sice nevojenský charakter, mohou však patřit mezi mimořádné události dotýkající se bezpečnosti státu. Přítomnost rizik je spojena se všemi lidskými aktivitami. Rizika mohou plynout jak ze samé podstaty těchto aktivit, tak i z existence vnějších vlivů. V článku se orientujeme převážně na rizika vnitřní.

Identifikace nebezpečí, určení rizika a jeho řízení je dnes neoddelitelnou součástí implementace mezinárodních standardů řízení jakosti, environmentálních manažerských systémů a systémů ochrany zdraví a bezpečnosti práce v průmyslových podnicích. Řízení rizika se opírá o dlouholeté zkušenosti jednotlivých průmyslových odvětví, zejména pak chemického. Obdobná rizika spojená se skladováním, manipulací, přepravou a užíváním nebezpečných věcí existují i ve vojenských objektech a je tedy nezbytné zmíněné standardy přiměřeným způsobem uplatňovat i v řízení ozbrojených sil, podobně jako je tomu ve většině armád NATO.

Vymezení základních pojmů

Havárie je závažná, neočekávaná, mimořádná, částečně nebo zcela neovladatelná časově a prostorově ohraničená událost, která vznikla, nebo jejíž vznik bezprostředně hrozí a souvisí s provozem zařízení, výrobou, užitím, skladováním, zneškodňováním nebo přepravou nebezpečných látek. Důsledkem bývá ohrožení zdraví člověka, zatížení životního prostředí a často i závažné škody na majetku. **Riziko** pak představuje pravděpodobnost, s jakou k dané události (havárii) dojde, a úroveň jejího dopadu na životní prostředí, obyvatelstvo a majetek. Je funkcí především nebezpečnosti zpracovávaných látek, bezpečnosti zařízení a realizovaných bezpečnostních opatření v provozu.

Havárie je podmnožinou **mimořádných událostí**, nazývaných **krize**, které lze obecně klasifikovat na:

A. Vojenské, spojené s užitím ozbrojené síly a snahou protivníka vnutit napadenému vlastní vůli a prosadit své požadavky.

B. Nevojenské, které například zahrnují:

- a) Krize přírodní povahy, kam bývají zařazovány živelní pohromy, hromadné epidemie apod.
- b) Krize typu průmyslových havárií a závažných dopravních nehod.
- c) Krize sociální povahy, kam náleží masová migrace obyvatelstva, masový terorismus, organizovaný zločin, obecná kriminalita aj.
- d) Krize vyvolané působením ekonomických faktorů, které vyplývají z podnikatelských a obchodních aktivit ekonomických subjektů, ale i celé společnosti.

V praxi obvykle platí, že pokud vznikne jeden druh krize, může následně vyvolat jiný typ krize. Jednotlivé druhy krizí lze dále klasifikovat dle řady aspektů např. z hlediska rychlosti vývoje (pomalé, rychlé), podle pravděpodobnosti vzniku krize, podle účinku (krize s mírným dopadem až po krize ohrožující existenci lidstva) aj. Vzhledem k potenciálnímu rozsahu následků u některých typů krizí je pro jejich řešení plánováno využití části ozbrojených sil. Typickým příkladem jsou zásahy při rozsáhlých povodních, kdy mohou být nasazeny vedle speciálních útvarů CO také další útvary AČR k zajištění evakuace a zásobování postiženého teritoria.

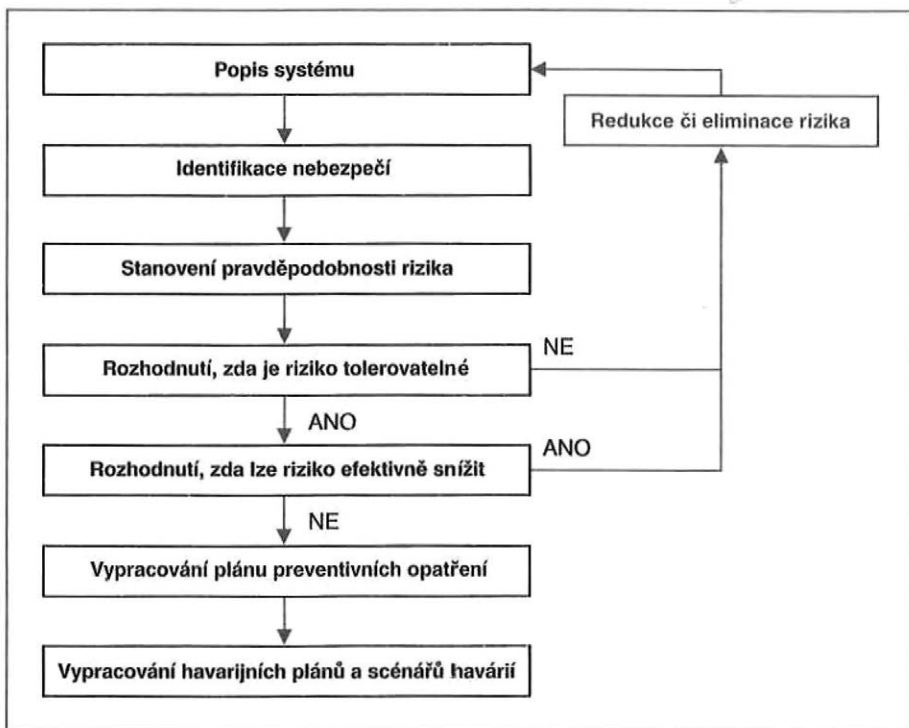
Risk management je rozhodovací proces vycházející z **analýzy rizika**. Po zvážení dalších faktorů, zejména ekonomických, technických, ale i sociálních a politických vyvíjí, analyzuje a srovnává možná preventivní a regulační opatření. Posléze z nich vybere ta, která minimalizují existující riziko. Jako součást řízení rizika bývá chápáno i šíření informací o riziku a vnímání rizika. **Risk communication** zahrnuje tok informací o riziku, jeho hodnocení a řízení mezi všemi zúčastněnými stranami. **Risk perception** je pak proces pochopení existence rizika jeho hodnocení a řízení všemi zúčastněnými stranami.

Risk management je tedy proces, při němž se subjekt řízení snaží zamezit působení již existujících i budoucích faktorů a navrhuje řešení, která pomáhají eliminovat účinek nežádoucích vlivů a naopak umožňují využít příležitosti působení pozitivních vlivů. Proces řízení rizika je kontinuálně propojen s procesem řízení havárie se společnou fází počínaje **spuštěním příčin**. Řízení havárie vyžaduje především věcnou znalost postupů a metod jejich zvládnutí.

Risk management využívá **principu zpětné vazby** (klasický způsob) nebo **predikační vazby** (vědecký způsob). V současnosti je preferován druhý způsob řízení, kdy je řídící subjekt dokonale seznámen s technologií objektu, možnými nebezpečími a má co nejúplnější informace o možném průběhu havárie. Informace o průběhu havárie jsou zkoumány pro celý rozsah provozních podmínek systému. Nebývá však většinou reálné mít takto komplexní informace k dispozici a zejména pak odhadnout předem vliv a hlavně význam jednotlivých faktorů, které na systém působí. Nicméně, vědecký způsob řízení umožňuje reagovat na změnu podmínek v systému podstatně lépe, elasticky, a s dostatečným předstihem tak, aby bylo možné havárii předejít.

Finálním výsledkem etapy řízení rizika je **rozhodnutí**. Je většinou výstupem více variant řešení. **Nepříjemná úroveň rizika** vyžaduje zastavení výroby a přijetí regulačních opatření na jeho snížení. Je-li **riziko přijatelné** a přitom nikoli bezvýznamné a potenciál zisku značný, následuje obvykle vypracování **plánu preventivních opatření** za účelem jeho redukce. Pro zbylá rizika, která nelze efektivně snížit, se zpracovávají **havarijní plány**.

Nezbytnou podmínkou **minimalizace** nebo, je-li to možné, **eliminace technologických rizik**, je zajištění určitého komplexu informací o výrobní technologii a podmínkách v objektu a jeho okolí. To by mělo předcházet vlastnímu výběru konkrétní technologie. Při jejím výběru se doporučuje využít některou z metod matematické operační analýzy, např. metodu **vícekriteriálního hodnocení**, přičemž míra rizika by měla být jedním z důležitých akceptovaných faktorů k finálnímu rozhodnutí. U již existujících technologických zařízení je třeba v zájmu naplnění výše uvedených cílů tyto informace získat dodatečně. V procesu řízení rizika a havárií se všeobecně doporučuje realizovat kroky uvedené **na obr. 1**. Jednotlivé kroky se v praxi často překrývají a již při popisu systému a identifikaci nebezpečí se připravují podmínky pro realizaci etap následujících.



Obr. 1: Obecné schéma řízení rizika

Velký důraz je nutno klást na maximální využití fáze redukce a eliminace rizika úpravou systému. Havarijní plány a scénáře se pak vypracovávají jen na zbylá rizika. U vojenských objektů je třeba zohlednit specifiku řídicí struktury, kdy je nutno většinu důležitých rozhodnutí o modifikaci hodnoceného systému (objektu) přijímat na vyšších stupních velení (např. stanovení celkového množství skladovaných nebezpečných látek).

Hledáním obecně platných preventivních opatření pro významné snížení pravděpodobnosti vzniku havárií a omezení jejich případných následků se zabývá také **nouzové plánování** (*contingency planning, emergency planning*) jako základní součást **krizového řízení** (*crisis management*).

Legislativní požadavky na prevenci havárií

Následně po havárii, která se stala v chemické továrně ve městě Seveso (Itálie) 10. července 1976, se členské státy Evropské hospodářské komise rozhodly posílit kontrolu obzvláště nebezpečných průmyslových činností. Právní rámec byl vytvořen **směrnicí EU 82/501/CEE** o rizicích závažných havárií ve vybraných průmyslových činnostech (*on the Major Accident Hazards of Certain Industrial Activities*) z 24. června 1982 známou pod názvem **Směrnice SEVESO I**.

Hlavní cíle a povinnosti vyplývající z tohoto dokumentu lze shrnout takto:

1. Subjekt, který pracuje s nebezpečnými látkami, musí přijmout preventivní opatření před haváriemi, které by měly vážné důsledky pro životní prostředí a zdraví obyvatelstva.
2. Veřejné orgány musí být informovány o těchto rizicích postupy *ad hoc* a musejí vykonávat kontrolu technologických činností. Zároveň musí být informovány v případě havárie, aby mohly přijmout účelná a efektivní opatření.
3. Zaměstnanci a veřejnost musejí disponovat vhodnými informacemi z pohledu zlepšení prevence a přípravy zásahu v případě havárie.
4. Členské státy musejí spolupracovat obzvláště ve vzájemné výměně informací ve vztahu k možným přeshraničním účinkům havárie.
5. Aby se nevytvářely podmínky nelegální konkurence, je nutná harmonizace omezení ukládaných subjektům v různých státech.

Při aplikaci Směrnice SEVESO I musejí členské státy zavést legislativu nutící studovat nebezpečí, která souvisí s činností zařízení a zpracovat výsledky této studie do syntetického dokumentu. Tento dokument je předmětem registrace státní správou.

Z působnosti směrnice jsou vyloučena jaderná zařízení, zpracování složek radioaktivních materiálů, vojenská zařízení včetně oddělené výroby a skladování výbušnin a munice, hornické činnosti a zařízení umožňující zneškodnění toxických a nebezpečných odpadů, pokud již podléhají evropskému právnímu řádu z pohledu prevence velkých havárií.

Směrnice 87/216/CEE změnila oblast účinnosti a upřesnila některé dispozice základní Direktivy. V polovině devadesátých let proběhla důkladná revize Direktivy SEVESO I. Výsledkem bylo přijetí **Směrnice 96/82/EC** o řízení rizik závažných havárií nebezpečných látek (*on the Control of Major Accident Hazards Involving Dangerous Substances*), známé jako **SEVESO II**, která nahradila původní Směrnicí SEVESO I. Doplnila ji zejména v oblastech, jež se týkají:

- Všech subjektů, které pracují s nadlimitním množstvím nebezpečných látek, včetně chemických zařízení, které jsou součástí základních jaderných zařízení.
- Způsobu klasifikace zařízení, konkrétně rozlišování mezi uskladňováním a používáním, redukce počtu jmenovitě určených složek a přístupu ke klasifikaci vytvářené pro labeling.
- Zesílení bezpečnostních akcí spojených se všeobecnou organizací subjektu a jeho řízením.

- Povinnosti zavést plánování využití půdy v okolí nebezpečných zařízení.
- Definování zprávy o bezpečnosti a podmínkách jejího postoupení veřejnosti.

Směrnice SEVESO II měla být povinně implantována do legislativy zemí Evropské unie nejpозději v roce 2000, v ČR byla zahrnuta do zákona č. 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií.

Vojenské objekty jsou z působnosti těchto normativů (včetně prováděcích vyhlášek) vyjmuty. Je však třeba vzít v úvahu, že v některých vojenských objektech se nacházejí nebezpečné látky v množstvích srovnatelných s civilními objekty podléhajícími normativům pro řízení rizik. Například se jedná o distribuční sklady PHM, které překračují limit A pro hořlavé kapaliny dle zákona č. 353/1999 Sb. o prevenci závažných havárií a skladová hospodářství PHM leteckých základen, které budou po rekonstrukci a rozšíření kapacit dle standardů NATO překračovat limit B dle téhož zákona. Aplikace citovaných normativů v přiměřené podobě je proto žádoucí jak v uvedených objektech, tak i v ostatních vojenských objektech s rizikovými činnostmi. Plné aplikaci citovaných normativů brání především požadavky na ochranu utajovaných skutečností během veřejného projednávání dokumentace.

Do kategorie právních norem třeba dále zařadit Úmluvu OSN o přeshraničních účincích průmyslových havárií (*UN/ECE Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents, 1992*) a Úmluvu Mezinárodní organizace práce o prevenci závažných chemických havárií (*ILO Convention on Major Chemical Accidents Prevention, 1993*).

Informace o haváriích jsou centralizovány a provozovány v databázi MARS vytvořené Výzkumným střediskem Evropské unie v Ispre v Itálii. V ČR vedou takovou evidenci např. Česká inspekce životního prostředí, ČIŽP, a Hasičský záchranný sbor, HZS.

V rámci rezortu MO není evidence havárií vedena na úrovni potřebné pro jejich analytické zpracování a následné využití. Stávající rezortní normativy jsou v této oblasti zastaralé a vyžadují aktualizaci. Týká se to zejména předpisu Vševojsk-16-7 Ochrana půdy a vody před nepříznivými účinky závadných látek (1986). Situaci jen částečně napomohlo vydání Metodického postupu při řešení ekologických událostí za účelem dosažení operativního režimu v rezortu MO (OŽP MO, 1996).

Prevence technologických rizik

Prevence a minimalizace technologických rizik je nejdůležitější podmínkou jejich zvládnutí. Všeobecná politika prevence technologických rizik je charakterizována čtyřmi základními principy:

- > redukci rizika u zdroje,
- > zdokonalováním prostředků zásahů a záchrany,
- > informováním veřejnosti,
- > plánováním územního rozvoje.

Snížení rizika u zdroje tvoří základní součást globální politiky prevence technologických rizik. V konečném důsledku činnosti, které směřují k redukci nutného rizika zařízení, jsou pro daný subjekt při úloze omezení důsledku technologických rizik téměř vždy prostředkem účinnějším a méně nákladným. Snížení rizika je výsledkem preventivní činnosti, jež se v objektu vykonává. Na jedné straně spočívá ve stálém

zvyšování kvality technologických zařízení, což souvisí s úrovní technického pokroku. Na straně druhé je pak spojena se všemi činnostmi v řízení subjektu, jež přispívají k bezpečnosti, se zvláštním zřetelem na kvalitu postupů a vzdělávání řídících pracovníků i obsluh. Tato prevence je pochopitelně v první řadě věcí provozovatele. Vezme-li se však v úvahu její závažnost, je žádoucí, aby byla předmětem státní kontroly.

Zdokonalování organizace a prostředků zásahů a záchrany, které je nutno aplikovat během případné havárie. Proto je třeba přesně identifikovat nebezpečí. Scénáře havárií, které mohou vzniknout, musí být studovány a priori a bez ohrazení. Pro každý scénář třeba vzít v úvahu rozsah následků, které může havárie způsobit, aby se určily základní směry boje proti ní. Musí být vyhodnoceny lidské zdroje a potřebné materiálové prostředky. Předmětem detailního studia musí být též způsob a doba jejich soustředění a použití. Výcvik a periodická cvičení mohou přispívat k odhalení slabých míst záchranných opatření a účinnosti havarijních prostředků. Současná praxe rozlišuje dva základní typy havarijních plánů:

- ① **Vnitřní havarijní plán,** který zpracovává provozovatel. Ten definuje organizaci a zásah resp. záchranné práce v případě havárie, realizované silami a prostředky provozovatele s případnou účastí dalších sil. Tyto plány jsou běžně zpracovávány i ve vojenských objektech a po schválení velitelem jsou předkládány příslušnému orgánu státní správy (Ref ŽP OkÚ) ke schválení.
- ② **Vnější havarijní plán,** který definuje organizaci a zásah, resp. záchranné práce v případě havárie ohrožující obyvatelstvo a životní prostředí mimo objekt provozovatele. Je v zodpovědnosti státní správy a vyžaduje nasazení významných externích prostředků. U vojenských objektů se závažnými riziky jsou potřebné údaje poskytovány OkÚ a mohou být využity i pro součinnostní cvičení havarijních jednotek.

Integrovaný záchranný systém je nejnovější tendencí zdokonalení organizace a prostředků zásahu. Cílem je koordinace záchranných prostředků a akcí za účelem efektivního využití personálních a materiálních zdrojů a dosažení úspor při zajišťování bezpečnosti provozu subjektů. Vytváření regionálních integrovaných záchranných systémů nabývá v těchto intencích nadnárodního charakteru.

Informace veřejnosti je stále ještě spojována s obavou prozrazení know-how subjektu, ve vojenských podmínkách pak s narušením ochrany utajovaných skutečností. Přesto je včasné informování veřejnosti vhodným preventivním faktorem. Obzvláště komunikační omyly před havárií nebo v době jejího vzniku často významně prohlubují dopady havárie.

Územní rozvoj je důležitým faktorem z hlediska důsledků případné havárie. Přes kvalitu preventivních opatření, která mohou být přijata, některá technologická zařízení jako jsou velké sklady hořlavých, výbušných, toxických látek aj. vytvářejí **dodatečné riziko**, které nelze technicky či z ekonomických aspektů odstranit. Pravděpodobnost vzniku havárie těchto zařízení může být sice nízká, nicméně existuje. Vysoká hustota obyvatelstva v jejich blízkosti vždy zhoršuje situaci. V tomto smyslu je u vojenských objektů výhodou jejich umisťování do odlehlejších lokalit, na druhé straně to omezuje možnosti využití spolupráce se zásahovými jednotkami jiných subjektů (např. v rámci průmyslové zóny).

Také technické požadavky na výstavbu, koncepce výstavby budov, odpovídající podmínky přístupu do oblasti havárie, včetně možnosti rychlé evakuace, mohou podstatně ovlivnit dopad havárie.

Zavedení **environmentálních manažerských systémů** (EMS - *Environmental Management Systems*) a **manažerských systémů bezpečnosti práce a ochrany zdraví** (OH & SMS - *Occupational Health and Safety Management Systems*) představuje proaktivní nástroje řízení rizik a závisí výhradně na každém subjektu, zda je k těmto účelům využije.

Analýza a řízení rizika

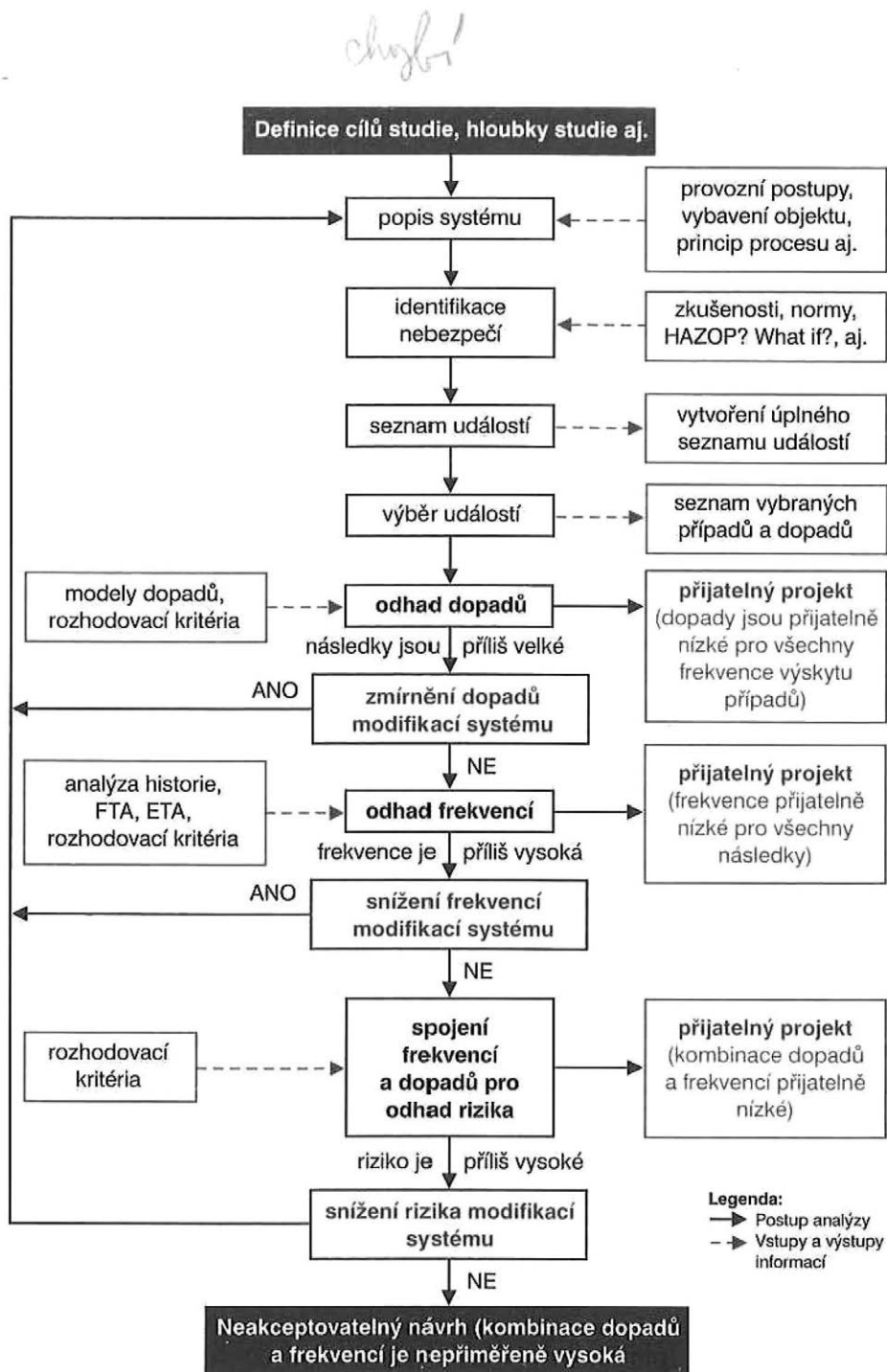
Realizace rizikové analýzy vyžaduje dokonalou znalost technologie uvnitř objektu a sekundárně i jeho okolí. Analýza musí postihnout celou šíři reálně možných havarijních stavů, včetně posouzení možných následků na vlastních nebo navazujících objektech. Musí zde být vyjádřeny důležité časové, prostorové a součinnostní vazby. Doporučuje se vycházet z provozních řádů a havarijních řádů, pokud jsou již zpracovány. Přitom je třeba využívat i dostupné informace z případných, dříve proběhlých havárií.

V technické praxi existuje řada metod analýzy rizik, z nichž frekventované jsou hlavně:

- Metoda **Preliminary Hazard Analysis** (PHA, předběžné posouzení nebezpečí), která vznikla pro potřeby armády USA. Aplikuje se ve fázi koncepčních návrhů či vývoje s cílem zaregistrovat charakter a pravděpodobnost potenciálních nebezpečí.
- Metoda **What if?** (co když) zkoumá brainstormingem možné neočekávané události, definuje nebezpečná místa systému a identifikuje prvky pro metody FMEA a FTA.
- Metoda **Failure Modes and Effects Analysis** (FMEA, analýza způsobů poškození a účinků) prověřuje všechny možné příčiny selhání každého prvku zařízení.
- Metoda **Fault Tree Analysis** (FTA, analýza stromu poruch) vychází z finální poruchy a hledá primární příčiny.
- Metoda **Event Tree Analysis** (ETA, analýza stromu událostí) začíná s nalezeným případem a hledá sekvence událostí.
- Metoda **Hazard and Operability Analysis** (HAZOP, riziková a operační analýza) je rozpracováním metody FMEA a zahrnuje nejen příčiny, nýbrž i následky nebezpečných stavů.
- Metoda **Chemical Process Quantitative Risk Analysis** (CPQRA, kvantitativní posouzení rizika chemického procesu) je jednou z nejpropracovanějších metod představující komplexní bezpečnostní studii. Původně byla vyvinuta pro chemické provozy. Klade značné nároky na kvalifikaci zpracovatelů a čas (postup je znázorněn na obr. 2).

Volba určité metody je dána složitostí posuzovaného objektu, kvalifikací zpracovatele i možnostmi informační podpory. Odhad rizika je nutno chápat jako kontinuální proces. Pro zkoumání **základní úrovně vojenských rizikových provozů a objektů** lze doporučit modifikovanou metodu *What If?*

Pro odhad **úrovně rizika a rozhodnutí, zda je tolerovatelné** lze využít i jednodušší postupy. Vycházejí z odhadnuté pravděpodobnosti vzniku havárie (např. na základě zkušeností) a očekávané výše újmy. Možný způsob odhadu rizika ilustruje **tab. 1**. Jednoduchý **plán řízení rizika** je uveden v **tab. 2**.



Obr. 2: Schéma CPQRA

↓ *úroveň*

Jednoduchý odhad rizika

Tab. 1

Pravděpodobnost vzniku havárie	Úroveň dopadu havárie		
	nepatrná	významná	značná
velmi nepravděpodobná	bezvýznamné riziko	nízké riziko	střední riziko
nepravděpodobná	nízké riziko	střední riziko	značné riziko
pravděpodobná	střední riziko	značné riziko	netolerovatelné riziko

Jednoduchý plán řízení rizika dle jeho závažnosti

Tab. 2

Úroveň rizika	Opatření
bezvýznamná	Nevyžaduje se žádné opatření ani netřeba vést dokumentaci.
nízká	Nevyžaduje se žádné dodatečné řízení. Pozornost je třeba věnovat ješením, které by bylo efektivnější z hlediska cíle činnosti, a přitom případně snížilo riziko. Vyzaduje se však průběžný monitoring.
střední	Třeba usilovat o snížení rizika. Nutno zavést preventivní opatření. Opatření na snížení rizika a na prevenci se mají realizovat v rámci stanoveného časového harmonogramu. Je-li střední riziko spojeno se značnou úrovní dopadu havárie, je třeba upřesnit odhad pravděpodobnosti rizika. Je nezbytné zpracovat havarijní plány včetně scénářů.
značná	V rámci pevně stanoveného harmonogramu je nezbytné redukovat riziko. Nutno pečlivě vyhodnotit náklady na preventivní opatření a tyto neprodleně realizovat. S činností možno pokračovat jen v případě pečlivě prováděného monitoringu a jsou-li detailně zpracovány havarijní plány včetně scénářů. Třeba promptně informovat veřejnost.
netolerovatelná	Činnost nutno zastavit a nepokračovat dříve, dokud se riziko nesníží. Není-li možno snížit riziko, výrobu nutno zakázat.

Výsledkem odhadu rizika má být seznam akcí seřazených podle priority za účelem návrhu, realizace nebo zlepšení řízení. Příměřenost řídicích opatření má být předmětem permanentního prověřování a úpravy dle potřeby. Analogicky, pokud dojde ke změně podmínek tak, že může být významně ovlivněna úroveň rizika, je třeba provést opětovnou analýzu.

Z výsledků analýzy rizika se sestavují **havarijní plány** a **scénáře vzniku a rozvoje havárie**, popisující sled předpokládaných událostí. Scénáře se uplatňují jak v analytické části havarijních plánů, tak v jejich „zásahové“ části.

Havarijní plán se zpracovává na úrovni rizikového provozu, organizace a regionu. Na úrovni centrálního řízení (státu) tvoří jejich nadstavbu **krizové plánování**. Zpracovatelem dokumentace jsou buď vlastní orgány na příslušných úrovních, nebo specializované poradenské firmy. Havarijní plány slouží vedle vlastního stanovení činností při likvidaci havarijních stavů rovněž pro potřeby prevence a kontrolní činnosti. Určují složení havarijních sil, jejich vybavení a činnost. Zmíněná dokumentace se ukládá tak, aby byla trvale dostupná obsluze pracoviště, vedení organizace a v případě havárie i zásahovým jednotkám. Jednotlivé havarijní plány nesmí být mezi sebou ve věcném rozporu. Možná struktura havarijního řádu je uvedena v **tab. 3**.

Tab 3.

Možná struktura havarijního plánu

Základní kapitoly	Obsah základních kapitol
úvodní a schvalovací část	Předmět a cíle havarijního zabezpečení, klasifikace poruchových a havarijních stavů.
základní ustanovení	Odpovědnost a kompetence funkcionářů, informační toky, spojení, složení havarijní jednotky.
analytická část	Popis zabezpečovaného zařízení, zdroje vzniku havárie, scénáře pravděpodobného průběhu havárie včetně časových a prostorových vztahů, přehled ohrožených objektů prostorů a podstaty nebezpečí.
preventivní opatření	Systém dozoru, četnost a obsah kontrolní činnosti, výčet a funkce zařízení sloužící prevenci.
okamžitá opatření	Opatření realizovaná původcem nebo objevitelem havárie, opatření realizovaná havarijní jednotkou, zakázané činnosti, zajištění bezpečnosti práce zasahujících osob. Pro vybranou skupinu havarijních situací se zpracovávají formou zásahových karet.
následná opatření	Způsob zneškodnění zachycených nebezpečných látek a použitých zásahových prostředků, řešení oprav a obnovy provozu, omezující podmínky, podklady pro závěrečnou zprávu.
materiální vybavení	Výčet havarijních prostředků, jejich kapacitních a funkčních možností, rozmístění a dosažitelnosti, způsob doplnění, informativně mohou být uvedeny i zásoby, havarijní prostředky zásahových jednotek veřejného sektoru, případně organizací dosažitelných v zájmovém prostoru.
situační plány	Přehledný plán se zachycením nebezpečných míst a vztahů v okolí, vyznačení inženýrských sítí, uzávěrů, výpustí, ochranných pásem vodních zdrojů, podrobné plány s vyznačením zabezpečovaných objektů a technologií, míst ohrožení, míst očekávaného zásahu, rozmístění havarijních prostředků, vylčení prostorů pro zachráněné, míst pro uložení kontaminovaného materiálu, ekologické mapy okolí, evakuační plány (únikové cesty, prostory soustředění materiálu a techniky) aj.
příprava osob	Rozsah a obsah teoretické přípravy, náplň praktických cvičení aj.
závěrečná ustanovení	Přechodná ustanovení, účinnost aj.

Zásahové karty obsahují stručné, srozumitelné a přesné postupy pro případy skutečných havárií. Jejich výběr je dán výsledky analýzy rizik, má zahrnovat závažné a pravděpodobné situace.

Ve vojenských objektech jimi mohou být např. požáry skladů munice či PHM, havárie cisternových vozidel apod. Havárie mobilních zařízení je nutno prostorově specifikovat - jiný postup bude při havárii v autoparku, jiný při havárii téhož prostředku spojené s únikem nebezpečných látek do vodního zdroje (nádrže či vodoteče).

Kritickou fází procesu řízení rizik je **výběr optimálního řešení**. Začíná určením úrovně rizika, postupuje přes hodnocení ekonomických nákladů variantních řešení pro snížení rizika a jejich ekonomických přínosů (*Cost-Benefit Analysis*). Pokračuje zhodnocením společenských dopadů a přínosů a analýzou možných politických důsledků z přijatého rozhodnutí včetně analýzy veřejného mínění. Posléze následuje rozhodnutí o realizaci opatření na snížení rizika resp. rozhodnutí o jeho dalším sledování v případě vysokého stupně nejistot spojených se stávajícím stupněm poznání a tím nemožnosti snížit riziko ve fázi tvorby rozhodnutí.

Přestože hodnocení i řízení rizik jsou procesy relativně samostatné, nelze je od sebe oddělit. Důraz se klade na správně volenou komunikaci mezi těmito složkami. Během plánování jsou hodnotitelé a manažéři rizik odpovědní za konsenzus na cílech, struktuře a časovém trvání hodnocení rizik a na zdrojích, jež jsou přístupné a nezbytné pro dosažení vytyčených cílů. Správná informace o vyhodnocování rizika a všech nejistotách, které se v tomto procesu vyskytly, umožní v procesu řízení rizik správnou interpretaci okolností rizika.

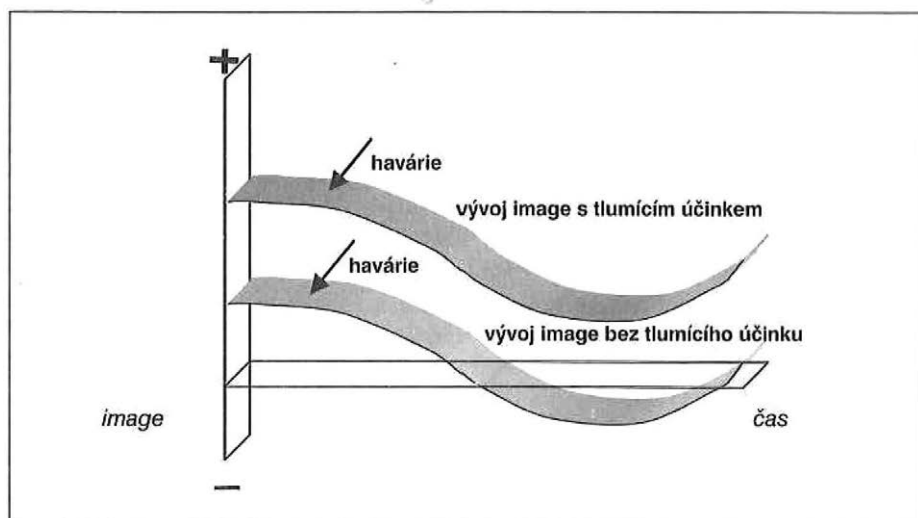
Zde je na místě připomenout Murphyho zákony. Příhodný je zejména ten, který říká, že „vše co se může pokazit, se také pokazí“. K tomu je možno připojit dodatek, že „pokud se ještě něco nepokazilo, pak je to tím, že ještě nenadešel čas, kdy to napáchá maximální škodu“.

Studie nebezpečí - zpráva o bezpečnosti

Analýza minulých havárií ukazuje, že nejzávažnější události jsou často důsledkem nešťastné shody okolností, při nichž by mohly být zvoleny vhodné kroky, pokud by bylo nebezpečí správně identifikováno. Proto se subjektům, které pracují s nebezpečnými látkami, ukládá povinnost přijímat preventivní opatření před haváriemi a realizovat rizikovou analýzu v objektech se zvýšeným nebezpečím vzniku havarijních stavů.

Optimální formou naplnění této normativní povinnosti je realizace **studie nebezpečí**, která byla původně vyvinuta ve Francii a inspirována francouzskou praxí. Studie respektuje povinnosti uložené Směrnicí EU 96/82/EC (SEVESO II). Zároveň představuje adaptaci metodologií vyvíjených ve špičkových podnicích pro běžné technologické objekty se snahou nalezení vysoké úrovně bezpečnosti a spolehlivosti provozu.

Studie musí být veřejnosti představena srozumitelnou a jasnou terminologií. To je nezbytné pro získání dobré pověsti (goodwill) subjektu i dobré vůle státní veřejné správy. Dobré image subjektu může zajistit „tlumící účinek“ pro případné pozdější havárie (viz obr. 3).



Obr. 3: Tlumící účinek image

Lze konstatovat, že studie nebezpečí nesmí:

- a priori a bez důkazu vyloučit některé typy rizik či externích událostí přirozeného či antropogenního původu, a takto vyvolat jen částečné zkoumání bezpečnosti,

- být dvojsmyslná či vágní, a to jak v případě rizik, tak přijímaných opatření,
- být výhradně sledem potvrzení o kvalitě přijatých preventivních opatření,
- být vyhrazena pouze pro odborníky,
- zakrýt v objemném dokumentu relevantní body týkající se bezpečnosti.

Metoda vypracování a analýzy studie nebezpečí

Vypracování studie nebezpečí nelze vnímat jen jako administrativní nebo právní povinnost, ale jako **nástroj pro upřesnění a řízení rizik v objektu**. Všeobecně je žádoucí předem určit plán a interní postup při realizaci studie, analogicky i pro její pozdější aktualizaci. Musí být nalezen optimální způsob mobilizace disponibilních zdrojů uvnitř organizace. To je důležité pro zlepšení procesu identifikace nebezpečí, kvalitu přijímaných opatření, ale také pro zajištění adekvátního stupně vzdělání a motivace zaměstnanců. Vypracování studie nebezpečí zároveň umožní objektivní přístup k řešení otázek bezpečnosti lidí a životního prostředí a usnadní diskuze se zaměstnanci i veřejností.

Při určování postupu pro vypracování studie je nezbytné zřetelně určit jediného zodpovědného pracovníka za vypracování studie a delegovat mu prostředky a pravomoci, jimiž disponuje pro výkon svého poslání. V podmínkách součástí AČR by to mohl být, adekvátně jako v armádách NATO, environmentální poradce velitele. Důležité je rovněž stanovení základních metod práce (analytické metody, rozdělení působnosti, činnost různých pracovních skupin, formalizování práce aj.), harmonogramů pro různé etapy a povinných konzultací a hodnocení.

Pro **nová zařízení** je třeba mít na paměti, že vypracování studie je integrální součástí definování a studia projektu. Toto doporučení je podporováno dvěma hlavními důvody:

1. Základní podmínky (výběr technologického procesu, zařízení, způsob zásobování surovinami, objem a typ skladů a způsob řízení zařízení) mohou znamenat značné proměnlivý stupeň rizika. Tyto skutečnosti musejí být předmětem kritické analýzy ze zorného úhlu bezpečnosti. V tomto stadiu projektu může rozvázný výběr citelně snížit náklady nutné pro bezpečnost při stejné úrovni rizika.
2. Po zavedení různých preventivních opatření a vyhodnocení zůstatkové hladiny rizika se může ukázat jako nutné přepracování projektu. Těžkosti je třeba zaregistrovat a předeevším konzultovat s kompetentními orgány, které se budou k projektu později vyjadřovat. Jen tak lze zjistit, zda rizika, která zůstávají, jsou pro ně přijatelná.

Stává se, že realizace studie nebezpečí je zcela svěřena externí skupině nebo specializované firmě. To se ovšem nedoporučuje. Omezená účast zaměstnanců velmi snižuje jejich motivaci a ztrácí se jejich přínos při realizaci studie. Přesto je takový postup častý v současné praxi při výstavbě nových vojenských objektů či rekonstrukcích rizikových provozů. Jako součást dodávky je zde požadováno zpracování výchozí verze provozní a havarijní dokumentace pro potřeby stavebního řízení. Z výše uvedených důvodů lze doporučit mnohem vyšší úroveň zapojení budoucích uživatelů objektu do takovýchto činností.

Pro zařízení s vysokým stupněm rizika je doporučenou praxí **kritická analýza studie nebezpečí** provedená expertní skupinou zcela nezávislou na provozovateli. Takováto praxe má výhody v tom, že se obvykle dosáhne zlepšení prostředků prevence a současně je posílena důvěryhodnost studie vůči veřejnosti.

Analýza bezpečnosti studovaného zařízení musí být spojena s kvalitou dokumentace studie nebezpečí. Současně musí jasnými argumenty zdůvodnit postup. Vzhledem k rozmanitosti situací a významu, který je připisován té či jiné části studie, je obtížné stanovit pevný rámec studie.

Typový plán studie musí být systematicky přizpůsobený místnímu kontextu a druhu studovaného zařízení. Obvykle bývá členěn na těchto osm částí:

1. Všeobecné představení studie, sdružené se shrnutím
2. Popis provozu a jeho okolí
3. Popis zařízení
4. Identifikace rizik
5. Analýza rizik
6. Popis a ověření preventivních opatření
7. Popis a ověření předpokládaných opatření
8. Studie případných scénářů havárií s popisem důsledků

Zkušenosti ukazují, že pro kritickou analýzu studie nebezpečí se jako vhodný výchozí pracovní nástroj osvědčuje **typový dotazník**, jehož obsah je konkretizován pro každé zařízení.

Závěr

Řízení rizik na úrovni subjektu usnadňuje řešení krizových situací a přináší i nezanedbatelné ekonomické efekty. Perspektivní roli v tomto systému sehrává **budování integrovaných záchranných systémů**, ve kterých mají ozbrojené síly významnou roli. Důležitým prvkem, proti dosavadnímu přístupu, je zapojení veřejnosti. Nezastupitelná je též spolupráce s veřejnou správou (státními i obecní), která zahrnuje koordinaci akcí a prostředků ke snížení dopadů na obyvatelstvo, životní prostředí a majetek.

Integrace řízení rizik do managementu by měla být v současnosti naprostou samozřejmostí i v podmínkách rezortu MO. Velkou roli zde může sehrát vrcholová úroveň řízení rezortu (MO a GŠ), kde lze tyto otázky řešit již v raném stadiu při formulaci záměrů a koncepcí. Příímý uživatel objektu je pak schopen ovlivňovat, resp. řídit rizika jen v rámci mezí daných záměrem a jeho realizací.

Literatura:

- Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.
- Zákon č. 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií.
- Vyhláška MŽP ČR č. 8/2000 Sb., kterou se stanoví zásady hodnocení rizik závažné havárie, rozsah a způsob zpracování bezpečnostního programu prevence závažné havárie a bezpečnostní zprávy, zpracování vnitřního havarijního plánu, zpracování podkladů pro stanovení zóny havarijního plánování a pro vypracování vnějšího havarijního plánu a rozsah a způsob informací určených veřejnosti a postup při zabezpečování informování veřejnosti v zóně havarijního plánování.
- Dvořák, J., Melkes, V.: Ekologické havárie a dekontaminace znečištění. 1. díl. 1. vyd. Vyškov: VVŠ PV, 1997.
- Spáčil, L.: Přijetí opatření k zajištění bezpečnosti. VR 2/99, s. 123-131.

H-Vrab-tish

9. 8. (8.5)

12593 - 6, 99

14536 - 8, 07

Doc. Ing. Vladimír V r á b , CSc.,
major RNDr. Dalibor P r o c h á z k a , CSc.,
major Ing. Ladislav H a v e l k a

Národní centrum simulačních a trenažerových technologií v Brně

Príspevek stručne popisuje vznik, strukturu, základní úkoly Národního centra simulačních a trenažerových technologií (NCSTT) v Brně. Popisuje technické vybavení a první zkušenosti z provádění a zabezpečení VŠC štábů praporů s počítačovou podporou.

* * *

Nedostatek finančních prostředků, stálé a intenzivní požadavky na ochranu životního prostředí stále více komplikují výcvik vojáků a důstojníků AČR pro dynamické prostředí moderního boje. Neustálý rozvoj, modernizace a složitost zbraní, zbraňových systémů, a také procesů a jevů probíhajících a vznikajících v boji klade mimořádné nároky na kvalitu práce velitelů, štábů, všeobecně na důstojnický sbor AČR. Prudký vývoj informačních technologií ale umožňuje podstatně zkvalitnit výcvik vojáků a důstojníků a umožňuje s přiměřeným efektem řešit rozpor mezi požadavky na kvalitu výcviku, dynamikou výcviku, finančními náklady a požadavky na ochranu životního prostředí. AČR prošla obdobím, jehož kritickým, ale i tvůrčím důsledkem je zřízení Národního centra simulačních a trenažerových technologií (NCSTT) v Brně, Vyškově a vybraných leteckých základnách AČR. Základním východiskovým materiálem pro zřízení NCSTT je [1].

Stručná historie

Historie modelování a počítačové simulace boje nebo bojové činnosti je v ČR relativně dlouhá. Jejich počátky je možno ztotožnit s počátky zavádění výpočetní techniky do vojenské praxe. Vlastními silami bylo v bývalé československé armádě vyvinuto několik počítačových programů k provádění kalkulací poměrů sil a částečně i simulace boje. Modely boje měly základ ve využití známých rovnic Lanchesterova a Dinnerova modelu boje. Jejich využití pro výcvik důstojníků štábu bylo omezeno nízkou technologickou úrovní osobních počítačů a kvalitou komunikačního prostředí. Sloužily v podstatě k řešení některých výzkumných úkolů. Nedostatek výkonnosti osobních počítačů v 80. letech bránil mimo jiné i dalšímu rozvoji vyvinutých modelů boje.

V širším úhlu pohledu byl stav počítačového modelování v průběhu vývoje poznamenán také malou poptávkou potenciálních uživatelů. Počítačová simulace bojové činnosti nebyla v AČR součástí řídicích procesů ani výcviku. Na Vojenské akademii v Brně byly provedeny pedagogické experimenty z využití simulátorů bojové činnosti (komerčních), které však nesloužily k systematickému výcviku a přípravě

studentů do praxe vojsk, ale k ověření možné metody zavádění a použití takových nástrojů k výcviku důstojníků štábů v podmínkách AČR [2]. Neutěšený stav v této oblasti prohloubila transformace AČR, protože byly řešeny nálehavější úkoly. Vývoj modelů na stávající technologii technického vybavení Vojenské akademie v Brně i štábů vojsk se v podstatě zastavil. Umožňoval provedení kalkulace poměru sil v grafickém prostředí, nebyl však ani v zámyslu konstruován jako dynamický model bojové činnosti. Pojem dynamika bojové činnosti byl redukován na grafické zobrazení přesunu definovaných jednotek, poměr sil byl postaven na kalkulaci statických dat. Model nebral v úvahu vliv terénu, počasí, denní a roční doby. Průlom nastal v roce 1997, kdy aktivita příslušníků sekce bojové přípravy GŠ AČR a Vojenské akademie v Brně přinesla úspěch. Ministr obrany ČR zřídil speciální pracovní skupinu, která dostala za úkol do konce března 1998 vypracovat koncepční dokument řešící vývoj, výrobu a proces zavádění simulačních a trenážerových technologií do AČR. Skupina svůj úkol splnila. Základní dokument byl pojmenován „Koncepce zavádění simulačních a trenážerových technologií do AČR“ [1]. Dokument byl schválen podpisem ministra obrany ČR 21. července 1998. Definuje rozsah, časovou posloupnost a financování zavádění moderních výcvikových technologií do AČR. V souladu s uvedeným dokumentem se při Vojenské akademii v Brně zřídilo NCSTT.

Účel, poslání NCSTT

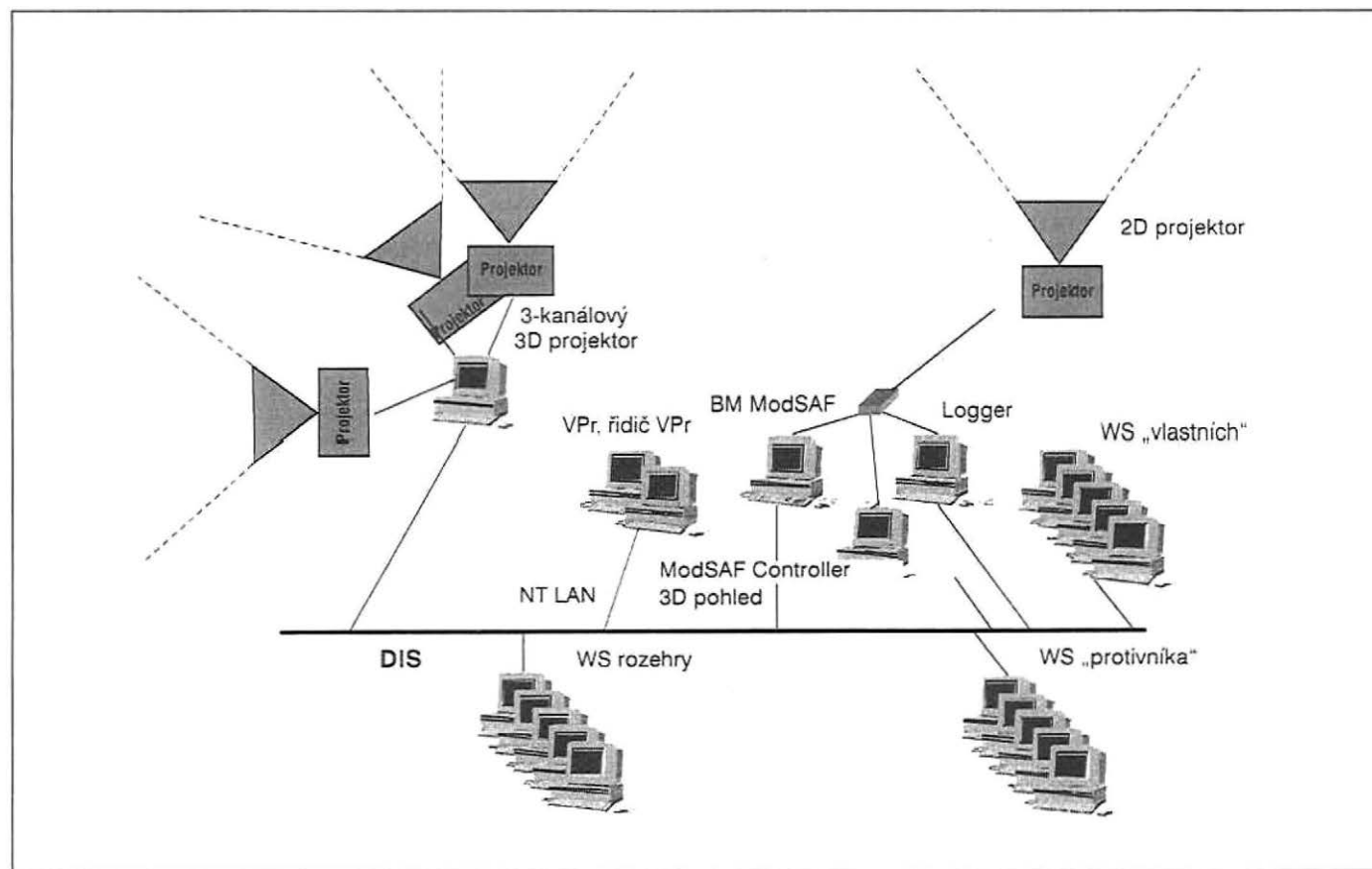
- NCSTT v Brně je určeno pro:
- přípravu důstojníků štábů (praporu a výše),
- přípravu smíšených štábů, štábů krizového managementu, důstojníků štábů CO a pracovníků státních institucí zabývajících se obranou státu,
- řízení cvičení využívajících simulátorů propojených v rámci DIS (na území ČR i v zahraničí) tj. provádění distribuovaných cvičení,
- provádění základního výcviku pilotů a specialistů PVO AČR,
- provádění přípravy instruktorů vojenských a civilních autoškol,
- provádění sledovatelského a aplikovaného výzkumu.

Technické vybavení NCSTT

Technické vybavení NCSTT je sestaveno z komerčních výrobků v oblasti výpočetní a komunikační techniky. Základním komunikačním prostředím je LAN na bázi strukturované kabeláže s možností rozšíření do prostředí WAN vytvořeného národními komunikačními společnostmi nebo specializovaným vojenským prostředím. Počítačová síť umožňuje stavebnicovou konstrukci s otevřenou architekturou.

Základní technické a programové prostředky pro cvičení s počítačovou podporou zahrnují (viz obr. 1):

- ◆ pracovní stanice PC/AT s operačním systémem Linux a programem ModSAF pro stupeň prapor) a JANUS (pro stupeň brigáda),
- ◆ databáze terénů Grafenwoehr (D), jižní Morava a VVP Doupov (prozatím),
- ◆ zařízení širokoúhlé projekce MetaVR pro zabezpečení funkcí virtuálního velitelsko-pozorovacího stanoviště praporu (brigády),
- ◆ prostředky pro záznam a reprodukci simulace, hodnocení cvičení a statistiku boje jako prostředky řídicího cvičení,



Obr. 1: Technické prostředky NCSTT

- ♦ digitální telefonní ústředna se záznamovým digitálním zařízením jako základní prostředek spojení na stupni prapor (brigáda), pro řízení cvičení a simulace.

Program ModSAF je určen pro provádění cvičení s konstruktivní simulací na stupni prapor v prostředí distribuované simulace. Z pohledu jeho možností, dalšího vývoje a potřeb AČR se jedná o program perspektivní. Program JANUS má omezenou životnost a dále se nerozvíjí. Může být využit pro lokální VŠC na stupni brigáda. Není schopen plnit úkoly distribuovaných cvičení.

Uvedené databáze terénu se využívaly v průběhu níže popsaných cvičení. Kvalita (množství dat) databází se od sebe liší, protože projektanti vycházeli z různých požadavků uživatelů. Databáze terénu Moravy a VVP Doupov, splňuje požadavky na spolehlivý běh simulace a validitu dat v souladu s údaji na standardní (papírové) mapě používané našimi štáby.

Zařízení širokouhlé projekce umožňuje pomocí prostředků virtuální reality zobrazovat pohled „na bojiště“ v určeném prostoru. Uživatel je „pevně připoután“ k přiřazenému vozidlu nebo bojovému prostředku. S těmito omezeními může pozorovat bojiště ve zvoleném azimutu a částečně elevaci. Zařízení umožňuje pozorovat bojiště ve dne, v noci, s prostředky pro pozorování v noci, v částečně snížené viditelnosti (mlha) ap. Umožňuje měřit vzdálenost, azimut a elevaci k určenému bodu nebo objektu bojiště.

Prostředky pro řízení, záznam a reprodukci záznamu simulace a statistiku „boje“ umožňují řídícímu cvičení doplnit rozbor o audiovizuální doplňky prezentující významné aspekty a jevy, které nastaly v průběhu boje. Tyto nástroje jsou významným prostředkem pro objektivizaci hodnocení cvičení.

Digitální telefonní ústředna společně se záznamovým zařízením je schopna plnit úkoly spojené s rozvinutím vnitřního, uživatelského a služebního spojení jak na VS cvičicích štábů, tak i na NCSTT. Umožňuje připojit 96 analogových telefonních přístrojů, 8 digitálních telefonních přístrojů a 12 přímých MB spojů. Po doplnění bude schopna připojit až 8 KV nebo VKV radiových stanic, 30 ISDN digitálních okruhů. Může být připojena k systému telefonních ústředn ALCATEL. Používá se jako simulátor radiových sítí organizovaných u cvičicích štábů. Záznamové zařízení se používá k záznamu vedení provozu po vybraných (simulovaných) radiových sítích a vybraných telefonních číslech uživatelů. Jeho kapacita splňuje požadavky pro nepřetržitý záznam vybraných účastníků cvičení po dobu pěti dnů.

Zkušenosti z provedených cvičení

Jedním z hlavních posláních NCSTT je příprava velitelů a důstojníků štábů praporu a vyšších stupňů velení a právě proto byly veškeré aktivity prioritně zaměřeny na přípravu a provedení velitelsko-štabních cvičení. Taktické cvičení prováděné na simulátoru umožňuje přiblížení se bojové činnosti vojsk, bez přítomnosti skutečných bojových jednotek, umožňující soupeřícím stranám vzájemně interaktivním způsobem reagovat na svoji činnost. Cvičení s pomocí modelování a simulace dokáží přesně simulovat široké spektrum situací s přesným napodobením soudobého boje. Taktický simulátor je tedy „prostředkem pro řízení boje“.

Proces, který vede k osvojení vědomostí, poznatků, dovedností, ale hlavně návyků potřebných k úspěšné přípravě a řízení soudobého boje, je nazýván v AČR „*Příprava velitelů a štábů*“. Jednou z jejich základních forem je „*Polní příprava*“, která je pro

přípravu velitelů a štábů rozhodující, protože právě v polní přípravě se velitelé a štáby zdokonalují v přípravě a řízení boje. Polní příprava se uskutečňuje pomocí *metod* a jednou z nich je „*Velitelsko-štábní cvičení (VŠC)*“. Současné předpisy AČR, na rozdíl od armád států NATO, neuvádí metodu „VŠC s využitím počítačové simulace“ (*CAX - Computer Assisted Exercise*).

VŠC s využitím prostředků simulace by mělo být jedním z vrcholů přípravy velitelů a štábů a mělo by předcházet provedení VŠC s ČVV.

První experimentální cvičení s počítačovou podporou bylo provedeno na konci roku 1999. Cvičení prověřilo kvalitu simulátoru bojové činnosti, ukázalo nutnost zpracování metodik pro přípravu a řízení cvičení a připravilo podklady pro zadání a řešení úkolů lokalizace dodaného programového vybavení. Při ukázkovém cvičení, které bylo provedeno v lednu 2000, byli představitelé AČR seznámeni s taktickým simulátorem, jeho možnostmi a možným způsobem řízení a vyhodnocení cvičení.

Tato cvičení poukázala na nutnost vytvoření odpovídajících databází terénu, jednotek, nástrojů pro provedení rozboru cvičení, ale také na nutnost úpravy chování simulovaných jednotek, které by mělo zachovávat normy a zásady používané v AČR, a tím je v maximální míře přiblížit skutečnosti.

Následující VŠC se studenty VA Brno, VA Liptovský Mikuláš a LVAK Vídeň v měsíci červnu prověřilo připravenost střediska provádět cvičení s počítačovou podporou. V průběhu cvičení byla ověřena organizační struktura cvičení, složení jednotlivých skupin, jejich vzájemné vazby, povinnosti, odpovědnost a rozmístění v rámci NCSTT. Navrhovaná struktura (**obr. 2**) a složení cvičícího štábu a jednotlivých skupin ředitelství cvičení odpovídá možnostem cvičících vojsk. Konfigurace jednotlivých pracovišť a spojení v rámci cvičení je možno realizovat podle konkrétních požadavků daného cvičení. Na základě zkušeností tohoto cvičení byly upraveny metodiky pro přípravu, provedení a vyhodnocení cvičení, které musí zákonitě reagovat na odlišnosti prováděných VŠC na mapách s důrazem na vzájemné vazby mezi NCSTT a řídicím cvičení. Veškeré poznatky a zkušenosti byly plně využity při VŠC s 23.mpr a 42.mpr, které byly provedeny v měsíci říjnu a listopadu minulého roku.

Systém ModSAF, používaný v NCSTT pro simulaci boje, přináší i nové požadavky na účastníky cvičení, které lze rozdělit do třech oblastí:

1. oblast personální

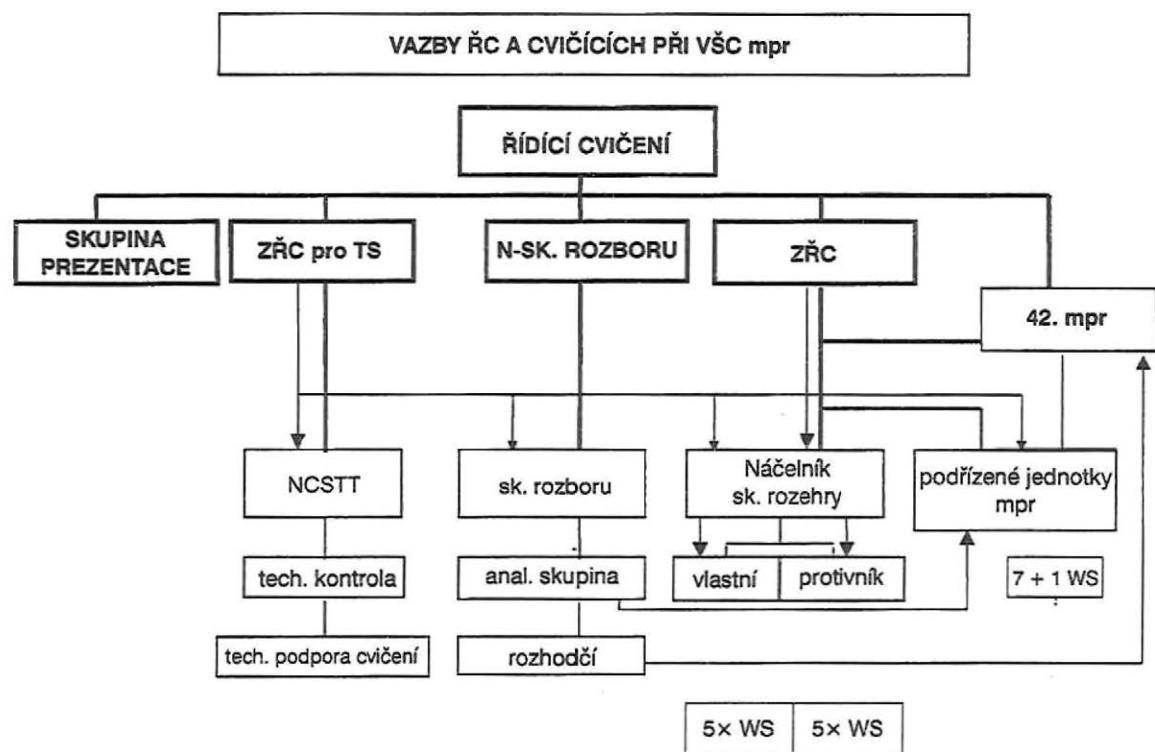
- obsazení cvičícího štábu,
- obsazení skupin ředitelství cvičení,
- technická podpora a zabezpečení cvičení,

2. oblast přípravy účastníků cvičení (zaměstnání organizovaná NCSTT na VA Brno)

- | | | |
|--------------------------------|---------|-------|
| - rekonoskace prostoru cvičení | - 1 den | D-30 |
| - příprava operátorů | - 5 dnů | D-8-3 |
| - příprava ředitelství cvičení | - 1 den | D-5 |
| - minicvičení | - 1 den | D-1 |

3. oblast přípravy řídicí a bojové dokumentace

- rozkaz k přípravě a provedení cvičení (EXOPORD),
- plán přípravy,
- plán provedení,
- plán řízení,
- plán rozehry,
- bojová dokumentace (brigáda-prapor),



Obr. 2: Vazby ŘC a cvičících při VŠC mpr s využitím prostředků simulace

- zpracování „scénářů“ pracovních stanic,
- formalizovaná dokumentace.

V každé této oblasti jsou odlišnosti nebo určité úpravy, které je nutno provést v jednotlivých fázích přípravy VŠC. V oblasti personální je to především obsazení funkcí, které přímo souvisejí s technickým zabezpečením cvičení a nově vzniklé názvy funkcí jako například: „Zástupce řídicího cvičení pro taktiku a simulaci, operátor, systémový inženýr, technická podpora“, včetně stanovení jejich povinností a odpovědnosti.

Velmi důležité místo v době přípravy cvičení mají jednotlivá praktická zaměstnání, která jsou prováděna na NCSTT a mají přímou souvislost s průběhem cvičení. Novinkou je tzv. provedení „minicvičení“, jehož hlavním cílem je sladit operátory pracovních stanic a jejich velitelů, sladit činnost jednotlivých skupin ředitelství cvičení a provedení verifikací scénářů, databází a testů funkčnosti celého systému. Všechna tato zaměstnání jsou propojena s danými fázemi přípravy a schválení jednotlivých dokumentů.

Zpracovávaná dokumentace cvičení, její jednotlivé dokumenty, musí být zpracovávány v úzké spolupráci mezi NCSTT a řídicím cvičení. NCSTT v podstatě přispívá do většiny těchto zpracovaných dokumentů. Prioritou je, že oblast taktiky nesmí být upravována ve prospěch simulátoru. Bojové dokumenty musí být zpracovány reálně, některé musí být zpracovány podrobnějším způsobem. Taktický simulátor v průběhu vedení bojové činnosti ukazuje i na nedostatky, kterých se cvičící dopustili v průběhu plánovacího procesu. Novým dokumentem je zpracování „scénáře pracovní stanice“, což je výchozí stav simulované jednotky před spuštěním simulace.

Na základě provedených cvičení lze hodnotit, že zavedením taktického simulátoru do výcviku dochází ke zkvalitnění:

- praktických návyků velitele při řízení boje,
- dovednosti využití všech prostředků pro vedení, podporu a zabezpečení boje,
- dovedného využití terénu pro manévr, jako základního prvku vedení soudobého boje,
- „bojového chování“ jednotek (jejich velitelů) na bojišti,
- sladění činnosti jednotlivých skupin štábu, toku a zpracování informací,
- rychlosti rozhodování,
- provozu v rádiových sítích,
- podávání hlášení,
- práce s mapou.

Zavedením taktického simulátoru do výcviku vojsk dochází k efektivnímu zkvalitnění prováděného výcviku. Cvičení s využitím prostředků simulace umožní procvičit schopnosti velitelů, jejich štábů a jednotek, různých druhů zbraní a společné aktivity v celé šíři vojenských úkolů, ale hlavně vycvičit velitele a štáby pro vedení bojové činnosti při využití útvarů a svazků jako celku. Umožní šetřit čas a náklady bez rizika havárií, zranění, poškození majetku a ekologických havárií a je významným aspektem pro naplňování TG 0350 - interoperability - v CAX.

Literatura:

1. **Koncepce zavádění simulační a trenažérové techniky do Armády České republiky.** MO ČR. Praha 1998.
2. **Vráb, V.:** Koncepce výcviku důstojníků štábů a velitelů pomocí počítačové simulace a simulátorů. Habilitační práce. Pět.: 2380. Vojenská akademie v Brně. Brno 1998.

Čínská armáda na prahu 21. století



Na mezinárodním letišti v Pekingu je velká nástěnná mapa světa. Do jeho středu je situován Pacifický oceán, na jehož jednom břehu je Čína a na druhém jsou Spojené státy americké. Evropa je až na samém okraji mapy, Českou republiku nerozeznáte. Takový je čínský geopolitický pohled na svět, tak Čína vidí sama sebe, v samém středu světa, jako mocnost, které díky jejímu potenciálu patří budoucnost. Číňané totiž skutečně představují největší etnickou skupinu na Zemi, v současné době se blíží počtu okolo 1,3 miliardy lidí. Světové prognózy dokonce počítají s tím, že v tomto

století bude etnických Číňanů přibližně tolik, kolik budou mít dohromady rasa bílá a černá. To vše představuje fenomén, který je u nás neprávem opomíjen.

* * *

Také vojensko-politické situaci na Dálném východě nebyla u nás v devadesátých letech věnována patřičná pozornost, odhlédneme-li od krátkodobé tchajwanské krize, která v podstatě nemohla být vyřešena s použitím síly a v současné době má latentní charakter. Naše odborná veřejnost byla až příliš zaměstnána problematikou našeho vstupu do NATO a krizovým vývojem na Balkáně a částečně i na Blízkém východě.

To však neznamená, že by měly být dlouhodobě zanedbávány vojenské aspekty politického, ekonomického a vojensko-bezpečnostního vývoje nejvýznamnější mocnosti na Dálném východě a jednoho z klíčových států světa vůbec, a to jak z hlediska demografického, tak geostrategického, a v poslední době stále více i ekonomického.

Bylo by ovšem nesprávné posuzovat současný stav a perspektivy čínské armády odtrženě od politického charakteru státu, struktury státních orgánů, zahraniční politiky a ekonomického vývoje. Armáda a ozbrojené síly vůbec jsou vždy zrcadlem stavu společnosti, z níž vycházejí.

Předně Čínská lidová republika dosud zachovává tzv. princip vedoucí úlohy komunistické strany, i když zde existuje řada dalších politických stran, přijímajících principy strany vedoucí.

Vzhledem k tomu jsou i ozbrojené síly pod přímou kontrolou Ústředního výboru Komunistické strany Číny, prostřednictvím Ústřední vojenské komise, která je sice vrcholným státním orgánem pro řízení ozbrojených sil, avšak jejím předsedou je v jedné osobě současný předseda ÚV KS Číny Tiang Ce-min. Vojenská komise řídí nejen armádu, ale i čínskou lidovou policii a milice. Mezi jejími členy je řada významných politických činitelů, vojenských odborníků i představitelů vědecké fronty.

Pokud jde o zahraniční politiku, Čínská lidová republika oficiálně deklaruje tyto její hlavní principy:

- ♦ Absolutní nezávislost, která se projevuje samostatným rozhodováním o všech závažných otázkách, odmítání členství ve vojensko-politických aliancích, odmítavý vztah k tzv. hegemonismu [1] a velmocenským ambicím.
- ♦ Přednostní zájem na zachování míru v zájmu zajištění modernizace země.
- ♦ Vytváření a rozvíjení vztahů mezi státy na základě pěti zásad mírového soužití: respektování suverenity a územní integrity, vzájemné nenapadání, nevměšování do vnitřních záležitostí a rozvíjení všestranných styků na základě rovnoprávnosti a vzájemných výhod.
- ♦ Rozvoj dobrého sousedství, kam patří aktivní rozvoj přátelských vztahů, ochrana míru a stability v regionu a prosazování ekonomické spolupráce na regionální úrovni. Všechny spory mají být řešeny dialogem a jednáním s cílem dosažení rozumného řešení. V případě nemožnosti rychlého vyřešení sporů je nutno vyčkat a vytrvale hledat styčné body, aniž by to mělo vliv na normální vztahy mezi spornými stranami.
- ♦ Upevňování jednoty a spolupráce s rozvojovými zeměmi, hlavně v oblasti ekonomické, obchodní a vědecko-technické, jakož i při posuzování mezinárodních vztahů a společné obraně práv a zájmů rozvojových zemí.
- ♦ Otevření se světu, a to jak směrem k rozvinutým, tak rozvojovým zemím, na základě rovnosti a vzájemných výhod.
- ♦ Jako největší rozvojová země a stálý člen Rady bezpečnosti OSN deklaruje Čína snahu o zachování míru, zajištění dalšího rozvoje a vytváření nového, stabilního, spravedlivého a rozumného mezinárodního politického a ekonomického pořádku.
- ♦ Pokud jde o Tchaj-wan, ten je konstantou čínské zahraniční politiky - trvání na principu jedné Číny. Tchaj-wan je zcela samozřejmě považován za jednu z provincií, se zvláštním statutem [2].

Celkem lze konstatovat, že až na některé výkyvy lze považovat čínskou zahraniční politiku za stabilní a čitelnou, i když ne vždy a ve všech aspektech předvídatelnou.

Druhým důležitým prvkem, ovlivňujícím úlohu a výstavbu ozbrojených sil, je **ekonomický vývoj** Čínské lidové republiky.

Po vyhlášení politiky ekonomických reforem a otevření se světu v roce 1978 dosáhla Čína pozoruhodných úspěchů v budování ekonomiky a v celkovém rozvoji společnosti. V roce 1998 činil hrubý národní důchod 7955,3 miliardy jüanů [3], což představuje 6,4-násobný nárůst proti roku 1978 ve srovnatelných cenách. V produkci některých důležitých komodit, jako obilovin, bavlny, masa, jedlého oleje, ale i uhlí, oceli, cementu, tkanin a některých druhů spotřební elektroniky, zaujala Čína z někdejších zaostalých pozic postupně první místa na světě. To však zatím nelze tvrdit o všech perspektivních oborech informační techniky.

V roce 1987 přijala Čína na základě teorie Teng Siao-pchinga strategii tří etap ekonomického rozvoje. První dvě etapy vytvořily v podstatě spolehlivé základy pro další modernizaci země, a současně i pro zvýšení kvality a celkové modernizace ozbrojených sil. Tento proces neprobíhal vždy hladce hlavně v oblasti různých druhů vlastnictví a v některých případech se nevyhnul komplikacím v otázkách řízení i přímých dopadů na zaměstnanost a přesuny značného počtu pracovních sil.

V každém případě však růst hrubého národního produktu ve spojení s vědecko-technickým rozvojem vytvořil podmínky pro celkové zvýšení úrovně a technické vybavenosti ozbrojených sil.

Vědecko-technický rozvoj se výrazně projevil v rozvíjení raketové a jaderné techniky, která znamenala kvalitativní přelom i ve výstavbě ozbrojených sil. V této souvislosti je

účelné uvést alespoň základní události, z nichž některé již patří do dějin, jiné jsou vysoce aktuální.

- ♦ Je to v první řadě výstavba prvního jaderného reaktoru v červnu 1958. Další vývoj vedl ke konstrukci jaderného reaktoru nové generace v prosinci 1980, kdy se čínská nukleární technologie dostala na světovou úroveň.
- ♦ Další významnou událostí byly první zkoušky jaderných a vodíkových pum. V říjnu 1964 to byl pokusný výbuch jaderné pumy v Lop Nur v Ujgurské autonomní oblasti Sin-t'iang. Vodíkovou pumu Čína úspěšně vyzkoušela v červnu 1967. Stala se tak další jadernou mocností na světě.
- ♦ Na špičku světového výzkumu se Čína dostala v oblasti syntézy krystalického inzulinu a bioaktivního proteinu, kterou ve spolupráci s dalšími výzkumnými pracovišti provedl Biochemický ústav Čínské akademie věd v září 1965.
- ♦ V Pekingu byla provedena instalace pozitron-megatronového elektronického urychlovače, který posunul další vědecký výzkum v oblasti fyziky, energetiky, surovin a materiálů, biologie, chemie a integrovaných obvodů, ale umožnil také produkci určitých komodit na export.
- ♦ Počátkem roku 1985 byla zahájena výstavba jaderných elektráren v provinciích Če-t'iang a Kuang-tung.
- ♦ V květnu 1980 Čína vypustila raketu do předem stanovené oblasti Tichého oceánu. Za dva roky nato, v roce 1982, poprvé vypustila raketu do vesmíru, čímž se stala čtvrtou zemí, disponující vyspělým raketovým systémem. V témž roce byla odpálena raketa z konvenční a v září 1988 z jaderné ponorky.
- ♦ Byla zvládnuta i technika vypouštění družic. První čínská družice byla vypuštěna na oběžnou dráhu již v roce 1970. Čína se tím stala pátou zemí na světě schopnou vyrábět a vypuštět pokusné vědecké umělé družice určené k návratu na zem, jakož i stacionární komunikační družice. Zároveň zvládla pokročilou techniku na zem se vracějících družic, vypouštění několika družic z jednoho raketového nosiče a synchronizační techniku. V dubnu 1990 vynesl raketový nosič „Dlouhý pochod III“ na oběžnou dráhu úspěšně první zahraniční družici, čímž Čína vstoupila na mezinárodní trhy i v této oblasti.

Uvedené skutečnosti svědčí jednak o vytvoření základních předpokladů pro výstavbu a přípravu strategických raketových sil, jednak jsou dokladem toho, že z ohromné demografické základny vycházejí celé legie nadaných vědeckých pracovníků, umožňující vysokou úroveň vědeckotechnického rozvoje.

Demografické ukazatele státu jsou i jedním z indikátorů počtu ozbrojených sil, i když ne rozhodujícím. Vcelku je možno brát jako základní pravidlo, že počty ozbrojených sil vyspělého státu tvoří asi 0,5 procenta celkového stavu počtu obyvatelstva. Tohoto počtu však Čína nikdy nedosahovala, a to ani v době, kdy měla ve zbraní 4,5 milionu vojáků. Nyní, když Čína ke konci roku 1998 vykazovala 1,248 miliardy obyvatel (bez Hongkongu, Macaa a Tchaj-wanu), a když došlo k postupnému snížení počtů armády, je tento ukazatel ještě nižší. V závěru roku 2001 lze počítat s celkovým počtem obyvatelstva 1,3 miliardy.

Pro ilustraci možností soudobých ozbrojených sil je možné uvést, že 1,5 milionu vojáků USA je vzhledem k moderní výzbroji a dopravním možnostem schopno nejen zabezpečit obranu své země, ale i přítomnost v 65 zemích světa.

Přicházíme-li ke konkrétnímu posuzování problematiky čínských ozbrojených sil, není možné alespoň krátce se nezmínit o historii čínského válečnictví. I zde platí, že historie Číny je do značné míry historií válek, a to jak válek proti cizím uchvatitelům, tak i válek mezi jednotlivými královstvími, existujícími před sjednocením země, tak

i válek občanských. Nejznámější jsou války s mongolskou expanzí ve 13. století, dále expanze mongolských panovníků, která mimo jiné vedla i k připojení Tibetu, který je od 13. století integrální součástí Číny, a to i přes neúspěšnou britskou invazi do této země v 19. století. O tom, jaký mělo válečnictví význam ve staré Číně, svědčí i archeologický nález téměř desetitisícové „terakotové armády“, která je dnes jednou z největších světových turistických atrakcí.

Důležité však je, že čínské válečnictví dovedlo využívat vědeckých objevů, které kvalitativně změnily vedení válek, jako byl objev střelného prachu, daleko dříve než v Evropě. Za zmínku stojí i úroveň tehdejší raketové techniky a její využití pro signální a spojovací účely.

V oblasti válečného umění byl významným teoretikem především Sun Tsu. Nejznámější je jeho teorie tzv. nepřímého přístupu k vedení boje, který pro dosažení vítězství dává přednost manévru, jako prostředku pro získání prostorové výhody nad nepřítelem. Předešel tím evropské vojenské teoretiky i praktiky válečného umění v Evropě, ať již Schlieffena, Napoleona či Jominiho.

V současné době je v Číně v oblasti válečných dějin nepopulárnější historie „dlouhého pochodu“ a průběhu války proti japonským agresorům v letech 1938-45 a občanské války, ukončené v roce 1949.

Období prudkého rozvoje Číny v posledních dvou desetiletích přineslo ještě jeden morální prvek, důležitý pro budování ozbrojených sil. Je to pocit vzrůstající hrdosti na svou zemi, někdy mylně interpretovaný jako sílící nacionalismus. Není to v podstatě projev agresivního charakteru, ale má především své vnitropolitické aspekty, hájící jednotu země a vyzývající k odporu proti případným agresorům, čímž jsou míněny státy, uzavírající bezpečnostní smlouvy bez účasti Číny na Dálném východě a přilehlých pacifických oblastech.

Někteří sinologové staví do protikladu kompromisní bezpečnostní politiku čínského vedení a kritiku ze strany čelných funkcionářů armády na adresu prezidenta a premiéra za údajně slabou politiku vůči USA hlavně v období napětí v Tchajwanském průlivu. To však lze považovat za přirozený proces tříbení názorů, který nakonec vede k pragmatické a střídavé politice, jež je pro čínské vedení charakteristická. Přitom za současným patriotismem lze často najít velmi liberální postoje, pokud přinášejí užitek a nejdou na úkor národních tradic a společně prožívaných vlasteneckých emocí.

Vedoucí čínské politické i vojenské kruhy perspektivně počítají s tím, že podaří-li se udržet růst čínské ekonomiky, dojde dříve nebo později k oslabení kontrolních pozic USA v oblasti Dálného východu a přilehlého Pacifiku (likvidace válečných základů USA na Filipínách, omezení základů na Okinawě, a v případě sjednocení Koreje i snížení nebo zrušení vojenské přítomnosti v té zemi) a k růstu vlivu Číny jako hlavní kontinentální a perspektivně i námořní a jaderné mocnosti v tomto prostoru. To je ovšem cíl dosti vzdálený a v současné době se čínská bezpečnostní politika zaměřuje spíše na pragmatické postupy ve všech důležitých otázkách mezinárodních vztahů, avšak vždy tak, aby nikoho nenechala na pochybách o své důležitosti a stoupajícím významu.

Vezmeme-li v úvahu výše uvedené skutečnosti geopolitického, geostrategického, vojensko-vědeckého, demografického a částečně i historického charakteru, umožní

nám to vytvořit i co nejrealnější obraz o současném stavu i předvídatelných perspektivách čínské armády.

Její úloha je vytyčena především deklarovanými cíly obranné politiky a možnostmi národního hospodářství.

Obranná politika je deklarována jako defenzivní a je dána ústavním zákonem o národní obraně. Tento zákon vytyčuje i hlavní úkoly ozbrojených sil, především obranu vlasti, odrazení případné agrese, ochranu mírové práce obyvatelstva při výstavbě a zajištění všeobecné služby lidu. Neusiluje o hegemonii a je zaměřena na obranu státní suverenity, územní celistvosti a všestranného zajištění bezpečnosti.

Zdůrazňuje nutnost obrany vzhledem ke stále existujícímu používání síly v mezinárodních vztazích a hegemonismu, který blíže nespecifikuje. Spoléhá přitom sama na sebe a nehledá spojenectví se žádnou zemí ani bloky. V tomto smyslu spoléhá i na vlastní obranný výzkum, technologii a vojenský průmysl a zaměřuje se na vývoj vlastní výzbroje a bojové techniky.

V oblasti **vojenské strategie** zdůrazňuje princip aktivní obrany v širším rámci sebeobranu a použití rozhodujícího úderu teprve v případě napadení. Tato strategie kombinuje úsilí o zabránění válce s přípravou na vítězství v sebeobraně již v době míru a se strategickou obranou i operační a taktickou ofenzivou v době války. Přizpůsobuje se změnám ve světovém vojenství a připravuje se na vedení operací v moderních podmínkách vysoké technizace.

Cílem je vybudovat moderní, „lidovou“ armádu vlastního, čínského charakteru. Zde je možno pozorovat zásadní rozdíl ve vztahu k armádám u jiných významných mocností, které dnes mají převážně profesionální charakter. Jinak Čína spoléhá na budování armády na základě nejnovějších poznatků vědy a techniky a je na cestě její transformace z masové armády s vysokými početními stavy personálu na vyšší typ, vyznačující se nižšími počty, ale vysokou kvalitativní úrovní jak personálu, tak i technického vybavení, s cílem zvýšení její účinnosti a bojových možností.

V rámci úzké součinnosti ozbrojených sil s obyvatelstvem zdůrazňuje Čína koncepci tzv. **lidové války v moderních podmínkách**, s využitím obrovských záloh a za stálé výchovy k obraně, zdokonalování mobilizačního systému a zvyšování mobilizačních kapacit.

Podřizuje přitom národní obranu celkové národní ekonomické výstavbě, s cílem dosáhnout koordinovaného vývoje.

Rozvoj ekonomiky a posílení národní obrany představují dva strategické úkoly čínského modernizačního úsilí, které pokládá tyto dva prvky za vzájemně se doplňující, a zdůrazňuje nutnost jejich harmonického a koordinovaného postupu.

Vzhledem k zahraničí deklaruje čínská obranná politika zásadní zájem na udržení míru a své zaměření proti jakékoli agresi a expanzi. Vyjadřuje rozhodný odpor proti politice z pozice síly a odsuzuje jakékoliv snahy o vnucování politického systému nebo ideologie jiným zemím. Je proti závodům ve zbrojení a podporuje mezinárodní společenství v jeho úsilí o světový i regionální mír, bezpečnost a stabilitu.

V **jaderné oblasti** zdůrazňuje, že vlastní určitý počet jaderných zbraní pouze pro sebeobranu. Nikdy nepoužije jaderných zbraní jako první, ani hrozby použití těchto zbraní proti nejaderným státům. Nezúčastní se závodů v jaderném zbrojení a nikdy neumístí své jaderné zbraně mimo své hranice. Udrží početně malé, ale účinné

jaderné síly, určené k jadernému protiúderu, aby odstrašila případné útočníky před jaderným napadením. Každý takový útok by neodvratně vedl k odvetnému úderu. Rozsah, složení a vývoj čínských jaderných sil je v souladu s čínskou vojenskou strategií aktivní obrany a tyto síly jsou pod přímým vedením Ústřední vojenské komise, spolu se striktními pravidly a opatřeními v oblasti zajištění bezpečnosti těchto zbraňových systémů.

Zvláštní pozornost věnuje obranná politika **otázce Tchaj-wanu**. Považuje vyřešení této otázky, a tedy i mírové sjednocení Číny, za základní národní zájem, podle hesla „jedna země - dva systémy“. Otázka sjednocení dostala zvláštní dimenzi po sjednocení s Hongkongem a Macaem a Čína realizuje tento proces postupně, cestou malých kroků. V této problematice Čína odmítá kompromis s odvoláním na princip státní suverenity a území celistvosti a z toho hlediska považuje otázku Tchaj-wanu za svou **vnitřní záležitost**.

Je proti vyzbrojování ostrova jinými státy a jeho vstupu do jakýchkoli aliancí nebo jakémukoli vměšování. V případě, že by došlo k takovému obratu v situaci, který by vedl k oddělení Tchaj-wanu od Číny, nebo by došlo k invazi nebo jinému napadení ostrova cizími vojsky, nebo by jeho správní orgány odmítly řešení jednáním, nebude mít Čína jiné volby, než přikročit k drastickým opatřením, včetně použití síly.

Jde zde tedy o problém, který jako jediný může být v budoucnu zdrojem napětí a možného konfliktu v této části dálnévýchodního prostoru.

Možnosti národního hospodářství jsou dalším limitujícím faktorem rozvoje a úrovně čínské armády. K tomuto cíli zřídila čínská vláda komplexní administrativní a kontrolní systém výdajů na obranu.

Výdaje na obranu v podstatě zahrnují personální výdaje, náklady na udržování provozu a náklady na výzbroj a výstroj. První dvě kategorie není nutno blíže rozebírat, do třetí však patří kromě výzkumu též zkoušky, nákupy, údržba, doprava i skladování. V celkových nákladech tvoří uvedené položky vcelku rovnoměrně asi po jedné třetině celkových nákladů.

Obranné výdaje Číny nepokrývají pouze aktivní síly, nýbrž i milici a zálohy. Jsou v nich zahrnuty i sociální výdaje a penzionované důstojníky, výchovu a výchovu dětí vojenského personálu a jiné sociální výdaje.

Celkové čínské výdaje na obranu dosáhly v roce 1998 93,47 miliardy jüanů, v roce 1999 107,67 miliardy a v roce 2000 121,29 miliardy. Zvýšení výdajů pokrývalo především rutinní činnost a operace, zvýšené platby v souvislosti s umisťováním propuštěných důstojníků a jejich penze, platby a ostatní náklady na zvýšení životní úrovně personálu v souladu se sociálním a ekonomickým vývojem a zvýšené náklady na udržování posádky v Macau.

Výdaje Číny na obranu jsou v absolutních číslech dosti nízké. Z celkového objemu státních výdajů tvořily 8,66 procenta v roce 1998, 8,2 procenta v roce 1999 a 8,29 procenta v roce 2000. Vyjádřeno v dolarech, činila tato částka v roce 2000 14,6 miliardy, což je pouze 5 procent obdobných výdajů USA, 30 procent Japonska, 40 procent Velké Británie, 48 procent Francie a 64 procent Spolkové republiky Německo.

Letošní zvýšení výdajů na obranu o 17,7 procenta má jít především na zvýšení platů (asi o čtvrtinu) a modernizaci zbraní. Čína i přesto zůstává se svými celkovými výdaji na zbrojení (asi 18 miliard USD oficiálně, 50 až 70 miliard podle západních odhadů) na jednom z posledních míst na světě.

Pro názornost jsou tyto vztahy rozvedeny v tabulkách. **Tab. 1** uvádí procenta obranných výdajů Číny na celkových výdajích státu. Zde je třeba vidět, že vzhledem ke zvyšující se výkonnosti národního hospodářství a vyššímu celkovému objemu státních výdajů, bude absolutní výše výdajů na obranu při snížené procentuální úrovni nominálně vyšší.

Srovnání výdajů na obranu v některých státech v roce 2000 (v miliardách US dolarů) je uvedeno v **tab. 2**.

Tab. 3 ukazuje výdaje na obranu v procentech HDP ve vybraných státech v roce 1999. Čísla jsou převzata z oficiálních pramenů publikovaných v uvedených státech.

Tab. 1

1995	9,33 %
1996	9,07 %
1997	8,80 %
1998	8,66 %
1999	8,20 %
2000	8,29 %

Tab. 2

USA	291,1
Japonsko	48,4
Velká Británie	36,5
Francie	30,3
Německo	22,7
Čína	14,6

Tab. 3

USA	3,00
Korejská rep.	2,80
Indie	2,70
Velká Británie	2,60
Francie	2,15
Čína	1,31

K celkově skromným výdajům na obranu v Číně je třeba uvést, že srovnání s průmyslově vyspělými státy neznámá identitu v nákupních cenách různých komodit pro zabezpečení běžného života armády a některých druhů v zemi vyráběné bojové techniky, kde jsou cenové ukazatele Číny značně nižší. Jinými slovy, Čína může v některých oblastech za srovnatelné finanční prostředky nakoupit více. Totéž platí do určité míry i pro financování vědecko-technické základny a výzkumu v oblasti obrany.

Zvyšující se kvalita čínské armády byla mimo jiné podmíněna i redukcí počtů. V září 1997 oznámila Čína snížení počtů vojenského personálu o dalších 500 tisíc v nejbližších třech letech. Toho bylo dosaženo již na konci roku 1999 a současně byla ukončena i přestavba armádní struktury a organizace.

Celkové počty armády dosáhly po tomto snížení stavu méně než 2 500 000 osob. Toho bylo dosaženo především redukcí pozemních sil, restrukturalizací námořních a leteckých jednotek, zrušením jednotek se zastaralou výzbrojí a reorganizací velení, materiálního zabezpečení, systému vojenských škol a výcviku a spojení některých funkcí na úrovni armádních sborů a výše. Celkově došlo ke snížení o 18,6 procenta u pozemních sil, 11,4 procenta u válečného námořnictva a 12,6 procenta u letectva. Žádné prameny však nehovoří o redukcí v oblasti strategických jaderných sil a je třeba počítat s tím, že tyto síly budou v budoucnu dále preferovány a zdokonalovány.

Vcelku nutno konstatovat, že čínská armáda prošla v závěru devadesátých let takovým procesem reorganizace a současného zdokonalení, jaké nebylo zaznamenáno v průběhu celé její předchozí čtyřicetileté existence. Jedno se však nezměnilo, a to naprostá kontrola armády příslušnými orgány KS Číny a její ideologická základna.

Nezměnil se rovněž princip výstavby armády postavené na všeobecné branné povinnosti. Přes pokračující technizaci a celkové zvýšení účinnosti, pohotovosti a manévrovosti armády se Čína nechystá přejít na systém úplné profesionalizace, ale vychází ze zásady přípravy a organizace obrany na široké, celonárodní základně, v souladu se státní ideologií.

V oblasti mezinárodní spolupráce spočívá těžiště činnosti čínské armády v účasti na mírových operacích OSN v souladu s postavením Číny jako stálého člena Rady bezpečnosti. V tomto smyslu se Čína zúčastnila operací v Kuvajtu, Kambodži, západní Saharě, Mosambiku, Libérii, Sierra Leone a Východním Timoru, tedy vesměs v zemích třetího světa.

Kromě přijatých závazků, k nimž se Čína v nedávné minulosti zavázala v oblasti mezinárodních dohod o redukci některých zbraňových systémů, je nutné se zmínit o některých zásadních odmítavých stanoviscích ke zbrojním programům USA.

Předně je Čína proti vývoji a rozmístění národního protiraketového systému USA s poukazem na to, že jeho realizace by zásadně podminovala globální strategickou stabilitu.

Dále má vážné výhrady ke stále intenzivnějšímu budování vojenské aliance mezi USA a Japonskem, jehož ofenzivní i defenzivní kapacita zvyšovaná na bezprecedentní úroveň údajně daleko převyšuje obranné potřeby Japonska a ohrožuje bezpečnost a stabilitu v asijsko-pacifickém prostoru.

Největší výhrady má kontinentální Čína k jakémukoliv vyzbrojování Tchaj-wanu. Vzhledem k tomu, že považuje tuto provincii za integrální součást Číny, pokládá jakékoliv zapojení Tchaj-wanu do systému protiraketové obrany za přímé ohrožení svých zájmů a své suverenity.

Čína byla účastníkem registru pro evidenci konvenčních zbraní vedené OSN v letech 1992 až 1997. Od roku 1998 svoji účast suspendovala. Příčinou byla skutečnost, že prodej zbraní Tchaj-wanu byl registrován v doplňku k údajům jiné mocnosti a byl tedy z hlediska Číny porušením její suverenity a vměšováním do vnitřních záležitostí. Tchaj-wan tedy zůstává možným ohniskem krizí a v blízké době sotva dojde k vyřešení jeho statutu.

Na druhé straně vyvstává nutnost jeho řešení, které je dlouhodobým cílem čínské zahraniční politiky, a představuje obdobný problém jakým je sjednocení Koreje. V případě Tchaj-wanu to závisí na mnoha okolnostech, pravděpodobnější je však, že bude probíhat spíše ve směru od pevniny k ostrovu než naopak. Po Hongkongu a Macau je prostě na řadě. Tato okolnost má určitý vliv i na charakter přestavby a další výstavby čínské armády.

Po stručné charakteristice politického, vědeckotechnického a ekonomického pozadí charakteru a úloh čínské armády je namístě uvést alespoň v hrubých rysech její početní stav, rámcovou organizaci a úroveň bojové techniky.

Tyto údaje je nutno brát s určitou rezervou, a to ze dvou důvodů. Předně je to dynamika vývoje spočívající ve stále probíhajících organizačních změnách, vyřazování opotřebené výzbroje a její nahrazování modernějšími typy, a dále skutečnost, že činnost zpravodajských služeb v čínském prostředí je mnohem obtížnější a méně spolehlivá. Statistické údaje mají v podstatě jeden až dva roky zpoždění proti aktuálnímu stavu a často jsou zpracovány metodou extrapolace předchozích údajů.

Početní stav čínských ozbrojených sil je udáván číslem 2 470 000 mužů, záloh 600 000. U záloh se zřejmě jedná jen o první mobilizační sled vzhledem k tomu, že po padesáti letech branné povinnosti by musely být vycvičené zálohy daleko vyšší.

Strategické raketové síly mají stav více než 100 000 elitních příslušníků, jsou organizovány v šesti operačních a jedné zkušební základně s udávanými počty přes 120

raket mezikontinentálního a středního dosahu a stále stoupajícími počty raket odpalovaných z ponorek a válečných lodí, jakož i z mobilních pozemních odpalovacích zařízení. Tato oblast vykazuje značný vzestup.

Pozemní síly v počtu asi 1 700 000 mužů jsou organizovány do 7 vojenských oblastí s 27 provinčními vojenskými okruhy s různými počty svazků a útvarů. Celkem jde přibližně o 44 divizí a značný počet útvarů mimo divizní organizaci s potřebnými útvary speciálních služeb a zabezpečovacích jednotek. Celková výzbroj v hlavních ukazatelích se odhaduje na 8000 tanků, 5000 dalších obrněných vozidel, 17 500 dělostřeleckých systémů různého druhu se stoupající mechanizací a poměrně značného počtu protitankových raketových zbraní a minometů.

Vojenské loďstvo s asi 220 000 muži disponuje 65 ponorkami (z toho jedna strategická), 20 torpédoborců, 40 fregatami, téměř 400 raketovými, torpédovými a hlídkovými čluny, 40 minolovkami a minonoskami a 60 obojživelnými a vylodovacími plavidly. Dále má asi 160 podpůrných a speciálních plavidel. Do sestavy válečného loďstva spadají vojska pobřežní obrany (asi 50 pluků s pobřežním dělostřelectvem), jejichž úlohou je ochrana námořních základen, pobřežních ostrovů a jiných citlivých objektů. Počty námořní pěchoty jsou poněkud podexponovaně udávány číslem 5000 mužů, organizovaných ve dvou brigádách. Tyto počty jsou zřejmě závislé na možnostech technického vybavení. Součástí námořních sil je námořní letectvo o celkovém počtu asi 25 000 mužů, s 550 letadly a bojovými vrtulníky.

Námořní síly jsou organizovány do tří flotil: severní, východní a jižní. Celkově je v námořních silách patrný trend ke zvyšování počtu menších, pohyblivých a dobře vyzbrojených válečných plavidel a ústup od stavby velkých jednotek se složitými systémy a značnou zranitelností.

Vzdušné síly o celkovém počtu asi 420 000 mužů s více než 3000 letouny a bojovými vrtulníky různého typu většinou sovětské provenience a licenční výroby, jsou organizovány do 7 vojenských oblastí, 4 armádních velitelství s 33 leteckými divizemi. Do sestavy vzdušných sil patří i protiletadlové raketové a dělostřelecké jednotky. Převládá trend na výstavbu raketové techniky, včetně protiraketových prostředků, na úkor klasického protiletadlového dělostřelectva.

Polovojenské organizace - milice - mají údajně 1,1 milionu aktivních příslušníků a o jejich současném stavu a organizačním členění nejsou spolehlivé údaje.

Do širšího pojetí ozbrojených sil patří i policie, jejíž stav se odhaduje na 1,3 milionu příslušníků, organizovaných ve 45 divizích (kromě 14 z nich) s nestandardní organizací.

* * *

Shrneme-li dostupné údaje o politickém pozadí, ekonomickém zabezpečení a sestavě i vybavení čínské armády a ozbrojených sil jako celku, můžeme z nich vyvodit následující závěry:

1. Čínská armáda a ozbrojené síly vcelku nejsou budovány a připravovány k agresí. Jejich úkoly jsou výrazně obranné při zachování schopnosti odpovědět na agresí ofenzivním způsobem.
2. Při jejím budování nejsou dosud využity všechny možnosti národního hospodářství. Je zde patrný trend přednosti ekonomického rozvoje jako základního předpokladu a až následného rozvoje ozbrojených sil.

3. Čínská armáda postupně ztrácí charakter masové armády a stává se armádou elitní, se stoupajícím technickým vybavením a výkonností. Přitom je třeba počítat ještě v dohledné budoucnosti se zachováním určitého systému branné povinnosti. Přejít k profesionální armádě, nutný v důsledku technizace, bude pomalejší, než je tomu v armádách západoevropských států a USA, bude-li vůbec z ideologického hlediska přípustěn (všelidová válka).
4. Vzhledem ke vzrůstající úrovni vědecko-technické základny a zvýšené výkonnosti národního hospodářství, lze počítat se zrychlováním technické úrovně ozbrojených sil, a to nejen výzbroje a její účinnosti, ale i informační oblasti, řízení a velení a logistiky.
5. V armádě je patrný trend odklonu od masových armád, tvořených převážně pozemními silami, směrem k upřednostňování raketových jaderných i nejaderných sil, letectva a vzdušných i námořních výsadkových jednotek. Pohyblivost i manévrovost vojsk je dosud bržděna nedostatkem rychlých dopravních prostředků s dostatečnou kapacitou.
6. Do jisté míry se změnil i vztah obyvatelstva k armádě. Zatímco dříve, v začátcích existence ČLR, byla armáda v podstatě jedinou organizovanou složkou společnosti s jednotnou ideologickou základnou a byla dávana všemu lidu za vzor, je dnes normální složkou státního mechanismu s vymezenými úkoly a kompetencemi, i když zůstává výrazem vlastnictví a státní ideologie. Zůstává však kádrově elitní složkou společnosti. Nutno jen vyčkat jaký vliv budou na ni mít pokračující změny v čínské společnosti i ekonomice, když celkový vývoj se ubírá ve směru přeměny Číny na konsolidovaný stát moderního typu.

Čínská armáda je a v budoucnu s největší pravděpodobností zůstane největší vojenskou silou v oblasti a současně se vzestupem ekonomiky bude stoupat i její váha ve strategických úvahách o dalším vývoji bezpečnostní situace v oblasti Dálného východu a přilehlého Pacifiku. Bez účasti Číny nebudou žádné její aspekty a perspektivy řešitelné. Na tom bude sotva s to cokoli změnit i vojenská přítomnost USA v uvedeném prostoru.

Poznámky:

1. **Hegemonismus** (z řeckého hegemon - vůdce): ovládání určité oblasti národním zájmem jedné, obvykle nejsilnější mocnosti. V politické rétorice 60. a 70. let bylo toto slovo synonymem pro politiku Sovětského svazu.
2. **Tchaj-wan** (oficiální název Čínská republika): území na stejnojmenném ostrově a přilehlých ostrůvcích při pobřeží východní Asie, tzv. provincie Číny, de facto samostatný stát; 36 179 čtverečních km, 22 mil. obyvatel. Průmyslově vyspělá země s dynamicky se rozvíjející ekonomikou a intenzivním zapojením do mezinárodního obchodu. Poměrně vysoký hrubý národní produkt cca 12 000 USD/obyv. V 50. a 60. letech zosířené vztahy s Čínskou lidovou republikou (1958 válka v Tchajwanském průlivu). 1945-71 člen OSN, poté jej nahradila v rámci politiky détente ČLR.
3. Současný kurz: 1 USD je 8,28 jüanu, 1 jüan je 0,12 USD.

Ing. Milan Štembera

Návrh na zavedení Ceny Jaroslava Jandy za významný přínos v oblasti bezpečnostní politiky České republiky

Rozvoj bezpečnostního a vojenského myšlení je jedním z předpokladů efektivní bezpečnostní, obranné a vojenské politiky. Rozvoj bezpečnostního a vojenského myšlení byl v předlistopadové době vážně a dlouhodobě narušen. Stále náročnější úkoly v oblasti celkové bezpečnosti republiky vyplývající jak z potřeb naší obrany, tak i našeho členství v Severoatlantické alianci vyžadují tuto oblast dále posílit. Nadále je třeba rozvíjet vědeckovýzkumnou činnost v oblasti bezpečnosti a obrany, včetně aktivit bezpečnostní komunity.

Ke splnění těchto cílů je předkládán návrh na zavedení Ceny Jaroslava Jandy za významný přínos v oblasti bezpečnostní politiky České republiky.

V dalším je uvedeno krátké představení osobnosti Jaroslava Jandy, dále iniciátora zavedení ceny a návrh kalkulace rozpočtu.

Rytíř ducha - myšlenkový odkaz Jaroslava Jandy

Tvořivou činnost Jaroslava Jandy určovala jeho osobnost a modifikovaly možnosti doby, jak jsme ji prožívali v druhé polovině tohoto neklidného století. Těmto složitým podmínkám se nepoddával, vzdoroval jim, čestně a statečně se s nimi utkával. Jeho aktivita má tři období. V šedesátých letech, kdy při náročném výkonu vojenských funkcí studoval dálkově filozofii, psychologii a pedagogiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V sedmdesátých a osmdesátých letech, kdy musel pro odpor k okupaci opustit armádu a nenašel zaměstnání, se kromě překládání z angličtiny a ruštiny zabýval teorií organizace a řízení se zaměřením na sociologii práce, průmyslu a podniku. V devadesátých letech, kdy se mu konečně naskytly lepší pracovní podmínky a publikační možnosti, se věnoval vojenství, zvláště strategickému a sociálnímu řízení v podmínkách ozbrojených sil a bezpečnostní politice demokratického státu.

Charakteristickým rysem Jandovy práce byla cílevědomost, hloubka analytického pohledu i teoretické syntézy s praktickým vyústěním, a ne na posledním místě, zvláště v posledním období, týmová práce. Tu v neposlední řadě osvědčil jak v práci na ministerstvu obrany v úsecích sociálních a humanitárních věcí a strategického řízení, tak v Institutu pro strategická studia, jehož založení inicioval. A do konce svého života pak v Ústavu mezinárodních vztahů. Jeho práce vždy vycházela ze zahraničních zkušeností a jeho uvažování respektovalo mezinárodní souvislosti jevů.

Neprehlédnutelným rysem Jandovy osobnosti, který si okamžitě uvědomili všichni, kdo se s ním dostali třeba i krátce do kontaktu, byl jeho perfekcionismus, snaha dotáhnout každou práci do smysluplného konce, především do praxe. I když byl typem strategicky uvažujícího člověka, nikdy se nevyhýbal řešení detailnějších problémů i organizační činnosti. Bohužel je nutné přiznat, že právě tento styl práce a nezměrná ochota pomoci vždy a všude mu zkrátila i život. Rozsah díla čítá desítky titulů. Zaměření

a analýza věcného obsahu Jandovy práce nejlépe charakterizuje i vzácnost jeho osobnosti.

Mládež - generace - světový názor

Tak lze zobecnit Jandův zájem v šedesátých letech, tak i nazval svou diplomovou práci. O její úrovni - jak se málokdy stává - svědčí, že byla po literární úpravě publikována (Mládež - generace - světový názor, edice Diskuse - polemika - názory, vydalo Naše vojsko, Praha 1967, 150 stran.)

Jaroslav Janda v celé práci, v níž se zabývá mládeží jako věkovou sociální skupinou a jako generací a specifickými zvláštnostmi tehdejší mladé generace, na další historické analýze dokazuje, že těžko řešitelné problémy s mládeží měly ty společenské systémy a režimy, které si nevěděly rady i s jinými věcmi a v moderní době byly nedemokratické. Proto tato práce s mnoha dalšími aktivitami byla i přípravou událostí osmašedesátého roku. Již v této práci antipoval myšlenky občanské společnosti, participativní demokracie, zájmu o *res publica*.

Sociální systém řízení

Jaroslav Janda se musel dvacet let zabývat činností, které by se jistě tak intenzivně nevěnoval, kdyby nebylo období normalizace. Přesto v mnoha směrech toto nové zaměření navazovalo na dosavadní činnost, dále rozvíjelo jeho osobnost a přispělo k rozvoji sociologie řízení. I zde se syntéza jeho poznání a generalizace poznatků dočkala publicistického vyústění.

Za dvě desetiletí se Jaroslav Janda stal předním odborníkem a poradcem v ekonomickém řízení. Podílel se na rozpracování metodik analýzy sociálního systému řízení, sociálního klimatu, sociálních souvislostí zavádění nových výrobních kapacit, inovací vyšších řádů i celkové filozofie řízení podniků. Dokázal efektivně rozpracovat a zavádět řízení pomocí cílů, pružné organizační struktury, statuty pravomocí, informační řády, režimy řízení apod.

V jeho činnosti neustále převládal humanitní přístup k řízení a jeho racionalizaci. Na prvé místo vždy kladl zlepšování pracovních podmínek lidí. Do řídicí činnosti podniků promítal principy participativní demokracie. Osobně byl příkladem vzácného vztahu k lidem.

Vojenství: obrana a bezpečnost

V polistopadovém období aktivita Jaroslava Jandy zintenzívnila a toto osmileté období lze rozdělit na tři části:

- a) Práce v úseku sociálních a humanitárních věcí, kde jako poradce náměstka ministra obrany v čele týmu koncipoval a vybudoval úsek sociálního řízení.
- b) Činnost ve funkci zástupce náměstka ministra obrany, kde vytvořil úsek strategického řízení, založil Institut pro strategická studia a obnovil časopis Vojenské rozhledy, čímž byly nejen vytvořeny předpoklady ke strategické činnosti, ale pod jeho vedením i zpracovány první strategické dokumenty.

- c) Práce ve funkci náměstka ředitele Ústavu mezinárodních vztahů, kde mj. řídil tým Bezpečnostní politika České republiky.

Jaroslav Janda si jako jeden z prvních uvědomil, že demokratická revoluce, kvalitativně nové vnitřní politické uspořádání československého státu a jeho nové postavení v Evropě a ve světě, převratné změny ve střední a východní Evropě, nové celoevropské integrační procesy a bezpečnostní systémy vytvořily zcela novou situaci pro perspektivní rozvoj armády. V minulých desetiletích, kdy armáda byla součástí Varšavské smlouvy, nebylo možné rozvíjet vlastní systém strategicko-koncepčního řízení vojenské politiky státu a ministerstva obrany. Nová situace proto vyvolala aktuální potřebu výrazně prohloubit strategicko-koncepční řízení ministerstva obrany a armády. Na prvním místě pak nové československé vojenské doktríny a vojenské politiky, s výrazně obranným charakterem, a dále pak nový model armády. Proto ještě v roce 1990 byly zásluhou Jaroslava Jandy v cílovém modelu rozvoje armády do roku 2005 vytyčeny významné systémové cíle.

Již bezprostředně v polistopadovém období bylo Jaroslavovi Jandovi zřejmé, že demokratizace armády nebude krátkodobým procesem: představovala trajektorii od zdeformovaného charakteru armády sloužícího totalitnímu systému k armádě s novou funkcí v demokratické společnosti i v mezinárodních vztazích. Demokratizace v tomto pojetí znamenala postupně z ní vytvořit nestranickou státně politickou záruku suverenity demokratického státu.

V polistopadovém období se podařilo díky Jaroslavovi Jandovi prosadit vytvoření civilně správního úseku jako důležitého článku civilní kontroly armády. Eliminace strategického prvku v dalším vývoji práce ministerstva obrany vedla k oslabení strategického působení tohoto rezortu, což mělo v situaci, kdy se nikdo vážněji nezabýval strategickými bezpečnostními otázkami, výrazné negativní důsledky, a to zvláště pokud jde o tvorbu bezpečnostní strategie a vojenské koncepce, budování komplexní obrany, civilní obrany a ochrany. Nejvýznamnějším problémem armády se stala míra laicizace rozhodovacích procesů, která logicky generovala i prvky administrativně byrokratického přístupu.

Jaroslav Janda těžce nesl, že byly záměrně likvidovány plody jeho celoživotního uvažování a práce a v armádě se postupně prosazoval diletantismus. Přesto se problémy bezpečnosti, obrany a armády nepřestal zabývat ani po přechodu z funkce zástupce ředitele Institutu pro strategická studia, který byl neprozřetelně zrušen novým vedením AČR, do funkce zástupce ředitele Ústavu mezinárodních vztahů. Zde v oblasti vědeckovýzkumné činnosti vedl tým zabývající se bezpečnostní politikou České republiky.

Tato práce vyvrcholila stejnojmennou publikací. (Bezpečnostní politika České republiky. Závěrečná zpráva z výzkumného projektu vedeného J. Jandou. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1996, stran 160.) Jaroslav Janda kromě obsahového přínosu obohatil tuto práci i o celoživotní metodologické zkušenosti, a to v sekvencích: od analýzy a prognózy bezpečnostní situace v Evropě a ve světě, tj. od bezpečnostních rizik a ohrožení, tendencí vývoje a bezpečnostní situace a scénářů možných důsledků analýzy a prognózy pro bezpečnostní politiku, přes návrh koncepce bezpečnostní politiky České republiky, tj. jejich základních cílů a cest k jejich dosažení a cílového chování, struktury a řízení bezpečnostního systému až po zajištění bezpečnostní politiky a bezpečnostního systému republiky a demokratickou kontrolu.

Nejvýstižněji lze vyjádřit vzácnost jeho osobnosti: Jaroslav Janda byl rytířem ducha.

Co to je BOOSS?

BOOSS

Klub pro bezpečnost, obranu
a ochranu společnosti a státu

Iniciátorem zavedení Ceny Jaroslava Jandy za významný přínos v oblasti bezpečnostní politiky České republiky je KLUB PRO BEZPEČNOST, OBRANU A OCHRANU SPOLEČNOSTI A STÁTU - BOOSS, které

- je občanské sdružení (registrované MV ČR - VS/1-1/44 228/00-R),
- má první registraci, (tj. datum vzniku dne 11. 7. 2000, IČO: 70844704),
- působí v České republice se sídlem v Praze, Jilská 24, a je založen na dobu neurčitou.

Hlavními cíli BOOSS je:

1. Přispívat k rozvoji občanského a společenského vědomí odpovědnosti za bezpečnost, obranu i ochranu občana a státu, k šíření informací o bezpečnostní a vojenské politice. V tomto směru se jedná především o:
 - a) osvětovou, vzdělávací a publicistickou činnost k otázkám bezpečnostní a vojenské politiky,
 - b) iniciování odborné diskuze ke klíčovým otázkám bezpečnostní a vojenské politiky.
2. Napomáhat vytváření platformy pro činnost a aktivity bezpečnostní komunity v ČR.
3. Každoročně udělovat Cenu Jaroslava Jandy za významný přínos k odborné diskuzi o otázkách bezpečnostní a vojenské politiky.
4. Seznamovat se s aktuálními otázkami činnosti a aktivit rezortů zahraničních věcí, vnitra a obrany.

Členství v BOOSS je individuální. Může být řádné nebo čestné. Řádným členem BOOSS se může stát fyzická osoba starší 18 let. Čestným členem se může stát osoba, která dosáhla výrazných výsledků při realizaci bezpečnostní a vojenské politiky státu a podílela se významným způsobem na osvětové, vzdělávací a publicistické činnosti, týkající se této politiky.

Orgány BOOSS tvoří výroční shromáždění, výkonný výbor, výkonný tajemník, revizní komise. V rámci BOOSS působí čestný výbor. Výroční shromáždění konané dne 29. 9. 2000 v Českém Krumlově zvolilo:

Výkonný výbor BOOSS ve složení: PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., Mgr. Pavel Bílek, JUDr. Josef Černý, Ing. Karel Pezl - předseda čestného výboru, doc. PhDr. Lenka Ravná, CSc., Ing. Bc. Jiří Zlámal, Ing. Jaroslav Vítek - výkonný tajemník BOOSS.

Výroční shromáždění potvrdilo složení čestného výboru BOOSS: Ing. Karel Pezl - předseda, PhDr. Antonín Rašek, PhDr. Miroslav Purkrábek, prof. Otto Pick.

V září 1999 se sešli představitelé nevládních organizací k jednání o své roli při formování bezpečnostní komunity. Právě na tomto jednání byla zahájena iniciativní

práce stálé konference nevládních organizací působících při bezpečnostní komunitě. Tak jak postupně probíhala jednání vše směřovalo k založení nové společné platformy.

Problém v ČR spočívá v tom, že osoby, které tvoří bezpečnostní komunitu v nominálním smyslu, se obvykle samy nepovažují za součást určité komunity sdružené zájmem o bezpečnostní a vojenskou problematiku. Jednotlivým osobám a institucím chybí v tomto směru vědomí identity. Tento fakt prokázala dvě kvalitativní šetření provedené na jaře roku 1999 agenturou STEM a na podzim téhož roku agenturou AMASIA.

Již zhruba před necelými čtyřmi roky skupina expertů, vojáků, představitelů nevládních organizací uvažovala o možnosti vzniku jakési bezpečnostní komunity. Výrazným iniciačním momentem byl v té době dynamický proces integrace České republiky do NATO a z toho vyplývající potřeba více diskutovat a následně i chápat potřeby obrany a bezpečnosti země.

Jeden z členů skupiny - tehdejší zástupce ředitele Ústavu mezinárodních vztahů dr. Jaroslav Janda - dokonce pregnantně zformuloval i cíl bezpečnostní komunity: „Přispívat k rozvoji občanského a společenského vědomí odpovědnosti za bezpečnost, obranu a ochranu občana a státu, jakož i šíření poznání, jak zdokonalovat bezpečnostní systém v České republice.“ Zmíněná aktivita se ale tehdy neprosadila. Hlavní příčina, proč se tak stalo, zřejmě spočívala v tom, že se v té době nenašel relevantní nositel snahy o vytvoření bezpečnostní komunity, a to jak v orgánech státní správy, tak i mimo ně - např. ve sféře nevládních organizací.

Zásady pro organizační zabezpečení udělování Ceny Jaroslava Jandy

Na paměť významného vědeckého pracovníka v oblasti bezpečnostní a vojenské strategie, teorie organizace a řízení, vojáka a politika, plukovníka v záloze PhDr. Jaroslava Jandy zakládá Bezpečnostní rada státu z iniciativy Klubu za podpory Kanceláře prezidenta republiky, ministerstev zahraničních věcí, obrany a vnitra, Generálního štábu Armády České republiky, Vojenské akademie v Brně a Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově:

Cenu Jaroslava Jandy za významný přínos v oblasti bezpečnostní politiky České republiky

1. Předmět ceny

Cena se ukládá za:

- a) významná díla v oblasti bezpečnostní, obranné a vojenské strategie,
- b) za aktivní činnost v bezpečnostní komunitě,
- c) za vynikající práci v oblasti branné politiky a osvěty.

2. Vyhlášení ceny

- Cena se uděluje každoročně vždy v říjnu k výročí úmrtí Jaroslava Jandy.
- Uzávěrka návrhů k udělení ceny je vždy 30. června.

- Posouzení návrhů bude ukončeno k 15. září.
- Vyhlášení každého ročníku spolu s jeho podmínkami bude vždy oznámeno ve vybraných sdělovacích prostředcích k 31. březnu.
- Administrativu ceny Jaroslava Jandy vede BOOSS, na adrese Jilská 24, 110 00 Praha 1.
- Odbornou úroveň garantuje Ústav strategických studií při Vojenské akademii v Brně.

3. Výše a způsob udělování ceny

- Cena se uděluje každoročně ve výši 100 000 Kč.
- Cena může být rozdělena ve více oceněných.
- Zároveň se uděluje cena pro studenty ve výši 20 000 Kč.
- Významná díla ve vymezené oblasti může porota doporučit k vydání.
- Tato díla jsou označena větou, že byla oceněna Cenou Jaroslava Jandy.
- Součástí ocenění je udělení pamětní medaile.

4. Podmínky udělení ceny

Do soutěže mohou být navrhovány:

- a) publikovaná i nepublikovaná díla z oblasti bezpečnostní, obranné a vojenské strategie,
- b) osobnosti aktivně pracující v bezpečnostní politice,
- c) osobnosti aktivně pracující v oblasti branné osvěty.

K ocenění mohou být navrženy práce v jazyce českém nebo v jazyce světovém, čeští i cizí státní příslušníci s převážným zaměřením na českou problematiku.

Návrhy a práce se předkládají v jednom exempláři a předkládají je jednotlivci či instituce. Pokud jde o práce v oblasti bezpečnostní, obranné a vojenské, mohou jejich autoři přihlásit své práce osobně jako zadání do soutěže. Nepublikované práce jsou předkládány anonymně s udáním jména a adresy v zalepené obálce.

5. Porota a způsob udělování ceny

Porotu ustavuje Bezpečnostní rada státu na návrh Klubu pro bezpečnost, obranu a ochranu společnosti a státu - BOOSS. Návrhy a soutěžní práce posuzuje porota po předchozím posouzení odbornými lektory. Bezpečnostní rada státu schvaluje návrhy poroty na udělování ceny. Místopředseda Bezpečnostní rady státu zajišťuje zveřejňování výsledků a slavnostní udělení ceny.

Předkládací zpráva

Jedním z předpokladů efektivní bezpečnostní, obranné a vojenské politiky je rozvoj bezpečnostního a vojenského myšlení jako základu tvorby politických zadání, koncepcí a strategie v příslušných oblastech a rozvoji branné osvěty.

Rozvoj bezpečnostního a vojenského myšlení byl v předlistopadové době vážně narušen naším členstvím ve Varšavské smlouvě, kdy se o strategických otázkách

rozhodovalo jinde, a proto bylo velmi složité jej v demokratických podmínkách znovu rozvinout. Podařilo se to zejména obnovením činnosti Rady obrany státu, úseku strategického řízení na ministerstvu obrany, založením Institutu pro strategická studia a časopisu Vojenské rozhledy. Činnost většiny těchto institucí byla po roce 1992 načas přerušena a v posledních letech obnovena zřízením Bezpečnostní rady státu, úseku pro strategické plánování na ministerstvu obrany a Ústavu pro strategická studia při Vojenské akademii v Brně. To vytváří i lepší vědecké zázemí pro tvorbu politického zadání a bezpečnostní, obrannou a vojenskou strategii.

* * *

Stále náročnější úkoly v oblasti celkové bezpečnosti republiky vyplývající jak z potřeb naší obrany, tak i našeho členství v Severoatlantické alianci vyžadují tuto oblast dále posílit, a to zvláště i proto, že v příštím roce se má u nás konat jako v první postkomunistické zemi summit NATO. To vyžaduje, abychom se v očích představitelů členských zemí Aliance prezentovali jako spolehlivý nový člen, který považuje obranu své země i evropského prostoru za jednu z prvořadých povinností. I do budoucnosti je nadále třeba posilovat vědeckovýzkumnou činnost v oblasti bezpečnosti a obrany včetně aktivit bezpečnostní komunity.

Ke splnění těchto a mnoha dalších cílů má sloužit i zavedení Ceny Jaroslava Jandy za významný přínos v oblasti bezpečnostního a vojenského myšlení a politiky a branné osvěty.

podle: www.booss.cz/red

Opravdu poučné jsou ty prastaré spisy autorů, jako byl Hérodotos, Thúkýdídés, Xenofón, Polybios, Cornelius Nepos se svými Životopisy slavných vojevůdců, Aineías Taktikos, Onasandros s dílem Vojevůdce, Sextus Iulius Frontinus se svými knihami Válečné lsti, Flavius Vegetius Renatus se svým Nárysem vojenského umění, a jiní a jiní, včetně filozofů jako byl Sókratés, který se dovedl zamýšlet na tím, co má vědět dobrý velitel o povinnostech vojevůdců, nebo Platón se svými požadavky na morální kvality velitelů, či Epikúros, který doporučoval vojenství za vhodný námět k rozhovorům při hostinách a jako nezbytnou součást výchovy mládeže; jaký rozdíl od některých našich populistických politiků a novinářských šmoků, jimž je ztrátou času jeden rok vojenské výchovy frustrovaných a někdy až trochu hysterických mladíků, kteří se děsí pojmů jako ukázněnost v jednání či sebekázeň v myšlení.

Ervin Hrych: Velká kniha vojevůdců, bitev a zbraní. REGIA, Praha 2000.

J-Vališ-Slunečko Nový
12. stn. (1924)

20 908-11,61

24 609-13,67

Personálie

Divizní generál František SLUNEČKO

* 2. 10. 1886 Mladá Vožice

† 10. 12. 1963 Praha



Zkoušku dospělosti vykonal 21. 7. 1905 na vyšší reálce s vyučovací řečí českou v Českých Budějovicích; 1909 pak první státní zkoušku z oboru strojního inženýrství na České vysoké škole technické. 1. 10. 1910 se prezentoval u zeměbranceckého pluku 2 ve Sv. Hypolitu k prezenční službě v rakousko-uherské armádě. Po ukončení jednoroční školy v Linci byl povýšen na šikovatele v záloze; v létě 1912 nastoupil cvičení ve zbraní jako velitel čety, po kterém získal zaměstnání u státní pošty.

Za mobilizace byl 3. 8. 1914 povolán k aktivní službě v rakousko-uherské armádě do Mladé Boleslavi ve funkci

velitele čety. Na ruské frontě působil od 26. 10., následovalo sice jmenování praporčíkem, ale již 21. 12. padl do zajetí a byl transportován do zajateckého tábora v Pokrově (Vladimírská gubernie), kde se angažoval v zajatecké samosprávě s tím, že v době od 25. 12. 1915 do 28. 7. 1916 plnil úkoly na obraně ruské armády. V červenci 1916 dobrovolně vstoupil do srbské armády a byl jmenován podporučíkem (velitelem čety) druhé srbské dobrovolnické divize, avšak již 1. 12. 1916 byl zařazen k důstojnické skupině generála J. Červinky; 12. 6. 1917 k 8. čs. střeleckému pluku jako velitel roty. Tehdy absolvoval dvouměsíční školu zákopové války v Jassách a poté jednoměsíční kurz při štábu praporu, pluku a divize na rumunské frontě (vyučovací řeč francouzská a německá). Slunečko byl 29. 8. 1918 jmenován kapitánem a velitelem praporu.

Do vlasti se vrátil 4. 8. 1920 v hodnosti majora (od 1. 5. 1919) a ve funkci zástupce velitele 8. čs. střeleckého pluku, jemuž připadla posádka ve Slezsku. Nadřazení

oceňovali Slunečkův „pevný, přímý charakter, velmi svědomitý s velmi dobrými vlastnostmi“, který „má velmi dobrý vliv na podřízené“. Krátce po aktivování byl jmenován podplukovníkem (2. 12. 1921) a 17. 11. 1922 ustanoven velitelem 8. pěšího pluku. Brzy následovalo povýšení do hodnosti plukovníka, neboť ve funkci se osvědčil, pracoval „dobře a rozumně“ a v jednotce vládl „všemu vzorný pořádek“. V roce 1924 absolvoval informační kurz pro velitele vojskových těles v Milovicích, 1926 pak kurz pro velitele vojskových těles v Olomouci a v letech 1927-1928 kurz pro vyšší velitele v Praze, do kterého podle hodnocení velitele přišel „s průměrnou přípravou. Pracoval s krajní vytrvalostí a činil znamenité pokroky. Je ducha klidného, vážného a ukázal mnoho zdravého smyslu. V terénu mu neschází jistý postřeh, nezdá se ale býti velkého rozsahu. Osobitost prostřední, bez určitého vyhranění. Zdá se kvalifikovanějším pro pěší jednotky než pro velení vyšší. Velmi znamenitě rozvíjel své znalosti v pěchotě.“ Po návratu z kurzu selhaly mu nervy až „do té míry, že nebyl schopen soustavného myšlení, dostával se u něho nepřemožitelný pocit strachu z představených a úplně se zhroutil“.

Začátkem roku 1929 byl plukovník Slunečko ustanoven velitelem 16. pěší brigády v Místku a v létě pak následovalo jmenování do první generálské hodnosti. Jeho tehdejší nadřízený, velitel 8. pěší divize div. generál Jindřich Hanák, považoval Slunečka za dobrého velitele brigády, pilného a svědomitého vyššího důstojníka s dobrými vědomostmi, „jež uplatňuje dobře při výcviku svojí brigády. V posuzování taktických situací dobrý, jeho první rozhodnutí skoro vždy správné, provedení ale pokulhá a je vidět, že neovládá ještě těžké fáze boje, že v tomto ohledu schází zkušenost a rutina“.

Generál Slunečko byl 1. 10. 1930 pověřen vedením funkce zástupce velitele Zemského vojenského velitelství Košice (31. 12. ustanoven). I tentokrát se osvědčil, aspoň podle názoru jeho tehdejšího nadřízeného arm. generála J. Šnejdárka, který oceňoval jeho „čestný kakater. Velmi pilný a svědomitý. Velmi dobrý taktický postřeh“.

Nový zemský velitel div. generál L. Krejčí, který Slunečka znal z legií „jako velmi dobrého důstojníka a bojovníka“, vyzkoušel ho v roce 1934 při cvičení v terénu při velení horské brigádě: „Ospravedlnil úplně názor, jenž jsem o něm měl. Jeho řešení byla velmi dobrá, promyšlená a houževnatě a se zdarem obhájena. Byl zcela klidný, takže se dá předpokládat, že vyhovuje zase velmi dobře pro vedení pěší brigádou.“ Při reorganizaci armády byl Slunečko dnem 31. 12. 1936 ustanoven velitelem 12. pěší brigády ve Znojmě. Výcvik podřízených jednotek opět vedl „velmi dobře“, jeho rozpravy při závěrečném cvičení byly „výstižné“.

K 1. 1. 1938 se generál Slunečko stal zástupcem velitele 6. divize v Brně a 1. 5. velitelem druhé skupiny (současně přemístěn k třetímu sboru). Poslední funkci zastával i během zářijové mobilizace. Podle velitele sboru div. generála A. Hasala se Slunečko jako velitel osvědčil „za mimořádných opatření v těžkých poměrech a různých improvizacích, v nichž byla skupina zřízena, i za mobilizace velmi dobře. Zachoval vždy klid, zdravý úsudek a rozhodnost“.

Po německé okupaci se generál Slunečko aktivně zapojil do domácího odboje a stal se oblastním vojenským velitelem Morava-západ se sídlem v Brně v rámci struktury I

struktury Obrany národa, z které v podstatě jako jediný z velitelů unikl zatčení díky tomu, že od roku 1942 žil v ilegaltě v oblasti Mnichova Hradiště. Jeho skupina ALEX působila v severovýchodních Čechách, i když měla na rozhodujících místech v protektorátních ministerstvech, v ústřednách, v České tiskové kanceláři apod. rozvětvenou síť informátorů. Skupina se později zapojila na Ústřední národní výbor Jaroslava Kvapila, avšak to již vytvářela další odbojové skupiny na venkově, nebo utvořené skupiny slučovala s odbojáři v Praze:

1. *skupina generála Slunečka* v politických okresech Mladá Boleslav, Mnichovo Hradiště, Turnov, Semily a Jičín,
2. *skupina v Brandýse nad Labem*, organizovaná již v roce 1939 podplukovníkem R. Mrázek [1],
3. *skupina v Benešově, Vlašimi a v Lounech*, s nimiž udržoval spojení plukovník Vladimír Procházka,
4. *skupina generála J. Fišery*, organizovaná ve Velkém Kladně, v Unhošti a Berouně.

Generál Slunečko pak v dubnu 1945 navázal spojení i se sovětskou zpravodajskou skupinou VOLK majora V. S. Chranovského, která byla vysazena prvním ukrajinským frontem 26. 3. 1945 v prostoru skalního masivu Mužského v okrese Česká Lípa. (Podrobnější informace najdete v příloze „Zpráva vojenské organizace Alex“.) S jeho pomocí hledal spojení s čs. vládou v Košicích. Slunečko o své účasti v květnovém povstání později uvedl:

„Dne 30. dubna t. r. přijel jsem do Prahy v 7 hod. ráno k pplk. gšt. Mrázkovi, abych se ujal vedení domácího odboje po zatčení generálu [Zdeňku] Novákovi, resp. gen. Bláhovi [2]. V též den v 10 hod. byla první schůzka štábu gen. Alex (moje krycí jméno), který po mém příjezdu do Prahy sestavil pplk. gšt. Mrázek, jako náčelník štábu, v kanceláři Dunajské paroplavební společnosti. Účelem této, i všech ostatních schůzek v následujících dnech bylo uspořádat organizaci velení a podchytit různé odbojové skupiny ve společnou organizaci vojenskou.

Výsledek byl tento: Velitelem Velké Prahy jsem ustanovil gen. Kutlvašra [3], SV Praha, velitele oblasti západně Prahy gen. Fišeru, SV Kladno atd. Byly podchyceny skupiny:

*skup. Bartoš (pplk. gšt. Bürger [4])
státní policie (pplk. gšt. Antonín/ Sameš)
elektrikáři (pplk. gšt. B./ Paleček),
nejvyšší rada vojáků a dělníků (já a pplk. gšt. Mrázek) atd.*

První noc jsem spal v bytě pplk. gšt. Sameše, od 1. května jsem bydlel u mjr. pčch. Pokorného, Žižkov, Bendlova 6.

Dne 5. května došlo v Praze k brannému vystoupení pražského obyvatelstva proti Němcům a začalo vedení boje podle připravené organizace, to jest ve Velké Praze vedl boj gen. Kutlvašr se svým štábem, na venkově byly podchyceným oblastem dány rozkazy, aby „stěhovaly na plno“, to jest, aby vystoupily proti Němcům, a tím jim překážely v dodávání posil do Prahy.

Dne 5. května tak asi ve 14 hod. hlásil npor. (Karel) Neubert, člen mého štábu, že se přijde zmocnit ČTK. Dostal k tomu rozkaz, rozkaz provedl a provedení hlásil telefonicky s dodatkem, že by vydal s ČTK provolání k pražskému obyvatelstvu. Svolil jsem s podmínkou, že musím znáti obsah provolání. Hlásil mi obsah provolání telefonicky a po krátkém rozmyšlení jsem dal souhlas, aby to pustil.

Zdůrazňuji „po krátkém rozmyšlení“ proto, poněvadž z tajnostkářství pplk. gšt. Sameše a hlášení npor. Neuberta bylo možno soudit, že se ustavuje jakási Národní rada, ale kdo to je a kde je, to jsme ve štábu Alexe odpoledne 5. května nevěděli.

Pokládaje za důležité, aby pražské obyvatelstvo rychle bylo informováno, dal jsem k provolání souhlas. Co se však stalo? Do ČTK přišel pplk. gšt. Sameš s panem Dr. Bauerem a npor. v zál. Neuberta zatkli, vyslýchali na policii ohledně obsazení ČTK a uveřejnění proklamace. Tedy na místě, aby se mnou spolupracovali a dali mi vědět o své existenci a svém SV, zatkli člena mého štábu a propustili jej až večer 5. května ...

Proklamace byla vydána cyklostylem, a že ji potom uveřejnili některé pražské deníky za to nemohu zodpovídati.

Boje pokračovaly, poznal jsem přednostu vojenské sekce Národní rady kpt. [Jaromíra] Nechanského, který myslím, v neděli, dne 6. května večer přišel na moje SV, Staroměstské náměstí, fa Kunerle, se informovati. Tu v úterý dne 8. května ráno dostal jsem od Národní rady rozkaz, abych k ní přijel. Byla tehdy u velitelství Bartoš. Jel jsem tam s náčelníkem svého štábu, nevěda proč. Po dalším čekání byl jsem uveden do místnosti, kde již byli přítomni členové Národní rady. Byl jsem tázán, kdo jsem, co jsem dělal, jak jsem se dostal do Prahy atd. Vše jsem vysvětlil, takže místopředseda Národní rady, myslím pan Smrkovský, ukončil moje vyslýchání slovy: „Pánové, já nevím důvod, proč jsme sem pana generála vlastně volali?“ Bylo mi jen divné, že o incidentu ČTK a o proklamaci nebyla ani zmínka.

Dne 9. května večer, po bojích, kdy příchodem Rudé armády operace byly skončeny, jel jsem na Národní radu a prosil jsem o dovolení odejeti do Brna, abych si přivezl uniformu a abych se dověděl něco o své ženě, o které teprve v Praze jsem se dozvěděl, že jest gestapem internována ...“

Ale ještě předtím, večer 8. 5., generál Slunečko odjel v čele delegace České národní rady do Českého Brodu, kterou vítali místní občané zneklidnění odpoledním masakrem revoluční jednotky u Kleček a pod liblickou vysílačkou. Ve 20.30 hodin byla v budově místního gymnázia, kde sídlil štáb předsunuté armádní skupiny generála Reimanna, disponujícího asi s 80 000 německými vojáky, podepsána podobná kapitulační listina jako před tím v Praze [5].

Generál Slunečko byl 25. 5. 1945 ustanoven zatímním velitelem (28. 10. velitelem) prvního sboru v Praze, 1. 8. 1945 povýšen do hodnosti divizního generála a 1. 6. 1946 vzhledem dosažení 60leté věkové hranice přeložen do výslužby.

V době, kdy příslušníci vojenské kontrarozvědky (5. oddělení hlavního štábu) a státní prokuratury vybírali vhodné oběti pro ilegální organizaci „štáb organizace PZ - Pravda zvítězí“, generál Slunečko ve vazbě státního soudu alibisticky mimo jiné uvedl:

„K dotazu uvádím, že jsem během revoluce byl volán k České národní radě a při té příležitosti jsem se zastavil u Kutlvašra, kde jsem četl podmínky kapitulace, a vzpomínám si, že v těchto podmínkách bylo též, že Němci, tudíž i gestapo a členové Astu (rozumí se služebna - pozn. Z. V.), mohou opustit Prahu s lehkými zbraněmi (v uvedeném protokolu z 8. 8. 1945 nic podobného uvedeno není - pozn. Z. V.). Tato dohoda byla učiněna mezi německým generálem Toussaintem a generálem Kutlvašrem, a protože mi podléhal (rovněž neodpovídá skutečnosti - pozn. Z. V.), měl mi správně tuto okolnost hlásit, na což bych zcela určitě nepřistoupil, sám jsem měl dojem, že se tak děje za schválení České národní rady. Právě tak mi nebylo hlášeno vyjednávání s vlasovci a K. H. Frankem.“

Rivalita mezi generály? I tak se to dá vysvětlit; případně jako pokus o vlastní záchranu, selhání nervů či již dříve zmíněný „nepřemožitelný pocit strachu z představených“, který později vedl k jeho zájmu o spolupráci s orgány Státní bezpečnosti.

Generál Slunečko byl z vyšetřovací vazby státního soudu propuštěn v podstatě „bez následků“. V rámci „akce B“ se musel v roce 1951 vystěhovat do Branžeže (okr. Mnichovo Hradiště), ale později, v dobách určitého „uvolnění“ komunistického režimu, se do Prahy opět vrátil.

Poznámka:

1. Vališ Z.: Brigádní generál Raymund Mrázek, VR 4/2000, s. 141-147.
2. Vališ Z.: Divizní generál in memoriam František Bláha, VR 1/1995, s. 136-138.
3. Vališ Z.: Armádní generál in memoriam Karel Kutlvašr, VR 4/1993, s. 140-141.
4. Vališ Z.: Generálmajor František Bürger-Bartoš, VR 4/1997, s. 156-160.
5. Dokument za Českou národní radu podepsali plk. Hefman, Dr. Smolín a plk. Kadavka; za německou stranu gen. Reimann, mjr. Wehl a hpt. Erhart, kteří se zavazovali, že německé jednotky odevzdají těžké zbraně a při ústupu na západ použijí komunikace obcházející hlavní město.

PhDr. Zdeněk Vališ

Příloha: Zpráva vojenské organizace ALEX

Velitelství generála Alexe - krycí jméno pro gen. Frant. Slunečka, jako zástupce velitele domácího odboje gen. Zdeňka Nováka, který byl vězněn gestapem od června 1944 - bylo pokračováním podzemního hnutí vojenského na celém území Čech a Moravy (velitelství Alex se považovalo za nástupce původního vedení Obrany národy, pozn. Z. V.), které od r. 1939 vedl div. gen. Homola a po jeho zatčení gen. Zd. Novák, jenž byl však rovněž zatčen. Koncem října 1944 byl zatčen další zástupce, gen. Frant. Bláha, a tak zůstal nakonec vedoucím skupiny odboje brig. gen. Slunečko, který pracoval v podzemí od 2. prosince 1939.

Účel organizace byl vojenský. Měl seskupit vojenské a národní síly lidové k revolučnímu zásahu proti Němcům. Akce sabotážní a zpravodajské byly zahájeny ihned

po vzniku za vedení gen. Homoly. Činnost hnutí byla po počáteční intenzivní činnosti oslabena příchodem Heydrichovým a rozsáhlým zatýkáním a popravami příslušníků hnutí v září 1941, ale neustala nikdy, i když se v jistých obdobích omezila jen na rozsáhlou činnost charitativní ve prospěch rodin popravených a zatčených příslušníků. Na tuto charitativní činnost byl sebrán a vydán mnoha set tisícový výnos sbírek mezi členy podzemního hnutí, které namnoze opatřil pplk. Mrázek.

Za teroru po atentátu na Heydricha v r. 1942 bylo mnoho příslušníků zatčeno a hnutí roztříštěno. Ze zbytku bylo utvořeno v Čechách a na Moravě vojenské hnutí gen. Nováka, jehož náčelníkem štábu byl pplk. gšt. Suledr, a které se opíralo hlavně o tyto složky: vládní vojsko, kde vedl pplk. gšt. Lang a plk. gšt. Štěpánský podle směrnic, vydaných pro podzemní hnutí; četnictvo v čele s dr. Ševčíkem, zástupcem uniformované policie dr. Majnera; hasičstvo a zbylé vojenské skupiny v různých částech Čech a Moravy. Organizována také podrobná vojenská, průmyslová a hospodářská špionáž. Vedením zpravodajské skupiny byl pověřen pplk. gšt. Frant. Bürger. Toto vojenské hnutí bylo v zimě 1942/43 zapojeno na Ústřední národní výbor, jehož předsedou byl zvolen Jaroslav Kvapil. Generál Zd. Novák se stal členem tohoto ÚNV. Organizace byla v trvalém spojení s jednotlivými vládními orgány v Londýně a s oficiálním ilegálním hnutím na Slovensku.

Jedna z velkých organizovaných připojených složek byla skupina gen. Alexe-Slunečka, která působila v severovýchodních Čechách. Generál Alex-Slunečko byl posledním z velitelů na svobodě. Vojenskou organizací v Praze byl pověřen gen. Novákem generál Bejl. Potom, když byl zatčen, ujal se organizace pplk. gšt. Raimund Mrázek, který až do příchodu generála Slunečka do Prahy organizoval v hlavním městě vojenské jednotky vedené důstojníky, připravované pro konečný vojenský zásah. Přípravou mobilizace byl pověřen pplk. Weinstein, který i při těžké chorobě svůj úkol plnil svědomitě.

Když situace uzrávala, byl na přání generála Slunečka ustaven Národní výbor ve smyslu rozhlasových výzev vlády v Košicích. Výbor zvolil gen. Slunečka předsedou a šéfredaktora Neuberta místopředsedou. Členy výboru byli důvěrníci odborových organizací, zástupci průmyslu, peněžnictva, tisku, hospodářských svazů, vojska, zaměstnanci Elektrických podniků, veřejného zásobování a výroby papíru - ze všech vrstev. Jeho členy byli mimo jiné spisovatel Josef Kopta, kpt. v zál. ing. Zd. Kruliš pro spolupráci s průmyslem, dr. Navrátil z rozbité skupiny Palivcovy, kpt. v zál. Berdych, býv. tajemník Československé národní rady, poslanec Neumeister, předseda karlínské Národního výboru, ing. dr. Štěpán a A. Kolenatý, zaměstnanec Elektrických podniků, npor. v zál. Boh. Klíma pro otázky financí, Fr. Rychlík pro výživu a zásobování.

Vojenská komise zasedala pak denně (od 30. dubna 1945, pozn. Z.V.) od 9 hod. postupně na různých místech v Praze, aby unikla pozornosti gestapa a zatčení. Místnosti pro schůze vojenského vedení dali k dispozici: Oldřich Kvíz ze Slovenské Dunajplavby, paní Zdenka Merunová, ing. Zd. Kruliš, u něhož se pravidelně scházel Národní výbor a řada jiných důstojníků. Vojenská komise provedla definitivní uspořádání velení a určila jednotkám úkoly. Na schůzi Národního výboru v kanceláři firmy Kruliš byla

projednávána celková situace po stránce politické, organizační a vojenské a jednotlivým členům dány úkoly pro činnost ve složkách, které zastupovali.

Aby konečná vojenská akce nabyla průraznosti, bylo zorganizováno velení a bojové jednotky byly uspořádány takto:

1. Podchyceny všechny vojenské organizace, které existovaly, většinou v rámci velitelském. Z nich nejlépe byla organizována skupina pplk. gšt. Bůrga a Voltrata, kteří již měli bojové jednotky. Velitelství Alex podchytilo nejsilnější bojovou organizaci zaměstnanců Elektrických podniků v síle 6000 mužů, která pod velením aktivních i záložních důstojníků vytvořila deset skupin ve vozovkách na okraji Prahy a v elektrárně.

2. Stanoveny úkoly pro různé eventuality, a to:

- a) při kapitulaci Němců obsadit ihned vojensky Prahu, udržet pořádek a zajistit Němce a kolaboranty, popř. likvidovat odpor, který bylo možno předvídat u gestapa a jednotek SS,
- b) při lidovém povstání podchytit je vojensky a tak zlomit německý odpor.

3. K provedení daných úkolů rozhodl generál Slunečko jako zástupce vězněného gen. Nováka takto:

- a) gen. Slunečko velí se svým štábem celé oblasti v Čechách, pokud byla vojensky podchycena;
- b) gen. Slunečko povolal gen. Kutlvašra s náčelníkem štábu pplk. gšt. Bůrgem a určil ho jako velitele Velké Prahy a dal mu k dispozici všechny podchycené jednotky ve Velké Praze;
- c) gen. Slunečko povolal gen. Fišeru, který byl již ve Velkém Kladně a spolupracoval s partyzány, a pověřil ho velením jednotek odporu západně od Prahy. Stanoviště velitelství bylo Kladno;
- d) skupině Sever pod velením majora Cermana v prostoru Český ráj a skupině Brandýs n./L. pod velením pplk. Viléma Konvalinky dány rozkazy a heslo pro zahájení akcí, a to: - v případě lidového povstání zahájit bojovou činnost a usměrnit sílu tohoto hnutí. Jinak zahájit činnost na heslo. Úkolem těchto sil vně Prahy bylo vázat nepřítele v oblastech, kde operoval, zamezit jeho postup na Prahu a tím ulehčit bojovníkům v hlavním městě přerušením železničních spojů, zábranami na silnicích, zničením mostů apod.;
- e) aby se předešlo rušivým zásahům různých politických skupin do vojenského velení a organizace jednotek, sjednány dohody s politickými organizacemi, z nichž největší byla Rada vojáků a pracujících lidí, které souhlasily s tím, aby vojenské velení bylo dáno do rukou generála Slunečka;
- f) obsazením České tiskové kanceláře byl pověřen npor. v zál. Karel Neubert. On zařídil vše potřebné pro hladké provedení převratu v hospodářské skupině Tisk a Papír;
- g) při všem úsilí se dlouho nepodařilo skupině gen. Slunečka vstoupit v přímý styk s Českou národní radou. S pplk. Samešem se delší dobu pokoušela navázat spojení neznámá skupina. Konečně ve druhé polovině týdne před povstáním byl prostřednictvím št. kpt. Nechanského (krycí jméno Jiřík) pplk. Sameš přijat za člena vojenské sekce České národní rady. Tím byl vytvořen první dotyk velitelství Alex s Radou, který se však plně rozvinul až po zahájení operací. Velitelství Alex od první chvíle se podřídl vedení České národní rady.

Dne 5. května 1945 od rána začalo lidové hnutí odstraňováním všeho německého, vyvěšováním státních vlajek atd. Bylo zřejmé, že každou hodinu dojde k povstání a tím

ke střetnutí s německou brannou mocí. Povstání vypuklo při obsazování rozhlasu kolem 12. hodiny v poledne. Velitelství Alex se sešlo o 9. hod. v domě firmy Kunerle na Staroměstském náměstí. Byla uvážena situace a gen. Slunečko-Alex rozhodl zahájit boj. Gen. Kutlvašr, který byl přítomen, se odebral na své stanoviště a zahájil činnost pro Velkou Prahu ve 12 hod. 45 min.

Stanoviště velitelství Alex bylo v kancelářích firmy Kunerle na Staroměstském náměstí, kde dobré služby konal český ředitel této německé firmy, desátník v zál. Blažek, který ještě před revolucí uvolnil místnosti firmy pro vojenské schůze, ač si byl vědom rozsahu nebezpečí.

Velitelství Alex koordinovalo operace svých venkovských sil průběhem bojů v Praze pomocí své znamenitě fungující zpravodajské služby, ve které vynikla Dana, dcera vězněného pplk. gšt. Suledra, spolupracovníka gen. Nováka. Velmi dobře se osvědčilo mobilizační středisko ve Štefáníkových kasárnách na Smíchově pod velením pplk. Šilhavého, kde byly shromážděny zbraně, vyzbrojeny jednotky dobrovolníků a dávány k dispozici skupině Bartoš-Kutlvašr. Ve Velké Praze vedl operace gen. Kutlvašr. Zároveň byly vydány rozkazy pro zahájení boje jednotlivým skupinám mimo Prahu. Řízení operací bylo úplně v rukou velitelství.

Česká tisková kancelář v Lützowově ulici (tj. v Opletalově, pozn. red.) byla obsazena npor. v zál. Karlem Neubertem ve 12 hod. 30 min. a do 15 hod. byl obnoven normální provoz. Již ve 13 hod. bylo na Bellových aparátech zahájeno přímé spojení s Reuterem v Londýně a s Moskvou. Obsazení ČTK německou strážní jednotkou bylo likvidováno, úředníci německého státního ministerstva byli odzbrojeni a internováni. Celé odpoledne byly místnosti ostřelovány z protějších budov gestapa a jedna písarka raněna. V 18 hod. byl úřad odevzdán zmocněnci České národní rady.

Řízení operací, zejména v prvních dnech povstání, bylo tak naléhavé a spád událostí takový, že nebylo vůbec času všechny telefonické rozhovory, rozkazy atd. zachycovat písemně. Úkoly, určené jednotlivým skupinám, byly v podstatě zdařile provedeny, až na proniknutí tankové brigády z prostoru Milovic, která se vyhnula námi obsazenému území Brandýs n./L.-Stará Boleslav-Kostelec n./L. a z východu vnikla do prostoru Vysočan. V průběhu operací rozbila Staroměstské náměstí a pronikla na Příkopy a do Jindřišské ulice. Tankové útvary, postupující na Prahu od jihu a z prostoru Benešov, Jesenice a Zbraslav-Chuchle, byly branným odporem jednotek Alex zadrženy na periferii Velké Prahy, takže pronikly pouze na Pankrác a ke Zlíchovu.

Po celou dobu bylo Staroměstské náměstí ostřelováno děly a stanoviště Alex silně poškozeno.

Obecně musí býti zdůrazněno, že boj byl zahájen za nejhorších podmínek a probíhal za dramatických okolností, kdy se každou chvíli nadějná situace obratem měnila v téměř beznadějnou, poněvadž kromě pistolí a několika pušek - nebylo zbraní. Výzbroj musela býti dobyta od Němců holýma rukama. Jen nadšení a touha obyvatelstva po osvobození za každou cenu udržely bojového ducha až do úplného vítězství. Všichni se bili statečně, a to jak policie, vládní vojsko, četnictvo a elektrikáři,

tak i všichni ostatní a zejména mládež, která, ač vojensky nevycvičena, vydržela a bojovala skvěle.

V noci z 5. na 6. května byl gen. Zdeněk Novák osvobozen z věznice na Pankráci. Ač jeho zdravotní stav byl velmi špatný, zúčastnil se ihned osobně boje a dne 10. května se ujal velení nad všemi jednotkami velitelství Alex. Generál Alex-Slunečko stal se jeho zástupcem. Po příjezdu vlády do Prahy byl gen. Novák s pplk. Mrázkem přijat ministrem národní obrany, generálem Svobodou, od něhož dostal rozkaz k obsazení pohraničí historických zemí s výslovným určením: „Cokoliv podnikneš k zajištění Čech, k tomu ti dávám absolutní plnou moc, za kterou stojím do všech důsledků.“

Tento úkol byl proveden. Jednotky pronikly až na historickou hranici a postupně vyčišťovaly zalesněné oblasti od zbytků německého vojska.

Obsazením pohraničí naplnilo velitelství Alex své poslání, jeho vojenští členové se odebrali na příkázaná místa v nové československé armádě, jeho občanští příslušníci šli za svou novou a radostnější práci v osvobozené vlasti.

Alex dovršil ve cti svůj úkol a zastavil svou činnost. Byl nástrojem boje. Po vítězství se rozešel. Trvá však vzpomínka na bratrství obětí a krve.

(Zpráva byla publikována na podzim 1945 při příležitosti přijetí zástupců velitelství Alex prezidentem republiky dr. E. Benešem, dále byla přetištěna v knize Pražské povstání 1945, kterou vydala Rada svobodného Československa k jeho 20. výročí ve Washingtonu D. C., v roce 1965. Redakčně upraveno.)

English Annotation**The Security Strategy of the Czech Republic - 2001.**

The first "Security Strategy of the CR" as a conceptual document was approved by the Czech Government in February 1999. It was just before we joined the NATO Alliance. Therefore the document was accepted only with the precondition that in two years this "Security Strategy" would be updated and amended. Today's "Security Strategy" document characterizes the security position of the Czech Republic from the standpoint of NATO member and a prospective EU member. It defines our national interests and measures we shall introduce in order to strengthen state and citizens security. Potential security risks (the elimination of which the Czech armed forces is partly or fully responsible for) are among others: (a) rogue states and organizations threatening international law and order, (b) suppressing humane rights and liberties; ethnical and religious conflicts; proliferation of mass destruction weapons, namely nuclear ones, and the threat of their employment, which is very serious especially in case of small illegal terrorist groups; (b) regional conflicts in Eastern and South Europe; (c) organized crime; terrorism; (d) subversive actions, (e) leakage of classified information, (f) natural disasters, industrial and environmental accidents; (g) the disturbance of standard international economic relations, and so on. Because the armed attack against the CR is not very probable, we shall mainly take part in humanitarian missions and in operations in areas falling outside Article 5 of the Washington Treaty.

The Security Problems of the Czech Republic by

PhDr. Antonín Rašek. Since the birth of the Czech Republic, the basic conceptual deficiency in our security policy has been found in missing relevant political designation, i. e. security, defence and military concepts. We lack a sort of precise directive, which could navigate Czech foreign and home policy, namely foreign and interior ministries, from security and defence point. Such directive ought to cover all corresponding government agencies and institutions, as far as the so-called national economy security is concerned, because national security is a matter of all citizens, nobody could stand aside. Here are two characteristic examples of missing concept: the purchase of tactical L-159 aircraft and prospective acquisition of supersonic fighters. Forming security policy must be in hands of security and defence professionals, familiarized with foreign policy problems. The thing is that civilian political leaders of the country must initiate the impulse for working-up security and defence documents.

Relevant documents are as follows: Security Strategy of the CR, Defence Strategy of the CR, and Military Strategy of the CR. The author argues that the first document - the Security Strategy - is too broad and non-specific that it is not a proper source for definitions in other two documents: defence and military strategies of the Czech Republic.

The Structure and Activities of the National

Security Council by Ing. Oldřich Šesták, Ing. Karel Prskavec. The National (i. e. State) Security Council was established by the Constitutional Act No. 110/1998 on the National Security of the Czech Republic, as a permanent working body of the Government of the Czech Republic. The security establishment of the CR, which is formed in line with the basic constitutional documents, consists of President of the Republic, Parliament of the CR, and National Security Council with its interdepartmental working bodies: Committee for Co-ordination of Foreign Security Policy, Defence Planning Committee, Civil Emergency Planning Committee, Intelligence Committee, and Central Crisis Committee. Since its foundation, there has been certain organizational changes in the composition of above mentioned bodies: e. g. the former Interdepartmental Crisis Committee has transformed into the Central Crisis Committee. Further changes are open to the argument. The authors propose to widen interagency and interdepartmental discussions about inner security problems (organized crime, youth delinquency, drugs, illegal migration). The composition (graphic chart), activities, including basic documents, are released and regularly updated at the internet pages of the Government Office of the CR. Its electronic address is: www.vlada.cz.

Scientific Support of Force Goals and its Management by Ing. Josef Janošec, CSc., Doc. Ing.

Bohuslav Višek, CSc. The purpose of proposed project "Managing Military Science" (MANA) is to draft a study on managerial methods that are suitable for research and development of force goals, backed by analytical and synthetical studies, because investments into the development of science, research and technologies are the main remedy that can substantially strengthen our capabilities needed to face running changes in security and defence. Implementation of assigned Force Goals will verify the capacity of the Army. The goals reached should be considered in terms of effectivity, because they represent also a big investment. Programme lines released by NATO

organs are orientational, their specifications are general. The main purpose of proposed project is to identify suitable ways of managing systematic research and Force Goals support, which ought to be effectively supported. We have experts who are able to meet given requirements, but limited financial sources make impossible to explore situation abroad, specify goals and carry out security vetting. The project of defence research MANA doesn't replace solving individual force goals and particular defence projects. It is intended to create broad informational and knowledge base for scientific and scholarly support at the MoD level and offer summarized data as the foundation for the decision-making of defence top-management.

Responsibility to New Security Environment by Col.

Ing. František Valach, CSc. The following paper is based upon the fact that the North Atlantic Treaty Organization has successfully adapted itself to new security surroundings and still plays decisive role in European strategic affairs. The question is whether the Alliance will preserve its dominant position even in the future. All problems the Alliance is going to solve are closely tied with the question of atomic weapons, the main purpose of which is the deterrence. Although our country does not belong to the so-called nuclear states (nuclear states), we are loyal to the states that possess such weapons, supporting the Non-Proliferation Treaty, because there are many signals that certain states, namely the rogue states, try to acquire weapons of mass destruction, especially nuclear ones. The author's reflections consider firstly the main tasks of the Alliance, secondly the requirements that are assigned to Alliance national forces. Finally, in the closing part of this article, the author underlines the fundamental role of the Alliance in the general context of forming multinational Common European Security and Defence Policy (CESDP). Last but not least, the real revolution in the international security system is manifested in the proposed American plan for leak-proof anti-missile defence that may cover even its European allies, as globally shared defence system.

Economy Aspects of Manpower Recruitment in the

ACR by Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc., and Lt.Col. Ing. Zdeněk Zbořil. The Army of the Czech Republic (ACR) is one of the biggest employers in our republic. But from an economy point, we have not solved problems of recruitment, demographic factors, comparable civil wages and further education (which could be used in a civvy street) in the army. From a point of economy theory, output levels of the army are those of functional structures: air force, land forces, logistics support, at the level of units: it is a theory of firm. Such "industrial plant" is formed by military units, bases, air squadrons, and wings. Its purpose is to optimize gains

(profit), i.e. overall defence capability. Several mathematical models were created, but unfortunately they did not take into account various military occupations in comparison with their civilian counterparts. Manpower theory could be used for uncovering real costs of war. Higher defence expenditures represent higher threatening capacity, and consequently less probability of the outbreak of war. The economics of defence and military manpower is therefore rather complicated. Volunteer forces presuppose large "capital stock" as e.g. in Belgium, where expenses for all volunteer forces are two times higher than in the old conscript army. Mounting money in Belgium represents 23 per cent of nominal financial budget of Ministry of Defence. Relative cheap reserve forces are not a sort of moonlighting work, even though they must be financially stipulated. In emergency situations, they are indispensable.

War Origins and the Theory of International Relations by Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D.

From this angle, the history of humane mankind may be taken as a history of wars. Psychological theory explains wars by means of biological factors, which unite us with animal kingdom. Social Darwinism, Malthusianism, etc. explicate war sources similarly. War is the result of fight for live and also the prevention of over-manning. Marxism-Leninism seeks the roots of wars in the so-called class struggle in antagonistically divided society. Religious and theological reasoning is in our Euro-American civilizational sphere surpassed. The theory of democratic peace (S. Talbott, R. J. Rummel) starts with the following premises: (i) the more democratic states, the less probable outbreak of conflict; (ii) the more democratic state, the less usage of force; (iii) the stabilized democracies do not wage wars among themselves; (iv) the more democratic state, the less probability of home repression. Of course, traditional political culture plays its own role. Even though there are many objections against the theory of democratic peace, none of them can beat the V. Russett's thesis saying that notwithstanding frequency of wars among non-democratic states is low today, the war frequency among real democratic states is drawing near to mere zero. But at present in our thinking we can eliminate war as a means for solving international problems, as contemporary wars are mostly of in-state (civil-like) type.

MILITARY ART

Military Science and Defence Strategy in the 21st

Century by Doc. Ing. Jiří Strnadek, CSc. At the end of 20th century many various conflicts were born. They arose in strategically important areas and therefore represent great menace to the security all over the world. They have nationalistic, territorial,

ethnic, religious roots, but political and economical origins. All forces and weapons were used, so were newly introduced technologies. This fact was reflected in Alliance concept in 1991. The most important conflicts which influenced military theories were as follows: conflict in Afghanistan, Iraqi-Iran conflict, Falkland war, Grenada operation, Panama intervention, war in the Persian Gulf, conflict in Chechnya, Albania disturbances and finally four Balkan crises. The goals of today's armed operations are limited; war numbers of armies has been lowered. Conflicts take place almost entirely inside one state. Most armies prefer concepts with high readiness forces, together with those of lower readiness, backed by long time build-up professional forces. Traditional mass armies, based on general conscription, belong to the past. Military activities are combined and multinational. As the world is gradually globalized, we must find new principle that could replace old balance of power; otherwise uneven development may deepen contradiction leading towards armed collisions, crises and conflicts. Consequently, many countries have started programmes called "strategic revision of defence".

OPINIONS, CONTROVERSY

The Security Risks of the CR and our Response by PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., PhDr. Antonín Rašek. Security, defence and military policy concept must be based upon the proper analysis of menaces and threats. They are manifold: civilizational, economical, military and military-political, environmental. Perils come out of uneven distribution of natural sources (gas, coal, energy, and foodstuff). Such listing is accompanied by criminality, ethnic purges, the misuse of mass media, migration etc. Some defence analysts warn against electronic Pearl Harbor. We must orient ourselves toward package of political, military, economic and protective measures, which enable forming and upkeeping such security climate, which enable to the Czech Republic to become a stabilization component in European security system. The defence concept envisages acceptance of the Allies's help should a threat to the Czech Republic arise. This Allied dimension is expressed through accepting the Alliance principle of indivisible security. Further we must orient ourselves at multinational organizations (UN, EU, NATO, Organization for Security and Cooperation in Europe, World Bank, International Monetary Fund, etc.) and influence them in our favour. At the end of the study the authors propose several factual steps how to improve the quality of our security system.

We Have the Doctrine of the ACR, but ... by Col. GSO Milan Kubeša, CSc. ACR Doctrine

summarizes a set of principles and guidelines related to ensuring the tasks of our armed forces, as well as to averting military aggression. It sets principal manners of employment of the Czech Armed Forces, as well priorities of their development. Now, when the Doctrine of our army is released, the author would like to add some critical comments. In fact, in the process of drafting the doctrine he entered many objections, but only several of them were accepted. His first remark concerns the formal composition of the doctrine. It resembles more a textbook than military document. He thinks that such document should not explain basic military terms and categories. Secondly, the basic goals and objectives of our armed forces are laid very generally, in all-embracing manner. Such level of comprehensiveness belongs to higher documents, like the Security Strategy or prepared Strategy of Military Defence of the CR; the Doctrine of the ACR ought to be their application. The officer of our army must know "what" his branch of service should do and above all "how". Col. Kubeša does not intend to degrade endeavour invested by the authors of this document, but such doctrine can't be regarded as infallible, it is not a set of instructions, but only a manual that offers the basis for solving actual problems.

Economic Science for Army Officers (*The Position and Tasks of Economical Education of Military Professionals in the Hungarian Army*) by Lt. Col. Doc. Ing. Rudolf Urban, CSc. The scope of knowledge of an army officer can't be limited only to narrow professional training. He should acquire wide schooling in other fields, those of technological, humanitarian, social, and namely economical, because nowadays, after the arrival of the so-called computer literacy, it is the economical literacy that is rolling in. Public finance, communal policy, sphere of civil administration, all those are terms closely related to national defence and developing state defence. Humane labour (including social and financial support), material sources (incl. technological support) and financial sources (in the frame of state budget) are new spheres that came into general awareness of officers in the early 90s. The Hungarian Armed Forces are *de facto* in very similar position as our army. Economics penetrates all of them. At Hungarian military schools they set a compulsory economical minimum for all military vocations. There is also field of study "officer-economist", at the level of Bachelor degree. Economic experts are trained in the line of logistics, acquisition and supply. Standardization, classification, cataloguing, categorization, codification, and taxonomy are very important steps in the process of our full integration into NATO structures. They spread into all layers of armed forces and therefore overlap the content of work of financial officers.

Are Veterans All Alike? (*Missing Army Veterans Act*) by Capt. Mgr. Marek Jiskra. How could we define the term "veteran"? The veteran is an old soldier, who served in war, he fought in uniform. The category of veterans is in our country precisely defined: he is a man, citizen of the Czech Republic, who was involved in armed activities in the period from March 15, 1939, till May 5, 1945, as a member of the Czechoslovak Army abroad, or in the Allied armies, during Czech or Slovak National Uprising, in Spain from July 19, 1936 till March 28, 1939. There belong also those ex-servicemen who did their duties under extremely dangerous conditions; here might come soldiers who served in the Persian Gulf. But civil public regards them as mere hired persons, soldiers of fortune, who fought for money. But also they deserve to be regarded as army veterans, not only those who fought in World War. Proposed Veteran Bill should at the first place morally appreciate merits the soldiers who took part in peacekeeping and peace-enforcement missions, and those who served under the same conditions for the period longer than 30 days. The Ministry of Defence intends to establish special wards in military hospitals for veterans, in Prague, Brno, Olomouc, and Plzeň. But for old men it is very difficult to change surrounding they used to be accustomed. The better solution will be to stay attended at home, with adequate medicine dispensation and household help. Especially under the condition when the prices of veterans care are too high, as is in exclusive veterans home Sue Ryder. And there is one more benefit resulting from new Vet Act: 11th November was appointed as the Day of Military Veterans (the end of World War I in 1918).

BOOK REVIEW

Great Book of Warleaders, Battles and Arms by Ing. Milan Štembera. The publication with the same title as the headline used for this book-review was written by PhDr. Ervín Hrych, the very prolific author of many books, dealing with wide scope of topics, which range from smoking pipes, via the history of Israel and Great Book of European Emperors, to the music halls and vaudevilles. His latest book is dedicated to the items that are very rare at the Czech book market: histories of wars, description of battles, famous military leaders and above all - military theorists. We usually know the name of 19th century military writer Karl von Clausewitz, but who knows something about the famous Clausewitz opponent, Swiss military theorist and general Antonie Henri Jomini, who wrote one of the most influential books of military theory ever published, in which he introduced the term a "line of operations"? Who can tell us something more about Alfred Schlieffen, German field marshal, author of the so-called "Schlieffen

Plan", the plan that acquired after his retirement the force of holy writ for German Armed Forces? Shortly: The "Great Book" looks at those people who have shaped the course of wars in mankind history. Broad in geographical and chronological scope, it concentrates on all the periods and conflicts about which the reader is likely to want information, up to and including the Persian Gulf War.

German-Czech and Czech-German Military Dictionary by Ing. Karel Kozák, Ph.D. It is very difficult to create a language dictionary; less demanding is to criticize it. The purpose of this short review is not to raise objections against the authors of this dictionary. In spite of several smaller mistakes, the dictionary is suitable tool for translations from German military magazines into Czech. Partial mistakes are as follows: names of NATO organs are only in Czech and German. But official languages in the Alliance are English and French, therefore the reader has to know the proper title in English. The professional Czech terminology is the big problem by itself. At present, we do not use terms like division army, mining army etc. Also the name "sniper" is not adequately translated into Czech. Bombarding of shelling is quite different from picking off. Many terms belong more to the period of World War II than to our times. Moreover, in the dictionary, there are expressions that are impossible for the Mr. Kozák to decipher: admiral staff service, ack ack tank, anti-aircraft bazooka, firing muzzle, mother's supporting base (probably the so-called strong point), mine destroying shell (probably drone - pilotless missile). The term "secret" has its special usage, in many cases more appropriate translation ought to be "classified". The expressions support and backup are also confusing terms. Mr. Kozák personally refuses the expression "logistical support". He recommends let all terms compare with corresponding Czech counterparts in for example Allied Publication AAP-4. And this must be done with the help of military professionals who are intimately acquainted with military language.

HISTORY

Why I left Prague for Good (*Czechoslovak Army after February 1948*) by General of the Army Antonín Hasal. The author of this article is a former Czech legionnaire and Chief of Military Office of President of the Republic. In fact, this is a situation report about the state of political affairs in Prague after communist coup d'état in 1948, published abroad, in one emigrant publication. The Fifth Department (military counter-intelligence, but in reality specialized for the fight with "inner enemies" in the armed forces) copied the article down for its own usage. The main reason for purges

among army officers was basic distrust of our Soviet partners. Officers were not willing to fight against democratic Europe. It was planned that the former Czechoslovakia could be a forward air base of the Soviet Air Force for an attack against western countries, while the Czechoslovak Army could defend narrow passes in Boarder Mountains against retaliatory stroke of western armies. The Russian communist leadership waged a sort of psychological war, trying persuade Soviet soldiers that the West planned to attack the Soviet Union. Soviet economy was working according plans for war production and also Czechoslovak industries were under Soviet influence and were busily preparing for war. The article was arranged by PhDr. Zdeněk Vališ.

INFORMATION PAGES

The Czech Armed Forces Abroad after the Year 1990 by Maj.Gen. Ing. Petr Voznica, CSc., Lt.Col. Ing. Miroslav Žirovnický. Many a member of the Czech Army is taken aback being asked about activities of our armed forces abroad. During discussions over European security and defence structures, the authors of this short information realized that all advanced countries sent their soldier abroad quite routinely. At present, our country has acquired a lot of experiences during peacekeeping and other missions. They were above all the Desert Storm operation in the Persian Gulf (1990), UNPROFOR (1992-95), UNCRO (1995-96), UNTAES (1995-98), IFOR (1996-97), SFOR I (1997-98), SFOR II (1998-up to now), AFOR (1999), Turkey (1999), KFOR (1999-up to now). The Czech Republic belongs among countries that partake in peace operation and is going to continue with them even in the future. It is the only country that has at present military units at the same time in Joint Guardian operation (KFOR) and in multinational forces FORCE (SFOR II), in Bosnia-Herzegovina on both sides of the front line. Taking into consideration the number of our population vs. our contingents that participate in SFOR, KFOR and AFOR operations, they represent national contribution proportionally corresponding to the same amount of involvement of a country with the size of the French Republic.

The State Security and the Act No 309/2000 by Lt.Col. Dr. Ing. Josef Šmondrk. The article deals with new law on defence standardization, catalogization and state verification of qualities of new products. The theme covers connections between NATO Codification System (NAC) and branches of industry - producers and suppliers of individual items of supply. The document that tops up this Act is the Defence Ministry Directive No. 5/2001 specifying rules and instructions of the Act. It

indicates patterns of printed matters, layouts of applications, ordinances and surveys related to catalogization and data about particular products. The central body around which all such activities are concentrated is the Main Office for Defence Standardization, Catalogization and State Verification of Quality, the chart of which is enclosed to this article. This Office among others oversees the quality of individual products that are differentiated according to NATO stock numbers. Those are codes consisting of five digits, identical with NCAGE code (NATO Commercial and Government Entity Code), assigned in the frame NATO codification system. There are many steps that are undergone by the Office. One of most important is the audit of quality. In case of need, the Main Office can disrupt the whole process and sets the deadline when the deficiency ought to be eliminated (up to twelve months). At the international level, the products are put on the cross-reference list NMCL (NATO Codification System Master Cross Reference List), the system, which is under control of national codification bureaux. At the national level, the Main Office must oversee correctness of presented data and delete such stock numbers that have no users. Therefore the Main Office maintains the Agency List, with the survey of all agencies approved of deleted from the directory of appropriate agencies. At the end of current year, the Main Office must submit the Final Report summarizing all stock numbers of used products, at the latest till 30th January. The purpose of this proceeding is to maintain all data updated.

Risk Management in Military Facilities by Doc. Ing. František Božek, CSc., Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Lt.Col. Ing. Vladimír Melkes. This article deals with various variants of risk management after changes in rules and directions of the CR and the EU. Methods presented here are used in NATO armies and it is desirable for the Czech Armed Forces to reach their level. The authors explain basic terminology, so that readers could get deep insight into the problem. Inseparable parts of crisis management are both contingency planning and emergency planning. "Risk communication" is a flow of information about detected risk and its assessment, "risk perception" is the comprehension of diagnosed risk. The frame of all above mentioned measures is set by the EU 82/501/CEE Directive on the Major Accident Hazards of Certain Industrial Activities (known as SEVESO I) and Directive 96/82/EC on the Control of Major Accident Hazards Involving Dangerous Substances (SEVESO II). Those directives are supported by the UN/ECE Convention on the Transboundary Effects on Industrial Accidents (1992) and ILO Convention on Major Chemical Accidents Prevention (1993).

Introducing environmental managerial systems (EMS) and occupational health and safety management systems (OH&SMS) constitute active tools for risk management and their introduction into forces depends only on subjects in questions. The authors further recommend several analytical methods for covering the whole scale of hazard situations: preliminary hazard analysis, failure modes and effects analysis, fault free analysis, event tree analysis, hazard and operability analysis, chemical process quantitative risk analysis. They personally prefer brainstorming method "What if?"

National Centre for Simulation and Training Technologies in Brno by Doc. Ing. Vladimír Vráb, CSc., Maj. RNDr. Dalibor Procházka, CSc., Maj. Ing. Ladislav Havelka. This is a report which shortly describes genesis, structure, and basic tasks of the National Centre of Simulation and Training Technologies (NCSTT) in Brno. It describes its material equipment and initial experiences with simulators and trainers, at the level of battalion, with the use of computers (Computer Assisted Exercise - CAX). Such a way of preparation is very useful, especially when the Army lacks money. Swift movement in the field of information technologies enables to settle differences between the high quality of training and its cost, together with elimination environmental damages. In 1997 the Minister of Defence prescribed to establish Task Group which was ordered to work out concept of implementation of those technologies into our Army. The document defined chronological successions, time horizons and financial requirements. NCSTT in Brno is assigned for battalion staff officers and above, crisis management staffs, civil defence officers, counter-air army pilots, and civilian and military car instructors, for military staff exercises, which are normally not assisted by computers. Introducing tactical simulators into forces is another important step that not only helps to save time and money, but also boot up preparation mainly commanders and their staffs.

The Chinese Army at the Threshold of the 21st Century by Ing. Milan Siemera. In the last few years our attention was attracted by the reorganization of the ACR and our problems tied with the entering the Alliance, or Balkan Crisis, so that very few of us have noticed profound changes in the People's Republic of China. Since its establishment in 1949, there have been still the so-called "leading role" of the Communist Party, but the country has undergone very profound changes, resulting in great economical boom, which has deep influence on the quality development of the Chinese Armed Forces. They are unprecedentedly restructuring; their numbers are reduced. The expenses for the forces are relatively low, especially in comparison with the USA, Great Britain, France, etc. Although the

Chinese Army is based on general subscription, it gradually acquires characteristic features of outstanding professional army. It will probably follow the example of the armies of advanced or postindustrial countries, because upcoming technology and information age will demand highly specialized and trained military professionals. The Chinese security doctrine refuses policy of aggression and that of hegemonism. The only neuralgic point of Chinese foreign policy is the question of Taiwan, which is regarded as an integral part of China, with the status of independent province.

JAROSLAV JANDA PRIZE

The Project of the Jaroslav Janda Prize for Distinguished Achievements in the Field of Security Policy of the Czech Republic. Jaroslav Janda Prizes are to be awarded each year to people, regardless of nationality, who will make valuable contributions to (a) security, defence, military strategy; (b) active work within defence community; (c) most effective work in the interest of defence policy and educational activities. Two or three people may share a prize. The National Security Council, under the proposal of the BOOSS Club, will appoint jury that selects a winner. He (or she) will receive the award in October, the anniversary of the death of Jaroslav Janda, the mastermind and founder of the Institute of Strategic Studies in Braník (Prague), who prematurely died from heart attack. Closing time for proposals is on 30 June, each year, evaluating submitted papers will be finished till 15 September respectively. Professional level will be guaranteed by the Institute of Strategic Studies in Brno. The value of prize is to be about 100,000 Czech Crowns and will be awarded each year. At the same time, there will be also a prize for students, mounting 20,000 Czech Crowns. Outstanding papers will be recommended for further publication. Issued papers are to be labelled by a sentence saying that their authors are winners of the Jaroslav Janda Prize. The part of appreciation will be a commemorative medal. Any candidate must submit his paper in a single copy, or he (she) can be named for his distinguished work in the field of security policy by institutions. Even those works that did not appear in print will be considered, but author's name, his address, must be sealed in an envelope.

PERSONAL DATA

Divisioner František Slunečko. After his imprisonment during World War I (Russian Front) he joined the Serbian Army, but very soon he was ordered to the officer corps of Gen. Červinka, as a company commander, where he fought on the Romanian Front. After the War he returned home

at the rank of major. Receiving his commission, he was promoted to the rank of lieutenant colonel. His first general degree came in 1929. He was appointed Deputy Commander of Regional Command Košice, than brigade commander Znojmo. Following Nazi occupation he became sectional commander in Western Moravia, with the headquarters in the city of Brno. He was the only commander that was not arrested, as he lived in illegality in the country. His underground organization ALEX (in Northeast Bohemia) had very wide network of undercover agents in central institutions, ministries and the Czech Press Agency. He had even connection with Soviet intelligence organization VOLK. In May 1945, Prague national uprising against Germans broke out. His illegal organization tried immediately to establish contacts with its civilian leaders. This was not an

easy task, because the so-called Czech National Committee knew nearly nothing about the illegal military organization "The Defence of Nation". General Slunečko became the interim commander of the First Prague Corps. He was promoted to the rank of Divisioner General. In 1946, at the age of 60 years, he retired. The 5th Department of the Main Staff of the Czech Ministry of Defence (Counter-Intelligence Department) was a tool of the Communist Party used for the remotion of undesirable "bourgeois" officers. But he was not arrested, because his testimonies were allegedly in the lines of investigators intentions. It seemed that he collaborated with communist secret police. In spite of that, he had to move out from Prague like many other former officers. Back to Prague he might return only during loosening rigid political regime in the late 50s.

Představení autorů tohoto čísla

Doc. Ing. František Božek, CSc., narozen 1950 je absolventem VŠCHT Pardubice. Pracoval jako interní aspirant ČAV ve Výzkumném ústavu makromolekulární chemie Brno v oblasti přípravy iontových polymerů. Od roku 1980 je pedagogem VVŠ PV ve Vyškově. V současnosti zastává akademickou funkci proděkana. Problematice ochrany životního prostředí s orientací na environmentální ekonomiku a problematiku managementu odpadů se aktivně věnuje od roku 1990. Je členem řady mezinárodních studií, spolupracuje s Vysokoškolským institutem v Žitavě (Žitava, SRN) ve výuce podnikových specialistů v ekologii a je jedním ze zakladatelů studijní specializace ekonomika ochrany životního prostředí realizované fakultou.

Mjr. Ing. Ladislav Havelka, narozen 1964. V roce 1987 absolvoval VVŠ PV ve Vyškově, obor velitelsko-inženýrský. V letech 1987-1997 vykonával velitelské a štábní funkce u pozemního vojska (velitel čtyř až náčelník skupiny brigády územní obrany). Vyšší akademický kurz pro stupeň brigáda absolvoval v letech 1997-98 na Vojenské akademii v Brně. V letech 1998-2000 působil na katedře taktiky, velení a štábní služby tamtéž. V současnosti vykonává funkci vedoucího pracoviště praporního taktického simulátoru Národního centra simulací a trenážerových technologií.

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodézie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, zastával funkci vedoucího odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. Byl pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO. V současné době ředitelem v nově zřízeném Ústavu strategických studií Vojenské Akademie v Brně. Publikuje v Mezinárodní politice, Vojenských rozhledech.

Kpt. Mgr. Marek Jiskra, Nar. 1971, v roce 1993 absolvoval Vysokou vojenskou pedagogickou školu v Bratislavě, obor výchova a vzdělávání dospělých. Služba u protiletadlového raketového útvaru v Rožmitále pod Třemšínem a sektoru velení, řízení a průzkumu v Chomutově v oblasti personalistiky. Od roku 2000 zastává funkci vedoucího staršího důstojníka na oddělení výzkumů Centra personálního marketingu HPÚ. V roce 2000 se účastnil projektu PROGRES (*Programme on European Security*) při Centru pro evropské bezpečnostní studie, Groningen, Nizozemí. Zabývá se problematikou výkonu a podmínek služby

vojáků v AČR, sociálními aspekty profesionalizace AČR, bezpečnostní komunitou.

Plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., nar. 1949. Absolvoval VŠZ v Brně a pracoval ve výzkumu. Do armády vstoupil v roce 1983. Pracoval v oblasti ubytovací a stavební služby, kde se zaměřil na problematiku životního prostředí ve vojenských objektech. Stál u zrodu vojenské ekologie a zasadil se o její institucionální rámec. Od roku 1990 byl v čele ekologické služby. V letech 1996-1997 byl ředitelem odboru životního prostředí ministerstva obrany. Ve VVŠ PV Vyškov působí na Fakultě ekonomiky obrany státu. Je řešitelem řady projektů NATO a autorem téměř 400 publikací, z nichž je jedna třetina zahraničních.

Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D. Nar. 1972, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, obor politologie-historie (1991-96), doktorandské studium politiky na Fakultě sociálních studií tamtéž (ukončeno v r. 2000). Je absolventem prvního kurzu bezpečnostní politiky a řízení obrany státu v letech 1996-97, dále kurzu „Leaders for the 21st Century“, na Marshall European Center v Německu (1999), stáž na Zentrum Innere Führung v Koblenzi (2000). Od r. 1996 vysokoškolský učitel katedry sociálních věd (K-104) FVŠ VA Brno a externí spolupracovník katedry politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Člen redakční rady „Politologického časopisu“, vedoucí autorského kolektivu publikace „Česká republika v bezpečnostní architektuře Evropy“, Praha 1998. Své práce uveřejňuje převážně ve sbornících Vojenské akademie v Brně (řada C, D) a ve Vojenských rozhledech.

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc., nar. 1949, absolventem Vojenské akademie v Brně, včetně VAK-GŠ. Prošel základními velitelskými funkcemi na taktických a štábních na operačních stupních velení. Dva roky působil jako vědecký pracovník Institutu vojenského umění (IVOU) Brno. V roce 1994 byl pověřen funkcí zástupce vedoucího katedry řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní na VA v Brně. Nyní pracuje jako vedoucí skupiny strategie operačního umění a dějin vojenského umění výše uvedené katedry. Je specialistou na otázky národního vojenského umění. Pravidelně publikuje ve Sborníku Vojenské akademie (řada A) a v našem časopise.

Zavolek
Ing. Karel Prskavec, nar. 1965 VDÚ Martin, 1974 VA-Brno obor raketového a dělostřeleckého vyzbrojování, 1995 Škola strategických studií a v

lečné ekonomiky v Evropském středisku G. Marshalla, 1997 mezinárodní kurz bezpečnostní politiky v Geneva Center for Security Policy, do roku 1986 různé funkce u dělostřeleckých jednotek, technické a řídicí funkce na ústřední munici základně, v letech 1986-90 technicko-administrativní funkce v oblasti obranného průmyslu u civilních strojírenských rezortů, v letech 1990 - 1998 na GŠ a MO různé funkce zejména v oblasti obranné politiky, od roku 1999 na Úřadu vlády v odboru obrany a bezpečnosti-sekretariátu Bezpečnostní rady státu.

PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., (plk. v zál.), nar. 1930. Absolvent obchodní akademie pro zahraniční obchod (1949), Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, obor filozofie-psychologie (1962), kandidatury věd: sociologie (1969). 13 let sloužil ve vojenském letectvu, v r. 1965 založil výzkumné pracoviště sociologie armády, které vedl do svého propuštění z armády jako signatář Memoranda VP a za své další politické aktivity v r. 1968. Poté se 20 let nemohl oficiálně věnovat svému oboru a pracoval ve zdravotnictví jako ekonom a později na zjišťování zdravotního stavu a prognóze zdravotní péče. Po listopadu 1989 se vrátil do armády jako poradce náměstka ministra obrany ČR a náčelník Vojenského ústavu sociálních výzkumů, v r. 1993 jako náčelník odboru Institutu strategických studií GŠ. Od r. 1993 byl vedoucím oddělení a koordinátorem výzkumu veřejné a sociální politiky a nyní je vedoucím vědeckým pracovníkem Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. V současné době se podílí na přípravě vize a priorit rozvoje České republiky. Jako člen čestného výboru BOOSS a bezpečnostní komunity spolupracuje s MO ČR a školí studenty magisterského a doktorandského kurzu v oboru branné politiky na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.

Pplk. Ing. Vladimír Melkes, nar. 1955. Po absolvování VVŠ TTZ Žilina v roce 1978 působil ve funkcích NS PHM a ZT letištního praporu. Ve VVŠ PV od roku 1986, v současné době je náčelníkem skupiny inženýrsko-technických předmětů na katedře veřejné ekonomiky a služeb logistiky. Je autorem řady skript a dalších publikací z oblasti techniky PHM, ochrany životního prostředí a havarijního plánování. Je spoluřešitelem projektu NATO/CCMS.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v záloze), nar. 1935. Absolvoval pěchotní učiliště, sloužil šest let u letectva. Dálkově vystudoval FF UK, obor filozofie a historie. Poté se stal vojenským novinářem a pracoval v oblasti společenských organizací v armádě. Posrpnu 1968 z armády propuštěn. Věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologii řízení, a to

v Institutu poradenství Československého komitétu pro vědecké řízení (1970-75) a ve Výzkumném ústavu strojírenské technologie a ekonomiky (1975-89). Od ledna 1990 do září 1992 byl civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a poté ředitelem Institutu pro strategická studia (1993). Bezpartijní předseda branné komise ČSSD (1994-95). Nyní je publicistou a věnuje se literatuře.

Doc. Ing. Jiří Strnádek, CSc., nar. 1942, po dvou letech civilní Vysoké školy strojní v Liberci přešel na VA Brno. Absolventem manažerského kurzu European Business School. Služba u PVOS, poté učitelem na vojenské katedře Vysoké školy strojní a textilní v Liberci, zde obhájil kandidaturu a habilitoval. V roce 1990 přešel do Výzkumného ústavu GŠ v Braníku, dále pracovníkem Institutu pro strategická studia, Institutu pro výzkum operačního umění, vedoucím odd. výzkumu vojenské strategie Ústavu obranných studií AČR. V současné době pracovníkem sekce obranné politiky MO. Je autorem několika skript, výzkumných prací, odborných článků a populárních publikací.

Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc., nar. 1946, vysokoškolský pedagog a vědecký pracovník. Problematice vztahů ekonomiky a bezpečnosti státu se věnuje od roku 1975. V současnosti patří mezi zakladatele a propagátory ekonomiky obrany státu v podmínkách ČR. Ve své práci se zabývá především analýzou současných vztahů ekonomiky a obrany státu a problematikou ekonomických aspektů koaličního zabezpečení obrany. Je autorem a spoluautorem učebnic a monografií, řady vysokoškolských skript, článků a odborných statí. Od roku 1994 působí jako vedoucí skupiny ekonomiky obrany státu na VVŠ PV ve Vyškově. Je předsedou oborové rady „Ekonomika obrany státu“.

Ing. Oldřich Šesták, nar. 1973. VVŠ Vyškov, 1977 VA-Brno postgraduální studium obor raketového vojska a dělostřelectva, 1997 Praha: Vysoká škola ekonomická - specializační kurz „Ekonomika a manažerské řízení v krizových situacích“, 1998 Kanada: kurz „Demokratické civilně-vojenské vztahy“, 1998 SRN Marshall European Center For Security Studies, kurz „National Security Strategy Formulation and Managing Strategic Chance“. Do roku 1983 různé velitelské funkce u raketových a dělostřeleckých jednotek, v letech 1983-93 různé funkce na správě raketového vojska a dělostřelectva GŠ, od roku 1993 ve funkcích na Úřadu vlády ČR v odboru obrany a bezpečnosti-sekretariátu Bezpečnostní rady státu.

Pplk. Dr. Ing. Josef Šmondřík, nar. 1951, absolvent VA Brno (tank-aut), postgraduálního studia (řízení

technického zabezpečení) a postgraduálního doktorandského studia (vojenská logistika) na VA Brno. V letech 1976-88 zastával technické a velitelskotechnické funkce u vojsk. Po ukončení postgraduálního doktorandského studia vykonával funkci zástupce ředitele Úřadu pro kontrolu hospodaření Velitelství logistiky ve Staré Boleslavi, později vedoucího oddělení na Kontrolní správě inspektora logistiky AČR. V současné době je vedoucím oddělení mimorezortních vztahů katalogizace odboru katalogizace majetku Hlavního úřadu standardizace, katalogizace a státního ověřování jakosti MO Národního úřadu pro vyzbrojování MO. Publikoval v časopisech Vojenské rozhledy, Vojenský profesionál a Armádní logistika.

Ing. Milan Štembera, nar. 1926, absolvent VA Brno. Pracoval na generálním štábu, účastnil se mezinárodních jednání v oblasti odzbrojení a kontroly zbrojení. V letech 1985-95 pracovník Ústavu mezinárodních vztahů v Praze se specializací bezpečnostní politiky a vojenských aspektů mezinárodních vztahů. Autor řady publikací v uvedené oblasti. Dlouholetý člen redakční rady VR.

Pplk. doc. Ing. Rudolf Urban, CSc., nar. 1954, v armádě od r. 1973. Je absolventem VVŠ TTZ v Žilině. Do r. 1981 vykonával řadu odborných logistických funkcí u vojsk. Od r. 1982 působí ve vojenském školství jako pedagog. Kandidaturu dosáhl na VA Brno, docenturu na VVŠ PV ve Vyškově. Od r. 1994 je vedoucím katedry veřejné ekonomiky a služeb logistiky na Fakultě ekonomiky obrany státu ve Vyškově. V současné době je děkanem této fakulty. Publikuje zejména na odborných konferencích a seminářích. Je členem vědeckých rad vysokých škol v ČR i v zahraničí.

Plk. Ing. František Valach, CSc., nar. 1947, VA Brno, v roce 1988 aspirantura tamtéž. V roce 1994 ukončil kurz Monterey Mobile International Defense Management Course. V r. 1995 absolvoval stáž na velitelství ozbrojených sil USA v Evropě, kurz výchovy k národní bezpečnosti Fakultu velitelské a štábní VA v Brně a Center for European Security Studies (Groningen). V roce 1996 kurz krizového managementu na škole NATO (SHAPE). Do roku 1990 ve vojskách a štábech bývalého ZVO. Od r. 1991 na MO a GŠ AČR v Praze. V současnosti pracuje v sekci vojenské bezpečnostní politiky.

PhDr. Zdeněk Vališ, nar. 1955, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, obor historie a archivnictví. Až do r. 1993 pracoval coby samostatný vědecký pracovník ve Vojenském historickém ústavu v Praze, od r. 1994 byl zaměstnancem Ministerstva vnitra ČR ve funkci policejního rady. V současné

době na volné noze. Autor řady životopisných knih, např. Armádní generál Alois Liška (1991), Generál Heliodor Píka (1993), Generál Karel Janoušek (1997), spoluautorem knih Vojenské osoby odsouzené státním soudem (1993), Generál Karel Kutlvašr (1993), Generál Jaroslav Vedral - Sázavský (1994) a další.

Doc. Ing. Bohuslav Víšek, CSc. (plk. v zál.) Nar. 1943, VA Brno, vojenské počítače (1972). Absolvoval kurz řízení obrany, Defence Resource Management Institute, Monterey, USA (1993), kurz národní bezpečnosti, Centre for National Security Studies, Kingston, Kanada (1994). Služba u PVOS, odborné funkce u okružového výpočetního střediska, řídicí funkce v oblasti automatizace velení. Od r. 1986 vědeckopedagogickým pracovníkem VA, od r. 1994 do r. 2000 proděkan Fakulty velitelské a štábní pro vědeckou činnost a zahraniční styky. Jeho pedagogická a vědecká činnost je zaměřena do oblasti informačních systémů, automatizace velení a řízení a přípravy uživatelů na tyto systémy. Zabývá se i otázkami využití počítačových simulací pro přípravu velitelů a štábů AČR. Spoluautor Kurzu bezpečnostní politiky a řízení obrany. Nyní vědecký pracovník Ústavu strategických studií VA v Brně.

Genmjr. Ing. Petr Voznica, CSc., nar. 1954, Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově (1977). V roce 1987 absolvoval dvouletou specializovanou nástavbu a vědeckou aspiranturu na Vojenské akademii v Brně. V roce 1996 byl vyslán ke čtrnáctiměsíčnímu studiu na Královské akademii obranných studií v Londýně. Působil jako pedagog na vojenských školách a ve velitelských funkcích chemického a pozemního vojska. Byl velitelem 2. armádního sboru v Olomouci, od listopadu 1997 velitelem vojska územní obrany. Dne 1. 1. 2000 byl ustanoven do funkce vrchního ředitele sekce obranného plánování Ministerstva obrany České republiky.

Doc. Ing. Vladimír Vráb, CSc., narozen 1951. Od r. 1971 do 1983 vykonával velitelské funkce v spojovacím vojsku (velitel čtyř až velitel spojovacího praporu svazu). Studoval obor vojenská sdělovací technika na VA v Brně (1974-1978). V letech 1983 - 1985 absolvoval postgraduální studium na VA v Brně. Od r. 1983 až doposud je učitelem na VA Brno. V r. 1991 obhájil dizertační práci, v r. 1998 habilitoval na VA v Brně. V současnosti vykonává funkci vedoucího pracoviště sledovatelského výzkumu na Národním centru simulačních a trenažerových technologií.

Pplk. Ing. Zdeněk Zbořil, nar. 1963, VVŠ TTZ v Žilině, obor ekonomika armády - finance. Po ukončení školy v roce 1985 nastoupil do funkce

náčelníka finanční služby útvaru. Od 1. 1. 1993 do 31. 1. 1994 na finančním oddělení Vojenského velitelství STŘED v Olomouci. Od 1. 2. 1994 dosud ve funkci ředitele Vojenského finančního úřadu 634 Vyškov Hlavního finančního úřadu MO. Od roku 1997 posluchačem doktorandského studia Vojenské vysoké školy ve Vyškově, Fakulty ekonomiky obrany státu. Po návratu z mise SFOR (kde vykonával funkci vedoucího staršího důstojníka sekce NSE - National Support Element) nastoupil do funkce vedoucího katedry finančního zabezpečení armády VVŠ PV Vyškov.

Pplk. Ing. Miroslav Žirovnický, narozen 1953, vystudoval Vojenskou akademii v Žilině, prošel základními velitelskými funkcemi, (od velitele roty, ZV praporu, ZV svazku, řídicí funkce na Generálním štábu AČR, nyní na Ministerstvu obrany České republiky). Prošel dlouhodobým pobytem v zahraničí: v OSN, mise IFOR, SFOR, OBSE. V současné době pracuje na sekci obranného plánování (SOP) MO. Absolvoval MD course v Holandsku a v Kanadě, stáž v Německu a v Polsku. Publikuje ve vojenských odborných časopisech.

Contents

The Security Strategy of the Czech Republic - 2001	3
PhDr. Antonín Rašek The Security Problems of the Czech Republic	15
Ing. Oldřich Šesták, Ing. Karel Prskavec The Structure and Activities of the National Security Council	21
Ing. Josef Janošec, CSc. Doc. Ing. Bohuslav Vášek, CSc. Scientific Support of Force Goals and its Management	28
Col. Ing. František Valach, CSc. Responsibility to New Security Environment	33
Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc., Lt.Col. Ing. Zdeněk Zbořil Economy Aspects of Manpower Recruitment in the ACR	40
Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D. War Origins and the Theory of International Relations	48

MILITARY ART

Doc. Ing. Jiří Strnáděk, CSc. Military Science and Defence Strategy in the 21st Century	54
---	----

OPINIONS, CONTROVERSY

PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., PhDr. Antonín Rašek The Security Risks of the CR and our Response	63
Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. We Have the Doctrine of the ACR, but ...	73
Lt.Col. Doc. Ing. Rudolf Urban, CSc. Economic Science for Army Officers <i>(The Position and Tasks of Economical Education of Military Professionals in the Hungarian Army)</i>	76
Capt. Mgr. Marek Jiskra Are Veterans All Alike? <i>(Missing Army Veterans Act)</i>	84

BOOK REVIEW

Great Book of Warleaders, Battles and Arms	87
German-Czech and Czech-German Military Dictionary	92

HISTORY

Why I left Prague for Good <i>(Czechoslovak Army after February 1948)</i>	95
---	----

INFORMATION PAGES

Maj.Gen. Ing. Petr Voznica, CSc., Lt.Col. Ing. Miroslav Žirovnický The Czech Armed Forces Abroad after the Year 1990	101
Lt.Col. Dr. Ing. Josef Šmondrk The State Security and the Act No 309/2000	105
Doc. Ing. František Božek, CSc., Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Lt.Col. Ing. Vladimír Melkes Risk Management in Military Facilities	115
Doc. Ing. Vladimír Vráb, CSc., Maj. RNDr. Dalibor Procházka, CSc., Maj. Ing. Ladislav Havelka National Centre for Simulation and Training Technologies in Brno	128
The Chinese Army at the Threshold of the 21st Century	135

JAROSLAV JANDA PRIZE

The Project of the Jaroslav Janda Prize for Distinguished Achievements <i>in the Field of Security Policy of the Czech Republic</i>	145
---	-----

PERSONAL DATA

Divisioner František Slunečko	152
English Annotation	161
Who is Who in This Issue	168
English Table of Contents	172

Obsah

Bezpečnostní strategie České republiky - 2001	3
PhDr. Antonín Rašek ✓ 2-Rašek - problémy dishela ✓ Problémy bezpečnostní politiky ČR	15
Ing. Oldřich Šesták, Ing. Karel Prskavec ✓ 3-Prskavec 3-Prskavec obr ✓ Struktura a dosavadní činnost Bezpečnostní rady státu	21
Ing. Josef Janošík, CSc. 4-Jan - výřeh doc. Ing. Bohuslav Víšek, CSc. Řízení výzkumné podpory cílů sil	28
Plk. Ing. František Valach, CSc. 5-Valach doc Odezy na nové bezpečnostní prostředí	33
Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc., 6-ekonomické - nř pplk. Ing. Zdeněk Zbořil Ekonomické aspekty rekrutace lidských zdrojů v podmínkách AČR	40
Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D. ✓ 7-Kříž - Příčiny dishela ✓ Příčiny vzniku válek v teorii mezinárodních vztahů	48

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Doc. Ing. Jiří Strnáděk, CSc. 8-Strnáděk - 22 Vojenství a vojenská strategie 21. století	54
---	----

NÁZORY, POLEMIKA

PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., 99-Purk-Rašek PhDr. Antonín Rašek Bezpečnostní rizika ČR a naše reakce na ně	63
Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc. 99-Kubeša - 2 Máme Doktrínu Armády ČR, ale ...	73
Pplk. doc. Ing. Rudolf Urban, CSc. ✓ 9-Urban - 2 Ekonomické minimum pro důstojníky 9-Urban - obr. doc ✓ (Místo a úloha ekonomického vzdělávání v kultivaci vojenského profesionála s demonstrační systémem vzdělávání maďarské armády)	76
Kpt. Mgr. Marek Jiskra ✓ A-Jiskra. doc Je veterán jako veterán? (Absence zákona o vojenských veteránech)	84

RECENZE

Velká kniha vojevůdců, bitev a zbraní	B - Šembera - 2	87
Německo-český a česko-německý vojenský slovník	C - Kozák - Recenze	92

Z HISTORIE

Proč jsem opustil Prahu (Československá armáda po Únoru 1948)	D - Valis - Krasal	95
--	--------------------	----

INFORMACE

Genmjr. Ing. Petr Voznica, CSc., pplk. Ing. Miroslav Žirovnický České ozbrojené síly po roce 1990 v zahraničí	E - Voz - Žir	101
Pplk. Dr. Ing. Josef Šmondrk Zajištění obrany státu z pohledu zákona č. 309/2000 Sb.	F - Šmondrk - 2 diskety	105
Doc. Ing. František Božek, CSc., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., pplk. Ing. Vladimír Melkš Řízení rizik ve vojenských objektech	G - Komár - nov - riz G - Komár - obr. 2 diskety	115
Doc. Ing. Vladimír Vráb, CSc., mjr. RNDr. Dalibor Procházka, CSc., mjr. Ing. Ladislav Havelka Národní centrum simulačních a trenažerových technologií v Brně	H - Vráb - tisk H - Vráb - obr. 1 H - Vráb - obr. 2	128
Čínská armáda na prahu 21. století	I - Šembera - Čína	135

CENA JAROSLAVA JANDY

Návrh na zavedení Ceny Jaroslava Jandy za významný přínos v oblasti bezpečnostní politiky České republiky	J - cena Jar Jandy	145
--	--------------------	-----

PERSONÁLIE

Divizní generál František Slunečko	J - Valis - Slunečko Nový	152
Anglické anotace	L - anot - 2001 - nov	161
Představení autorů tohoto čísla	L - Představení - č. 2	168
Obsah v angličtině	M - Obsah Angl	172

Časopis VOJENSKÉ ROZHLEDY

Čtvrtletník. Vedle čísel 1 až 4 redakce vydává zvláštní číslo VR.

Vydavatel: Ministerstvo obrany ČR, Agentura vojenských informací a služeb (AVIS),
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

IČO: 60162694

<http://www.army.cz/vti/vojroz/index.htm>

E-mail: hasekr@army.cz Předmět: Vojenské rozhledy

Fax: (20) 21 59 17



Vojenské rozhledy, číslo 2/2001

Ročník: X. (XLII.)

Den vydání: 26. 4. 2001

Expedice: AVIS, Vlastina 23, Praha 6, tel.: (20) 409 798.

Rozšiřuje: AVIS, oddělení marketingu, vydavatelské a nakladatelské činnosti,
nám. Svobody 471, Praha 6, pí Endlová, tel. (20) 215 563.

Redakce: pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
Jaroslav Furmánek (zástupce šéfredaktora), telefon (20) 21 57 33.

Grafická úprava: Dušan Bělohlávek

Redakční rada: plk. Ing. Karel Eminger, Ing. Josef Janošec, CSc.,
plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc.,
plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. (zahraničí).

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice.

MK ČR E 6059

ISSN 1210-3292.

Podávání novinových zásilek povoleno: Českou poštou, s. p. Odštěpný závod Praha, č.j. nov 65 35/99,
ze dne 19. 11. 1999.



INDEX

VOJENSKÉ ROZHLEDY